

HOF VAN JUSTITIE
VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

JAARVERSLAG 1999

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN — JAARVERSLAG 1999

06

DX-27-99-007-NL-C

BUREAU VOOR OFFICIËLE PUBLICATIES
DER EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

L-2985 Luxembourg

ISBN 92-829-0608-6

9 789282 906088 >

NL

BELGIQUE/BELGIË

Jean De Lannoy
Avenue du Roi 202/Koningslaan 202
B-1190 Bruxelles/Brussel
Tél. (32-2) 538 43 08
Fax (32-2) 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@infoboard.be
URL: http://www.jean-de-lannoy.be

**La librairie européenne/
De Europese Boekhandel**
Rue de la Loi 244/Wetstraat 244
B-1040 Bruxelles/Brussel
Tél. (32-2) 295 26 39
Fax (32-2) 735 08 60
E-mail: mail@libeurop.be
URL: http://www.libeurop.be

Moniteur belge/Belgisch Staatsblad
Rue de Louvain 40-42/Leuvenseweg 40-42
B-1000 Bruxelles/Brussel
Tél. (32-2) 552 22 11
Fax (32-2) 51 1 01 84
E-mail: eusales@just.fgov.be

DANMARK

J. H. Schultz Information A/S
Herstedvang 12
DK-2620 Albertslund
Tlf. (45) 43 63 23 00
Fax (45) 43 63 19 69
E-mail: schultz@schultz.dk
URL: http://www.schultz.dk

DEUTSCHLAND

Bundesanzeiger Verlag GmbH
Vertriebsabteilung
Amsterdamer Straße 192
D-50735 Köln
Tel. (49-221) 97 66 80
Fax (49-221) 97 66 82 78
E-Mail: Vertrieb@bundesanzeiger.de
URL: http://www.bundesanzeiger.de

ΕΛΛΑΔΑ/GREECE

G. C. Eleftheroudakis SA
International Bookstore
Panepistimiou 17
GR-10564 Athina
Tel. (30-1) 331 41 80/1/2/3/4/5
Fax (30-1) 323 98 21
E-mail: elebooks@netor.gr
URL: elebooks@hellasnet.gr

ESPAÑA

Boletín Oficial del Estado
Trafalgar, 27
E-28071 Madrid
Tel. (34)-915 38 21 11 (libros)
913 84 17 15 (suscripción)
Fax (34) 915 38 21 21 (libros),
913 84 17 14 (suscripción)
E-mail: clientes@com.boe.es
URL: http://www.boe.es

Mundi Prensa Libros, SA
Castelló, 37
E-28001 Madrid
Tel. (34) 914 36 37 00
Fax (34) 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
URL: http://www.mundiprensa.com

FRANCE

Journal officiel
Service des publications des CE
26, rue Desaix
F-75727 Paris Cedex 15
Tel. (33) 140 58 77 31
Fax (33) 140 58 77 00
E-mail: europublications@journal-officiel.gouv.fr
URL: http://www.journal-officiel.gouv.fr

IRELAND

Alan Hanna's Bookshop
270 Lower Rathmines Road
Dublin 6
Tel. (353-1) 496 73 98
Fax (353-1) 496 02 28
E-mail: hannas@iol.ie

ITALIA

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
Casella postale 552
I-50125 Firenze
Tel. (39) 055 64 83 1
Fax (39) 055 64 12 57
E-mail: licosa@licosa.com
URL: http://www.licosa.com

LUXEMBOURG

Messageries du livre SARL
5, rue Raiffeisen
L-2411 Luxembourg
Tél. (352) 40 10 20
Fax (352) 49 06 61
E-mail: mail@mdl.lu
URL: http://www.mdl.lu

NEDERLAND

SDU Servicecentrum Uitgevers
Christoffel Plantijnstraat 2
Postbus 20014
2500 EA Den Haag
Tel. (31-70) 378 98 80
Fax (31-70) 378 97 83
E-mail: sdu@sdu.nl
URL: http://www.sdu.nl

ÖSTERREICH

**Manz'sche Verlags- und
Universitätsbuchhandlung GmbH**
Kohlmarkt 16
A-1014 Wien
Tel. (43-1) 53 16 11 00
Fax (43-1) 53 16 11 67
E-Mail: manz@schwinge.at
URL: http://www.manz.at

PORTUGAL

Distribuidora de Livros Bertrand Ld."
Grupo Bertrand, SA
Rua das Terras dos Vales, 4-A
Apartado 60037
P-2700 Amadora
Tel. (351) 214 95 87 87
Fax (351) 214 96 02 55
E-mail: dlb@ip.pt

Imprensa Nacional-Casa da Moeda, SA
Sector de Publicações Oficiais
Rua da Escola Politécnica, 135
P-1250-100 Lisboa Codex
Tel. (351) 213 94 57 00
Fax (351) 213 94 57 50
E-mail: spoce@incm.pt
URL: http://www.incm.pt

SUOMI/FINLAND

**Akateeminen Kirjakauppa/
Akademiska Bokhandeln**
Keskuskatu 1/Centralgatan 1
PL/PB 128
FIN-00101 Helsinki/Helsingfors
P ifn (358-9) 121 44 18
F./fax (358-9) 121 44 35
Sähköposti: sps@akateeminen.com
URL: http://www.akateeminen.com

SVERIGE

BTJ AB
Traktorvägen 11-13
S-221 82 Lund
Tlf. (46-46) 18 00 00
Fax (46-46) 30 79 47
E-post: btjeu-pub@btj.se
URL: http://www.btj.se

UNITED KINGDOM

The Stationery Office Ltd
Customer Services
PO Box 29
Norwich NR3 1GN
Tel. (44) 870 60 05-522
Fax (44) 870 60 05-533
E-mail: book.orders@theso.co.uk
URL: http://www.isoofficial.net

ISLAND

Bokabud Larusar Blöndal
Skólavörðustíg, 2
IS-101 Reykjavík
Tel. (354) 552 55 40
Fax (354) 552 55 60
E-mail: bokabud@simnet.is

NORGE

Swets Blackwell AS
Østenjoveien 18
Boks 6512 Etterstad
N-0606 Oslo
Tel. (47) 22 97 45 00
Fax (47) 22 97 45 45
E-mail: info@no.swetsblackwell.com

SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA

Euro Info Center Schweiz
c/o OSEC
Stampfenbachstraße 85
PF 492
CH-8035 Zürich
Tel. (41-1) 365 53 15
Fax (41-1) 365 54 11
E-mail: eics@osec.ch
URL: http://www.osec.ch/eics

BÁLGARIJA

Europress Euromedia Ltd
59, blvd Vitosha
BG-1000 Sofia
Tel. (359-2) 980 37 66
Fax (359-2) 980 42 30
E-mail: Milena@mbxox.cit.bg
URL: http://www.europress.bg

ČESKÁ REPUBLIKA

ÚVIS
odd. Publikací
Havelskova 22
CZ-130 00 Praha 3
Tel. (420-2) 22 72 07 34
Fax (420-2) 22 71 57 98
URL: http://www.uvis.cz

CYPRUS

Cyprus Chamber of Commerce and Industry
PO Box 21455
CY-1509 Nicosia
Tel. (357-2) 88 97 52
Fax (357-2) 66 10 44
E-mail: cemetrap@ccci.org.cy

EESTI

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
(Estonian Chamber of Commerce and Industry)
Toom-Kooli 17
EE-10130 Tallinn
Tel. (372) 646 02 44
Fax (372) 646 02 45
E-mail: einfo@koda.ee
URL: http://www.koda.ee

HRVATSKA

Mediatrade Ltd
Pavla Halza 1
HR-10000 Zagreb
Tel. (385-1) 481 94 11
Fax (385-1) 481 94 11

MAGYARORSZÁG

Euro Info Service
Szt. István krt.12
II emelet 1/A
PO Box 1039
H-1137 Budapest
Tel. (36-1) 329 21 70
Fax (36-1) 349 20 53
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
URL: http://www.euroinfo.hu

MALTA

Miller Distributors Ltd
Malta International Airport
PO Box 25
Luqa LQA 05
Tel. (356) 66 44 88
Fax (356) 67 67 99
E-mail: gwirth@usa.net

POLSKA

Ars Polonia
Krakowskie Przedmiescie 7
Skr. pocztowa 1001
PL-00-950 Warszawa
Tel. (48-22) 826 12 01
Fax (48-22) 826 62 40
E-mail: books119@arspolona.com.pl

ROMÂNIA

Euromedia
Str.Dionisie Lupu nr. 65, sector 1
RO-70184 Bucuresti
Tel. (40-1) 315 44 03
Fax (40-1) 312 96 46
E-mail: euromedia@mailcity.com

SLOVAKIA

Centrum VTI SR
Nám. Slobody, 19
SK-81223 Bratislava
Tel. (421-7) 54 41 83 64
Fax (421-7) 54 41 83 64
E-mail: europ@tb01.sltk.stuba.sk
URL: http://www.sltk.stuba.sk

SLOVENIJA

Gospodarski Vestnik
Dunajska cesta 5
SI-O-1000 Ljubljana
Tel. (386) 613 09 16 40
Fax (386) 613 09 16 45
E-mail: europ@gvestnik.si
URL: http://www.gvestnik.si

TÜRKIYE

Dünya Infotel AS
100, Yil Mahallesi 34440
TR-80050 Bagcilar-Istanbul
Tel. (90-212) 629 46 89
Fax (90-212) 629 46 27
E-mail: infotel@dunya-gazete.com.tr

ARGENTINA

World Publications SA
Av. Cordoba 1877
C1120 AAA Buenos Aires
Tel. (54-11) 48 15 81 56
Fax (54-11) 48 15 81 56
E-mail: wpbooks@infovia.com.ar
URL: http://www.wpbooks.com.ar

AUSTRALIA

Hunter Publications
PO Box 404
Abbotsford, Victoria 3067
Tel. (61-3) 94 17 53 61
Fax (61-3) 94 19 71 54
E-mail: jpdavies@ozemail.com.au

BRESIL

Livraria Camões
Rua Bittencourt da Silva, 12 C
CEP
20043-900 Rio de Janeiro
Tel. (55-21) 262 47 76
Fax (55-21) 262 47 76
E-mail: livraria.camoes@incm.com.br
URL: http://www.incmm.com.br

CANADA

Les éditions La Liberté Inc.
3020, chemin Sainte-Foy
Sainte-Foy, Québec G1X 3V6
Tel. (1-418) 658 37 63
Fax (1-800) 567 54 49
E-mail: liberte@mediom.qc.ca

Renouf Publishing Co. Ltd
5369 Chemin Canotek Road, Unit 1
Ottawa, Ontario K1J 9J3
Tel. (1-613) 745 26 65
Fax (1-613) 745 76 60
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
URL: http://www.renoufbooks.com

EGYPT

The Middle East Observer
41 Sherif Street
Cairo
Tel. (20-2) 392 69 19
Fax (20-2) 393 97 32
E-mail: inquiry@meobserver.com
URL: http://www.meobserver.com.eg

INDIA

EBIC India
3rd Floor, Y. B. Chavan Centre
Gen. J. Bhosale Marg.
Mumbai 400 021
Tel. (91-22) 282 60 64
Tel. (91-22) 285 43 64
Fax (91-22) 285 43 64
E-mail: ebicindia@vsnl.com
URL: http://www.ebicindia.com

JAPAN

PSI-Japan
Asahi Sanbancho Plaza #206
7-1 Sanbancho, Chiyoda-ku
Tokyo 102
Tel. (81-3) 32 34 69 21
Fax (81-3) 32 34 69 15
E-mail: books@psi-japan.co.jp
URL: http://www.psi-japan.co.jp

MALAYSIA

EBIC Malaysia
Suite 45.02, Level 45
Plaza MBI (Letter Box 45)
8 Jalan Yap Kwan Seng
50450 Kuala Lumpur
Tel. (60-3) 21 62 92 98
Fax (60-3) 21 62 61 98
E-mail: ebic@tm.net.my

MÉXICO

Mundi Prensa México, SA de CV
Rio Pánuco, 141
Colonia Cuauhtémoc
MX-06500 México, DF
Tel. (52-5) 533 56 58
Fax (52-5) 514 67 99
E-mail: 101545.2361@compuserve.com

PHILIPPINES

EBIC Philippines
19th Floor, PS Bank Tower
Sen. Gil J. Puyat Ave. cor. Tindalo St.
Makati City
Metro Manila
Tel. (63-2) 759 66 80
Fax (63-2) 759 66 90
E-mail: eccpcom@globe.com.ph
URL: http://www.eccp.com

SOUTH AFRICA

Eurochamber of Commerce in South Africa
PO Box 781738
2146 Sandton
Tel. (27-11) 884 39 52
Fax (27-11) 883 55 73
E-mail: info@eurochamber.co.za

SOUTH KOREA

**The European Union Chamber of
Commerce in Korea**
5th Fl, The Shilla Hotel
202, Jangchung-dong 2 Ga, Chung-ku
Seoul 100-392
Tel. (82-2) 22 53-5631/4
Fax (82-2) 22 53-5635/6
E-mail: euock@euock.org
URL: http://www.euock.org

SRI LANKA

EBIC Sri Lanka
Trans Asia Hotel/
115 Sir Chittampalam
A. Gardiner Mawatha
Colombo 2
Tel. (94-1) 074 71 50 78
Fax (94-1) 44 87 79
E-mail: ebicsl@slnet.lk

UNITED STATES OF AMERICA

Bernan Associates
4611-F Assembly Drive
Lanham MD 20706-4391
Tel. (1-800) 274 44 47 (toll free telephone)
Tel. (1-800) 865 34 50 (toll free fax)
E-mail: query@bernan.com
URL: http://www.bernan.com

ANDERE LÄNDER/OTHER COUNTRIES/
AUTRES PAYS

**Bitte wenden Sie sich an ein Büro Ihrer
Wahl/Please contact the sales office of
your choice/Veuillez vous adresser au
bureau de vente de votre choix**
Office for Official Publications of the European
Communities
2, rue Mercier
L-2985 Luxembourg
Tel. (352) 29 29-42455
Fax (352) 29 29-42758
E-mail: info-info-opoce@cec.eu.int
URL: http://eur-op.eu.int

**HOF VAN JUSTITIE
VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN**

JAARVERSLAG

1999

Overzicht van de werkzaamheden
van het Hof van Justitie
en van het Gerecht
van eerste aanleg
van de Europese Gemeenschappen

Luxemburg 2001

<http://www.curia.eu.int>

Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
L-2925 Luxembourg
Tel. (352) 43 03-1
Telex griffie: 2510 CURIA LU
Telegramadres: CURIA
Fax Hof (352) 43 03-2600
Fax voorlichtingsdienst (352) 43 03-2500

Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen
L-2925 Luxembourg
Tel. (352) 43 03-1
Fax Gerecht (352) 43 03-2100

Internet: <http://www.curia.eu.int>

Manuscript voltooid op 4 januari 2000.

Nog veel meer gegevens over de Europese Unie vindt u op Internet via de Europaserver (<http://europa.eu.int>).

Bibliografische data bevinden zich aan het einde van deze publicatie.

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 2001

ISBN 92-829-0608-6

© Europese Gemeenschappen, 2001
Overneming met bronvermelding toegestaan.

Printed in Belgium

Inhoud

blz.

Inleiding door G. C. Rodríguez Iglesias, president van het Hof van Justitie	7
--	---

Hoofdstuk I

Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

A – De werkzaamheden van het Hof van Justitie in 1999, door G. C. Rodríguez Iglesias, president	11
B – Samenstelling van het Hof van Justitie	61
1. Leden van het Hof van Justitie	63
2. Wijzigingen in de samenstelling van het Hof van Justitie in 1999	71
3. Protocollaire rangorde	73
4. Gewezen leden van het Hof van Justitie	77

Hoofdstuk II

Het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen

A – De werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg in 1999, door B. Vesterdorf, president	83
--	----

B –	Samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg	151
1.	Leden van het Gerecht van eerste aanleg	153
2.	Wijzigingen in de samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg in 1999	159
3.	Protocollaire rangorde	161
4.	Gewezen leden van het Gerecht van eerste aanleg . . .	165

Hoofdstuk III

Bijeenkomsten en bezoeken

A –	Officiële bezoeken aan en evenementen bij het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg in 1999	169
B –	Studiebezoeken aan het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg in 1999	173
C –	Plechtige zittingen in 1999	175
D –	Bezoeken en deelneming aan officiële evenementen in 1999 . .	177

Hoofdstuk IV

Tabellen en statistieken

A –	Gerechtelijke werkzaamheden van het Hof van Justitie	
1.	Analytisch register van de door het Hof van Justitie in 1999 gewezen arresten	185
2.	Register van in het Weekoverzicht opgenomen overige beslissingen van het Hof van Justitie	235

3.	Gerechtelijke statistieken	237
B –	Gerechtelijke werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg	261
1.	Analytisch register van de door het Gerecht van eerste aanleg in 1999 gewezen arresten	263
2.	Gerechtelijke statistieken	291

Hoofdstuk V

Algemene inlichtingen

A –	Mededeling over de citeerwijze van verdragsartikelen in teksten van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg	311
B –	Uitgaven en databanken	313
C –	Administratie: beknopt organogram	323

INLEIDING

door G. C. Rodríguez Iglesias, president van het Hof

Zoals uit dit jaarverslag blijkt, is op het gebied van de rechtspraak in 1999 weer veel werk verzet, en wel onder in meer dan één opzicht ongunstige omstandigheden. Naast de voortdurende stijging van het aantal geschillen waarmee het Hof en het Gerecht zich geconfronteerd zien, deden zich nog andere moeilijkheden voor, deels verband houdend met het ontbreken van voldoende middelen bij de vertaaldienst van het Hof. Hoe hard er ook is gewerkt, het tekort aan middelen van deze dienst, dat is belicht in een op verzoek van het Europees Parlement in het kader van de begrotingsbehandeling opgesteld rapport, had nog sterker dan in voorgaande jaren een ongunstig effect op de behandeling van zaken. Met name kon het Hof meer dan eens de arresten niet op de dag van uitspraak in alle talen beschikbaar stellen, waardoor een belangrijke verworvenheid van de laatste jaren op het gebied van de verspreiding van de rechtspraak op losse schroeven kwam te staan.

Doordat voorts in verband met de aanwezigheid van asbest een dringende renovatie van het paleis noodzakelijk was, moesten zowel het Hof en het Gerecht als al hun diensten elders op de Kirchberg worden ondergebracht. Deze reusachtige operatie, die een buitengewone inspanning vergde, kon niettemin tot een goed einde worden gebracht met minimale verstoring van het functioneren van de instelling.

Naast hun normale rechtspraakwerkzaamheden hebben het Hof en het Gerecht een „document ter overweging” opgesteld, getiteld „De toekomst van de rechtspleging in de Europese Unie”, dat in mei 1999 aan de Raad van ministers van justitie is aangeboden. Het Hof kwam tot dit initiatief op grond van enerzijds het vooruitzicht van een in verband met de uitbreiding van de Europese Unie met nieuwe lidstaten noodzakelijk geachte institutionele hervorming, en anderzijds de heikele situatie van het Hof en het Gerecht, waardoor dringend maatregelen moeten worden genomen wil een ernstige crisis kunnen worden voorkomen.

Het stuk bevat in de eerste plaats een aantal voorstellen tot wijziging van het procesrecht die zonder verdragswijziging kunnen worden aangenomen. Doel is meer soepelheid in de behandeling van de zaken, zodat elke zaak de

behandeling kan krijgen die deze gezien de kenmerken en het belang van de zaak verdient.

In de tweede plaats bevat het stuk voorstellen waarvoor de verdragen moeten worden gewijzigd en die het Hof aan de volgende intergouvernementele conferentie voorlegt. Het belangrijkste voorstel, dat door het Hof reeds naar voren was gebracht bij de vorige verdragenherziening, beoogt de versoepeling van de regeling voor de wijziging van de reglementen voor de procesvoering van het Hof en het Gerecht, waarvoor thans steeds goedkeuring met eenparigheid van stemmen van de Raad vereist is. De overige voorstellen betreffen de filtrage van bepaalde categorieën hogere voorzieningen en de aanpassing van de rechtsgang in ambtenarenzaken.

Ten slotte bevat het beschouwingen over de verdere ontwikkeling van de rechtspleging. Om te beginnen worden de aanpassingen besproken die zouden kunnen worden overwogen in de samenstelling en de organisatie van het Hof en het Gerecht, met name met het oog op de aangekondigde uitbreiding van het aantal lidstaten. Vervolgens wordt ingegaan op de mogelijkheid van verlening van meer bevoegdheden aan het Gerecht in rechtstreekse beroepen. Tot slot bespreekt het stuk de essentiële vraag van een radicale wijziging van het systeem van prejudiciële verwijzingen, die noodzakelijk zou kunnen zijn indien het aantal prejudiciële verwijzingen blijft toenemen.

Het doet het Hof genoegen, dat dit stuk, dat in alle kringen van belanghebbenden is verspreid¹, heeft bijgedragen tot een brede discussie over de toekomst van de communautaire rechtspleging en daarmee tot de vergemakkelijking van een brede en ambitieuze aanpak van deze problematiek bij de komende institutionele hervormingen.

Een en ander geeft reden tot optimisme voor de toekomst. Voeg daarbij de viering in 1999 van het tienjarig bestaan van het Gerecht van eerste aanleg, waarbij alle betrokkenen aanwezig waren en bij welke gelegenheid kon worden geconstateerd, dat dit college een onmisbaar deel van de communautaire rechtspleging is geworden.

¹ Dit stuk is te vinden op de website van het Hof <http://curia.eu.int/nl/texts/intergov/ave.pdf>.

Hoofdstuk I

*Het Hof van Justitie
van de Europese Gemeenschappen*

A — Werkzaamheden van het Hof van Justitie in 1999

door G. C. Rodríguez Iglesias, president

1. De navolgende bladzijden zijn bedoeld om een snel overzicht te geven van de rechtspraak van het Hof van Justitie in de afgelopen twaalf maanden.

2. Daar het aantal geschillen bleef toenemen, hield het Hof zijn straffe werktempo in 1999 vol en deed het 395 zaken af (420 in 1998, bruto cijfers). Het wees 235 arresten (254 in 1998) en gaf 143 beschikkingen (120 in 1998). Het aantal nieuwe zaken steeg echter nog ten opzichte van de voorgaande jaren (543 in 1999, 485 in 1998, bruto cijfers), zodat de afhandelingsduur iets opliep en het aantal aanhangige zaken toenam (van 748 naar 896, bruto cijfers).

De verdeling van de zaken over de verschillende categorieën rechtspraakformaties bleef constant. Ongeveer een op de vier zaken werd door het Hof in plenum beslist, terwijl de overige arresten en beschikkingen werden gewezen door kamers van vijf (in ongeveer de helft van de gevallen) en van drie rechters (in ongeveer een kwart van de gevallen).

Evenals het voorgaande jaar werden de prejudiciële zaken afgehandeld binnen een termijn van gemiddeld 21 maanden. Daarentegen nam de gemiddelde afhandelingsduur van rechtstreekse beroepen en hogere voorzieningen iets toe.

3. De lezer vindt hieronder een, uiteraard subjectief, overzicht van de grote lijnen in de rechtspraak van het Hof in 1999. De volledige tekst van de genoemde arresten in alle officiële talen van de Gemeenschappen is te vinden op de website van de instelling: www.curia.eu.int.

4. In 1999 werden enkele finesses van de *procedures* die de justitiabelen bij de gemeenschapsrechter ter beschikking staan, nader uitgewerkt, in het bijzonder inzake het beroep tot nietigverklaring, de prejudiciële procedure en de hogere voorziening tegen arresten van het Gerecht.

4.1. In de zaak *Guérin automobiles/Commissie* (beschikking van 5 maart 1999, C-153/98 P, Jurispr. blz. I-1441) verklaarde het Hof een beroep kennelijk ongegrond dat was ingesteld tegen een beschikking van het Gerecht, waarbij een beroep kennelijk niet-ontvankelijk was verklaard omdat het niet binnen de termijn was ingesteld. In antwoord op het enige middel dat in hogere voorziening was ingediend, verklaarde het Hof, dat waar in het gemeenschapsrecht een uitdrukkelijke bepaling ontbreekt, niet kan worden

aanvaard, dat er voor de administratieve of rechterlijke instanties van de Gemeenschap een algemene verplichting zou bestaan de justitiabelen te informeren over de rechtsmiddelen die hun ten dienste staan, en over de voorwaarden voor de uitoefening ervan. Het Hof wees erop, dat in de meeste lidstaten weliswaar een dergelijke informatieplicht van de overheid bestaat, maar dat die verplichting veelal door de wetgever is ingevoerd en geregeld, en dat de aard van de materie bovendien vergt, dat vooraf de inhoud van zo'n verplichting wordt bepaald, alsook wat de gevolgen zijn wanneer zij niet wordt nageleefd. De afgewezen verzoeker stelde na deze beschikking bij het Europese Hof voor de rechten van de mens beroep in tegen de vijftien lidstaten.

4.2. Welke gevolgen een nietigverklaringsarrest kan hebben voor niet in de procedure betrokken derden stond centraal in de zaak *Commissie/AssiDomän Kraft Products e.a.*, die leidde tot het arrest van 14 september 1999 (C-310/97 P, Jurispr. blz. I-5363). Aanleiding tot het geschil was een beschikking van de Commissie inzake een procedure tot toepassing van artikel 85 EEG-Verdrag (thans artikel 81 EG), welke beschikking was gericht tot 43 adressaten, die nagenoeg alle een boete opgelegd kregen. Op een door 26 van hen ingesteld beroep had het Hof de beschikking nietig verklaard en de opgelegde boetes opheffen of verlaagd. Daarop verzochten negen ondernemingen die niet tegen de beschikking waren opgekomen, hun rechtspositie opnieuw te onderzoeken in het licht van dit arrest en de hen opgelegde geldboeten te verlagen. Toen de Commissie dit weigerde, vochten zij die beschikking weer aan bij het Gerecht, dat hen in het gelijk stelde. Het achtte de Commissie namelijk krachtens artikel 176 van het Verdrag (thans artikel 233 EG) en de beginselen van behoorlijk bestuur verplicht, in het licht van de rechtsoverwegingen van het arrest van het Hof de wettigheid van haar oorspronkelijke beschikking te onderzoeken voor zover deze die negen ondernemingen betrof en te beoordelen of op basis van dit onderzoek de betaalde geldboeten moesten worden terugbetaald.

In hogere voorziening, die door de Commissie was verzocht, wilde het Hof de redenering van het Gerecht niet sanctioneren en vernietigde het diens arrest. Het Hof stelde namelijk vast, dat de draagwijdte van een nietigverklaringsarrest in tweeërlei opzicht beperkt is: in de eerste plaats behoren de onderdelen van een beschikking die andere adressaten betreffen dan degene die beroep tot nietigverklaring heeft ingesteld, niet tot het voorwerp van het door de gemeenschapsrechter te beslechten geschil; in de tweede plaats kan het absoluut gezag dat een nietigverklaringsarrest heeft, niet betekenen dat een niet aan de controle van de gemeenschapsrechter onderworpen handeling die dezelfde onwettigheid vertoont, nietig is. Het gezag van een

rechtsoverweging van een dergelijk arrest kan dus niet gelden ten aanzien van personen die geen partij waren bij het geding en te wier aanzien het arrest geen enkele beslissing kan bevatten. Daar artikel 176 van het Verdrag de instelling waarvan de nietig verklaarde handeling uitgaat slechts verplicht de maatregelen te nemen die nodig zijn ter uitvoering van het nietigverklaringsarrest, houdt die bepaling niet in, dat de instelling op verzoek van de belanghebbenden moet overgaan tot een heronderzoek van de tot andere adressaten dan de verzoeker gerichte identieke of gelijksoortige beschikkingen die beweerdelijk dezelfde onregelmatigheid vertonen. Volgens het Hof verzet ook het rechtszekerheidsbeginsel zich tegen een dergelijke verplichting van de betrokken instelling.

4.3. Wat de prejudiciële procedure betreft, waren sterk uiteenlopende problematieken aan de orde in de zaken *Andersson*, *De Haan Beheer*, *Azienda nazionale autonoma delle strade (ANAS)* en *Radiotelevisione italiana (RAI)*.

De zaak *Andersson* betrof de prejudiciële bevoegdheid van het Hof *ratione tempore* (arrest van 15 juni 1999, C-321/97, Jurispr. blz. I-3551). De vraag van de verwijzende rechter had betrekking op de uitlegging van de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte (EER) en hield in, of een EVA-staat, in casu Zweden, aansprakelijk kan worden gesteld voor schade die aan particulieren is berokkend door de onjuiste uitvoering van een richtlijn waarnaar in die overeenkomst wordt verwezen. Het Hof stelde vast, dat het in beginsel bevoegd is een voor een rechterlijke instantie van een van de lidstaten gerezene vraag te beantwoorden over de uitlegging van een door de Raad gesloten overeenkomst, die, wat de Gemeenschap betreft, een handeling is welke door een van haar instellingen is verricht. Het hoofdgeding had echter betrekking op feiten die zich vóór de toetreding van Zweden tot de Europese Unie hadden voorgedaan en de vraag betrof dus niet de uitlegging van de EER-overeenkomst wat de Gemeenschap betreft, maar de toepassing ervan in de EVA-staten. Het Hof concludeerde dan ook, dat het krachtens het EG-Verdrag niet bevoegd was om op de vraag te antwoorden en trouwens in het kader van de EER-Overeenkomst evenmin. Het feit dat Zweden vervolgens een lidstaat van de Europese Unie is geworden, kon niet tot gevolg hebben, dat het Hof bevoegd werd de EER-Overeenkomst uit te leggen voor de toepassing ervan op situaties die niet onder de communautaire rechtsorde vallen. In het arrest van 15 juni 1999, *Rechberger* (C-140/97, Jurispr. blz. I-3499, punt 38), werd dezelfde redenering gevolgd.

Het opmerkelijke van het arrest in de zaak *De Haan Beheer* was, dat het Hof naar aanleiding van een prejudiciële vraag over de uitlegging van het

gemeenschapsrecht met betrekking tot het ontstaan en de navordering van een douaneschuld, kwam tot de vaststelling van de ongeldigheid van een beschikking van de Commissie die door de verwijzende rechter zelfs niet was vermeld (arrest van 7 september 1999, C-61/98, Jurispr. blz. I-5003). Om te beginnen beantwoordde het Hof de vraag of de douaneautoriteiten in het kader van een procedure van extern douanevervoer verplicht zijn de aangever in kennis te stellen van een risico van fraude waarbij hij zelf niet is betrokken, maar waardoor voor hem een douaneschuld kan ontstaan, ontkennend. Vervolgens ging het na, of de aangever, wanneer hij niet van een dergelijk risico in kennis is gesteld, kan worden ontslagen van de verplichting tot voldoening van de door die fraude ontstane douaneschuld. Volgens de geldende regeling was zulks met name mogelijk, wanneer was voldaan aan twee cumulatieve voorwaarden. Een daarvan was het bestaan van een „bijzondere situatie”. Het Hof stelde vast, dat de Commissie, in het kader van het hoofdgeding en overeenkomstig de geldende procedureregels door de betrokken lidstaat gevraagd om een uitspraak over het bestaan van een dergelijke „bijzondere situatie”, deze in casu niet aanwezig had geacht. Het Hof oordeelde daarom, dat hoewel de verwijzende rechter de beschikking niet had vermeld, daar hij toen hij zijn verwijzingsuitspraak deed, waarschijnlijk niet op de hoogte was van het bestaan en nog minder van de inhoud ervan, het Hof, om hem een voor de beslissing in het hoofdgeding nuttig antwoord te kunnen geven, de geldigheid van de beschikking diende te beoordelen. Dit uitgangspunt leek tevens in overeenstemming met het beginsel van proceseconomie, aangezien bij het Hof ook een rechtstreeks beroep betreffende de wettigheid van de beschikking van de Commissie aanhangig was gemaakt in een andere zaak, waarvan de behandeling was geschorst in afwachting van het arrest in de zaak *De Haan Beheer*. Uiteindelijk verklaarde het Hof in dit arrest de beschikking van de Commissie ongeldig.

Eveneens in het kader van de prejudiciële procedure verdienen ten slotte de twee beschikkingen van 26 november 1999 de aandacht waarin het Hof onderzocht of de Corte dei Conti (de Italiaanse rekenkamer), wanneer deze in het kader van een controle achteraf van de wettigheid, doelmatigheid en rentabiliteit van het optreden van bepaalde overheidsinstanties het gemeenschapsrecht moet uitleggen, een „rechterlijke instantie” is in de zin van artikel 234 EG [*Azienda nazionale autonoma delle strade (ANAS)*, C-192/98, Jurispr. blz. I-8597, en *Radiotelevisione italiana (RAI)*, C-440/98, Jurispr. blz. I-8583]. Volgens deze beschikkingen moet de bevoegdheid van een instantie om zich tot het Hof te wenden zowel aan structurele als aan functionele criteria worden getoetst, zodat een inst. als „rechterlijke instantie” in de zin van artikel 234 EG kan worden gekwalificeerd, wanneer

zij een rechtsprekende functie uitoefent, maar niet wanneer zij andere, met name bestuursfuncties uitoefent. Op die basis stelde het Hof vast, dat de in de zaak a quo door de Corte dei Conti verrichte controle achteraf, hoofdzakelijk bestond uit beoordelen en verifiëren van de resultaten van overheidsoptreden, hetgeen geen rechtsprekende functie is. Het Hof verklaarde zich bijgevolg onbevoegd om de vragen van de Corte dei Conti te beantwoorden.

4.4. Tien jaar na de oprichting van het Gerecht van eerste aanleg is de draagwijdte van het toezicht op zijn uitspraken door het Hof in hogere voorziening weer onderwerp van verscheidene arresten geweest.

Zo is een door de Franse Republiek ingestelde hogere voorziening (leidend tot het arrest van 21 januari 1999, C-73/97 P, Jurispr. blz. I-185) het eerste geval waarin artikel 49, derde alinea, van 's Hofs Statuut-EG is toegepast. In die bepaling wordt de lidstaten en de instellingen van de Gemeenschap die niet in een bij het Gerecht aanhangig geschil zijn tussengekomen, behoudens in ambtenarengeschillen de bevoegdheid verleend, hogere voorziening te verzoeken van de in dat geschil gegeven beslissing. Behalve vanwege deze procedurele primeur was deze zaak nog om een andere reden bijzonder, aangezien Frankrijk niet de beslissing van het geschil als zodanig aanvocht, namelijk de verwerping van een door enkele ondernemingen tegen een beschikking van de Commissie ingesteld beroep tot nietigverklaring, maar betoogde, dat het Gerecht het beroep niet ongegrond had moeten verklaren doch de door de Commissie opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid had moeten honoreren. Het Hof wees de hogere voorziening toe, vernietigde het arrest van het Gerecht en deed de zaak zelf af door het beroep tot nietigverklaring van de ondernemingen niet-ontvankelijk te verklaren.

Volgens artikel 41, eerste alinea, van 's Hofs Statuut-EG, dat van toepassing is verklaard op de procedure voor het Gerecht, kan herziening van een arrest worden verzocht op grond van de ontdekking van een feit dat van beslissende invloed kan zijn en dat vóór de uitspraak van het arrest onbekend was aan het Hof en aan de partij die de herziening verzoekt. Uit twee arresten, van 18 maart en 8 juli 1999, blijkt dat tegen een beslissing waarbij het Gerecht een herzieningsverzoek niet-ontvankelijk verklaart, in beginsel hogere voorziening kan worden ingesteld. Het Hof oordeelde namelijk, dat de uitlegging van het begrip „feit, dat van beslissende invloed kan zijn en dat, vóór de uitspraak van het arrest, onbekend was aan het Hof en aan de partij die de herziening verzoekt”, alsmede de kwalificatie van de feitelijke omstandigheden die door degene die de herziening verzoekt, als dergelijke beslissende en nieuwe feiten worden aangevoerd, rechtsvragen zijn die in hogere voorziening kunnen

worden getoetst (arresten van 18 maart 1999, *De Compte/Parlement*, C-2/98 P, Jurispr. blz. I-1787, en 8 juli 1999, *DSM/Commissie*, C-5/93 P, Jurispr. blz. I-4695).

Daarentegen was het Hof van oordeel, dat een beschikking van het Gerecht in het kader van de instructie van een zaak, waarbij de Commissie werd gelast, bepaalde stukken over te leggen voor opneming in het dossier en mededeling aan de wederpartij, niet behoorde tot de categorieën van handelingen waartegen hogere voorziening kan worden ingesteld. Het Hof baseerde deze conclusie op de bewoordingen van artikel 49, eerste alinea, van 's Hofs Statuut-EG (beschikking van 14 september 1999, *Commissie/ADT Projekt Gesellschaft der Arbeitsgemeinschaft Deutscher Tierzüchter*, C-349/99 P, Jurispr. blz. I-6467).

5. Wat de verhouding tussen het gemeenschapsrecht en het nationale recht betreft, heeft het afgelopen jaar op enkele punten verduidelijking gebracht met betrekking tot de verplichtingen van de nationale rechter alsook het beginsel van aansprakelijkheid van de lidstaten voor aan particulieren toegebrachte schade als gevolg van schendingen van het gemeenschapsrecht.

5.1. In de zaak *Eco Swiss China Time* vroeg een nationale rechter bij wie een vordering tot vernietiging van een arbitraal vonnis was ingediend, zich af, of hij deze moest toewijzen op grond dat dit vonnis in strijd was met artikel 85 van het Verdrag (thans 81 EG). De twijfel van de nationale rechter kwam hieruit voort, dat hij volgens de regels van zijn nationale procesrecht een dergelijke vordering enkel op een beperkt aantal gronden kon toewijzen, waaronder strijd met de openbare orde, hetgeen volgens het toepasselijke nationale recht in het algemeen niet reeds het geval is, indien door de inhoud of de uitvoering van het arbitrale vonnis een verbodsbepaling van het nationale mededingingsrecht buiten toepassing blijft. In zijn antwoord erkende het Hof, dat de vereisten verband houdend met de doeltreffendheid van de arbitrale rechtspleging, rechtvaardigden dat de toetsing van arbitrale vonnissen een beperkt karakter draagt en dat de vernietiging van een vonnis of de weigering van erkenning ervan enkel in uitzonderlijke gevallen mogelijk is. Gelet op het belang van artikel 85 van het Verdrag voor de werking van de interne markt, verklaarde het Hof niettemin, dat wanneer een nationale rechter volgens de regels van zijn nationale procesrecht een vordering tot vernietiging van een arbitraal vonnis op grond van strijd met nationale regels van openbare orde moet toewijzen, hij dat ook moet doen ingeval een dergelijke vordering is gebaseerd op schending van het in artikel 85, lid 1, EG neergelegde verbod. Het Hof baseerde deze conclusie met name op de constatering dat arbiters,

anders dan een nationale rechterlijke instantie, het Hof niet om een prejudiciële beslissing kunnen verzoeken over vragen van uitlegging van het gemeenschapsrecht. Het is voor de communautaire rechtsorde evenwel van evident belang, dat ter vermindering van toekomstige uitleggingsgeschillen elke bepaling van gemeenschapsrecht, ongeacht de omstandigheden waaronder zij toepassing moet vinden, op eenvormige wijze wordt uitgelegd. Daarentegen had het Hof geen kritiek op de regels van nationaal procesrecht volgens welke een arbitraal tussenvonnis met het karakter van een eindvonnis, waartegen niet tijdig een vordering tot vernietiging is ingesteld, gezag van gewijsde krijgt en niet door een later arbitraal vonnis kan worden aangetast. De in casu gestelde termijn van drie maanden na de neerlegging van het vonnis ter griffie van de bevoegde rechterlijke instantie leek in vergelijking met de termijnen in het recht van de andere lidstaten niet te kort (arrest van 1 juni 1999, C-126/97, Jurispr. blz. I-3055).

5.2. Op het punt van de aansprakelijkheid van de lidstaten voor schade die als gevolg van schendingen van het gemeenschapsrecht is toegebracht aan particulieren, zijn de arresten in de zaken *Konle* en *Rechberger* vermeldenswaard.

In de zaak *Rechberger* worden enkele punten belicht ten aanzien van de „voldoende gekwalificeerde schending” en „direct causaal verband” tussen deze schending en de schade die de getroffen personen hebben geleden, twee van de drie voorwaarden voor aansprakelijkheid van de lidstaten (arrest van 15 juni 1999, C-140/97, Jurispr. blz. I-3499). Enkele particulieren hadden de Republiek Oostenrijk voor een rechter van die staat aansprakelijk gesteld wegens het feit dat zij richtlijn 90/314/EEG betreffende pakketreizen, met inbegrip van vakantiepakketten en rondreispakketten¹, niet correct had omgezet, waardoor de door hen aan de insolvent geworden reisorganisator betaalde bedragen niet aan hen waren terugbetaald. In het bijzonder werd de Republiek Oostenrijk in de eerste plaats verweten, dat zij de door de richtlijn geboden bescherming had beperkt tot reizen waarvan het vertrek ten vroegste op 1 mei 1995 was bepaald, terwijl deze staat op 1 januari 1995 tot de Europese Unie was toegetreden. Het Hof stelde om te beginnen vast, dat de richtlijn inderdaad niet correct was omgezet en voorts, dat sprake was van een „voldoende gekwalificeerde” schending van het gemeenschapsrecht, die tot de aansprakelijkheid van de lidstaat kon leiden, ook al had de lidstaat alle andere bepalingen van de richtlijn wel uitgevoerd. Met betrekking tot de

¹ Richtlijn van de Raad van 13 juni 1990 (PB L 158, blz. 59).

inwerkingtreding van de omstreden bepaling in zijn nationale rechtsorde beschikte de lidstaat immers over geen enkele beoordelingsvrijheid, zodat de beperking van de litigieuze bescherming kennelijk in strijd was met de uit de richtlijn voortvloeiende verplichtingen. De tweede grief was, dat de Republiek Oostenrijk, niet zoals de richtlijn voorschreef ervoor had ingestaan dat de organisator over voldoende garanties beschikte om in geval van insolventie of faillissement voor de terugbetaling van de reeds betaalde bedragen en de repatriëring van de consument te zorgen, maar in plaats daarvan tot dekking van het risico slechts een verzekeringsovereenkomst of een bankgarantie tot een bedrag berekend aan de hand van de omzet in het voorafgaande kalenderjaar dan wel de geraamde omzet van de organisator, verplicht had gesteld. Het Hof achtte ook dit een incorrecte omzetting, daar hiermee het door de richtlijn gewenste resultaat voor de consument niet daadwerkelijk gegarandeerd was.

In beide gevallen ontkende de Republiek Oostenrijk echter, aansprakelijkheid te zijn, op grond dat er geen direct causaal verband bestond tussen de incorrecte omzetting van de richtlijn en de door de consumenten geleden schade, aangezien de datum en de omvang van de omzettingsmaatregelen slechts ten gevolge van een zeer uitzonderlijke en onvoorzienbare samenloop van omstandigheden tot de schade hadden bijgedragen. Het Hof wees er echter op, dat de verwijzende rechter in casu wel degelijk zo'n causaal verband had vastgesteld, en dat het doel van de richtlijn juist was, de consument te beschermen tegen de gevolgen van een faillissement, ongeacht de oorzaken daarvan. Het Hof concludeerde dan ook dat, aangezien dergelijke gebeurtenissen de terugbetaling van de betaalde bedragen en de repatriëring van de consumenten niet zouden hebben belet, indien het garantiesysteem overeenkomstig de richtlijn was ingevoerd, uitzonderlijke en onvoorzienbare gebeurtenissen het bestaan van een direct causaal verband niet uitsloten, en dus ook de aansprakelijkheid van de lidstaat onverlet lieten.

In de zaak *Konle* vroeg de verwijzende rechter met name, of in een lidstaat met een federale structuur de schade die aan particulieren was toegebracht door nationale maatregelen die in strijd met het gemeenschapsrecht waren vastgesteld, noodzakelijkerwijze, ter nakoming van zijn gemeenschapsrechtelijke verplichtingen, door de bondsstaat moest worden vergoed. In zijn antwoord wees het Hof erop, dat iedere lidstaat ervoor dient te zorgen dat de schade wordt vergoed die aan particulieren wordt toegebracht door een schending van het gemeenschapsrecht, ongeacht welk overheidsorgaan dit recht heeft geschonden en welk overheidsorgaan in beginsel volgens het recht van de betrokken lidstaat deze schade dient te

vergoeden. Het gemeenschapsrecht verplicht de lidstaten daarentegen niet om de verdeling van de bevoegdheid en aansprakelijkheid tussen de openbare lichamen op hun grondgebied te wijzigen; het is voldoende wanneer de in de nationale orde bestaande procedures een doeltreffende bescherming van de door particulieren aan het gemeenschapsrecht ontleende rechten kunnen bieden en het niet moeilijker is om deze rechten geldend te maken dan de rechten die zij aan het nationale recht ontleen (arrest van 1 juni 1999, C-302/97, Jurispr. blz. I-3099).

6. Wat de *verhouding tussen het gemeenschapsrecht en het internationale recht* betreft, oordeelde het Hof in een arrest van 23 november 1999, (*Portugal/Raad*, C-149/96, Jurispr. blz. I-8395), dat gelet op hun aard en opzet, de overeenkomst tot oprichting van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), alsmede de in de bijlagen 1 tot en met 4 van deze overeenkomst opgenomen akkoorden en memoranda, in beginsel niet behoren tot de normen waaraan het Hof de wettigheid van handelingen van de gemeenschapsinstellingen toetst. Hoewel de regeling voor geschillenbeslechting in de WTO-overeenkomsten primair tot doel heeft, te bewerkstelligen dat met de bepalingen van de WTO-overeenkomst onverenigbare maatregelen worden ingetrokken, biedt zij namelijk tevens de mogelijkheid om tijdelijk of zelfs definitief compensatie te bieden. Zou men in die omstandigheden de rechterlijke instanties verplichten om nationaalrechtelijke bepalingen die onverenigbaar zijn met de WTO-overeenkomsten, buiten toepassing te laten, dan zou dat tot gevolg hebben dat de wetgevende of uitvoerende organen van de contractsluitende partijen de door die overeenkomsten geboden mogelijkheid wordt ontnomen om via onderhandelingen tot — zij het ook tijdelijke — oplossingen te komen. Volgens het Hof volgt hieruit, dat in de WTO-overeenkomsten, uitgelegd naar hun inhoud en doel, niet is vastgelegd met welke maatregelen rechtens deze overeenkomsten in de interne rechtsorde van de verdragsluitende partijen te goeder trouw ten uitvoer moeten worden gelegd. Het Hof merkte op, dat dezelfde oplossing ook door andere contractsluitende partijen wordt toegepast, zodat een afwijkende aanpak op gemeenschapsniveau een onevenwichtige toepassing van de WTO-regels in de hand zou kunnen werken, omdat de wetgevende of uitvoerende organen van de Gemeenschap daardoor de manoeuvreerruimte zouden moeten missen waarover de overeenkomstige organen van de handelspartners van de Gemeenschap wel beschikken. Verder stelde het Hof vast, dat het in die zaak bestreden besluit niet beoogde, de uitvoering in de communautaire rechtsorde van een in het kader van de WTO aangegane bijzondere verplichting te verzekeren, en evenmin uitdrukkelijk verwees naar specifieke bepalingen van de WTO-overeenkomsten, de enige gevallen waarin het Hof de wettigheid van

de betrokken gemeenschapshandeling aan de WTO-regels zou dienen te toetsen.

7. Op *institutioneel vlak* was de vaststelling van de rechtsgrondslag opnieuw de aanleiding tot het merendeel van de geschillen, waarbij dit jaar de gemeenschapsinstellingen het vooral met elkaar aan de stok hadden.

Zo werd in 1999 uitspraak gedaan in drie beroepen van het Europees Parlement tot nietigverklaring van handelingen van de Raad wegens schending van de prerogatieven van het Parlement. In de eerste zaak stelde het Parlement, dat een beschikking van de Raad tot vaststelling van een meerjarenprogramma ter bevordering van de taalverscheidenheid in de Gemeenschap in de informatiemaatschappij, een tweeledige rechtsgrondslag had moeten hebben. Meer specifiek had deze beschikking niet alleen artikel 130 EG-Verdrag (thans artikel 157 EG) als rechtsgrondslag moeten hebben, maar ook artikel 128 van het Verdrag (thans artikel 151 EG), dat betrekking heeft op cultuur. Om de gegrondheid van het beroep te kunnen beoordelen, ging het Hof na, of het element cultuur een essentiële component is van de litigieuze beschikking op dezelfde voet als het element industrie, en hiermee onverbrekkelijk verbonden is, dan wel of de beschikking haar „zwaartepunt” heeft in de industriële dimensie van het communautair optreden. Wat de doelstellingen van de gemeenschapshandeling betreft, stelde het Hof vast, dat de ondernemingen, hoofdzakelijk kleine en middelgrote ondernemingen, de rechtstreeks door de concrete maatregelen begunstigen waren, terwijl de burgers in het kader van de informatiemaatschappij alleen baat hadden bij de taalverscheidenheid in het algemeen. De overwegingen van de considerans van de beschikking die gewag maakten van de culturele aspecten van de informatiemaatschappij, gaven voorts slechts uitdrukking aan algemene vaststellingen of wensen, zodat zij op zich niet konden worden aangemerkt als doelstellingen van het programma. Het programma leek hoofdzakelijk en overwegend industrieel van aard. Wat de inhoud van de litigieuze beschikking betreft, merkte het Hof op, dat de bedoelde acties als voornaamste gevolg hadden, te voorkomen dat ondernemingen van de markt verdwijnen of in hun concurrentievermogen worden aangetast wegens communicatiekosten die verband houden met de taalverscheidenheid. Globaal genomen waren de gevolgen voor de cultuur volgens het Hof dus slechts indirect en bijkomstig in vergelijking met de beoogde rechtstreekse gevolgen, die economisch van aard waren, zodat er geen grond aanwezig was om de beschikking tevens op artikel 128 van het Verdrag te baseren. Het beroep van het Parlement werd dan ook verworpen (arrest van 23 februari 1999, *Parlement/Raad*, C-42/97, Jurispr. blz. I-869).

Daarentegen werd een ander beroep van het Parlement toegewezen, in een arrest van twee dagen later (arrest van 25 februari 1999, *Parlement/Raad*, C-164/97 et C-165/97, Jurispr. blz. I-1139), over twee verordeningen van de Raad betreffende de bescherming van de bossen in de Gemeenschap tegen luchtverontreiniging en tegen brand, die waren vastgesteld op grond van artikel 43 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 37 EG). Het Hof sloot zich aan bij de argumenten van het Parlement en oordeelde, dat de in de verordeningen bedoelde maatregelen weliswaar bepaalde positieve gevolgen voor de werking van de landbouw hadden, maar dat deze bijkomstig waren ten opzichte van het hoofddoel van de communautaire actie tot bescherming van de bossen, namelijk het behoud en de exploitatie van het door de bosecosystemen gevormde natuurpatrimonium, en zich niet beperkten tot het nut ervan voor de landbouw.

In een arrest van 8 juli 1999 (*Parlement/Raad*, C-189/97, Jurispr. blz. I-4741) gaf het Hof voor het eerst uitlegging aan het begrip „akkoorden die aanzienlijke gevolgen hebben voor de gemeenschapsbegroting” van artikel 228, lid 3, tweede alinea, EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 300 EG). In afwijking van de normale procedure kunnen dergelijke akkoorden alleen worden gesloten met instemming van het Europees Parlement. In zijn arrest verwierp het Hof allereerst de opvatting van de Raad dat de vraag of een akkoord aanzienlijke gevolgen voor de begroting heeft, op basis van de totale gemeenschapsbegroting dient te worden beoordeeld. De kredieten voor de externe maatregelen van de Gemeenschap maken immers van oudsher slechts een fractie van de gemeenschapsbegroting uit, zodat door de toepassing van het door de Raad geformuleerde criterium aan de betrokken bepaling elk nuttig effect dreigde te worden ontnomen. Ook verwierp het Hof twee andere, door het Parlement geformuleerde criteria, te weten het relatieve aandeel van de desbetreffende uitgaven in de vergelijkbare uitgaven van de betrokken begrotingslijn, en de procentuele stijging van de met het betrokken akkoord gemoeide uitgaven ten opzichte van de kosten van het vorige akkoord. Uiteindelijk aanvaardde het Hof drie andere criteria. In de eerste plaats achtte het het meerjarig karakter van de met een akkoord gemoeide uitgaven relevant, daar relatief geringe jaarlijkse uitgaven over vele jaren tezamen genomen een grote financiële inspanning kunnen vormen. In de tweede plaats kan door de vergelijking van de met een akkoord gemoeide uitgaven met het bedrag van de kredieten ter financiering van de externe maatregelen van de Gemeenschap, de betekenis van dat akkoord worden bepaald in het kader van de financiële inspanning van de Gemeenschap voor haar externe beleid, en kan op basis van deze vergelijking beter worden beoordeeld wat het werkelijke financiële gevolg van het akkoord voor de Gemeenschap is. Gaat het ten slotte om een akkoord

in een bepaalde sector, dan kunnen de met het akkoord gemoeide uitgaven daarnaast eventueel nog worden vergeleken met de totale kredieten op de begroting voor zowel interne als externe maatregelen in de betrokken sector. Het Hof paste deze criteria op het te beslechten geschil toe en stelde vast, dat de visserijovereenkomst met Mauretanië was gesloten voor vijf jaar, wat geen bijzonder lange duur is, en dat de daarin geregelde jaarlijkse bedragen, hoewel deze meer bedroegen dan 5 % van de visserijuitgaven, slechts iets meer dan 1 % van de totale betalingskredieten ten gunste van de externe maatregelen van de Gemeenschap uitmaakten, dat wil zeggen een weliswaar niet te verwaarlozen, doch moeilijk als hoog aan te merken percentage. Het Hof concludeerde dan ook, dat de overeenkomst geen aanzienlijke gevolgen voor de gemeenschapsbegroting had in de zin van artikel 228, lid 3, tweede alinea, van het Verdrag en verwierp het beroep van het Parlement.

In de laatste zaak was het de Commissie die verzocht om nietigverklaring van een verordening van de Raad, betreffende de wederzijdse bijstand tussen de administratieve autoriteiten van de lidstaten en de samenwerking tussen deze autoriteiten en de Commissie met het oog op de juiste toepassing van de douane- en landbouwvoorschriften. Deze verordening was gebaseerd op de artikelen 43 (thans, na wijziging, artikel 37 EG) en 235 (thans artikel 308 EG) van het Verdrag. Volgens de Commissie had de Raad de bestreden verordening op de artikelen 43 en 100 A (thans, na wijziging, artikel 95 EG) van het Verdrag moeten baseren. Zoals bekend beoogt laatstgenoemde bepaling de onderlinge aanpassing van de wettelijke bepalingen van de lidstaten, teneinde de instelling en de werking van de interne markt te verzekeren. De Commissie stelde in de eerste plaats, dat de verordening tot doel had, de goede werking van de douane-unie en dus van de interne markt te bevorderen en in de tweede plaats dat de bescherming van de financiële belangen van de Gemeenschap in de zin van artikel 209 A EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 280 EG), dus de fraudebestrijding, geen zelfstandige doelstelling was, doch voortvloeide uit de instelling van de douane-unie. Het Hof verwierp die gedachte. Het wees erop, dat de bescherming van de financiële belangen van de Gemeenschap niet voortvloeide uit de instelling van de douane-unie, doch een zelfstandige doelstelling vormde die in het Verdrag was opgenomen onder titel II (financiële bepalingen) van het vijfde deel, betreffende de instellingen van de Gemeenschap, en niet in het derde deel, betreffende het beleid van de Gemeenschap, waaronder de douane-unie en de landbouw vallen. De bestreden verordening vormt de concrete uitwerking van de doelstelling van bescherming van de financiële belangen van de Gemeenschap door in het kader van de douane-unie en het gemeenschappelijk landbouwbeleid specifieke regels te stellen die de algemene regels aanvullen. Aangezien artikel 209 A van het

Verdrag, in de ten tijde van de vaststelling van de bestreden verordening geldende versie, het te bereiken doel aangaf zonder de Gemeenschap evenwel de bevoegdheid te verlenen om een systeem als het aan de orde zijnde in te stellen, was het beroep op artikel 235 van het Verdrag gerechtvaardigd (arrest van 18 november 1999, *Commissie/Raad*, C-209/97, Jurispr. blz. I-8067).

8. Op het gebied van het vrij verkeer van goederen kan naast de specifieke uitspraken over het verkeer van geneesmiddelen en gewasbeschermingsmiddelen worden gewezen op de arresten in de zaken *Kortas* en *Colim*.

Net als in de hiervóór genoemde zaak *Commissie/Raad*, ging het in de zaak *Kortas* (arrest van 1 juni 1999, C-319/97, Jurispr. blz. I-3143) om de uitlegging van artikel 100 A van het Verdrag, in het bijzonder lid 4 daarvan, waarin aan lidstaten die het na een harmonisatiemaatregel door de Raad noodzakelijk achten, nationale bepalingen toe te passen die hun rechtvaardiging vinden in gewichtige eisen als bedoeld in artikel 36 van het Verdrag (thans, na wijziging, artikel 30 EG) of verband houden met de bescherming van het arbeidsmilieu of het milieu, een mogelijkheid tot afwijking van de algemene regeling wordt gegeven. Uit het arrest blijkt allereerst, dat een richtlijn ook rechtstreekse werking kan hebben indien zij artikel 100 A van het Verdrag als rechtsgrondslag heeft, ongeacht vorengenoemde afwijkingsmogelijkheid. Volgens het Hof hangt het antwoord op de vraag of een richtlijn in het algemeen rechtstreekse werking kan hebben, namelijk niet af van haar rechtsgrondslag, maar alleen van haar wezenlijke kenmerken, te weten het onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig karakter van haar bepalingen. De verwijzende rechter vroeg het Hof voorts, of aan de rechtstreekse werking van een richtlijn waarvan de uitvoeringstermijn is verstreken, wordt afgedaan door de kennisgeving van een lidstaat overeenkomstig artikel 100 A, lid 4, ter bevestiging van nationale bepalingen waarmee van deze richtlijn wordt afgeweken. Het Hof meende van niet, op grond dat de maatregelen voor het nader tot elkaar brengen van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten die het intracommunautaire verkeer belemmeren, zouden worden uitgehouden, indien de lidstaten de mogelijkheid behielden om eenzijdig een daarvan afwijkende nationale regeling toe te passen. Het verklaarde dan ook, dat een lidstaat krachtens artikel 100 A, lid 4, van het Verdrag meegedeelde nationale bepalingen eerst mag toepassen nadat deze door de Commissie zijn bevestigd, ook al had de reactie van de Commissie veel te lang op zich laten wachten. Het Hof merkte in dit verband op, dat deze bepaling in de eerdere versie van het Verdrag van Amsterdam geen termijn stelde waarbinnen de Commissie zich over aangemelde nationale bepalingen moest

uitspreken. Ten overvloede overwoog het nog, dat het feit dat ter zake geen termijn was gesteld, de Commissie niet ontsloeg van de verplichting om in het kader van haar verantwoordelijkheden met de nodige voortvarendheid op te treden, daar de uitvoering van het stelsel van kennisgeving van het Verdrag vereist, dat de Commissie en de lidstaten loyaal samenwerken.

De zaak *Colim*, die betrekking had op richtlijn 83/189/EEG², zoals gewijzigd bij richtlijn 88/182/EEG³, past in een lange reeks zaken over de communautaire regeling houdende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften (arrest van 3 juni 1999, C-33/97, Jurispr. blz. I-3175). In het hoofdgeding vroeg de nationale rechter zich met name af, of als technisch voorschrift had moeten worden meegedeeld een nationale wettelijke regeling waarbij de etikettering, gebruiksaanwijzingen en garantiebewijzen van producten gesteld moesten zijn in de taal of de talen van het gebied waar de producten op de markt werden gebracht. In zijn antwoord verklaarde het Hof, dat onderscheid diende te worden gemaakt tussen de verplichting om de consument bepaalde informatie over een product te verstrekken, waaraan wordt voldaan door op dat product vermeldingen aan te brengen of daaraan documenten zoals de gebruiksaanwijzing en het garantiebewijs toe te voegen, en de verplichting om die informatie in een bepaalde taal te geven. Volgens het Hof was de tweede verplichting geen technisch voorschrift maar een aanvullende regel die noodzakelijk was om de informatie daadwerkelijk te doen overkomen. Het arrest brengt voorts enige duidelijkheid ten aanzien van de beperkingen die, zelfs bij gebreke van volledige harmonisatie van de taalvereisten voor de vermeldingen op ingevoerde producten, zijn gesteld aan de bevoegdheid van de lidstaten om te eisen dat die vermeldingen in bepaalde talen worden gesteld.

9. Het *verkeer van geneesmiddelen en gewasbeschermingsmiddelen* binnen de Gemeenschap en dus ook de daarop betrekking hebbende rechtspraak vertonen heel eigen kenmerken, aangezien voor de verkoop van deze categorieën producten in elke lidstaat in principe een vergunning voor het in de handel brengen vereist is (VHB), die door de nationale instanties wordt afgegeven. De kaderregeling staat wat de farmaceutische specialiteiten betreft

² Richtlijn van de Raad van 28 maart 1983 betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften (PB L 109, blz. 8).

³ Richtlijn van de Raad van 22 maart 1988 tot wijziging van richtlijn 83/189 (PB L 81, blz. 75).

in richtlijn 65/65/EEG⁴ en voor gewasbeschermingsmiddelen in richtlijn 91/414/EEG.⁵

9.1. Allereerst was het de uitlegging van richtlijn 65/65 waarover het Hof in de zaken *Upjohn* en *Rhône-Poulenc Rorer* prejudiciële vragen werden gesteld. In de eerste zaak oordeelde het Hof met name, dat richtlijn 65/65 en het gemeenschapsrecht in het algemeen de lidstaten niet verplichten een procedure in te voeren voor de rechterlijke toetsing van nationale beslissingen tot intrekking van VHB's voor farmaceutische specialiteiten, waarbij de bevoegde nationale rechters hun beoordeling van de feiten, met name van de wetenschappelijke bewijzen tot staving van de intrekkingbeslissing, in de plaats kunnen stellen van die van de inzake de intrekking van VHB's bevoegde nationale instanties. Het Hof rechtvaardigde deze conclusie door een vergelijking te trekken met de beperkte rechterlijke toetsing door de gemeenschapsrechter van beslissingen van communautaire instanties die zijn genomen op basis van ingewikkelde beoordelingen (arrest van 21 januari 1999, *Upjohn*, C-120/97, Jurispr. blz. I-223).

De zaak *Rhône-Poulenc* lag in het verlengde van de rechtspraak *De Peijper* (arrest van 20 mei 1976, 104/75, Jurispr. blz. 613) en *Smith & Nephew* en *Primecrown* (arrest van 12 november 1996, C-201/94, Jurispr. blz. I-5819), waarbij het vrij verkeer van geneesmiddelen binnen de Gemeenschap gemakkelijker was gemaakt door importen uit een lidstaat in een andere lidstaat vrij te stellen van de zware procedure van richtlijn 65/65, wanneer voor het betrokken geneesmiddel in de eerste lidstaat reeds een VHB is verleend en het een parallelle invoer betreft ten opzichte van een geneesmiddel waarvoor in de lidstaat van invoer reeds een VHB is verleend. In de zaak *Rhône-Poulenc* (arrest van 16 december 1999, C-94/98, Jurispr. blz. I-8789) was voor het betrokken product een VHB afgegeven die in de lidstaat van invoer niet meer geldig was, het product was een oude versie van een geneesmiddel terwijl in die lidstaat een VHB was afgegeven voor de nieuwe versie, en de mogelijkheid om voor de oude versie de vereenvoudigde procedure van de parallelle invoer toe te passen, was omstreden. Het Hof achtte geen van de drie door de VHB-houder naar voren gebrachte gronden voldoende om de mogelijkheid van

⁴ Richtlijn van de Raad van 26 januari 1965 betreffende de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake farmaceutische specialiteiten (PB 1965, blz. 369).

⁵ Richtlijn van de Raad van 15 juli 1991 betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen (PB L 230, blz. 1).

parallelinvoer absoluut uit te sluiten. In de eerste plaats was naar voren gebracht, dat de twee versies van het geneesmiddel niet volgens dezelfde formule waren vervaardigd, aangezien de versie waarvoor in de lidstaat van invoer een VHB was afgegeven werd vervaardigd met andere excipiënten en volgens een ander procédé. Het Hof oordeelde wat dit punt betreft, dat de bevoegde instanties van de lidstaat van invoer moeten nagaan of het parallel ingevoerde geneesmiddel, ook al is het niet op alle punten identiek met het door hen reeds toegelaten geneesmiddel, hetzelfde actieve bestanddeel en dezelfde therapeutische werking heeft en geen problemen op het gebied van de kwaliteit, de doeltreffendheid en de onschadelijkheid oplevert. In de tweede plaats was aangevoerd, dat het systeem van geneesmiddelenbewaking in de lidstaat van invoer niet meer zou werken, aangezien de VHB-houder in die lidstaat niet verplicht is geregeld gegevens over het parallel ingevoerde geneesmiddel te verstrekken. Het Hof oordeelde echter, dat de geneesmiddelenbewaking kon worden verzekerd door samenwerking met de nationale autoriteiten van de andere lidstaten. Ten slotte werd gesteld, dat het bijzondere voordeel voor de volksgezondheid van de nieuwe versie ten opzichte van de oude niet zou kunnen worden behaald, indien de oude en de nieuwe versie van het geneesmiddel tegelijk op de markt van de lidstaat van invoer beschikbaar waren. Dit derde bezwaar wees het Hof van de hand door erop te wijzen, dat ook al zou dit argument gegrond worden geacht, daaruit niet volgde dat de nationale autoriteiten in omstandigheden als die van het hoofdgeding van de parallelimporteur de inachtneming van de procedure van de richtlijn zouden moeten eisen wanneer zij van mening zouden zijn, dat het parallel ingevoerde geneesmiddel bij normaal gebruik geen gevaar opleverde wat de kwaliteit, doeltreffendheid en onschadelijkheid ervan betrof.

9.2. In de zaak *British Agrochemicals Association* (arrest van 11 maart 1999, C-100/96, Jurispr. blz. I-1499) oordeelde het Hof allereerst, dat de reeds aangehaalde rechtspraak *Smith & Nephew en Primecrown* inzake parallelimporten van geneesmiddelen mutatis mutandis kon worden toegepast op het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen, gezien de overeenkomsten tussen deze twee categorieën regelgeving. Ook kon deze rechtspraak worden toegepast op gewasbeschermingsmiddelen die waren ingevoerd uit een lidstaat van de Europese Economische Ruimte waar al een VHB overeenkomstig richtlijn 91/414 was afgegeven. Met betrekking tot de invoer van een gewasbeschermingsmiddel uit een derde land daarentegen meende het Hof, dat de voorwaarden op grond waarvan in de rechtspraak *Smith & Nephew en Primecrown* de bepalingen van de richtlijn betreffende de procedure voor de afgifte van een VHB buiten toepassing waren gelaten, in casu niet waren vervuld en dat zo'n product dus niet onder de eventueel reeds

in de lidstaat van invoer voor een identiek geacht product verstrekke VHB kon vallen.

10. Van de talloze arresten die in 1999 werden gewezen in de *sectoren landbouw en visserij* had het merendeel betrekking op vrij technische kwesties met een betrekkelijk beperkt belang. Wel moet worden gewezen op het arrest van 5 oktober 1999, waarmee een einde kwam aan een geschil tussen het Koninkrijk Spanje en de Raad over het communautaire visserijbeleid (*Spanje/Raad*, C-179/95, Jurispr. blz. I-6475). Spanje vocht verschillende communautaire bepalingen aan, die in het kader van de ruil van aan bepaalde lidstaten toegekende vangstmogelijkheden, de overdracht van een quotum van vangstmogelijkheden voor ansjovis van het gebied waarvoor zij waren toegewezen naar een aangrenzend gebied, mogelijk maakten. Daar deze bepalingen voor dat gebied een verhoging van de totaal toegestane vangsten (TAC) van ansjovis ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde TAC tot gevolg hadden, beriep Spanje zich in de eerste plaats op schending van de doelstellingen van het gemeenschappelijk visserijbeleid. Het Hof wees erop, dat gelet op de discretionaire bevoegdheid van de Raad bij de vaststelling van de TAC's en de verdeling van de vangstmogelijkheden over de lidstaten, de Raad de aanvankelijke TAC had vastgesteld bij wijze van voorzorgsmaatregel, en niet op basis van vaststaande wetenschappelijke gegevens; in die omstandigheden kon de omstreden verhoging van de ansjovisvangstmogelijkheden alleen dan als onregelmatig worden beschouwd wegens kennelijke dwaling of misbruik van bevoegdheid dan wel kennelijke overschrijding van de beoordelingsbevoegdheid van de Raad, wanneer voldoende aanwijzingen voorhanden zouden zijn die de conclusie rechtvaardigen dat die verhoging het biologisch evenwicht van de betrokken bestanden in gevaar zou brengen, hetgeen in casu niet was aangetoond. Vervolgens beriep Spanje zich op schending van het beginsel van de relatieve stabiliteit, aangezien een nieuw ansjovisquotum zou zijn toegekend aan een land, Portugal, dat daar nog nooit quota had gehad, zulks in strijd met de verplichting om het percentage te handhaven dat was vastgesteld voor elk van de twee lidstaten, Spanje en Frankrijk, waarover dit bestand was verdeeld. Ook deze redenering werd niet door het Hof aanvaard. Het stelde in de eerste plaats vast, dat het beginsel van de relatieve stabiliteit zich er niet tegen verzette dat tussen de lidstaten quota worden geruild, en in de tweede plaats dat de omstreden ruil het gevolg was van twee verordeningen van de Raad, waarvan de eerste was vastgesteld op basis van dezelfde grondslag waarop de Spaanse regering zich beriep. Wat de voorwaarden betreft waaronder toelating voor deze ruil was verleend, overwoog het Hof in de eerste plaats, dat er geen stijging teweeg was gebracht van de vangstmogelijkheden in deze sectoren

tezamen beschouwd, in de tweede plaats dat de ruil geen afbreuk deed aan de vangstmogelijkheden in de betrokken sectoren van de lidstaten die bij deze ruil niet betrokken waren, en ten slotte dat niet was aangetoond, dat de betrokken ruil de bestanden in de betrokken sectoren in gevaar bracht, en dus ook niet dat de ruil de rechten had geschonden van de lidstaten die in deze sectoren over quota beschikten. Het beroep werd derhalve verworpen.

11. De in 1999 gewezen arresten met betrekking tot het *vrije verkeer van personen* binnen de Europese Unie zijn een weerspiegeling van de meer en meer uiteenlopende aspecten van dit beginsel, zoals de regelgeving voor de vrije beroepen, het toezicht aan de binnengrenzen, de sociale zekerheid en de belastingheffing.

11.1. Om het vrij verkeer van werknemers te vergemakkelijken heeft de gemeenschapswetgever richtlijnen vastgesteld voor de algemene erkenning van diploma's en beroepsopleidingen. Onder die bepalingen vallen de zogeheten „gereguleerde beroepen”, dat wil zeggen elke beroepsactiviteit die, wat de toegang tot of de uitoefening ervan betreft, direct of indirect wordt geregeld door rechtsvoorschriften. In de zaak *Fernández de Bobadilla* had het Hof te beoordelen, of een beroepsgroep waarvoor een door de sociale partners gesloten collectieve overeenkomst geldt, te beschouwen is als „gereguleerd” in de zin van bedoelde richtlijnen. Om te voorkomen dat afbreuk zou worden gedaan aan de nuttige werking van die richtlijnen, antwoordde het Hof, dat dit het geval was, wanneer collectieve overeenkomsten op algemene wijze de toegang tot of de uitoefening van een beroep regelen, in het bijzonder wanneer dit een uitvloeisel is van een op nationaal niveau bepaald eenvormig administratief beleid, of zelfs wanneer de bepalingen van een collectieve overeenkomst tussen een overheidsorgaan en de vertegenwoordigers van zijn werknemers ook voorkomen in andere collectieve overeenkomsten die individueel door andere soortgelijke overheidsorganen zijn gesloten (arrest van 8 juli 1999, C-234/97, Jurispr. blz. I-4773). In datzelfde arrest bepaalde het Hof bovendien ten aanzien van de niet-gereguleerde beroepen, dat wanneer er in een lidstaat geen algemene en aan het gemeenschapsrecht conforme homologatieprocedure van in andere lidstaten afgegeven diploma's bestaat, een overheidsorgaan dat een post wil bezetten zelf dient te onderzoeken of het diploma dat een kandidaat in een andere lidstaat heeft behaald, in voorkomend geval tezamen met praktische ervaring, gelijkwaardig is aan de vereiste titel.

11.2. De zaak *Wijsenbeek* kwam voort uit de weigering van deze gemeenschapsonderdaan om, in strijd met de toepasselijke Nederlandse

wetgeving, bij zijn aankomst uit Straatsburg in Nederland op het vliegveld van Rotterdam zijn paspoort te tonen en zijn Nederlandse nationaliteit aannemelijk te maken. In de daarop volgende strafzaak had Wijsenbeek zich beroepen op de artikelen 7 A, tweede alinea, en 8 A van het Verdrag (thans, na wijziging, artikelen 14 EG en 18 EG). Op de vraag van de nationale rechter antwoordde het Hof, dat bij de stand van het gemeenschapsrecht op het tijdstip van de feiten van het hoofdgeding artikel 7 A noch artikel 8 A van het Verdrag eraan in de weg stond, dat een lidstaat een persoon, al dan niet burger van de Europese Unie, onder strafbedreiging verplichtte zijn nationaliteit bij binnenkomst in die lidstaat via een binnengrens van de Gemeenschap aannemelijk te maken, mits de straffen vergelijkbaar zijn met die welke van toepassing zijn op soortgelijke nationale overtredingen, en niet onevenredig zijn (arrest van 21 september 1999, C-378/97, Jurispr. blz. I-6207). Het Hof vond namelijk, dat de verplichting om de personencontroles aan de binnengrenzen van de Gemeenschap af te schaffen, de harmonisatie van de wetgevingen van de lidstaten inzake het externe grensverkeer van de Gemeenschap, het immigratie- en visumbeleid, de asielverlening, en de informatie-uitwisseling over deze zaken onderstelde.

11.3. Met betrekking tot de belastingheffing en de sociale zekerheid, zowel de premieheffing als de uitkeringen, streefde het Hof ernaar, de ongerechtvaardigde belemmeringen van het vrije personenverkeer op te heffen (zaak *Terhoeve* inzake premieheffing sociale verzekering), daarbij erkennend dat belemmeringen die rechtstreeks het gevolg zijn van het ontbreken van harmonisatie van de nationale wettelijke regelingen, onvermijdelijk zijn (zaken *Gschwind* inzake inkomstenbelasting en *Nijhuis* over een socialezekerheidsuitkering).

Volgens de uitvoeringsvoorschriften van de in de zaak *Terhoeve* aan de orde zijnde Nederlandse wettelijke regeling betreffende de berekeningswijze van de premieheffing volksverzekeringen, werd van een werknemer die in de loop van een jaar zijn woonplaats naar een andere lidstaat had verlegd om aldaar arbeid in loondienst te verrichten, een hogere premie volksverzekeringen geheven dan in vergelijkbare omstandigheden verschuldigd zou zijn door een werknemer die gedurende het gehele jaar zijn woonplaats in de betrokken lidstaat had behouden, zonder dat de eerste werknemer evenwel recht had op extra sociale uitkeringen. Het Hof achtte dit een belemmering die niet kon worden gerechtvaardigd doordat zij berustte op een wettelijke regeling die de heffing van inkomstenbelasting en premie volksverzekeringen beoogde te vereenvoudigen en te coördineren, noch doordat aan andere heffingsmethoden uitvoeringstechnische bezwaren verbonden waren, noch doordat in bepaalde

situaties andere voordelen verband houdend met de inkomstenbelasting tot compensatie of zelfs overcompensatie van het nadeel betreffende de premieheffing konden leiden. Ten aanzien van de door de nationale rechter uit deze onverenigbaarheid te trekken consequenties verklaarde het Hof dat de betrokkene er recht op had dat zijn premie volksverzekeringen op hetzelfde niveau werd vastgesteld als de premie die verschuldigd zou zijn door een werknemer die zijn woonplaats in dezelfde lidstaat heeft behouden, daar die regeling, zolang het gemeenschapsrecht niet naar behoren werd toegepast, het enig bruikbare referentiekader bleef (arrest van 26 januari 1999, C-18/95, Jurispr. blz. I-345).

Daarentegen werden de Duitse en de Nederlandse wettelijke regelingen die in de zaken *Gschwind* en *Nijhuis* in het geding waren, niet met het beginsel van het vrij personenverkeer onverenigbaar geacht.

Zoals bekend had het Hof in de arresten van 14 februari 1995, *Schumacker* (C-279/93, Jurispr. blz. I-225), en 11 augustus 1995, *Wielockx* (C-80/94, Jurispr. blz. I-2493), artikel 48 van het Verdrag (thans, na wijziging, artikel 39 EG) aldus uitgelegd, dat een gemeenschapsonderdaan die het merendeel van zijn inkomsten en nagenoeg zijn gehele gezinsinkomen verwerft in een andere lidstaat dan die waar hij woont, wordt gediscrimineerd indien in laatstgenoemde staat voor de inkomstenbelasting geen rekening wordt gehouden met zijn persoonlijke en gezinssituatie. Na deze arresten had de Duitse wetgever bepaald, dat een gemeenschapsonderdaan en diens echtgenoot, ook indien zij niet hun woonplaats of hun gewone verblijfplaats in Duitsland hadden, als onbeperkt belastingplichtig konden worden aangemerkt en in die hoedanigheid tevens de andere belastingvoordelen konden genieten die aan ingezetenen worden toegekend op grond van hun persoonlijke en gezinssituatie. In de zaak *Gschwind* achtte het Hof de voorwaarden die daaraan door de Duitse wetgever waren gesteld met het Verdrag verenigbaar, te weten dat het niet-ingezeten echtpaar voor ten minste 90 % van zijn wereldinkomen in Duitsland aan belasting onderworpen is, of, indien dat percentage niet wordt bereikt, hun buitenlandse inkomsten die niet in Duitsland aan belasting zijn onderworpen, een bepaalde grens niet overschrijden. Het Hof oordeelde namelijk, dat wanneer aan die voorwaarden niet is voldaan, de woonstaat met de persoonlijke en gezinssituatie van de belastingplichtigen rekening kan houden, aangezien de belastinggrondslag in die staat toereikend is om zulks mogelijk te maken (arrest van 14 september 1999, C-391/97, Jurispr. blz. I-5451).

De zaak *Nijhuis* betrof het recht van een Nederlandse ambtenaar op een Nederlands invaliditeitspensioen over het tijdvak vóór de inwerkingtreding van verordening (EG) nr. 1606/98⁶, waarmee de basisregeling betreffende de sociale zekerheid van werknemers die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, te weten verordeningen (EEG) nr. 1408/71⁷ en (EEG) nr. 574/72⁸, door middel van enkele uitzonderingsbepalingen werd uitgebreid tot de bijzondere regelingen voor ambtenaren. Daar deze beide verordeningen in het onderhavige geval niet rechtstreeks konden worden toegepast, vroeg de nationale rechter zich af, of de artikelen 48 en 51 van het Verdrag (thans, na wijziging, artikelen 39 EG en 42 EG) hem niettemin verplichtten, deze naar analogie toe te passen om een invaliditeitsuitkering toe te kennen aan een in een andere lidstaat arbeidsongeschikt geworden werknemer. Zo niet, dan zou Nijhuis' situatie namelijk ongunstiger zijn dan indien hij geen gebruik had gemaakt van zijn recht van vrij werknemersverkeer en alleen in Nederland had gewerkt. Het Hof verklaarde, dat gezien de ruime beoordelingsbevoegdheid waarover de Raad beschikt een dergelijke overeenkomstige toepassing alleen mogelijk was, indien de nadelige gevolgen die uit een nationale wettelijke regeling voortvloeien voor werknemers die gebruik hebben gemaakt van hun recht op vrij verkeer, zonder communautaire coördinatiemaatregelen konden worden ondervangen. In casu waren zulke maatregelen echter zeker noodzakelijk, zodat het Hof de vraag ontkennend beantwoordde (arrest van 20 april 1999, C-360/97, Jurispr. blz. I-1919).

12. Ook het *vrij verrichten van diensten* binnen de Gemeenschap was in 1999 aan de orde in enkele belangrijke arresten. Met name moeten de zaken *Calfa*, *Läärä* en *Zenatti*, *Eurowings* en *Arblade* worden genoemd.

12.1. *Calfa* was een Italiaanse, die het bezit en het gebruik van verboden verdovende middelen tijdens een toeristisch verblijf op Kreta ten laste was gelegd. Zij kwam in cassatie op tegen het besluit van de strafkamer waarbij haar uitzetting voor het leven uit Griekenland was gelast. Desgevraagd

⁶ Verordening van de Raad van 29 juni 1998 tot wijziging van verordening (EEG) nr. 1408/71 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, en verordening (EEG) nr. 574/72 tot vaststelling van de wijze van toepassing van verordening nr. 1408/71, met het oog op de uitbreiding van de toepassing ervan tot bijzondere stelsels voor ambtenaren (PB L 209, blz. 1).

⁷ Verordening van de Raad van 14 juni 1971 (PB L 149, blz. 2).

⁸ Verordening van de Raad van 21 maart 1972 (PB L 74, blz. 1).

onderzocht het Hof, of die sanctie verenigbaar was met de vrijheid van dienstverrichting, aangezien Calfa te beschouwen was als een persoon te wier behoefte toeristische diensten werden verricht. In zijn arrest concludeerde het Hof, dat kennelijk sprake was van een belemmering, die bovendien niet kon worden gerechtvaardigd op grond van de uitzondering betreffende de openbare orde waarop de betrokken lidstaat zich had beroepen. De nationale wettelijke regeling bepaalde namelijk, dat de levenslange uitzetting automatisch wordt uitgesproken naar aanleiding van een strafrechtelijke veroordeling, zonder dat rekening wordt gehouden met het persoonlijk gedrag van degene die zich aan het strafbare feit schuldig heeft gemaakt, of met het gevaar dat hij voor de openbare orde oplevert, hetgeen in strijd is met richtlijn 64/221/EEG voor de coördinatie van de voor vreemdelingen geldende bijzondere maatregelen ten aanzien van verplaatsing en verblijf, die gerechtvaardigd zijn uit hoofde van de openbare orde, de openbare veiligheid en de volksgezondheid⁹ (arrest van 19 januari 1999, C-348/96, Jurispr. blz. I-11).

12.2. De arresten in de zaken *Läärä* en *Zenatti* liggen grotendeels in de lijn van de rechtspraak *Schindler* (arrest van 24 maart 1999, C-275/92, Jurispr. blz. I-1039), waarin was uitgemaakt dat het gemeenschapsrecht niet in de weg staat aan een verbod op de organisatie van loterijen, ofschoon dit wel een belemmering van het vrije dienstenverkeer is, daar zo'n verbod wordt gerechtvaardigd door zijn doelstellingen van sociaal beleid en fraudebestrijding. Het Hof wilde dan ook geen negatief oordeel vellen, noch over de Finse wettelijke regeling waarbij aan één openbaar lichaam een uitsluitend recht tot exploitatie van speelautomaten werd toegekend, gelet op de doelstellingen van algemeen belang waarmee die regeling werd gerechtvaardigd (arrest van 21 september 1999, *Läärä*, C-124/97, Jurispr. blz. I-6067), noch over de Italiaanse regeling die het recht weddenschappen op de uitslag van sportevenementen aan te gaan voorbehield aan bepaalde instellingen (arrest van 21 oktober 1999, *Zenatti*, C-67/98, Jurispr. blz. I-7289). Het Hof overwoog in het bijzonder, dat het feit dat de in geding zijnde speelautomaten en weddenschappen niet volstrekt verboden waren, niet als bewijs volstond, dat de nationale wettelijke regeling niet echt de doelstellingen van algemeen belang beoogde te verwezenlijken die zij pretendeerde na te streven. In de zaak *Läärä* verklaarde het Hof heel direct, dat nu daarmee de nagestreefde doelstellingen van algemeen belang beter konden worden verwezenlijkt, de keuze om een uitsluitend exploitatierecht te verlenen aan het vergunninghoudend overheidslichaam, in plaats van in het

⁹ Richtlijn van de Raad van 25 februari 1964 (PB 1964, blz. 850).

kader van een niet-exclusieve regeling de activiteiten van de verschillende exploitanten van dergelijke spelen aan regels te binden, niet onevenredig met het beoogde doel leek te zijn. In de zaak Zenatti verklaarde het daarentegen, dat het de verwijzende rechter was die diende na te gaan, of de Italiaanse wetgeving gelet op haar concrete toepassingsmodaliteiten echt beantwoordde aan de doelstellingen die haar konden rechtvaardigen, en of de opgelegde beperkingen niet onevenredig waren aan deze doelstellingen.

12.3. De zaak *Eurowings* betrof de Duitse wetgeving inzake bedrijfsbelasting en stelde andermaal de vraag aan de orde naar de manoeuvreerruimte van de lidstaten op fiscaal gebied, zolang de belastingen niet zijn geharmoniseerd. Op grond van het Duitse recht is de grondslag van de belasting die de huurder van een goed van een in een andere lidstaat gevestigde verhuurder moet betalen meestal ruimer en is de huurder dus fiscaal slechter af dan wanneer de verhuurder in Duitsland gevestigd is. Het Hof herinnerde er in de eerste plaats aan, dat de huurder of de lessee, als ontvanger van de dienst van leasing, zich kan beroepen op de hem door artikel 59 van het Verdrag (thans, na wijziging, artikel 49 EG) verleende rechten. Vervolgens overwoog het, dat de omstreden regeling leidde tot een door dit artikel verboden verschil in behandeling op grond van de woonplaats van de dienstverrichter. Duitsland beriep zich echter op het beginsel van de samenhang van het belastingstelsel. Zijn betoog kwam erop neer, dat tegenover het voordeel voor een huurder die huurt van een in Duitsland gevestigde verhuurder staat, dat deze verhuurder zelf de litigieuze belasting moet betalen. Het Hof wees deze redenering af, op grond dat dit verband slechts onrechtstreeks was; bij leasing in Duitsland blijven bijtellingen bij de lessee in de regel namelijk uit, reeds omdat de lessor in de bedrijfsbelasting valt, ook al beschikt de lessor over verschillende middelen om de feitelijk verschuldigde belasting te verminderen. Het Hof aanvaardde evenmin, dat het feit dat de in een andere lidstaat gevestigde verhuurder aldaar in geringere mate wordt belast, een compenserende fiscale heffing zou rechtvaardigen, daar een dergelijke opvatting afbreuk zou doen aan de grondslagen van de interne markt (arrest van 26 oktober 1999, C-294/97, Jurispr. blz. I-7447).

12.4. Ten slotte kreeg het Hof vragen voorgelegd over de grenzen die het gemeenschapsrecht stelt aan de vrijheid van de lidstaten om regels te stellen voor de sociale bescherming van de op hun grondgebied werkzame werknemers. In het hoofdgeding moest worden vastgesteld, of verschillende sociale verplichtingen die in de Belgische wetgeving waren geformuleerd en door Belgische wetten inzake politie en veiligheid onder strafbedreiging gesteld, konden worden toegepast op werknemers van een in een andere

lidstaat gevestigde onderneming, die tijdelijk in België gedetacheerd waren voor de uitvoering van een contract (arrest van 23 november 1999, *Arblade en Leloup*, C-369/96 en C-376/96, Jurispr. blz. I-8453).

Het Hof stelde eerst vast, dat het feit dat nationale bepalingen in de categorie politie en veiligheid thuishoren, niet betekent dat zij niet in overeenstemming met de verdragsbepalingen behoeven te zijn, daar anders de voorrang en de eenvormige toepassing van het gemeenschapsrecht in het gedrang zouden komen. Vervolgens onderzocht het Hof achtereenvolgens of de door de Belgische regeling gestelde eisen het vrij verrichten van diensten beperkten, en zo ja, of in de betrokken sector dringende redenen van algemeen belang dergelijke beperkingen van het vrij verrichten van diensten rechtvaardigden. Voor het geval dit zo was, ging het Hof na of dit belang niet reeds was gewaarborgd door de regels van de lidstaat waar de dienstverrichter gevestigd was en of hetzelfde resultaat niet met minder beperkende middelen kon worden bereikt. Het Hof erkende dus, dat bepalingen in nationale wetten of collectieve arbeidsovereenkomsten die een minimumloon garanderen, gerechtvaardigd waren, maar dat voor strafrechtelijke vervolging van een in een andere lidstaat gevestigde werkgever wegens schending van deze bepalingen die bepalingen voldoende nauwkeurig en toegankelijk moesten zijn, zodat het voor een dergelijke werkgever in de praktijk niet onmogelijk of te moeilijk is, te weten welke verplichtingen hij moet nakomen. De verplichting tot betaling van werkgeversbijdragen aan de Belgische regelingen voor „weerverletzegels” en „getrouwheidszegels” was daarentegen slechts gerechtvaardigd, indien dit de betrokken werknemers een sociaal voordeel zou opleveren en zij niet in hun lidstaat van vestiging op grond van de door hun werkgever in die staat reeds betaalde werkgeversbijdragen een bescherming zouden genieten die in wezen overeenkomt met die van de regeling van de lidstaat waar de dienst wordt verricht. De vraag of de verplichtingen tot het opstellen van bepaalde documenten en deze gedurende zekere tijd op een bepaalde plaats bij te houden, met het Verdrag verenigbaar zijn, hangt voornamelijk ervan af of deze nodig zijn voor een effectieve controle op de naleving van de nationale wettelijke regeling en of er in de lidstaat van vestiging van de onderneming vergelijkbare verplichtingen bestaan.

13. Inzake het *recht van vestiging* stonden in de belangrijkste zaken van 1999 fiscale kwesties centraal. Zo bevestigde het Hof, dat de directe belastingen tot de bevoegdheid van de lidstaten behoren, maar het verklaarde niettemin bepalingen op het gebied van de vennootschapsbelasting die in Griekenland, Duitsland en Zweden van kracht waren, onverenigbaar met artikel 52 van het Verdrag (thans, na wijziging, artikel 43 EG) op grond dat

daarin verschil werd gemaakt in de behandeling van vennootschappen naar nationaal recht en filialen en dochtermaatschappijen van in andere lidstaten gevestigde vennootschappen, terwijl er tussen de situatie van deze twee categorieën vennootschappen geen objectief verschil bestond.

13.1. Allereerst veroordeelde het de Griekse fiscale wetgeving, die in een andere lidstaat gevestigde vennootschappen die in Griekenland bedrijfsactiviteit uitoefenden door middel van een zich aldaar bevindende vaste inrichting, uitsloot van de enkel aan in Griekenland gevestigde vennootschappen toegekende mogelijkheid om voor een lager tarief van de belasting op de winst in aanmerking te komen, terwijl er geen objectief verschil tussen de situatie van de twee categorieën van vennootschappen bestond dat een dergelijke ongelijke behandeling kon rechtvaardigen (arrest van 29 april 1999, *Royal Bank of Scotland*, C-311/97, Jurispr. blz. I-2651). Het Hof overwoog in het bijzonder, dat de in Griekenland gevestigde vennootschappen weliswaar aldaar over hun wereldinkomen werden belast, terwijl buitenlandse vennootschappen die in die staat actief waren door middel van een vaste inrichting, alleen belastingplichtig waren voor de door die vaste inrichting aldaar behaalde winst, maar dat deze omstandigheid niet wegnam, dat de situaties van de twee categorieën van vennootschappen, onder overigens gelijke omstandigheden, vergelijkbaar konden worden geacht wat betreft de wijze van vaststelling van de belastinggrondslag.

13.2. In de zaak *Saint-Gobain* onderzocht het Hof de belastingpositie van een vaste inrichting in Duitsland die werd geëxploiteerd door een in een andere lidstaat gevestigde kapitaalvennootschap die ook deelnemingen had in vennootschappen die in andere lidstaten gevestigd waren (arrest van 21 september 1999, *Saint-Gobain*, C-307/97, Jurispr. blz. I-6161). Het Hof achtte het feit dat zo'n vestiging niet onder dezelfde voorwaarden als in Duitsland gevestigde kapitaalvennootschappen bepaalde fiscale voordelen genoot op het gebied van de belastingheffing over die deelnemingen of over de dividenden uit dergelijke deelnemingen, onverenigbaar met het Verdrag. Voor zover dit verschil in behandeling voor een deel het gevolg was van bilaterale verdragen met derde landen, wees het Hof erop, dat de lidstaten vrij zijn, dergelijke bilaterale verdragen ter vermijding van dubbele belastingheffing te sluiten, maar dat het beginsel van de nationale behandeling hun verplicht, de in die verdragen voorziene voordelen onder dezelfde voorwaarden aan vaste inrichtingen van buitenlandse vennootschappen te verlenen als aan binnenlandse vennootschappen.

13.3. Uitgaande van dezelfde opvatting achtte het Hof een Zweedse wettelijke regeling in strijd met het Verdrag op grond waarvan verschillende typen intragroepsoverdrachten verschillend werden behandeld op basis van het criterium van de zetel van de dochtermaatschappijen, waardoor Zweedse vennootschappen die hun recht van vrijheid van vestiging wilden gebruiken om in andere lidstaten dochtermaatschappijen op te richten, werden gehinderd (arrest van 18 november 1999, *X en Y*, C-200/98, Jurispr. blz. I-8261).

13.4. Eveneens op het gebied van de belastingheffing oordeelde het Hof, dat de artikelen 52 (thans, na wijziging, artikel 43 EG) en 58 van het Verdrag (thans 48 EG) zich verzetten tegen een Franse regeling waarbij aan in Frankrijk gevestigde ondernemingen die farmaceutische specialiteiten verhandelen, een buitengewone heffing werd opgelegd over de omzet exclusief belasting, die zij uit bepaalde farmaceutische specialiteiten hadden behaald, en op grond waarvan deze ondernemingen enkel de uitgaven voor in de staat van heffing verricht onderzoek op de heffingsgrondslag in mindering mochten brengen, wanneer die regeling van toepassing is op ondernemingen uit de Gemeenschap die in Frankrijk hun bedrijf uitoefenen door middel van een nevenvestiging (arrest van 8 juli 1999, *Baxter*, C-254/97, Jurispr. blz. I-4809). Weliswaar zijn er stellig Franse ondernemingen die buiten Frankrijk, en buitenlandse ondernemingen die binnen Frankrijk onderzoekskosten maken, maar de in het hoofdgeding aan de orde zijnde belastingaftrek leek vooral in het nadeel te werken van door middel van een nevenvestiging in Frankrijk opererende ondernemingen die hun hoofdzetel in andere lidstaten hebben. Juist die ondernemingen zullen immers hun onderzoeksactiviteiten typisch meestal buiten de lidstaat van heffing ontplooien.

13.5. De laatste zaak betrof de beperkingen die kunnen worden opgelegd aan een onderneming op grond zij dat daarvan gebruik zou kunnen maken om het recht van een lidstaat te omzeilen (arrest van 9 maart 1999, *Centros*, C-212/97, Jurispr. blz. I-1459). In casu hadden in Denemarken wonende Denen een vennootschap opgericht in het Verenigd Koninkrijk, waar deze vennootschap geen enkele bedrijfsactiviteit ontplooië; de Deense autoriteiten weigerden de inschrijving van een filiaal van deze vennootschap in Denemarken op grond dat de onderneming in werkelijkheid trachtte de nationale voorschriften inzake onder meer de storting van een minimumkapitaal te omzeilen. Volgens het Hof was een dergelijke praktijk een belemmering van de vrijheid van vestiging en was het feit dat een onderdaan van een lidstaat die een vennootschap wil oprichten, besluit deze op te richten in de lidstaat waar de regels van vennootschapsrecht hem minder beperkingen opleggen, en in andere lidstaten filialen op te richten, op zich geen misbruik van het recht van

vestiging. Deze belemmering voldeed voorts niet aan de voorwaarden om te kunnen worden gerechtvaardigd door een dringende reden van algemeen belang verband houdend met de bescherming van schuldeisers. Allereerst was de betrokken praktijk niet geschikt om de doelstelling van bescherming van schuldeisers die zij werd geacht na te streven, te verwezenlijken daar, indien de betrokken vennootschap wel activiteit in het Verenigd Koninkrijk had ontplooid, haar filiaal in Denemarken zou zijn ingeschreven en de positie van de Deense schuldeisers dan even zwak was geweest. Voorts waren de schuldeisers op de hoogte van de nationaliteit van de vennootschap en konden zij zich beroepen op bepaalde regels van gemeenschapsrecht die hen beschermden. Ten slotte konden maatregelen worden getroffen die minder ingrijpend waren of die de fundamentele vrijheden minder aantastten. Het Hof merkte op, dat niets belet dat de betrokken lidstaat alle maatregelen treft ter bestrijding of bestraffing van fraude, hetzij ten aanzien van de vennootschap zelf, hetzij ten aanzien van vennoten waarvan wordt aangetoond dat zij, via de oprichting van een vennootschap, in werkelijkheid trachten zich te onttrekken aan hun verplichtingen jegens schuldeisers die op het grondgebied van de betrokken lidstaat gevestigd zijn, en het concludeerde dan ook dat de weigering van inschrijving in strijd was met het Verdrag.

14. De belangrijkste zaken op het gebied van het vrije kapitaalverkeer die in 1999 werden afgesloten, kwamen alle voort uit prejudiciële vragen van Oostenrijkse rechters.

14.1. — Zo vroeg een rechter het Hof, of een Oostenrijkse wettelijke regeling die ertoe verplicht een hypotheek tot zekerheid van een in de valuta van een andere lidstaat betaalbare schuld in nationale valuta in te schrijven, verenigbaar was met artikel 73 B van het Verdrag. Het Hof verduidelijkt in het arrest allereerst de begrippen kapitaalverkeer en betalingsverkeer en zet uiteen, dat de nomenclatuur van het kapitaalverkeer gehecht in bijlage bij richtlijn 88/361/EEG¹⁰ de indicatieve waarde die zij bezat vóór de inwerkingtreding van de artikelen 73 B en volgende EG-Verdrag, behoudt voor de definitie van het begrip kapitaalverkeer, aangezien de lijst die zij bevat, gelijk in de inleiding te kennen wordt gegeven, geenszins uitputtend is. De in geding zijnde hypotheek valt dan ook onder artikel 73 B van het Verdrag. Het Hof verklaart vervolgens, dat het litigieuze verbod een beperking van het kapitaalverkeer inhoudt, daar het tot gevolg heeft, dat de zeker te stellen schuldvordering, die

¹⁰ Richtlijn van de Raad van 24 juni 1988 voor de uitvoering van artikel 67 van het Verdrag (PB L 178, blz. 5).

betaalbaar is in de valuta van een andere lidstaat, en de hypotheek, waarvan de waarde ingevolge latere monetaire fluctuaties kan dalen beneden die van de zeker te stellen schuldvordering, uit hun verband worden gerukt, hetgeen alleen maar de doeltreffendheid en daarmee de aantrekkelijkheid van een dergelijke zekerheid kan verminderen. Deze regeling weerhoudt de betrokkenen derhalve ervan, een schuldvordering uit te drukken in de valuta van een andere lidstaat. Voor het overige brengt zij het gevaar mee van aanvullende kosten voor de contractpartijen, daar deze enkel voor de inschrijving van de hypotheek verplicht zijn de schuldvordering in nationale valuta uit te drukken en deze omzetting zo nodig te laten vaststellen. Ten slotte kan de regeling niet worden gerechtvaardigd door een dringende reden van algemeen belang op grond dat zij tot doel heeft, voorzienbaarheid en de doorzichtigheid van het hypothecair stelsel te verzekeren, aangezien zij schuldeisers van lagere rang slechts in staat stelt nauwkeurig het bedrag van de bevoorrechte schuldvorderingen te kennen en daarmee de waarde van de hun geboden zekerheid te beoordelen, ten koste van de onzekerheid van de houders van schuldvorderingen in vreemde valuta (arrest van 16 maart 1999, *Trummer en Mayer*, C-222/97, Jurispr. blz. I-1661).

14.2. De zaak *Konle* had voornamelijk betrekking op de mogelijkheid van de overheid, in dit geval het Land Tirol, om stelselmatig een voorafgaande vergunning te eisen voor de verkrijging van een terrein, waarbij de verkrijger aannemelijk moest maken dat de aankoop niet was bedoeld voor de bouw van een tweede woning. Volgens het arrest kan een lidstaat dit systeem wel rechtvaardigen met verwijzing naar doelstellingen op het gebied van de ruimtelijke ordening, maar is dit vereiste slechts aanvaardbaar, indien het niet discriminerend wordt toegepast en met andere minder ingrijpende procedures niet hetzelfde resultaat kan worden bereikt. In casu was dit volgens het Hof niet het geval, aangezien uit de voorhanden stukken bleek, dat het de bedoeling was om van de door de vergunningsprocedure geboden beoordelingsmogelijkheid gebruik te maken om aanvragen van buitenlanders, met inbegrip van onderdanen van de Gemeenschap, aan een strikter onderzoek te onderwerpen dan aanvragen van Oostenrijkse onderdanen.

14.3. De zaak *Sandoz* ten slotte betrof de vraag, of een zegelrecht op rechtshandelingen verenigbaar was met het vrije kapitaalverkeer, in het kader van een geschil over de heffing van belasting op een door een ingezetene bij een niet-ingezetene aangegane lening. Het Hof oordeelde dat dit een beperking van het kapitaalverkeer vormde, maar dat deze nodig was om overtredingen van de nationale wetten en voorschriften op fiscaal gebied tegen te gaan in de zin van artikel 73 D (thans artikel 58 EG), lid 1, sub b, van het Verdrag. De

wettelijke regeling trof namelijk zonder onderscheid naar de nationaliteit van de contractspartijen of de plaats waar de leningovereenkomst werd aangegaan, alle in Oostenrijk ingezeten natuurlijke en rechtspersonen die bij een dergelijke overeenkomst partij zijn, en had als belangrijkste doel de gelijkheid van deze personen voor de belastingheffing te verzekeren. Het Hof achtte de regeling echter wel in strijd met het Verdrag, voor zover voor een in Oostenrijk aangegane lening waarvan geen akte was opgemaakt geen zegelrecht verschuldigd was, terwijl wanneer de lening was aangegaan in het buitenland het zegelrecht wel van toepassing was, aangezien het bestaan van de lening bleek uit de vermelding ervan in de boeken en financiële bescheiden van de lener (arrest van 14 oktober 1999, *Sandoz*, C-439/97, Jurispr. blz. I-7041).

15. Evenals voorgaande jaren werd het merendeel van de geschillen op het gebied van het recht van de *mededinging tussen ondernemingen* aan het Hof voorgelegd deels bij prejudiciële verwijzingen van nationale rechters en deels bij hogere voorzieningen tegen uitspraken van het Gerecht.

15.1. Van de hogere voorzieningen moet naast de zaak *Ufex e.a./Commissie* vooral worden gewezen op de arresten van 8 juli 1999, waarin definitief een punt werd gezet achter de zogeheten polypropyleenzaken. Daarin bevestigde het Hof nagenoeg volledig de bevindingen van het Gerecht (arresten van 8 juli 1999, *Commissie/Anic Participazioni*, C-49/92 P, *Hercules Chemicals/Commissie*, C-51/92 P, *Hüls/Commissie*, C-199/92 P, *ICI/Commissie*, C-200/92 P, *Hoechst/Commissie*, C-227/92 P, *Shell International Chemical Company/Commissie*, C-234/92 P, *Montecatini/Commissie*, C-235/92 P en *Chemie Linz/Commissie*, C-245/92 P, Jurispr. blz. I-4125).

De hogere voorzieningen in de polypropyleenzaken betroffen in de eerste plaats principekwesties inzake het begrip non-existentie van een communautaire handeling en de vraag of het Gerecht al dan niet verplicht was in te gaan op een verzoek van een van de partijen om heropening van de mondelinge behandeling. In antwoord op stellingen van rekwiranten ten aanzien van de non-existentie van de beschikking van de Commissie herinnerde het Hof eraan, dat handelingen van de gemeenschapsinstellingen, zelfs indien zij onregelmatig zijn, in beginsel worden vermoed rechtsgeldig te zijn en bijgevolg rechtsgevolgen in het leven roepen, zolang zij niet nietig zijn verklaard of zijn ingetrokken. Als uitzondering op dit beginsel moeten evenwel handelingen waaraan een onregelmatigheid kleeft die van een zo klaarblijkelijke ernst is, dat zij door de communautaire rechtsorde niet kan worden getolereerd, worden geacht geen enkel — ook geen voorlopig — rechtsgevolg in het leven te

hebben geroepen, dat wil zeggen zij moeten als juridisch non-existent worden beschouwd. Deze uitzondering beoogt een evenwicht te bewaren tussen twee fundamentele, zij het soms tegenstrijdige, vereisten waaraan een rechtsorde moet voldoen, te weten de stabiliteit van de rechtsverhoudingen en de eerbiediging van de legaliteit. Volgens het Hof dient, gelet op de ernst van de consequenties die zijn verbonden aan de vaststelling dat een handeling van een gemeenschapsinstelling non-existent is, deze vaststelling om redenen van rechtszekerheid beperkt te blijven tot uiterst extreme gevallen. Wat de heropening van de mondelinge behandeling betreft, verklaarde het Hof dat het Gerecht slechts verplicht is een dergelijk verzoek in te willigen, indien de betrokkene zich baseert op feiten die van beslissende invloed kunnen zijn en die hij voor de sluiting van de mondelinge behandeling niet heeft kunnen aanvoeren. Volgens het Hof zijn dit niet algemene, uit een arrest in andere zaken of uit verklaringen naar aanleiding van andere procedures voortvloeiende aanwijzingen over een vermeende handelwijze van de Commissie. Ook verklaarde het Hof, dat het Gerecht niet tot heropening van de mondelinge behandeling gehouden was krachtens een vermeende verplichting om ambtshalve middelen betreffende de regelmatigheid van de totstandkomingsprocedure van de in geding zijnde beschikking te onderzoeken. Een dergelijke verplichting bestaat namelijk in voorkomend geval slechts op grond van de feitelijke gegevens van het dossier.

In de polypropyleenarresten worden tevens enkele aspecten van de voorwaarden voor toepassing van artikel 85 van het Verdrag (thans artikel 81 EG) verduidelijkt. Wat het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging betreft, dat betrekking heeft op een vorm van coördinatie tussen ondernemingen die, zonder dat het tot een eigenlijke overeenkomst komt, de risico's van de onderlinge concurrentie welbewust vervangt door een feitelijke samenwerking, verklaarde het Hof, dat een onderling afgestemde feitelijke gedraging, die immers ten doel heeft de mededinging te verhinderen, te beperken of te vervalsen, evenals een overeenkomst onder artikel 85 valt, zelfs wanneer zij geen mededingingbeperkende gevolgen op de markt heeft. Ook wees het erop, dat het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging, behalve de afstemming tussen de ondernemingen, weliswaar een daarop volgend marktgedrag en een oorzakelijk verband tussen beide vereist, maar dat behoudens door de betrokken ondernemers te leveren tegenbewijs wordt vermoed, dat de ondernemingen die aan de afstemming deelnemen en op de markt actief blijven, bij de bepaling van hun gedrag op de markt rekening zijn blijven houden met de met hun concurrenten uitgewisselde informatie. In de tweede plaats stelde het Hof in antwoord op een beroep door enkele rekwiranten op de toepassing van een „rule of reason” vast, dat zo de „rule

of reason” al een plaats heeft in het kader van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, de toepassing van deze bepaling hoe dan ook daar niet door kon worden uitgesloten in het geval van een kartel tussen producenten die nagenoeg de gehele gemeenschapsmarkt in handen hadden, en dat betrekking had op richtprijzen, beperking van de productie en verdeling van de markt. In de derde plaats stelden enkele rekwiranten dat de veroordeling van de bijeenkomsten waaraan zij hadden deelgenomen in strijd was met de vrijheid van meningsuiting en het recht van vreedzame vergadering en vereniging. Het Hof erkende dat deze vrijheden in de communautaire rechtsorde beschermd werden, maar verwierp het middel niettemin, omdat de omstreden bijeenkomsten niet als zodanig in strijd met artikel 85 waren geoordeeld, maar voor zover zij tot doel hadden de mededinging te beperken. In de vierde plaats oordeelde het Hof, dat weliswaar niet valt uit te sluiten, dat een noodtoestand als rechtvaardigingsgrond is te beschouwen voor een gedrag dat anders inbreuk op artikel 85 van het Verdrag zou maken, doch dat de noodzaak van vermindering van economisch verlies op zich nimmer een noodtoestand kan opleveren. In de vijfde plaats erkende het Hof, dat het beginsel van het vermoeden van onschuld van toepassing is op procedures betreffende inbreuken op de voor ondernemingen geldende mededingingsregels, die tot het opleggen van geldboetes of dwangsommen kunnen leiden. Wanneer evenwel is bewezen, dat een onderneming heeft deelgenomen aan bijeenkomsten van ondernemingen met een duidelijk mededingingsbeperkend karakter, kan ervan worden uitgegaan, dat het aan de onderneming is om een andere verklaring voor de inhoud van die bijeenkomsten te geven, zonder dat dit een ongeoorloofde omkering van de bewijslast of een schending van het vermoeden van onschuld is.

Enkele rekwiranten maakten voorts bezwaar tegen het feit dat zij geen gebruik hadden kunnen maken van de verjaring op grond dat zij hun gedragingen jarenlang zouden hebben voortgezet. Het Hof stelde in dat verband vast, dat het begrip voortgezette inbreuk in de rechtsorden van de verschillende lidstaten weliswaar een enigszins verschillende inhoud had, maar dat het in elk geval een veelheid van onrechtmatige gedragingen of handelingen ter uitvoering van één enkele inbreuk omvatte, die één gemeenschappelijk subjectief element hebben. Op die basis was het van oordeel, dat het Gerecht terecht had geoordeeld, dat activiteiten die deel uitmaakten van stelsels en één enkele doelstelling hadden, een voortgezette inbreuk op de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag vormden, zodat de verjaringstermijn van vijf jaar van de verordening pas kon ingaan op de dag waarop de inbreuk was beëindigd. Ten slotte beklagde een van de rekwiranten zich ten aanzien van de administratieve procedure erover, dat het Gerecht geen consequenties had

verbonden aan de weigering van de Commissie om haar toegang te verlenen tot de antwoorden van de andere producenten op de mededelingen van de punten van bezwaar (zaak *Hercules Chemicals*). Het Hof schaarde zich achter de opvatting van het Gerecht, dat zich niet over de rechtmatigheid van een dergelijk verzoek had uitgesproken maar had onderzocht, of de administratieve procedure zonder die weigering tot een ander resultaat had kunnen leiden. Volgens het Hof komt deze opvatting er niet op neer, dat het recht van verweer enkel wordt toegekend aan degene die onschuldig is, aangezien de betrokken onderneming niet behoeft aan te tonen, dat, indien zij toegang tot de bedoelde antwoorden had gehad, de beschikking van de Commissie anders zou hebben geluid, doch enkel dat zij die stukken voor haar verweer had kunnen gebruiken.

Nog andere belangrijke punten zijn te vinden in het arrest *Commissie/Anic Partecipazioni*. In de eerste plaats erkende het Hof daarin dat, gelet op de aard van de in geding zijnde inbreuken alsmede op de aard en de ernst van de daaraan verbonden sancties, de aansprakelijkheid voor het plegen van de inbreuken op artikel 85 van het Verdrag een persoonlijk karakter heeft. Het enkele feit echter dat elke onderneming op haar eigen wijze aan de inbreuk deelneemt, volstaat niet om haar aansprakelijkheid voor de gehele inbreuk uit te sluiten, daaronder begrepen voor gedragingen die in feite door andere deelnemende ondernemingen zijn begaan, maar die hetzelfde mededingingsbeperkende doel of gevolg hebben. Integendeel, zij kan voor de gehele duur van haar deelneming aan die inbreuk aansprakelijk worden geacht voor de gedragingen van andere ondernemingen in het kader van die inbreuk, met name wanneer is komen vast te staan, dat zij de onrechtmatige gedragingen van de andere deelnemers kende of redelijkerwijs kon voorzien en bereid was het risico ervan te aanvaarden. In de tweede plaats oordeelde het Hof wat de bewijslast betreffende de gepleegde inbreuken betreft, dat het Gerecht zonder ongeoorloofde omkering van de bewijslast terecht had geoordeeld, dat aangezien de Commissie geslaagd was in het bewijs dat een onderneming had deelgenomen aan bijeenkomsten waarop prijsinitiatieven waren overeengekomen, gepland en gevolgd, het aan deze onderneming stond om bewijs te leveren voor haar stellingen, dat zij die initiatieven niet had gesteund. In de derde plaats oordeelde het Hof, dat een reeks gedragingen van verschillende ondernemingen de uiting kon vormen van één enkele inbreuk die ten dele onder het begrip overeenkomst en ten dele onder het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging viel. In dezelfde zaak wees het Hof ten slotte het verzoek om hogere voorziening van de Commissie toe, na te hebben opgemerkt dat het Gerecht niet zonder zichzelf tegen te spreken enerzijds de stelling dat het één enkele inbreuk betrof waarvoor alle ondernemingen

tezamen aansprakelijk te achten waren, kon aanvaarden en anderzijds de beschikking ten dele nietig verklaren, omdat de deelneming van de onderneming aan sommige van de acties, welke deel uitmaakten van de inbreuk die als een enkele inbreuk waren aangemerkt, niet was aangetoond.

15.2. In het arrest van 4 maart 1999, *Ufex e.a./Commissie*, (C-119/97 P, Jurispr. blz. I-1341) had het Hof de gelegenheid nader vast te leggen in hoeverre de Commissie bevoegd was, klachten op grond van artikel 86 van het Verdrag (thans artikel 82 EG) af te wijzen wegens onvoldoende communautair belang. De rekwiranten kantten zich allereerst tegen de opvatting van het Gerecht dat de Commissie bij de beoordeling van het communautair belang andere relevante gegevens in de beschouwing mocht betrekken dan het in zijn rechtspraak *Automec II* had genoemd. Het Hof verwierp dit middel, na te hebben verklaard, dat aangezien de beoordeling van het in een klacht aan de orde gestelde communautair belang afhangt van de omstandigheden van het specifieke geval, het aantal beoordelingscriteria waarnaar de Commissie kan verwijzen niet dient te worden beperkt, en zij evenmin kan worden verplicht, uitsluitend bepaalde criteria te gebruiken. Het Hof verwierp daarentegen de opvatting van het Gerecht, dat de vaststelling van vroegere inbreuken niet in overeenstemming was met de bij het Verdrag aan de Commissie opgedragen taak en dat zij dus rechtsgeldig kon beslissen, dat het niet opportuun was gevolg te geven aan een klacht waarin praktijken aan de orde werden gesteld die nadien waren beëindigd. Om haar taak, de uitvoering van het communautaire mededingingsbeleid, efficiënt te kunnen vervullen mag de Commissie stellig verschillende maten van prioriteit toekennen aan de bij haar ingediende klachten. De discretionaire bevoegdheid waarover de Commissie daartoe beschikt, is echter niet onbeperkt. In het bijzonder mag de Commissie niet bepaalde situaties die tot de haar door het Verdrag opgedragen taak behoren, als bij voorbaat van haar werkterrein uitgesloten beschouwen, maar zij moet in elk individueel geval de ernst van de gestelde inbreuken op de mededinging alsmede het voortduren van de gevolgen ervan beoordelen. De Commissie blijft volgens het Hof bevoegd wanneer de mededingingsverstorende effecten voortduren na beëindiging van de praktijken die deze hebben veroorzaakt. De Commissie mag derhalve niet met een beroep op het enkele feit dat de vermeende met het Verdrag strijdige praktijken zijn beëindigd, besluiten om aan een klacht waarin die praktijken aan de kaak worden gesteld, wegens het ontbreken van communautair belang geen gevolg te geven, zonder te hebben geverifieerd, dat de mededingingsverstorende effecten niet voortduurden en dat in voorkomend geval de ernst van de gestelde inbreuken op de mededinging of het voortduren van de gevolgen ervan niet

zodanig waren, dat aan de klacht een communautair belang moest worden gehecht.

15.3. In drie arresten van 21 september 1999 sprak het Hof zich uit over de toepassing van de mededingingsvoorwaarden op de deelneming van ondernemingen in bedrijfspensioenfondsen (*Albany International*, C-67/96, *Brentjens' Handelonderneming*, C-115/97 tot en met C-117/97 en *Maatschappij Drijvende Bokken*, C-219/97, Jurispr. blz. I-5751). Deze bij drie Nederlandse rechters aanhangige zaken waren het gevolg van de weigering van enkele ondernemingen om hun premies te betalen aan de bedrijfspensioenfondsen waarin hun deelneming verplicht was gesteld.

Het Hof oordeelde allereerst, dat het besluit van de werkgevers- en werknemersorganisaties in een bepaalde bedrijfstak in het kader van een collectieve overeenkomst, om in die bedrijfstak één bedrijfspensioenfonds op te richten dat belast is met het beheer van een aanvullende pensioenregeling, en de overheid te verzoeken de deelneming in dit fonds voor alle werknemers in die bedrijfstak verplicht te stellen, niet viel onder artikel 85 van het Verdrag. Het Hof kwam tot die conclusie in het bijzonder op grond van de inhoud van de sociale bepalingen van het EG-Verdrag en het wees erop, dat hoewel een zekere mededingingsbeperkende werking eigen is aan collectieve overeenkomsten tussen werkgevers- en werknemersorganisaties, de verwezenlijking van de met dergelijke overeenkomsten nagestreefde doelstellingen van sociale politiek ernstig zou worden belemmerd indien de sociale partners bij hun gezamenlijke inspanning de werkgelegenheids- en arbeidsvoorwaarden te verbeteren, zich aan artikel 85, lid 1, van het Verdrag moesten houden. Volgens het Hof volgde daarom uit een nuttige en coherente uitlegging van de bepalingen van het Verdrag, gelezen in hun onderling verband, dat overeenkomsten die, met dergelijke doelstellingen, in het kader van collectieve onderhandelingen tussen sociale partners worden gesloten, wegens hun aard en hun doel moeten worden geacht niet onder artikel 85, lid 1, van het Verdrag te vallen. Hetzelfde geldt voor overeenkomsten die zijn gesloten in de vorm van een collectieve overeenkomst en het resultaat zijn van collectieve onderhandelingen tussen werkgevers- en werknemersorganisaties en die over het geheel genomen beogen, aan alle werknemers in de bedrijfstak een bepaald pensioenniveau te verzekeren, waarmee zij rechtstreeks bijdragen aan de verbetering van een van de arbeidsvoorwaarden van die werknemers, namelijk hun beloning. Gevolg van deze conclusie is tevens, dat het besluit van de overheid om op verzoek van de werkgevers- en werknemersorganisaties in een bedrijfstak de deelneming in een dergelijk bedrijfspensioenfonds verplicht te stellen, evenmin is te beschouwen als een handeling die de totstandkoming

van met artikel 85 van het Verdrag strijdige mededingingsregelingen oplegt of stimuleert dan wel de werking ervan versterkt.

Het Hof was wel van oordeel, dat dergelijke pensioenfondsen ondernemingen zijn in de zin van de artikelen 85 en volgende van het Verdrag, aangezien zij een economische activiteit verricht en daarbij met verzekeringsmaatschappijen concurreren. Deze fondsen bepalen namelijk zelf de hoogte van de premies en de uitkeringen en werken volgens het kapitalisatiebeginsel, de hoogte van de verstrekte uitkeringen hangt af van de opbrengsten van de beleggingen, en zij kunnen of moeten al naar het geval vrijstelling van deelneming verlenen aan ondernemingen die elders verzekerd zijn.

Ten slotte verklaarde het Hof, dat een dergelijk fonds kon worden geacht een machtspositie in te nemen in de zin van artikel 86 van het Verdrag (thans artikel 82 EG), maar dat het uitsluitend recht van dit fonds om in een bedrijfstak de aanvullende pensioenen te beheren, en de concurrentiebeperking die daarvan het gevolg is, op grond van artikel 90, lid 2, van het Verdrag (thans artikel 86 EG) konden worden gerechtvaardigd als een maatregel die noodzakelijk was voor de vervulling van de aan dit fonds opgedragen bijzondere sociale taak van algemeen belang. Het kan de lidstaten immers niet worden verboden, bij hun definitie van de diensten van algemeen economisch belang waarmee zij bepaalde ondernemingen belasten, rekening te houden met doelstellingen van hun nationaal beleid, en de Nederlandse aanvullende pensioenregeling vervult een essentiële sociale functie in het pensioenstelsel in dat land. Indien het pensioenfonds niet langer zijn uitsluitend recht zou hebben, zou dit er voorts toe kunnen leiden, dat het de hem opgedragen taken van algemeen economisch belang niet meer op economisch aanvaardbare voorwaarden kan verrichten en dat zijn financieel evenwicht in gevaar komt.

15.4. In de zaak *Bagnasco* werd het Hof gevraagd naar de verenigbaarheid van uniforme bankcondities die door de Associazione Bancaria Italiana aan haar leden werden opgelegd bij het sluiten van contracten inzake de opening van een rekening-courantkrediet en de algemene borgtocht (arrest van 21 januari 1999, *Bagnasco e.a.*, C-215/96 en C-216/96, Jurispr. blz. I-135). Bijzonder in die zaak was met name, dat de Commissie deze uniforme bankcondities al had onderzocht en tot de conclusie was gekomen dat zij de handel tussen de lidstaten niet, geheel of merkbaar, konden beïnvloeden.

Allereerst gaven die regels de banken het recht, in contracten betreffende de opening van een rekening-courantkrediet het rentetarief op ieder moment te wijzigen wegens wijzigingen op de geldmarkt, en wel door middel van een in

hun lokalen geafficheerde mededeling of op de door hen meest geschikt geachte wijze. Het Hof oordeelde, dat aangezien het variëren van het rentetarief afhing van objectieve elementen, een dergelijke regeling niet onder artikel 85 viel, voor zover zij geen merkbare beperkende invloed op de mededinging kon hebben. Wat de regels voor de vaststelling van bepaalde clausules inzake de algemene borgtocht betrof, was het Hof van oordeel, met name op basis van de eerdere bevindingen van de Commissie, dat deze tezamen bezien de handel tussen de lidstaten niet ongunstig konden beïnvloeden. Uit het arrest blijkt verder, dat de toepassing van deze twee categorieën regels ook geen misbruik van een machtspositie in de zin van artikel 86 van het Verdrag oplevert.

16. Op het gebied van het *toezicht op steunmaatregelen van de staten* verwierp het Hof in een arrest van 5 oktober 1999 een door de Franse Republiek ingesteld beroep tot nietigverklaring van een negatieve beschikking van de Commissie (arrest van 5 oktober 1999, *Frankrijk/Commissie*, C-251/97, Jurispr. blz. I-6639). Primair stelde verzoekster, dat de aangevochten nationale maatregelen, die bestonden uit een degressieve vermindering van de werkgeversbijdrage voor de socialezekerheidsregelingen in bepaalde bedrijfstakken, niet vielen onder artikel 92, lid 2, van het Verdrag (thans, na wijziging, artikel 87 EG), omdat de lastenverlichting slechts was verleend in ruil voor de extra kosten die de ondernemingen na het overleg over de collectieve akkoorden hadden aanvaard, en dat de omstreden maatregelen in elk geval, gelet op die meerkosten, financieel neutraal waren. Het Hof nam die redenering niet over. Het wees er in de eerste plaats op, dat de kosten voor de ondernemingen voortvloeiend uit collectieve overeenkomsten tussen werkgevers- en werknemersorganisaties, die door de ondernemingen in acht moeten worden genomen, naar hun aard op het budget van de ondernemingen drukken. Voorts stelde het vast, dat door deze overeenkomsten het concurrentievermogen van de ondernemingen mogelijk werd versterkt, zodat het niet mogelijk was om de uiteindelijke kosten van dergelijke overeenkomsten voor de ondernemingen met de nodige nauwkeurigheid te ramen.

17. Al zijn de arresten van het Hof op het gebied van de *indirecte belastingheffing* meestal nogal technisch en hebben zij een vrij beperkte draagwijdte, twee in 1999 gewezen arresten verdienen niettemin bijzondere aandacht.

17.1. Om te beginnen wordt op het gebied van de belasting over de toegevoegde waarde (BTW) in het arrest van 7 september 1999 in de zaak

Gregg (C-216/97, Jurispr. blz. I-4947) uitdrukkelijk afgeweken van hetgeen het Hof eerder, in het arrest van 11 augustus 1995 (*Bulthuis-Griffioen*, C-453/93, Jurispr. blz. I-2341) had verklaard. De zaak betrof de draagwijdte van de vrijstellingen van bepaalde activiteiten van algemeen belang, neergelegd in artikel 13 A, lid 1, van richtlijn 77/388/EEG¹¹, waarvan de nationale rechter in wezen wilde weten, of het gebruik van de uitdrukkingen „inrichtingen” en „organisaties” in die bepaling betekende, dat deze vrijstellingen uitsluiten golden voor rechtspersonen en niet voor natuurlijke personen die een onderneming exploiteren. Het Hof antwoordde ontkennend, op grond van de overweging dat deze uitlegging met name strookte met het beginsel van de fiscale neutraliteit dat inherent is aan het gemeenschappelijk BTW-stelsel en dat dient te gelden bij de toepassing van de vrijstellingen van artikel 13 van richtlijn 77/388.

17.2. De tweede zaak betrof de uitlegging van richtlijn 69/335/EEG betreffende de indirecte belastingen op het bijeenbrengen van kapitaal¹², zoals gewijzigd bij richtlijn 85/303/EEG.¹³ De vraag in het bij het Supremo tribunal administrativo van Portugal aanhangige geschil was, of de Portugese wetgeving inzake de notariskosten die in rekening werden gebracht voor het opmaken van notariële akten waarbij de vermeerdering van het vennootschappelijk kapitaal, alsook de wijziging van de naam en van de zetel van een vennootschap werden vastgelegd, met deze richtlijn verenigbaar was. Het Hof verklaarde om te beginnen, dat kosten die worden geïnd voor het opmaken van een notariële akte waarin een onder de richtlijn vallende verrichting wordt vastgelegd, in het kader van een stelsel dat als kenmerk heeft dat de notaris ambtenaar van de staat is en dat de kosten ten dele worden uitgekeerd aan de staat ter financiering van diens taken, een belasting in de zin van de richtlijn zijn. Vervolgens wees het Hof erop, dat een heffing in de vorm van kosten die worden geïnd voor het opmaken van notariële akten waarin de wijziging van de naam en de zetel van een kapitaalvennootschap wordt vastgelegd, moet worden geacht dezelfde kenmerken te vertonen als het kapitaalrecht, voor zover die heffing wordt berekend aan de hand van het maatschappelijk kapitaal van de vennootschap. Anders zouden de lidstaten

¹¹ Zesde richtlijn van de Raad van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting - Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag (PB L 145, blz. 1).

¹² Richtlijn van de Raad van 17 juli 1969 (PB L 249, blz. 25).

¹³ Richtlijn van de Raad van 10 juni 1985 houdende wijziging van richtlijn 69/335 (PB L 156, blz. 23).

weliswaar kunnen afzien van het heffen van belasting op kapitaalbreng als zodanig, maar hetzelfde kapitaal toch kunnen belasten in geval van wijziging van de statuten van een kapitaalvennootschap en zou daarmee het doel van de richtlijn kunnen worden omzeild. Dergelijke kosten zijn dus in beginsel op grond van de richtlijn verboden, wanneer zij een belasting in de zin van die richtlijn vormen, en de justitiabelen kunnen zich voor de nationale rechter rechtstreeks op dit verbod beroepen. Ten slotte vielen de in geding zijnde kosten niet onder de uitzondering voor rechten met het karakter van een vergoeding, aangezien het bedrag ervan onbeperkt recht evenredig was aan het geplaatste maatschappelijk kapitaal (arrest van 29 september 1999, *Modelo*, C-56/98, Jurispr. blz. I-6427).

18. Op het gebied van de *overheidsopdrachten* wees het Hof in 1999 een tiental arresten, voor het merendeel in antwoord op vragen van nationale rechters over de uitlegging van de communautaire richtlijnen.

18.1. In de zaak *Alcatel Austria* vroeg de nationale rechter zich af, of de Oostenrijkse wetgeving verenigbaar was met richtlijn 89/665/EEG, waarin de beroepsprocedures inzake de plaatsing van overheidsopdrachten voor leveringen en voor de uitvoering van werken zijn geregeld¹⁴, en zo nee, of deze richtlijn rechtstreeks in de leemten van het nationale recht kon voorzien (arrest van 28 oktober 1999, C-81/98, Jurispr. blz. I-7671). Volgens het destijds geldende Oostenrijkse recht was het besluit waarbij de aanbestedende dienst besliste met wie hij de overeenkomst wilde sluiten, een intern besluit van die dienst, waarvan de buitenstaander geen kennis kreeg en waartegen niet kon worden opgekomen. Dientengevolge kon de inschrijver die aan de aanbestedingsprocedure had deelgenomen, daarvan niet de nietigverklaring vorderen maar alleen, nadat na de aanbesteding de overeenkomst was gesloten, schadevergoeding vorderen.

In het arrest verklaarde het Hof allereerst, dat een dergelijk systeem niet verenigbaar was met de communautaire richtlijn, aangezien het tot gevolg kon hebben dat het belangrijkste besluit van de aanbestedende dienst, namelijk de gunning van de opdracht, systematisch ontsnapt aan de maatregelen die volgens artikel 2, lid 1, sub a en b, van richtlijn 89/665, moeten worden genomen, te weten het treffen van voorlopige maatregelen in kort geding en de

¹⁴ Richtlijn van de Raad van 21 december 1989 houdende de coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende de toepassing van de beroepsprocedures inzake het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen en voor de uitvoering van werken (PB L 395, blz. 33).

mogelijkheid van nietigverklaring. Volgens het Hof moeten de lidstaten ervoor zorgen, dat tegen het aan het sluiten van de overeenkomst voorafgaande besluit waarbij de aanbestedende dienst kiest met welke inschrijver hij de overeenkomst wil sluiten, in elk geval beroep kan worden ingesteld waarin de verzoeker de nietigverklaring van dit besluit kan vorderen wanneer aan de voorwaarden daarvoor is voldaan. In de tweede plaats oordeelde het Hof, geconfronteerd met dit Oostenrijkse systeem waarin een bestuursrechtelijke handeling ontbreekt waarvan de belanghebbenden kennis kunnen krijgen en die vatbaar is voor een beroep tot nietigverklaring, dat het gemeenschapsrecht niet aldus kon worden uitgelegd, dat de door de Oostenrijkse wetgever opgerichte beroepsinstantie bevoegd is om kennis te nemen van de in artikel 2, lid 1, sub a en b, van de richtlijn bedoelde beroepen. In die omstandigheden kunnen de betrokkenen volgens de procedures van het nationale recht echter wel vergoeding vorderen van de schade die zij hebben geleden doordat de richtlijn niet binnen de gestelde termijn is uitgevoerd.

18.2. In de zaak *Teckal* vroeg de verwijzende rechter zich af, of een territoriaal lichaam de bij richtlijn 93/36/EEG¹⁵ vastgestelde procedures inzake het plaatsen van overheidsopdrachten moest volgen wanneer het aan een samenwerkingsverband waarvan het deel uitmaakt, opdraagt goederen te leveren en diensten te verlenen. In het arrest wees het Hof er in de eerste plaats op, dat het in het kader van de regeling van het plaatsen van overheidsopdrachten niet bepalend is, of de leverancier zelf een aanbestedende dienst is. Vervolgens stelde het vast, dat er sprake is van het plaatsen van een overheidsopdracht wanneer het gaat om een schriftelijke overeenkomst onder bezwarende titel en dat dus moet worden nagegaan, of er een overeenkomst is gesloten tussen twee afzonderlijke personen. Volgens artikel 1, sub a, van richtlijn 93/36 volstaat daartoe in beginsel, dat de overeenkomst is gesloten tussen een territoriaal lichaam en een persoon die daar rechtens van onderscheiden is. De toepasselijkheid van de richtlijn wordt niet uitgesloten wanneer het territoriale lichaam op de betrokken persoon toezicht uitoefent zoals op zijn eigen diensten en deze persoon tegelijkertijd het merendeel van zijn werkzaamheden verricht ten behoeve van het lichaam of de lichamen die hem beheersen (arrest van 18 november 1999, C-107/98, Jurispr. blz. I-8121).

19. Het groeiend belang van de *intellectuele eigendom* in het functioneren van de economie komt tot uitdrukking in het toenemend aantal geschillen

¹⁵

Richtlijn van de Raad van 14 juni 1993 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen (PB L 199, blz. 1).

waartoe dit onderwerp aanleiding geeft. Evenals de voorgaande jaren sprak het Hof zich met name herhaaldelijk uit over de Eerste richtlijn 89/104/EEG van 21 december 1988 betreffende de aanpassing van het merkenrecht der lidstaten¹⁶, in het bijzonder over artikel 3 (gronden voor weigering of nietigheid), artikel 5 (rechten verbonden aan het merk), artikel 6 (beperking van de aan het merk verbonden rechtsgevolgen) en artikel 7 (uitputting van het aan het merk verbonden recht).

19.1. In de zaak *Windsurfing Chiemsee* preciseerde het Hof op een groot aantal punten, onder welke voorwaarden artikel 3, lid 1, sub c, van de richtlijn zich verzet tegen de inschrijving van een merk dat uitsluitend uit een geografische benaming bestaat (arrest van 4 mei 1999, C-108/97 en C-109/97, Jurispr. blz. I-2779). Met name blijkt hieruit, dat de inschrijving van geografische benamingen als merk niet enkel verboden is, wanneer daarmee plaatsen worden aangeduid die in de opvatting van de betrokken kringen thans met de betrokken categorie van waren in verband worden gebracht, maar ook van geografische benamingen die in de toekomst door de betrokken ondernemingen als aanduiding van de plaats van herkomst van de betrokken categorie van waren kunnen worden gebruikt. Het Hof beoordeelde ook de draagwijdte van de in artikel 3, lid 3, eerste volzin, van de richtlijn neergelegde uitzondering voor merken die een onderscheidend vermogen hebben verkregen. Het verklaarde, dat het door gebruik verkregen onderscheidend vermogen van het merk betekent, dat het merk zich leent om de waar waarvoor de inschrijving wordt aangevraagd, als van een bepaalde onderneming afkomstig te identificeren en dus om deze waar van die van andere ondernemingen te onderscheiden.

19.2. Artikel 5, lid 1, van de richtlijn bepaalt de omvang van de rechten verbonden aan het merk, terwijl lid 2 voor bekende merken een ruimere bescherming geeft ten opzichte van waren of diensten die niet soortgelijk zijn.

Artikel 5, lid 1, bepaalt met name dat de houder iedere derde die niet zijn toestemming hiertoe heeft verkregen, het gebruik van een teken in het economisch verkeer kan verbieden dat gelijk is aan of overeenstemt met het merk en gebruikt wordt voor dezelfde of soortgelijke waren of diensten, indien daardoor bij het publiek verwarring kan ontstaan, inhoudende het gevaar van associatie met het merk. Het Hof wees erop, dat niet viel uit te sluiten, dat de enkele auditieve gelijkenis tussen de merken verwarring in deze zin kon doen

¹⁶ Eerste richtlijn van de Raad van 21 december 1988 (PB L 40, blz. 1).

ontstaan. Hoe groter de gelijksoortigheid van de betrokken waren of diensten en hoe groter de onderscheidingskracht van het oudere merk, des te groter het verwarringsgevaar.

In dit verband heeft het Hof in de zaak *Lloyd* aanwijzingen gegeven om de nationale rechter te helpen bepalen of een merk onderscheidend vermogen heeft, naast de aanwijzingen die het al in het arrest *Windsurfing Chiemsee* had gegeven (arrest van 22 juni 1999, *Lloyd Schuhfabrik Meyer*, C-342/97, Jurispr. blz. I-3819).

Betreffende de in artikel 5, lid 2, van de richtlijn gegeven verruimde bescherming ten opzichte van waren of diensten die niet soortgelijk zijn, verklaarde het Hof, dat om daarvoor als bekend merk in aanmerking te komen een ingeschreven merk bekend moet zijn bij een aanmerkelijk deel van het publiek waarvoor de onder dat merk aangeboden waren of diensten bestemd zijn. Bij het onderzoek van deze voorwaarde dient de nationale rechter alle relevante omstandigheden van het geval in aanmerking te nemen, zoals, met name, het marktaandeel van het merk, de intensiteit, de geografische omvang en de duur van het gebruik ervan, en de omvang van de door de onderneming verrichte investeringen om het bekendheid te geven. Wat het territoriale aspect betreft, is volgens het Hof aan deze voorwaarde voldaan wanneer het merk bekend is in een aanmerkelijk gedeelte van de lidstaat, of ten aanzien van bij het Benelux-Merkenbureau ingeschreven merken in een aanmerkelijk gedeelte van de Benelux, hetgeen in voorkomend geval een gedeelte van één van de Beneluxlanden kan zijn (arrest van 14 september 1999, *General Motors*, C-375/97, Jurispr. blz. I-5421).

19.3. De krachtens artikel 5 van de richtlijn aan het merk verbonden rechten worden beperkt in de artikelen 6 en 7, betreffende de beperking van de aan het merk verbonden rechtsgevolgen, respectievelijk de uitputting van het aan het merk verbonden recht, welke aan de orde waren in de zaken *BMW*, *Sebago* en *Pharmacia & Upjohn*.

De in de zaak *BMW* gestelde vragen betroffen een situatie waarin het BMW-merk werd gebruikt om aan het publiek duidelijk te maken, dat de adverteerder automobielen van dit merk repareerde en onderhield dan wel zich had gespecialiseerd of specialist was in de verkoop of de reparatie en het onderhoud van dergelijke automobielen.

Wat de verkoop betreft, verklaarde het Hof, dat artikel 7 van de richtlijn zich ertegen verzet, dat de houder van het BMW-merk een derde verbiedt, zijn

merk te gebruiken om bij het publiek aan te kondigen dat hij gespecialiseerd of specialist is in de verkoop van tweedehands BMW-automobielen, mits de reclame automobielen betreft die door dan wel met toestemming van de merkhouder onder dit merk op de gemeenschapsmarkt zijn gebracht en de wijze waarop het merk in deze reclame wordt gebruikt, voor de merkhouder geen gegronde reden in de zin van artikel 7, lid 2, oplevert om zich daartegen te verzetten. Bestaat er echter geen gevaar, dat bij het publiek de indruk wordt gewekt dat er een commerciële band tussen de wederverkoper en de merkhouder bestaat, dan vormt het enkele feit dat het gebruik van het merk de wederverkoper een voordeel oplevert omdat de, overigens correcte en loyale, reclame voor de verkoop van de waren van het merk zijn eigen activiteit een kwaliteitsuitstraling geeft, geen gegronde reden. Dezelfde beperkingen gelden mutatis mutandis — maar ditmaal op grond van artikel 6 van de richtlijn —, indien de merkhouder het gebruik van het merk door een derde om de wederverkoop van waren voorzien van dit merk bij het publiek aan te kondigen, wil verbieden (arrest van 23 februari 1999, C-63/97, Jurispr. blz. I-905).

Eveneens ten aanzien van artikel 7, lid 1, van de richtlijn, betreffende de uitputting van de aan het merk verbonden rechten, bepaalde het Hof in de zaak *Sebago*, dat er slechts toestemming is in de zin van deze bepaling, wanneer de toestemming betrekking heeft op elk exemplaar van het product waarvoor de uitputting wordt aangevoerd. Voor exemplaren van dit product die niet met zijn toestemming in de Gemeenschap (in de EER sinds de inwerkingtreding van de EER-Overeenkomst) in de handel zijn gebracht, kan de houder het gebruik van het merk dus steeds verbieden ingevolge het hem door de richtlijn verleende recht (arrest van 1 juli 1999, C-173/98, Jurispr. blz. I-4103).

Het arrest in de zaak *Pharmacia & Upjohn* betrof formeel weliswaar de uitlegging van artikel 36 van het Verdrag (thans artikel 30 EG), maar ook het begrip uitputting van het aan het merk verbonden recht als bedoeld in artikel 7 van richtlijn 89/104. Vastgesteld moest worden, onder welke voorwaarden een parallelimporteur bevoegd was het door de merkhouder in de lidstaat van uitvoer gebruikte oorspronkelijke merk te vervangen door het in de lidstaat van invoer door de gerechtigde gebruikte merk. Het Hof oordeelde, dat de parallelimporteur niet verplicht was, aan te tonen dat de houder van die merken de bedoeling had gehad om de markten af te schermen, maar dat deze vervanging objectief noodzakelijk moest zijn, wilde de merkhouder zich er niet tegen kunnen verzetten. Volgens het Hof is aan deze noodzakelijkheidsvoorwaarde voldaan, indien in een bepaald geval het verbod aan de importeur om het merk te vervangen, zijn effectieve toegang tot de

markt van de lidstaat van invoer belemmert, bijvoorbeeld wanneer een voorschrift van consumentenbescherming het gebruik in die lidstaat van het in de lidstaat van uitvoer gebruikte merk verbiedt, omdat dit bij de consument tot verwarring zou kunnen leiden. Daarentegen zal aan de noodzakelijkheidsvoorwaarde niet voldaan zijn, wanneer de vervanging van het merk uitsluitend wordt verklaard doordat de parallelimporteur een commercieel voordeel nastreeft (arrest van 12 oktober 1999, C-379/97, Jurispr. blz. I-6927).

20. Het Hof verklaarde voorts de handeling nietig waarmee de Commissie de benaming „feta” had ingeschreven als beschermde oorsprongsbenaming (BOB) krachtens verordening (EEG) nr. 2081/92 inzake de bescherming van geografische aanduidingen en oorsprongsbenamingen van landbouwproducten en levensmiddelen¹⁷ (arrest van 16 maart 1999, *Denemarken e.a./Commissie*, C-289/96, C-293/96 en C-299/96, Jurispr. blz. I-1541). Het Hof was namelijk van oordeel, dat de Commissie bij haar beslissing dat de benaming „feta” geen soortnaam was in de zin van artikel 3 van verordening nr. 2081/92 en dus kon worden geregistreerd, ten onrechte het belang had geminimaliseerd dat moest worden gehecht aan de situatie in de andere lidstaten dan de staat van oorsprong, en aan hun nationale wettelijke regelingen elke relevantie had ontzegd.

21. Het beginsel van *gelijke behandeling van mannen en vrouwen*, dat in tal van bepalingen van gemeenschapsrecht tot uiting komt, verbiedt discriminatie op grond van geslacht. Deze discriminatie is echter vaak moeilijk aan te tonen, zoals uit de recente rechtspraak van het Hof blijkt.

21.1. Allereerst moet, wanneer een maatregel van een lidstaat niet rechtstreeks gebaseerd is op geslacht, worden aangetoond dat deze maatregel mannen en vrouwen dermate verschillend treft, dat hij neerkomt op discriminatie. Daartoe moet de nationale rechter onderzoeken, of de beschikbare statistische gegevens erop wijzen, dat een aanzienlijk kleiner percentage vrouwelijke dan mannelijke werknemers aan de bij die maatregel gestelde voorwaarde kan voldoen. Zo dat het geval is, is er in principe sprake van indirecte discriminatie op grond van geslacht (arrest van 9 februari 1999, *Seymour-Smith en Perez*, C-167/97, Jurispr. blz. I-623).

¹⁷

Verordening van de Raad van 14 juli 1992 (PB L 208, blz. 1).

Vervolgens is het mogelijk, dat een direct of indirect verschil in behandeling wordt gerechtvaardigd door objectieve factoren die niets van doen hebben met discriminatie op grond van geslacht. In dat geval moet de lidstaat die de beweerdelijk discriminerende bepaling heeft vastgesteld, aantonen dat die bepaling beantwoordt aan een wettige doelstelling van sociaal beleid, dat die doelstelling niets van doen heeft met discriminatie op grond van geslacht en dat hij redelijkerwijs mocht oordelen dat de gekozen middelen geschikt waren ter bereiking van dat doel (arrest *Seymour-Smith en Perez*).

Het is ook mogelijk, dat de situatie van mannelijke en vrouwelijk werknemers verschillend is, zodat het verschil in behandeling geen discriminatie is.

Zo oordeelde het Hof, dat het beginsel van gelijke beloning zich niet verzette tegen de betaling van een forfaitaire toelage uitsluitend aan vrouwelijke werknemers die met zwangerschapsverlof gaan, wanneer die toelage bedoeld is ter compensatie van nadelen die deze werknemers ten gevolge van hun afwezigheid van het werk ondervinden (arrest van 16 september 1999, *Abdoulaye e.a.*, C-218/98, Jurispr. blz. I-5723).

Voorts staat het gemeenschapsrecht er niet aan in de weg, dat een nationale wettelijke regeling aan werknemers die wegens ontoereikende voorzieningen inzake kinderopvang voortijdig ontslag nemen om voor hun kinderen te zorgen, een lagere ontslagvergoeding toekent dan aan werknemers die bij een gelijke werkelijke duur van hun arbeidsverhouding ontslag nemen wegens een dringende reden die verband houdt met de arbeidsvoorwaarden binnen de onderneming of met het gedrag van de werkgever. Deze vergoedingen kunnen namelijk niet met elkaar worden vergeleken, daar zij situaties betreffen die qua opzet en oorzaak van elkaar verschillen (arrest van 14 september 1999, *Gruber*, C-249/97, Jurispr. blz. I-5295).

Volgens dezelfde gedachtengang is er geen discriminatie op grond van geslacht wanneer mannelijke en vrouwelijke werknemers niet dezelfde arbeid verrichten, zelfs wanneer er een verschil in beloning van deze twee categorieën werknemers bestaat. In dit verband verklaarde het Hof, dat geen sprake is van gelijke arbeid wanneer eenzelfde activiteit gedurende langere tijd wordt uitgeoefend door werknemers die niet dezelfde bevoegdheid hebben voor de uitoefening van hun beroep (arrest van 11 mei 1999, *Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse*, C-309/97, Jurispr. blz. I-2865).

21.2. Eveneens op het gebied van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen bepaalt artikel 2, lid 2, van richtlijn 76/207/EEG¹⁸, dat deze richtlijn geen belemmering vormt voor de bevoegdheid van de lidstaten om beroepsactiviteiten van de toepassing hiervan uit te sluiten en, in voorkomend geval, de hiervoor noodzakelijke opleidingen, waarvoor vanwege hun aard of de voorwaarden voor de uitoefening ervan, het geslacht een bepalende factor is. In een arrest van 26 oktober 1999, *Sirdar*, C-273/97, Jurispr. blz. I-7403), oordeelde het Hof, dat de uitsluiting van vrouwen van de dienst in bijzondere commando-eenheden als de Britse Royal Marines, gerechtvaardigd kon zijn ingevolge die bepaling, wegens de aard van en de voorwaarden waaronder de betrokken activiteiten worden verricht. Het bevoegd gezag kon zich namelijk, gebruikmakend van de beoordelingsmarge waarover het beschikt ten aanzien van de mogelijkheid om de betrokken uitsluiting gelet op de sociale ontwikkeling te handhaven, zonder in strijd te handelen met het evenredigheidsbeginsel op het standpunt stellen, dat de specifieke voorwaarden waaronder die aanvalsteams opereren, en in het bijzonder de regel van de „interoperabiliteit” — dat wil zeggen dat elke marinier, ongeacht zijn specialisatie, in staat moet zijn in een commando-eenheid te functioneren — rechtvaardigden dat zij uitsluitend uit mannen moesten blijven bestaan.

22. Wat de *bescherming van het milieu* betreft, is het behoud van de vogelstand in het kader van richtlijn 79/409/EEG¹⁹, betreffende speciale beschermingszones, opnieuw aanleiding geweest tot arresten wegens niet-nakoming, waarin de belangrijkste punten van de ter zake bestaande rechtspraak zijn bevestigd, met name wat betreft de verplichting van de lidstaten om speciale beschermingszones aan te wijzen en daaraan een dwingende juridische beschermingsstatus verlenen (arresten van 18 maart 1999, *Commissie/Frankrijk*, C-166/97, Jurispr. blz. I-1719, en 25 november 1999, *Commissie/Frankrijk*, C-96/98, Jurispr. blz. I-8531). Zo benadrukte het Hof het zeer groot ornithologisch belang van het moeras van de Poitou voor tal van vogelsoorten, zoals soorten die dreigen uit te sterven of soorten die gevoelig zijn voor bepaalde wijzigingen van het leefgebied, evenals het bijzonder belang als ecosysteem van het estuarium van de Seine als rustplaats

¹⁸ Richtlijn van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden (PB L 39, blz. 40).

¹⁹ Richtlijn van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PB L 103, blz. 1).

tijdens de trek, als overwinteringsgebied en als broedplaats voor vele vogelsoorten. In beide zaken constateerde het Hof, dat de juridische beschermingsstatus van die zones onvoldoende was in het licht van de in artikel 4, leden 1 en 2, van de richtlijn gestelde eisen.

23. In 1999 werd een groot aantal arresten gewezen betreffende de uitlegging van het *Executieverdrag* (verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken). Deze zaken hadden voor het merendeel betrekking op vragen rond de rechterlijke bevoegdheid, geregeld in titel II van het *Executieverdrag*.

23.1. De bevoegdheid ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst is geregeld in artikel 5, sub 1, van het *Executieverdrag*. In afwijking van het beginsel van de bevoegdheid van de rechter van de woonplaats van verweerder is daarin ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst geregeld, dat de verweerder die woonplaats heeft op het grondgebied van een verdragsluitende staat, in een andere verdragsluitende staat kan worden opgeroepen voor de rechter van de „plaats waar de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd”. Volgens vaste rechtspraak moet deze uitdrukking geen autonome uitlegging krijgen, maar worden uitgelegd als verwijzend naar het recht dat volgens de collisieregels van de aangezochte rechter op de betrokken verbintenis van toepassing is. De Franse Cour de cassation legde het Hof opnieuw vragen voor over deze kwestie, waarop het Hof deze opvatting bevestigde in een arrest van 28 september 1999, *Groupe Concorde*, C-440/97, Jurispr. blz. I-6307). De verwijzende rechter had in zijn verwijzingsbeschikking gesuggereerd, dat het de voorkeur zou hebben wanneer de nationale rechter de plaats van uitvoering van de verbintenis bepaalt door op grond van de aard van de verbintenis en de omstandigheden van het concrete geval te onderzoeken, waar de prestatie feitelijk is verricht of had moeten worden verricht, zonder zich te hoeven laten leiden door het recht dat volgens zijn eigen collisieregels de betrokken verbintenis beheerst. Het Hof wees die redenering af, na te hebben vastgesteld, dat bepaalde problemen die in het voorgestelde alternatief zouden kunnen rijzen, zoals de aanwijzing van de contractuele verbintenis die aan de vordering in rechte ten grondslag ligt, en, indien er meer dan één verbintenis is, het aanwijzen van de hoofdverbintenis, niet gemakkelijk konden worden opgelost zonder verwijzing naar de toepasselijke wetgeving.

Eveneens ten aanzien van artikel 5, sub 1, *Executieverdrag* oordeelde het Hof dat in geval van een vordering die op twee gelijkwaardige, uit eenzelfde

overeenkomst voortvloeiende verbintenissen berust, niet één en dezelfde rechter bevoegd is om kennis te nemen van de gehele vordering, wanneer volgens de collisieregels van de staat van die rechter een van die verbintenissen in die staat en de andere in een andere verdragsluitende staat moet worden uitgevoerd (arrest van 5 oktober 1999, *Leathertex Divisione Sintetici*, C-420/97, Jurispr. blz. I-6747). Het Hof kwam tot die conclusie na alle argumenten vóór centralisering van de bevoegdheid te hebben verworpen: in de eerste plaats was de in geding zijnde overeenkomst geen arbeidsovereenkomst, een factor die centralisering op de plaats van uitvoering van de verbintenis welke de overeenkomst karakteriseert had kunnen rechtvaardigen, in de tweede plaats kon niet op grond van artikel 22 van het Executieverdrag, dat bepaalt wat er moet gebeuren met samenhangende vorderingen, maar dat geen bevoegdheid toedeelt, de bevoegdheid van de rechter voor wie een vordering aanhangig is worden aangenomen om te beslissen op een vordering die met die vordering samenhangt; in de derde plaats kon het beginsel dat de bijzaak de hoofdzaak volgt niet worden toegepast, wanneer het gelijkwaardige verbintenissen betrof.

23.2. In de zaak *Mietz* had het Hof de gelegenheid nader in te gaan op het begrip „koop op afbetaling van roerende lichamelijke zaken” in artikel 13, eerste alinea, sub 1, Executieverdrag (arrest van 27 april 1999, C-99/96, Jurispr. blz. I-2277). Blijkens het arrest heeft deze bepaling enkel tot doel de koper te beschermen, wanneer de verkoper hem een krediet heeft verstrekt, dat wil zeggen, wanneer hij het bezit van de betrokken zaak aan de koper heeft overgedragen voordat deze laatste de volle prijs heeft betaald. In een dergelijk geval is het enerzijds mogelijk, dat de koper bij het sluiten van de overeenkomst wordt misleid over het werkelijke door hem verschuldigde bedrag; anderzijds draagt hij het risico van verlies van de zaak, terwijl hij gehouden blijft de resterende termijnen te betalen.

In dat arrest bevestigde het Hof tevens de uitlegging van artikel 24 Executieverdrag (voorlopige en bewarende maatregelen), die het had gegeven in de zaak *Van Uden* (arrest van 17 november 1998, C-391/95, Jurispr. blz. I-7091). Daaruit blijkt, dat een rechter die op grond van de artikelen 2 en 5 tot en met 18 Executieverdrag bevoegd is van het bodemgeschil kennis te nemen, ook voorlopige of bewarende maatregelen kan treffen, zonder dat daaraan voorwaarden worden gesteld en zonder dat hij zich op artikel 24 Executieverdrag behoeft te beroepen. Daarentegen is een vonnis dat uitsluitend op grond van de in artikel 24 voorziene bevoegdheid is gewezen en waarbij de betaling van een voorschot op een contractuele tegenprestatie wordt gelast, geen voorlopige maatregel in de zin van genoemde bepaling, tenzij

gegarandeerd is dat het toegewezen bedrag aan de verweerder wordt terugbetaald indien de eiser in het bodemgeschil in het ongelijk mocht worden gesteld, en de bevolen maatregel slechts betrekking heeft op bepaalde vermogensbestanddelen van de verweerder die zich in de territoriale bevoegdheidssfeer van de aangezochte rechter (zullen) bevinden. Een voorlopige maatregel die niet aan deze twee voorwaarden blijkt te voldoen, kan niet op grond van titel III van het Executieverdrag uitvoerbaar worden verklaard.

Het Hof stelde voorts vast, in welke vorm de partijen in de internationale handel blij konden geven van hun instemming met een beding tot aanwijzing van een bevoegde rechter in de zin van artikel 17, eerste alinea, tweede zin, derde mogelijkheid, van het Executieverdrag (arrest van 16 maart 1999, *Castelletti*, C-159/97, Jurispr. blz. I-1597).

25. In de context van de *Associatieovereenkomst EEG-Turkije* wees het Hof, na de mondelinge behandeling te hebben heropend om de draagwijdte van artikel 9 van deze overeenkomst te onderzoeken, op 4 mei 1999 een bijzonder belangrijk arrest, daar het voor het eerst rechtstreekse werking toekende aan het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit dat is neergelegd in artikel 3, lid 1, van besluit nr. 3/80 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen van de lidstaten op Turkse werknemers en hun gezinsleden²⁰ (*Sürül*, C-262/96, Jurispr. blz. I-2685). Het Hof stelde om te beginnen vast, dat er zich bij de toepassing van deze bepaling geen problemen van technische aard konden voordoen en er voor de uitvoering in de praktijk geen verdere coördinatiemaatregelen nodig waren. De gronden waarop het Hof in de zaak *Taflan-Met e.a.* (arrest van 10 september 1996, C-277/94, Jurispr. blz. I-4085) aan de artikelen 12 en 13 van besluit nr. 3/80 rechtstreekse werking had ontzegd, gelden dus niet voor artikel 3, lid 1, van dit besluit. Die bepaling verbiedt in duidelijke, nauwkeurige en onvoorwaardelijke bewoordingen om personen die wonen op het grondgebied van een van de lidstaten en op wie de bepalingen van besluit nr. 3/80 van toepassing zijn, te discrimineren op grond van hun nationaliteit. De vaststelling dat dit non-discriminatiebeginsel de situatie van particulieren rechtstreeks kan beïnvloeden, wordt voorts niet weerlegd door het doel en de aard van de overeenkomst waarvan artikel 3, lid 1, deel uitmaakt. Aangezien het evenwel voor het eerst was dat het Hof om uitlegging van die bepaling werd verzocht,

²⁰

Besluit van de Associatieraad van 19 september 1980 (PB 1983, C 110, blz. 60).

en door het arrest *Taflan-Met e.a.* redelijkerwijs onzekerheid had kunnen ontstaan, beperkte het Hof de gevolgen van zijn arrest in de tijd.

26. Verscheidene zaken die in 1999 werden beslist hadden betrekking op de *landen en gebieden overzee* (LGO), die met de Gemeenschap zijn geassocieerd ingevolge deel IV van het Verdrag en besluit 91/482/EEG.²¹ Het Hof erkende weliswaar de bijzondere regeling die voor deze associatie geldt, maar het beklemtoonde dat voor het de regeling voor het handelsverkeer tussen de LGO en de Gemeenschap niet automatisch dezelfde behoeft te zijn als die welke het handelsverkeer tussen de lidstaten beheerst. Dit handelsverkeer wordt namelijk gevormd door transacties in het kader van de interne markt, terwijl op het handelsverkeer tussen de LGO en de Gemeenschap de invoerregeling van toepassing is. De Raad kan dan ook bijvoorbeeld bepalen, dat bepalingen volgens welke voor de invoer van zekere producten uit derde landen aan bepaalde gezondheidsvoorschriften moet worden voldaan, van toepassing zijn op het in de Gemeenschap in de handel brengen van dergelijke producten van oorsprong uit de LGO (arrest van 21 september 1999, *Dutch Antillian Dairy Industry*, C-106/97, Jurispr. blz. I-5983). Hij mag voorts, teneinde de beginselen van de associatie van de LGO met de Gemeenschap te verzoenen met het gemeenschappelijk landbouwbeleid, vrijwaringsmaatregelen treffen waarbij de vrije invoer van landbouwproducten van oorsprong uit de LGO bij wijze van uitzondering, ten dele en tijdelijk worden beperkt (arrest van 11 februari 1999, *Antillean Rice Mills e.a./Commission*, C-390/95 P, Jurispr. blz. I-769). Zo ook moest het binnenbrengen in een lidstaat van een goed van herkomst uit de LGO in beginsel worden aangemerkt als binnenkomen in de Gemeenschap en niet als intracommunautaire handeling voor de toepassing van de Zesde richtlijn (arrest van 28 januari 1999, *Van der Kooy*, C-181/97, Jurispr. blz. I-483).

27. Inzake het *Statuut voor de ambtenaren en overige personeelsleden van de Europese Gemeenschappen* oordeelde het Hof, dat het Protocol van 8 april 1965 betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Gemeenschappen zich niet verzette tegen de Belgische belastingwetgeving waarbij Europese ambtenaren, wier inkomsten in België van belasting zijn vrijgesteld, van het voordeel van het huwelijksquotiënt werden uitgesloten. Het betrof een belastingverlichting voor gezinnen met één inkomen of met twee inkomens waarvan het tweede lager is dan een bepaald bedrag, die dus kon

²¹

Besluit van de Raad van 25 juli 1991 betreffende de associatie van de landen en gebieden overzee met de Europese Economische Gemeenschap (PB L 263 blz. 1).

worden ontzegd aan gezinnen waarvan één der echtgenoten de hoedanigheid bezit van ambtenaar of ander personeelslid van de Europese Gemeenschappen wanneer zijn salaris hoger is dan genoemd bedrag (arrest van 14 oktober 1999, *Vander Zwalmen en Massart*, C-229/98, Jurispr. blz. I-7113).

B — Samenstelling van het Hof van Justitie

(Protocollaire rangorde op 15 december 1999)

Eerste rij, van links naar rechts:

Rechter R. Schintgen, rechter L. Sevón, rechter J. C. Moitinho de Almeida; president G. C. Rodríguez Iglesias; rechter D. A. O. Edward; eerste advocaat-generaal N. Fennelly; advocaat-generaal F. G. Jacobs.

Tweede rij, van links naar rechts:

Rechter P. Jann; advocaat-generaal P. Léger, advocaat-generaal G. Cosmas; rechter C. Gulmann, rechter P. J. G. Kapteyn, rechter A. M. La Pergola, rechter J.-P. Puissochet, rechter G. Hirsch.

Derde rij, van links naar rechts:

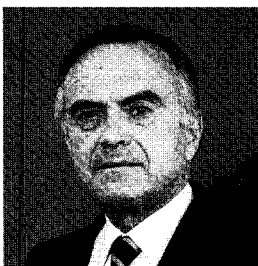
Rechter F. Macken; advocaat-generaal A. Saggio, advocaat-generaal S. Alber, advocaat-generaal D. Ruiz-Jarabo Colomer; rechter H. Ragnemalm, rechter M. Wathelet; advocaat-generaal J. Mischo; rechter V. Skouris; griffier R. Grass.

1. Leden van het Hof van Justitie (in volgorde van ambtsaanvaarding)

Giuseppe Federico Mancini

geboren in 1927; hoogleraar arbeidsrecht (Urbino, Bologna, Rome), vergelijkend privaatrecht (Bologna); lid van de Hoge Raad voor de magistratuur (1976-1981); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie van 7 oktober 1982 tot 6 oktober 1988; rechter van 7 oktober 1988 tot 21 juli 1999.

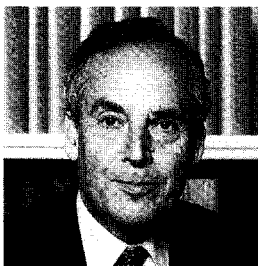
José Carlos de Carvalho Moitinho de Almeida

geboren in 1936; lid van het openbaar ministerie bij het Hof van Beroep te Lissabon; chef van het kabinet van de minister van Justitie; adjunct-procureur-generaal; directeur van het kabinet voor Europees recht; hoogleraar gemeenschapsrecht (Lissabon); rechter in het Hof van Justitie sedert 31 januari 1986.

Gil Carlos Rodríguez Iglesias

geboren in 1946; assistent en vervolgens hoogleraar te Oviedo, Freiburg im Breisgau, Madrid (Universidad Autonoma en Universidad Complutense) en Granada; hoogleraar internationaal publiekrecht (Granada); lid van het Curatorium van het Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht te Heidelberg; doctor honoris causa van de universiteit van Turijn, de universiteit van Cluj-Napoca en de universiteit van Saarland; Honorary Bencher of Gray's Inn (Londen) en King's Inn (Dublin); rechter in het Hof van Justitie sedert 31 januari 1986; president van het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1994.

Francis G. Jacobs, QC

geboren in 1939; Barrister; ambtenaar bij het secretariaat van de Europese Commissie voor de mensenrechten; referendaris bij advocaat-generaal J.-P. Warner; hoogleraar Europees recht aan King's College te Londen; auteur van diverse publicaties over het Europees recht; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1988.

Paul Joan George Kapteyn

geboren in 1928; ambtenaar bij het Ministerie van Buitenlandse zaken; hoogleraar internationale organisaties te Utrecht en Leiden; lid van de Raad van State; voorzitter van de afdeling rechtspraak van de Raad van State; lid van de Koninklijke Academie van wetenschappen; lid van de Raad van bestuur van de Academie voor internationaal recht te 's-Gravenhage; rechter in het Hof van Justitie sedert 29 maart 1990.

Claus Christian Gulmann

geboren in 1942; ambtenaar bij het Ministerie van Justitie; referendaris bij rechter M. Sørensen; hoogleraar internationaal publiekrecht en decaan van de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Kopenhagen; advocaat; voorzitter en lid van arbitragecolleges; lid van het college van administratief beroep; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie van 7 oktober 1991 tot 6 oktober 1994; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1994.

John Loyola Murray

geboren in 1943; Barrister (1967), vervolgens Senior Counsel (1981); praktiserend advocaat bij de Ierse balie; Attorney General (1987); oud-lid van de Raad van State; oud-lid van de Bar Council of Ireland; Bencher (deken) van de Honourable Society of King's Inns; rechter in het Hof van Justitie van 7 oktober 1991 tot 5 oktober 1999.

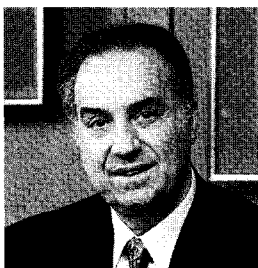
David Alexander Ogilvy Edward

geboren in 1934; Advocate (Schotland); Queen's Counsel (Schotland); secretaris en later penningmeester van de Faculty of Advocates; voorzitter van de Consultative Committee (thans Council) of the Bars and Law Societies of the EC; Salvesen Professor of European Institutions en directeur van het Europa Institute van de universiteit te Edinburgh; bijzonder adviseur van het House of Lords Select Committee on the European Communities; Honorary Bencher (Gray's Inn, Londen); rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 25 september 1989 tot 9 maart 1992; rechter in het Hof van Justitie sedert 10 maart 1992.

Antonio Mario La Pergola

geboren in 1931; hoogleraar constitutioneel recht, algemeen publiekrecht en rechtsvergelijking aan de universiteiten van Padua, Bologna en Rome; lid van de Hoge Raad voor de magistratuur (1976-1978); lid en voorzitter van het Constitutionele Hof (1986-1987); minister voor Communautaire aangelegenheden (1987-1989); lid van het Europees Parlement (1989-1994); rechter in het Hof van Justitie van 7 oktober 1994 tot 31 december 1994; advocaat-generaal sedert 1 januari 1995.

Georges Cosmas

geboren in 1932; advocaat te Athene; auditeur bij de Raad van State in 1963; maître des requêtes in 1973 en staatsraad (1982-1994); lid van het Bijzondere Hof voor de berechting van magistraten; lid van het Bijzondere Hooggerechtshof, dat krachtens de Griekse Grondwet tot taak heeft te waken over de eenheid van de rechtspraak van de drie hoogste rechterlijke instanties van het land en toe te zien op de geldigheid van de nationale en Europese parlementsverkiezingen; lid van de Hoge Raad voor de magistratuur; lid van de Hoge Raad van het Ministerie van Buitenlandse zaken; president van het Merkgerecht van tweede aanleg; voorzitter van het Bijzonder comité voor voorbereiding van de wetten van het Ministerie van Justitie; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1994.

Jean-Pierre Puissochet

geboren in 1936; lid van de Conseil d'État (Frankrijk); directeur en vervolgens directeur-generaal van de juridische dienst van de Raad van de Europese Gemeenschappen (1968-1973); directeur-generaal van het Agence nationale pour l'emploi (1973-1975); directeur algemeen beheer bij het Ministerie van Industrie (1977-1979); directeur juridische zaken bij de OESO (1979-1985); directeur van het Institut international d'administration publique (1985-1987); jurisconsulte, directeur juridische zaken bij het Ministerie van Buitenlandse zaken (1987-1994); rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1994.

Philippe Léger

geboren in 1938; magistraat bij het Ministerie van Justitie (1966-1970); kabinetschef en vervolgens technisch adviseur in het kabinet van de minister van Welzijn in 1976; technisch adviseur in het kabinet van de minister van Justitie (1976-1978); vice-directeur strafzaken en gratieverzoeken (1978-1983); raadsheer in de Cour d'appel de Paris (1983-1986); adjunct-directeur van het kabinet van de garde des Sceaux, minister van Justitie (1986); voorzitter van het Tribunal de grande instance de Bobigny (1986-1993); directeur van het Cabinet du ministre d'État, garde des Sceaux, ministre de la Justice, en advocaat-generaal bij de Cour d'appel de Paris (1993-1994); geassocieerd hoogleraar aan de universiteit René Descartes (Paris-V) van 1988 tot 1993; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1994.

Günter Hirsch

geboren in 1943; directeur bij het Beierse Ministerie van Justitie; president van het Verfassungsgerichtshof van de Vrijstaat Saksen en van het Oberlandesgericht Dresden (1992-1994); honorair hoogleraar Europees recht en Medisch recht aan de universiteit van Saarbrücken; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1994.

Peter Jann

geboren in 1935; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit te Wenen); rechter; magistraat; referent bij het Ministerie van Justitie en bij het Parlement; lid van het Verfassungsgerichtshof; rechter in het Hof van Justitie sedert 19 januari 1995.

Hans Ragnemalm

geboren in 1940; doctor in de rechtsgeleerdheid en hoogleraar publiekrecht (universiteit te Lund); hoogleraar publiekrecht en decaan van de faculteit rechtsgeleerdheid (universiteit te Stockholm); Parlementair ombudsman; rechter in het Zweedse Hoogste Administratieve Gerechtshof; rechter in het Hof van Justitie sedert 19 januari 1995.

Leif Sevón

geboren in 1941; doctor in de rechtsgeleerdheid (OTL), universiteit te Helsinki; directeur bij het Ministerie van Justitie; adviseur bij de afdeling handel van het Ministerie van Buitenlandse zaken; rechter in het Hooggerechtshof; rechter in het EVA-Hof; president van het EVA-Hof; rechter in het Hof van Justitie sedert 19 januari 1995.

Nial Fennelly

geboren in 1942; Master of Arts in Economie (University College, Dublin); Barrister-at-Law; Senior Counsel; voorzitter van de Legal Aid Board en van de Bar Council; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 19 januari 1995.

Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer

geboren in 1949; rechter; magistraat van de Consejo General del Poder Judicial (Hoge Raad voor de magistratuur); hoogleraar; kabinetschef van de voorzitter van de Hoge Raad voor de magistratuur; rechter ad hoc bij het Europees Hof voor de rechten van de mens; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 19 januari 1995.

Melchior Wathelet

geboren in 1949; vice-eerste minister en minister van Landsverdediging (1995); burgemeester van Verviers; vice-eerste minister, minister van Justitie en Economische zaken (1992-1995); vice-eerste minister, minister van Justitie en Middenstand (1988-1991); volksvertegenwoordiger (1977-1995); licentiaat in de rechten en licentiaat in de economische wetenschappen (universiteit te Luik); Master of Laws (Harvard University, USA); hoogleraar aan de université catholique de Louvain; rechter in het Hof van Justitie sedert 19 september 1995.

Romain Schintgen

geboren in 1939; advocaat; administrateur-generaal bij het Ministerie van Arbeid; voorzitter van de sociaal-economische raad; bestuurder van de Nationale krediet- en investeringsmaatschappij en de Société européenne des satellites; van regeringswege lid van het Comité van het Europees Sociaal Fonds, van het Raadgevend comité voor het vrije verkeer van werknemers en van het bestuur van de Europese Stichting tot verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 25 september 1989 tot 11 juli 1996; rechter in het Hof van Justitie sedert 12 juli 1996.

Krateros M. Ioannou

geboren in 1935; in 1963 advocaat te Thessaloniki; in 1971 doctor in internationaal recht aan de universiteit van Thessaloniki; hoogleraar internationaal publiekrecht en gemeenschapsrecht aan de rechtsfaculteit van de universiteit van Thracië; honorair juridisch adviseur bij het Ministerie van Buitenlandse zaken; sinds 1983 lid van de Griekse delegatie bij de Algemene Vergadering van de VN; van 1989 tot 1992 voorzitter van de groep deskundigen voor de verbetering van de procedure van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens van de Raad van Europa; rechter in het Hof van Justitie van 7 oktober 1997 tot 10 maart 1999.

Siegbert Alber

geboren in 1936; rechtenstudie aan de universiteiten van Tübingen, Berlijn, Parijs, Hamburg, Wenen; aanvullende studie te Turijn en Cambridge; van 1969 tot 1980 lid van de Bundestag; in 1977 lid van het Europees Parlement; lid en later (1993-1994) voorzitter van de commissie juridische zaken en rechten van de burger; voorzitter van de delegatie voor de betrekkingen met de Baltische staten en van de subcommissies inzake gegevensbescherming en inzake giftige of gevaarlijke stoffen; van 1984 tot 1992 ondervoorzitter van het Europees Parlement; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 1997.

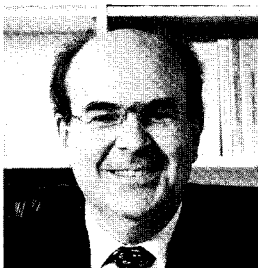
Jean Mischo

geboren in 1938; licentiaat in de rechten en de politieke wetenschappen (universiteiten van Montpellier, Parijs en Cambridge); lid van de juridische dienst van de Commissie, vervolgens hoofdadministrateur in het kabinet van twee leden van de Commissie; gezantschapssecretaris bij het Ministerie van Buitenlandse zaken van het Groothertogdom Luxemburg, dienst geschillen en verdragen; plaatsvervangend permanent vertegenwoordiger van Luxemburg bij de Europese Gemeenschappen; directeur politieke aangelegenheden bij het Ministerie van Buitenlandse zaken; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie van 13 januari 1986 tot 6 oktober 1991; secretaris-generaal van het Ministerie van Buitenlandse zaken; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 19 december 1997.

Antonio Saggio

geboren in 1934; rechter in het Tribunale te Napels; raadsheer in het Hof van Beroep te Rome en later in het Hof van Cassatie; verbonden aan de dienst wetgeving van het Ministerie van Justitie; voorzitter van het overkoepelend comité in de diplomatieke conferentie voor de uitwerking van het Verdrag van Lugano; referendaris van de Italiaanse advocaat-generaal bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen; hoogleraar aan de Scuola superiore della pubblica amministrazione di Roma; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 25 september 1989 tot 17 september 1995; president van het Gerecht van eerste aanleg van 18 september 1995 tot 4 maart 1998; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 5 maart 1998.

Vassilios Skouris

Geboren in 1948; gediplomeerde in de rechten van de vrije universiteit te Berlijn (1970); doctor in het staatsrecht en het administratief recht van de universiteit te Hamburg (1973); hoogleraar aan de universiteit te Hamburg (1972-1977); hoogleraar publiek recht aan de universiteit te Bielefeld (1978); hoogleraar publiek recht aan de universiteit te Thessaloniki (1982); minister van Binnenlandse zaken (1989 en 1996); lid van het bestuurscomité van de universiteit van Kreta (1983-1987); directeur van het Centrum voor internationaal en Europees economisch recht te Thessaloniki (sinds 1997); voorzitter van de Griekse vereniging voor Europees recht (1992-1994); lid van het Grieks nationaal comité voor het onderzoek (1993-1995); lid van het Hoog comité voor de selectie van Griekse ambtenaren (1994-1996); lid van de wetenschappelijke raad van de Academie voor Europees recht te Trier (sinds 1995); lid van het bestuurscomité van de Griekse nationale school voor de magistratuur (1995-1996); lid van de wetenschappelijke raad van het Ministerie van Buitenlandse zaken (1997-1999); lid van de Griekse economische en sociale raad in 1998; rechter in het Hof van Justitie sinds 8 juni 1999.

Fidelma O'Kelly Macken

Geboren in 1945; ingeschreven bij de Ierse balie (1972); juridisch adviseur octrooi- en merkenrecht (1973-1979); barrister (1979-1995) en Senior Counsel (1995-1998) bij de Ierse balie; lid van de balie van Engeland en Wales; rechter in de Ierse High Court (1998); docent rechtsstelsels en -methoden en „Averil Devereil”-docent handelsrecht aan het Trinity College, Dublin; bestuurslid van de Honourable Society of King's Inns; rechter in het Hof van Justitie sedert 6 oktober 1999.

Roger Grass

geboren in 1948; afgestudeerd aan het Institut d'études politiques te Parijs, en heeft de studie publiek recht succesvol beëindigd; substituut van de procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Versailles; hoofdadministrateur bij het Hof van Justitie; secretaris-generaal van het parket van de Cour d'appel de Paris; kabinet van de garde des Sceaux, minister van Justitie; referendaris van de president van het Hof van Justitie; griffier van het Hof van Justitie sedert 10 februari 1994.

2. Wijzigingen in de samenstelling van het Hof in 1999

In 1999 is de samenstelling van het Hof als volgt gewijzigd:

Op 8 juni 1999 heeft V. Skouris, na het overlijden van K. M. Ioannou op 10 maart 1999, het ambt van rechter aanvaard.

Na het overlijden van G. F. Mancini op 21 juli 1999 heeft A. M. la Pergola, advocaat-generaal bij het Hof, het ambt van rechter aanvaard op 15 december 1999.

Op 5 oktober heeft rechter J. L. Murray het Hof verlaten. Hij werd opgevolgd door rechter F. O'Kelly Macken.

3. Protocollaire rangorde

van 1 januari tot 7 juni 1999

G. C. RODRÍGUEZ IGLESIAS, president van het Hof
P. J. G. KAPTEYN, president van de Vierde en de Zesde kamer
J.-P. PUISSOCHET, president van de Derde en de Vijfde kamer
P. LEGER, eerste advocaat-generaal
G. HIRSCH, president van de Tweede kamer
P. JANN, president van de Eerste kamer
G. F. MANCINI, rechter
J. C. MOITINHO DE ALMEIDA, rechter
F. G. JACOBS, advocaat-generaal
C. GULMANN, rechter
J. L. MURRAY, rechter
D. A. O. EDWARD, rechter
A. M. LA PERGOLA, advocaat-generaal
G. COSMAS, advocaat-generaal
H. RAGNEMALM, rechter
L. SEVÓN, rechter
N. FENNELLY, advocaat-generaal
D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
M. WATHELET, rechter
R. SCHINTGEN, rechter
K. M. IOANNOU, rechter
S. ALBER, advocaat-generaal
J. MISCHO, advocaat-generaal
A. SAGGIO, advocaat-generaal

R. GRASS, griffier

van 8 juni tot 6 oktober 1999

G. C. RODRÍGUEZ IGLESIAS, president van het Hof
P. J. G. KAPTEYN, president van de Vierde en de Zesde kamer
J.-P. PUISSOCHET, president van de Derde en de Vijfde kamer
P. LEGER, eerste advocaat-generaal
G. HIRSCH, president van de Tweede kamer
P. JANN, president van de Eerste kamer
G. F. MANCINI, rechter
J. C. MOITINHO DE ALMEIDA, rechter
F. G. JACOBS, advocaat-generaal
C. GULMANN, rechter
J. L. MURRAY, rechter
D. A. O. EDWARD, rechter
A. M. LA PERGOLA, advocaat-generaal
G. COSMAS, advocaat-generaal
H. RAGNEMALM, rechter
L. SEVÓN, rechter
N. FENNELLY, advocaat-generaal
D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
M. WATHELET, rechter
R. SCHINTGEN, rechter
S. ALBER, advocaat-generaal
J. MISCHO, advocaat-generaal
A. SAGGIO, advocaat-generaal
V. SKOURIS, rechter

R. GRASS, griffier

van 7 oktober tot 15 december 1999

G. C. RODRÍGUEZ IGLESIAS, president van het Hof
J. C. MOITINHO DE ALMEIDA, president van de Derde en de Zesde kamer
D. A. O. EDWARD, president van de Vierde en de Vijfde kamer
L. SEVÓN, president van de Eerste kamer
N. FENNELLY, eerste advocaat-generaal
R. SCHINTGEN, president van de Tweede kamer
F. G. JACOBS, advocaat-generaal
P. J. G. KAPTEYN, rechter
C. GULMANN, rechter
A. M. LA PERGOLA, advocaat-generaal
G. COSMAS, advocaat-generaal
J.-P. PUISSOCHET, rechter
P. LEGER, advocaat-generaal
G. HIRSCH, rechter
P. JANN, rechter
H. RAGNEMALM, rechter
D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
M. WATHELET, rechter
S. ALBER, advocaat-generaal
J. MISCHO, advocaat-generaal
A. SAGGIO, advocaat-generaal
V. SKOURIS, rechter
F. MACKEN, rechter

R. GRASS, griffier

van 15 december tot 31 december 1999

G. C. RODRÍGUEZ IGLESIAS, president van het Hof
J. C. MOITINHO DE ALMEIDA, president van de Derde en de Zesde kamer
D. A. O. EDWARD, president van de Vierde en de Vijfde kamer
L. SEVÓN, president van de Eerste kamer
N. FENNELLY, eerste advocaat-generaal
R. SCHINTGEN, president van de Tweede kamer
F. G. JACOBS, advocaat-generaal
P. J. G. KAPTEYN, rechter
C. GULMANN, rechter
A. M. LA PERGOLA, rechter
G. COSMAS, advocaat-generaal
J.-P. PUISSOCHET, rechter
P. LEGER, advocaat-generaal
G. HIRSCH, rechter
P. JANN, rechter
H. RAGNEMALM, rechter
D. RUIZ-JARABO COLOMER, advocaat-generaal
M. WATHELET, rechter
S. ALBER, advocaat-generaal
J. MISCHO, advocaat-generaal
A. SAGGIO, advocaat-generaal
V. SKOURIS, rechter
F. MACKEN, rechter

R. GRASS, griffier

4. Gewezen leden van het Hof van Justitie

PILOTTI Massimo, rechter (1952-1958), president van 1952 tot 1958
SERRARENS Petrus Josephus Servatius, rechter (1952-1958)
RIESE Otto, rechter (1952-1963)
DELVAUX Louis, rechter (1952-1967)
RUEFF Jacques, rechter (1952-1959 en 1960-1962)
HAMMES Charles Léon, rechter (1952-1967), president van 1964 tot 1967
VAN KLEFFENS Adrianus, rechter (1952-1958)
LAGRANGE Maurice, advocaat-generaal (1952-1964)
ROEMER Karl, advocaat-generaal (1953-1973)
ROSSI Rino, rechter (1958-1964)
DONNER Andreas Matthias, rechter (1958-1979), president van 1958 tot 1964
CATALANO Nicola, rechter (1958-1962)
TRABUCCHI Alberto, rechter (1962-1972), vervolgens advocaat-generaal (1973-1976)
LECOURT Robert, rechter (1962-1976), president van 1967 tot 1976
STRAUSS Walter, rechter (1963-1970)
MONACO Riccardo, rechter (1964-1976)
GAND Joseph, advocaat-generaal (1964-1970)
MERTENS DE WILMARS Josse J., rechter (1967-1984), president van 1980 tot 1984
PESCATORE Pierre, rechter (1967-1985)
KUTSCHER Hans, rechter (1970-1980), president van 1976 tot 1980
DUTHEILLET DE LAMOTHE Alain Louis, advocaat-generaal (1970-1972)
MAYRAS Henri, advocaat-generaal (1972-1981)
O'DALAIGH Cearbhall, rechter (1973-1974)
SØRENSEN Max, rechter (1973-1979)
MACKENZIE STUART Alexander J., rechter (1973-1988), president van 1984 tot 1988
WARNER Jean-Pierre, advocaat-generaal (1973-1981)
REISCHL Gerhard, advocaat-generaal (1973-1981)
O'KEEFFE Aindrias, rechter (1975-1985)
CAPOTORTI Francesco, rechter (1976), vervolgens advocaat-generaal (1976-1982)
BOSCO Giacinto, rechter (1976-1988)
TOUFFAIT Adolphe, rechter (1976-1982)
KOOPMANS Thymen, rechter (1979-1990)
DUE Ole, rechter (1979-1994), president van 1988 tot 1994
EVERLING Ulrich, rechter (1980-1988)

CHLOROS Alexandros, rechter (1981-1982)
SLYNN Sir Gordon, advocaat-generaal (1981-1988), vervolgens rechter (1988-1992)
ROZES Simone, advocaat-generaal (1981-1984)
VERLOREN van THEMAAT Pieter, advocaat-generaal (1981-1986)
GRÉVISSE Fernand, rechter (1981-1982 en 1988-1994)
BAHLMANN Kai, rechter (1982-1988)
MANCINI G. Federico, advocaat-generaal (1982-1988), vervolgens rechter (1988-1999)
GALMOT Yves, rechter (1982-1988)
KAKOURIS Constantinos, rechter (1983-1997)
LENZ Carl Otto, advocaat-generaal (1984-1997)
DARMON Marco, advocaat-generaal (1984-1994)
JOLIET René, rechter (1984-1995)
O'HIGGINS Thomas Francis, rechter (1985-1991)
SCHOCKWEILER Fernand, rechter (1985-1996)
Da CRUZ VILAÇA José Luis, advocaat-generaal (1986-1988)
DIEZ DE VELASCO Manuel, rechter (1988-1994)
ZULEEG Manfred, rechter (1988-1994)
VAN GERVEN Walter, advocaat-generaal (1988-1994)
TESAURO Giuseppe, advocaat-generaal (1988-1998)
ELMER Michael Bendik, advocaat-generaal (1994-1997)
IOANNOU Krateros, rechter (1997-1999)

— Presidenten

PILOTTI Massimo (1952-1958)
DONNER Andreas Matthias (1958-1964)
HAMMES Charles Léon (1964-1967)
LECOURT Robert (1967-1976)
KUTSCHER Hans (1976-1980)
MERTENS DE WILMARS Josse J. (1980-1984)
MACKENZIE STUART Alexander John (1984-1988)
DUE Ole (1988-1994)

— Griffiers

VAN HOUTTE Albert (1953-1982)

HEIM Paul (1982-1988)

GIRAUD Jean-Guy (1988-1994)

Hoofdstuk II

Het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen

A — De werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg in 1999
door B. Vesterdorf, president

I. Werkzaamheden van het Gerecht

1. Op 19 oktober 1999 vierde het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen zijn eerste tien jaar rechtspraak. Op 25 september 1989 werden namelijk ten overstaan van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen de eerste rechters van het Gerecht beëdigd en drie maanden later, in december 1989, werd de eerste uitspraak gedaan.

In hun toespraken ter inleiding van deze dag memoreerden de president van het Gerecht en de president van het Hof, dat de Europese Akte de weg had vrijgemaakt voor de institutionele vernieuwing die tot de oprichting van de nieuwe rechterlijke instantie had geleid. Besluit 88/591/EGKS, EEG, Euratom van 24 oktober 1988 tot instelling van een Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen had, zoals uiteengezet in zijn considerans, tot doel, enerzijds de rechtsbescherming van de justitiabelen te verbeteren door de invoering van rechtspraak in twee instanties, en anderzijds het Hof in staat te stellen zich te concentreren op zijn belangrijkste taak, het verzekeren van de eenheid in de uitlegging van het gemeenschapsrecht. De verdere uitbreiding van de bevoegdheden van het Gerecht werd in dit verband beschouwd als een tastbaar blijk dat het Gerecht zich van de hem oorspronkelijk opgedragen taak goed had gekweten. Verder werd aangekondigd, dat thans wordt nagedacht over de hervorming van de communautaire rechtspleging.

Ook greep de president van het Gerecht de gelegenheid aan om te onderstrepen dat in tien jaar tijd zo'n 2 000 geschillen werden beslecht.

Tijdens de studiedag werden door eminente juristen uiteenzettingen gegeven over twee thema's, die aanleiding gaven tot levendige discussies. Het eerste thema was de rechtsbescherming van de justitiabelen. Het tweede, dat was gekozen wegens het toenemend aantal geschillen over de toegang tot de documenten van de gemeenschapsinstellingen en de invulling van de nieuwe regels voor de uitoefening van het recht van toegang van artikel 255 EG-Verdrag (ingevoerd bij het Verdrag van Amsterdam), betrof een actueel en controversieel onderwerp, de transparantie.

2. Het aantal in 1999 bij het Gerecht aanhangig gemaakte zaken, 356¹, was veel groter dan de 215 zaken van 1998, maar kleiner dan de 624 zaken² die in 1997 op de rol stonden. Onder de in 1999 aanhangig gemaakte zaken is een reeks van 71 beroepen van Nederlandse tankstationhouders tegen een beschikking van de Commissie op grond waarvan aan hen verleende staatssteun moest worden teruggevorderd.

In totaal werd uitspraak gedaan in 634 zaken (ofwel, na voeging, in 308 zaken). Daaronder waren de in 1994 aanhangig gemaakte beroepen tegen beschikkingen van de Commissie tot vaststelling van inbreuken op de mededingingsregels op het gebied van stalen balken (11 zaken) en polypropyleen (12 zaken). Ook werd een grote groep zaken afsloten die de rol belasten; een groot aantal verzoekers trok namelijk zijn beroep in nadat het Hof de hogere voorziening had afgewezen van het arrest van het Gerecht waarbij het beroep van een douane-expediteur tegen de Raad en de Commissie was verworpen.

Niettemin zijn nog 88 melkquotazaken en 59 geschillen van ambtenaren over hun statutaire herindeling aanhangig. Het totale aantal zaken dat aan het eind van het jaar aanhangig was, bedraagt daarmee 724 (in 1998 1002).

Het aantal arresten gewezen door kamers van vijf rechters (die bevoegd zijn tot de behandeling van beroepen betreffende de regels voor staatssteun en maatregelen van handelsbescherming), bedraagt 39 (in 1998 42), terwijl 74 arresten werden gewezen door kamers van drie rechters. Dit jaar werden geen zaken voor het Gerecht in volle samenstelling gebracht en er werd geen enkele maal een advocaat-generaal aangewezen.

Gezien het aantal in 1999 ingeschreven kortgedingvorderingen wordt van deze bijzondere procedure steeds vaker gebruik gemaakt (38 verzoeken in 1999, tegen 26 in 1998 en 19 in 1997); 37 kortgedingprocedures werden nog hetzelfde jaar afgedaan. Driemaal werd opschorting van de tenuitvoerlegging van de bestreden handeling uitgesproken.

¹ De hierna genoemde cijfers omvatten niet de bijzondere procedures betreffende met name rechtsbijstand en kostenveroordeling.

² In 1997 werden verschillende reeksen vergelijkbare zaken aanhangig gemaakt: douane-expediteurs die vergoeding eisten van de schade die zij hadden geleden door de voltooiing van de interne markt bij de Europese Akte, ambtenaren die om herziening van hun rangindeling bij aanstelling vroegen, en melkquotazaken.

Hogere voorziening werd verzocht van 61 uitspraken van het Gerecht (van de 177 die voor hogere voorziening vatbaar waren). In totaal werd 72 maal hogere voorziening bij het Hof ingesteld.³ Het percentage hogere voorzieningen/daarvoor vatbare uitspraken ligt hoger dan de twee voorgaande jaren (in 1998 70 hogere voorzieningen op 214 appellabele uitspraken; in 1997 35 hogere voorzieningen op 139 appellabele uitspraken); op 31 december 1999 was deze verhouding 40,6 %, eind 1998 32,7 % en eind 1997 25,1 %.

1999 was ook het jaar waarin de eerste uitspraak werd gedaan op het gebied van de bescherming van de intellectuele eigendom (merken, tekeningen en modellen). Het aantal beroepen tegen beslissingen van de kamers van beroep van het Bureau voor harmonisatie binnen de interne markt, ingesteld bij verordening (EG) nr. 40/94 van de Raad van 20 december 1993 inzake het gemeenschapsmerk (PB L 11, blz. 1), begint zoals verwacht toe te nemen: er werden 18 beroepen ingeschreven.

3. Op 26 april 1999 stelde de Raad een besluit vast tot wijziging van besluit 88/591, waarmee het Gerecht in staat werd gesteld recht te spreken in enkelvoudige kamer (PB L 114, blz. 52). De wijziging van het reglement voor de procesvoering van het Gerecht waarbij aan dit besluit uitvoering werd gegeven, en die werd vastgesteld op 17 mei 1999, werd bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* (PB L 135, blz. 92).

Acht zaken werden krachtens de nieuwe bepalingen toegewezen aan een enkelvoudige kamer. Twee arresten van het Gerecht werden door een alleensprekende rechter gewezen (arresten van 28 oktober 1999, *Cotrim/Cedefop*, T-180/98, Jur. Ambt. blz. IA-207; II-1077, en 9 december 1999, *Progoulis/Commissie*, T-53/99, Jur. Ambt. blz. IA-255; II-1249).

4. Voorts werden door het Hof aan de Raad voorstellen gedaan tot wijziging van besluit 88/591 en het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht.

In de eerste plaats een voorstel tot wijziging van besluit 88/591, waarbij de bevoegdheden van het Gerecht worden uitgebreid zodat het met name op enkele afgebakende terreinen kennis zal kunnen nemen van bepaalde beroepen van de lidstaten tot nietigverklaring. Dit voorstel, dat op 14 december 1998

³ Van de 72 hogere voorzieningen waren er 16 gericht tegen de arresten van het Gerecht in twee reeksen zaken op het gebied van de mededinging.

werd ingediend, ligt momenteel ter discussie in de ad-hocgroep „Hof van Justitie” van de Raad. De adviezen van de Commissie en het Parlement zijn nog niet uitgebracht.

In de tweede plaats werden door het Hof en het Gerecht voorstellen ingediend voor de nieuwe procedure inzake de intellectuele eigendom, voornamelijk de uitbreiding van het aantal rechters van het Gerecht krachtens artikel 225 EG-Verdrag (voorheen artikel 168 A) tot 21. Deze voorstellen zijn aan de Raad voorgelegd op 27 april 1999.

5. In de loop van het jaar werden vorderingen gemaakt in de discussie over de hervorming van de rechtspleging van de Unie. Voor de volgende intergouvernementele conferentie werd in mei 1999 een *Document ter overweging van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen over de toekomst van de rechtspleging in de Europese Unie* opgesteld. Dit document werd door de president van het Hof aangeboden aan de Raad van ministers van justitie in hun vergadering te Brussel van 27 en 28 mei 1999.

Daarnaast zal een brainstormgroep over de toekomst van de communautaire rechtspleging, die door de Europese Commissie is opgericht en uit vooraanstaande juristen bestaat, haar werkzaamheden begin 2000 afronden.

II. Ontwikkeling van de rechtspraak

Hierna worden de belangrijkste ontwikkelingen van de rechtspraak in 1999 besproken, onderverdeeld naar de belangrijkste onderwerpen van geschil die aan het Gerecht werden voorgelegd.

1. Voor ondernemingen geldende mededingingsregels

De *rechtspraak op het gebied van de voor ondernemingen geldende mededingingsregels* werd verrijkt met arresten die werden gewezen op grondslag van de regels van het EGKS-Verdrag, het EG-Verdrag en verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad van 21 december 1989 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen.

a) Regels van het EGKS-Verdrag

Het Gerecht wees zijn arresten in een reeks van elf zaken die in 1994 aanhangig waren gemaakt naar aanleiding van beschikking 94/215/EGKS van de Commissie van 16 februari 1994 inzake een procedure op grond van artikel 65 van het EGKS-Verdrag betreffende overeenkomsten en onderling samenhangende gedragingen van Europese balkenproducenten, waarbij de Commissie de deelneming had geconstateerd van zeventien Europese staalondernemingen en de ondernemersvereniging Eurofer aan een reeks overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen tot prijsvaststelling, marktverdeling en informatieuitwisseling op de gemeenschapsmarkt van balken, in strijd met artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag⁴, en waarbij de Commissie aan veertien ondernemingen in deze bedrijfstak boetes had opgelegd wegens inbreuken begaan tussen 1 juli 1988 en 31 december 1990. Elf adressaten van deze beschikking, waaronder de ondernemersvereniging Eurofer, verzochten nietigverklaring van de beschikking, en de ondernemingen verzochten voorts subsidiair verlaging van de hen opgelegde boete.

In zijn op 11 maart 1999⁵ gewezen arresten oordeelde het Gerecht, dat de Commissie de meeste van de in de beschikking genoemde mededingingsbeperkende praktijken genoegzaam had bewezen. De gedeeltelijke nietigverklaringen van de beschikking wegens gebrek aan bewijs betreffen dan ook alleen ondergeschikte punten van de inbreuken. Het voor het aantonen van

⁴ Artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag verbiedt „alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van verenigingen van ondernemingen en alle onderling samenhangende gedragingen, welke er direct of indirect toe zouden kunnen leiden om op de gemeenschappelijke markt de normale werking van de mededinging te beletten, te beperken of te vervalsen”.

⁵ Arresten van 11 maart 1999, *NMH Stahlwerke/Commissie*, T-134/94, *Jurispr. blz. II-239*, *Eurofer/Commissie*, T-136/94, *Jurispr. blz. II-263*, *ARBED/Commissie*, T-137/94, *Jurispr. blz. II-303*, *Cockerill-Sambre/Commissie*, T-138/94, *Jurispr. blz. II-333*, *Thyssen Stahl/Commissie*, T-141/94, *Jurispr. blz. II-347*, *Unimétal/Commissie*, T-145/94, *Jurispr. blz. II-585*, *Krupp Hoesch/Commissie*, T-147/94, *Jurispr. blz. II-603*, *Preussag/Commissie*, T-148/94, *Jurispr. blz. II-613*, *British Steel/Commissie*, T-151/94, *Jurispr. blz. II-629*, *Aristrain/Commissie*, T-156/94, *Jurispr. blz. II-645*, en *Ensidesa/Commissie*, T-157/94, *Jurispr. blz. II-347*).

Behalve het arrest Thyssen Stahl/Commissie, dat in extenso is gepubliceerd, zijn van de andere arresten enkel die punten in de Jurisprudentie gepubliceerd waarvan het Gerecht dat nodig achtte.

een inbreuk op artikel 65 EGKS-Verdrag vereiste bewijsniveau werd met name nader bepaald in het arrest *Thyssen Stahl/Commissie* (hierna: „arrest Thyssen”), waarin werd verklaard dat de deelneming door een onderneming aan vergaderingen waarop mededingingsbeperkende activiteiten zijn beraamd, volstaat voor het bewijs van haar deelneming aan die activiteiten, voor zover aanwijzingen voor het tegendeel ontbreken.

Het Gerecht achtte voorts de beschuldigingen dat de Commissie in het kader van haar beleid ter beheersing van de staalcrisis de geconstateerde inbreuken had bevorderd of getolereerd, ongegrond.

De belangrijkste bijdrage van deze arresten is echter ongetwijfeld, dat daarin de draagwijdte van de mededingingsregels van het EGKS-Verdrag wordt verduidelijkt, meer in het bijzonder dat de juridische begrippen die in artikel 65 daarvan besloten liggen geen andere inhoud hebben dan die van artikel 85 EG-Verdrag (thans artikel 81 EG).

Wat allereerst de *specifieke kenmerken van het bij het EGKS-Verdrag in het leven geroepen stelsel van wetgeving* betreft, waarmee bij de beoordeling van de gedragingen van ondernemingen rekening moet worden gehouden, verklaarde het Gerecht in het arrest Thyssen dat, hoewel de staalmarkt een oligopolistische markt is die wordt gekenmerkt door het systeem van artikel 60 van dat Verdrag, dat door middel van verplichte openbaarmaking van prijslijsten en transporttarieven de doorzichtigheid van de door de verschillende ondernemingen toegepaste prijzen waarborgt, de daaruit voortvloeiende starheid of parallelie van de prijzen op zich niet in strijd is met het Verdrag, zolang dit niet het resultaat is van een, desnoods stilzwijgende, afspraak tussen partijen, maar van het krachtenspel op de markt en van de strategie van de onafhankelijke en concurrerende economische eenheden. Daaruit volgt, dat de gedachte, dat elke onderneming het beleid dat zij op de markt wil voeren zelfstandig dient te bepalen zonder afspraken met haar concurrenten, inherent is aan het EGKS-Verdrag, met name de artikelen 4, sub d, en 65, lid 1, daarvan.

Op het betoog dat de Commissie de draagwijdte van artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag verkeerd had uitgelegd, antwoordde het Gerecht, dat door het oligopolistische karakter van de door dit Verdrag bestreken markten de werking van de mededinging weliswaar tot op zekere hoogte kan worden afgezwakt, maar dat dit nog geen rechtvaardiging is om artikel 65 zo uit te leggen, dat gedragingen van ondernemingen waardoor de mededinging nog verder wordt beperkt, met name door middel van activiteiten gericht op de

vaststelling van prijzen, geoorloofd zouden zijn. Gezien de consequenties die de oligopolistische structuur van de markt kan hebben, is het des te noodzakelijker de overblijvende mededinging te beschermen (arrest *Thyssen*).

Een ander argument luidde, de Commissie de draagwijdte van artikel 60 EGKS-Verdrag verkeerd had beoordeeld. Het Gerecht wees op de doelstellingen van de in lid 2 van die bepaling neergelegde verplichting om de op de gemeenschappelijk markt door de ondernemingen gehanteerde prijslijsten bekend te maken, en erkende vervolgens, dat de regeling van artikel 60, in het bijzonder het verbod om zelfs maar tijdelijk van de prijschaal af te wijken, een belangrijke beperking van de mededinging meebrengt. Dit vormt echter geen beletsel voor de toepassing van het kartelverbod van artikel 65, lid 1, van dat Verdrag. Het Gerecht verklaarde namelijk, dat de in die prijslijsten genoemde prijzen door elke onderneming zelfstandig moeten worden vastgesteld zonder enige, desnoods stilzwijgende, afspraak met anderen (arrest *Thyssen*).

Wat de *juridische kwalificatie van mededingingsbeperkende gedragingen* betreft, is er blijkens deze arresten sprake van een overeenkomst in de zin van artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag, wanneer ondernemingen hun gezamenlijke wil tot uitdrukking hebben gebracht om zich op een markt wat de prijzen betreft op een bepaalde manier te gedragen, waarbij het Gerecht opmerkte (arrest *Thyssen*), dat het geen enkele reden zag om het begrip overeenkomst in de zin van artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag anders uit te leggen dan het begrip overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, EG-Verdrag (zie op dit punt het arrest van het Gerecht van 24 oktober 1991, *Rhône-Poulenc/Commissie*, T-1/89, Jurispr. II-867, punt 120).

Het verbod van „onderling samenhangende gedragingen” in artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag is in beginsel op hetzelfde doel gericht als het parallelle verbod van „onderling samenhangende gedragingen” in artikel 85, lid 1, EG-Verdrag. Het beoogt meer in het bijzonder het nuttig effect van het verbod van artikel 4, sub d, EGKS-Verdrag veilig te stellen door mede een vorm van coördinatie tussen ondernemingen te verbieden die, zonder dat het tot een eigenlijke overeenkomst komt, de risico's van de door het Verdrag beoogde normale mededinging welbewust vervangt door een feitelijke samenwerking (arrest *Thyssen*).

Wanneer een onderneming op een vergadering waarbij de meeste van haar concurrenten aanwezig zijn en in het kader van een regelmatige coördinatie, bekend maakt wat in de toekomst haar gedragslijn op het gebied van de prijzen

zal zijn, daarbij erop aandringend deze gedragslijn over te nemen, en zij dus de uitdrukkelijke bedoeling heeft, hun toekomstige concurrentiegedrag te beïnvloeden, en wanneer deze onderneming redelijkerwijs mag verwachten dat haar concurrenten grotendeels aan haar verzoek zullen voldoen of althans dat zij er rekening mee zullen houden bij de bepaling van hun eigen commercieel beleid, dan hebben de betrokken ondernemingen de risico's van de door het EGKS-Verdrag beoogde normale mededinging vervangen door een feitelijke samenwerking die als „onderling samenhangende gedragingen” in de zin van artikel 65, lid 1, van dat Verdrag moet worden gekwalificeerd (arrest *Thyssen*).

Wat het argument betreft, dat het begrip „onderling samenhangende gedraging” in de zin van artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag vereist, dat de ondernemingen de gedragingen waarop de onderlinge afstemming betrekking had, in het bijzonder de uniforme verhoging van hun prijzen, ook daadwerkelijk hebben toegepast, was het Gerecht van oordeel (arrest *Thyssen*), dat de rechtspraak betreffende het EG-Verdrag kon worden toegepast in de sfeer van artikel 65 EGKS-Verdrag, en dat het dus *voor het aannemen van een onderling samenhangende gedraging niet nodig is, dat de afstemming tot uiting is gekomen in het marktgedrag van de concurrenten*. In voorkomend geval is het voldoende dat wordt vastgesteld, dat elke onderneming hoogstwaarschijnlijk — al dan niet rechtstreeks — rekening heeft gehouden met de informatie die zij bij de contacten met haar concurrenten heeft ontvangen. Het Gerecht verklaarde tevens, dat ondernemingen „zich schuldig maken” aan onderling samenhangende gedragingen in de zin van artikel 65, lid 5, EGKS-Verdrag, wanneer zij daadwerkelijk deelnemen aan een mechanisme dat de onzekerheid over hun toekomstige marktgedrag beoogt weg te nemen en onvermijdelijk meebrengt, dat ieder van hen rekening houdt met de van de concurrenten verkregen informatie. Het is dus niet nodig te bewijzen, dat deze informatie-uitwisseling tot een specifiek resultaat heeft geleid dan wel vorm heeft gekregen op de betrokken markt.

Ten slotte omvat de uitdrukking in artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag afspraken die „zouden kunnen leiden” tot vervalsing van de normale werking van de mededinging, mede de formulering „ertoe strekken” van artikel 85, lid 1, EG-Verdrag. De Commissie had in de bestreden beschikking dan ook terecht vastgesteld, dat zij voor het bewijs van een inbreuk op artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag geen nadelig gevolg voor de mededinging hoefde aan te tonen (arrest *Thyssen*).

Verder verdienen in de arresten van 11 maart 1999 nog de overwegingen de aandacht betreffende de aansprakelijkheid voor inbreukmakende gedragingen, de eerbiediging van het recht van verweer en de voorwaarden waaronder het uitwisselen van informatie krachtens artikel 65 EGKS-Verdrag verboden is.

Allereerst werden de regels betreffende *de aansprakelijkheid voor inbreukmakende gedragingen* nader uitgewerkt.

In het arrest *NMH Stahlwerke/Commissie* verklaarde het Gerecht, dat in bepaalde bijzondere omstandigheden een inbreuk op de mededingingsregels kan worden toegerekend aan de economische opvolger van de rechtspersoon die de inbreuk heeft gemaakt, ook wanneer deze rechtspersoon op de datum van vaststelling van de beschikking waarbij de inbreuk werd geconstateerd, nog bestond, zodat de nuttige werking van die regels niet wordt belemmerd door wijzigingen in met name de rechtsvorm van de betrokken ondernemingen. Aangezien in casu in de eerste plaats het begrip onderneming in de zin van artikel 65 EGKS-Verdrag een economische betekenis heeft, en in de tweede plaats verzoekster op de datum van vaststelling van de beschikking de economische activiteit verrichtte die de inbreuken vormde en in de derde plaats de formele dader op die datum al zijn commerciële activiteiten had gestaakt, oordeelde het Gerecht dat de Commissie de litigieuze inbreuk aan verzoekster mocht toerekenen.

In het arrest *Unimétal/Commissie* leidde de rechtspraak volgens welke het enkele feit dat een dochteronderneming zelfstandig rechtspersoonlijkheid bezit niet betekent dat haar gedrag niet aan de moederonderneming kan worden toegerekend, met name wanneer de dochtermaatschappij niet zelfstandig haar marktgedrag bepaalt maar in hoofdzaak de instructies van de moedermaatschappij volgt (zie arrest van het Hof van 14 juli 1972, *ICI/Commissie*, 48/69, Jurispr. blz. 619), tot een omgekeerde toerekening doordat de inbreuk van de moeder werd toegerekend aan de dochter. Op basis van de rechtspraak van het Hof *ICI/Commissie*, en voor zover de vennootschap die verantwoordelijk is voor de coördinatie van het optreden van een groep vennootschappen aansprakelijk kan worden gesteld voor inbreuken gepleegd door de vennootschappen van de groep, zelfs indien deze juridisch geen dochtermaatschappijen zijn, oordeelde het Gerecht namelijk, dat deze rechtspraak, gelet op het fundamentele begrip economische eenheid dat daaraan ten grondslag ligt, er in bepaalde omstandigheden toe kan leiden dat de dochtermaatschappij verantwoordelijk wordt gehouden voor het gedrag van de moedermaatschappij. De Commissie had dus terecht het gedrag van de moedermaatschappij (Usinor Sacilor) aan haar dochter (Unimétal) toegerekend,

toen bleek dat deze dochter de voornaamste dader was en het meeste voordeel van de gepleegde inbreuken had gehad, terwijl haar moedermaatschappij slechts een bijrol speelde door het verlenen van administratieve ondersteuning, zonder dat zij een stempel kon drukken op de beslissingen of enig initiatiefrecht had.

In de zaak die leidde tot het arrest *Aristrain/Commissie* betwistte verzoekster, die de enige adressaat van de beschikking was, dat aan de ene kant het gedrag van haar zusteronderneming (Aristrain Olaberría), die juridisch zelfstandig was en als enige verantwoordelijk voor haar eigen commerciële activiteiten, haar kon worden toegerekend en aan de andere kant haar een boete kon worden opgelegd waarvan de hoogte niet alleen aan de hand van haar eigen gedrag en omzetcijfers maar ook van die van deze zusteronderneming was bepaald. Het Gerecht oordeelde, dat gezien de eenheid van de economische groep van een moederverenootschap en haar dochters, de gedragingen van de dochters onder bepaalde voorwaarden aan de moederverenootschap kunnen worden toegerekend. In een situatie waarin het wegens de samenstelling van de groep en de spreiding van het aandelenbezit onmogelijk of uiterst moeilijk is om de rechtspersoon aan het hoofd van de groep te identificeren die als coördinator van haar activiteiten aansprakelijk kan worden gesteld voor de door de verschillende groepsmaatschappijen gepleegde inbreuken, mocht de Commissie de twee dochtermaatschappijen Aristrain Madrid en Aristrain Olaberría, die samen één verenootschap vormden in de zin van artikel 65, lid 5, EGKS-Verdrag en waarvan bewezen was dat zij in gelijke mate aan de verschillende inbreuken hadden deelgenomen, hoofdelijk aansprakelijk stellen voor alle gedragingen van de groep, om te vermijden dat door de formele scheiding van deze verenootschappen als gevolg van hun afzonderlijke rechtspersoonlijkheid, hun gedragingen op de markt bij de toepassing van de mededingingsregels niet als eenheid zouden kunnen worden beschouwd. In de specifieke omstandigheden van het geval kon de Commissie daarom Aristrain Madrid aansprakelijk stellen voor de gedragingen van haar zusterverenootschap Aristrain Olaberría en de twee zusterverenootschappen een enkele, op basis van hun gezamenlijke omzet berekende geldboete opleggen en hen hoofdelijk aansprakelijk stellen voor de betaling ervan.

Ook moest het Gerecht nagaan, of de Commissie de *rechten van de verdediging* van een onderneming had geschonden door een beschikking tot haar te richten waarbij haar een geldboete werd opgelegd die was berekend op basis van haar omzet, zonder haar eerst formeel de punten van bezwaar te hebben meegedeeld of zelfs maar haar intentie om haar aansprakelijk te stellen

voor de door haar dochtermaatschappij gepleegde inbreuken (arrest *ARBED/Commissie*).

Volgens het Gerecht kan een dergelijk verzuim een vormfout opleveren, waardoor de rechten van de verdediging van de betrokkene zoals gewaarborgd door artikel 36 EGKS-Verdrag kunnen worden geschonden. Wanneer echter zoals in het onderhavige geval nu eens de moedermaatschappij (ARBED) en dan weer de dochtermaatschappij (TradeARBED) antwoordt op de door de Commissie aan de dochter gerichte inlichtingenverzoeken, deze dochter door de moeder eenvoudigweg wordt beschouwd als haar „verkoopmaatschappij” of „verkooporganisatie”, de moeder zichzelf spontaan beschouwt als de geadresseerde van de formeel aan de dochter betekende mededeling van de punten van bezwaar, waarvan zij ten volle kennis had, en zij een advocaat met de behartiging van haar belangen belast, wanneer haar verzocht is, de Commissie een aantal inlichtingen te verstrekken over haar omzet voor de producten en tijdens de inbreukperiode, bedoeld in de mededeling van de punten van bezwaar, en zij de kans heeft gekregen om stelling te nemen tegen de bezwaren die de Commissie voornemens was tegen haar dochter te maken en opmerkingen te maken over de door de Commissie voorgenomen toerekening van aansprakelijkheid, dan kan deze onregelmatigheid niet leiden tot nietigverklaring van de omstreden beschikking.

De uitwisseling van vertrouwelijke gegevens in het Poutrelles Comité (monitoring van de orders en de leveringen) en de Walzstahl-Vereinigung, die in artikel 1 van de bestreden beschikking werd verweten aan de ondernemingen tot welke de beschikking was gericht, werd als een autonome inbreuk op artikel 65, lid 1, EGKS-Verdrag aangemerkt. In het bijzonder wees het Gerecht er in het arrest *Thyssen* op, dat een systeem waardoor gegevens konden worden verspreid over de orders en leveringen van de deelnemers op de belangrijkste markten van de Gemeenschap, uitgesplitst naar ondernemingen en naar lidstaten, gezien de actualiteit van die gegevens, die alleen bestemd waren voor de deelnemende producenten, met uitsluiting van de verbruikers en de overige concurrenten, de homogeniteit van de betrokken producten en de concentratiegraad van de markt, het gedrag van de deelnemers aanzienlijk kon beïnvloeden, zowel omdat elke onderneming wist dat zij scherp in het oog werd gehouden door haar concurrenten, alsook omdat verzoekster in voorkomend geval zelf op hun gedrag kon reageren aan de hand van aanzienlijk actuelere en nauwkeurigere gegevens dan langs andere weg beschikbaar waren. Dergelijke systemen voor het uitwisselen van informatie hadden derhalve de beslissingsvrijheid van de deelnemende producenten

merkbaar beperkt, doordat zij de normale risico's van concurrentie vervangen door een praktische samenwerking tussen de producenten.

De aan de adressaten van de beschikking opgelegde *boetes* waren berekend aan de hand van de criteria van artikel 65, lid 5, EGKS-Verdrag, op grond waarvan de Commissie moet uitgaan van de omzet van de onderneming. Het EGKS-Verdrag gaat immers uit van het beginsel dat de omzet die is behaald met de producten die het voorwerp uitmaakten van concurrentiebeperkende gedragingen, als objectieve maatstaf de schadelijkheid van deze gedragingen voor de normale mededinging correct weergeeft.

In het arrest *British Steel/Commissie* (T-151/94) beklemtoonde het Gerecht, dat bij gebreke van verzachtende of verzwarende of andere, behoorlijk bewezen uitzonderlijke omstandigheden de Commissie volgens het beginsel van gelijke behandeling verplicht is, bij de berekening van de geldboete hetzelfde referentiepercentage toe te passen op ondernemingen die aan dezelfde inbreuk hebben deelgenomen.

Wat de verzwarende omstandigheid van de recidive betreft, op grond waarvan de Commissie bepaalde boetes had verhoogd, benadrukte het Gerecht, dat het begrip recidive in verschillende nationale rechtssystemen aldus wordt begrepen, dat een persoon nieuwe overtredingen pleegt nadat hij voor soortgelijke overtredingen is gestraft. In het arrest *Thyssen* overwoog het Gerecht echter, dat de Commissie een rechtsfout had begaan door inbreuken die in een eerdere beschikking waren gestraft, voor de recidive mee te tellen, terwijl de aan verzoekster verweten inbreuk grotendeels gelegen was vóór de vaststelling van die eerste beschikking.

Wat de inaanmerkingneming van eventuele verzachtende omstandigheden betreft, bevestigde het Gerecht zijn eerdere rechtspraak (arresten van 24 oktober 1991, *Petrofina/Commissie*, T-2/89, Jurispr. blz. II-1087, en 14 mei 1998, *Cascades/Commissie*, T-308/94, Jurispr. blz. II-925). Het feit dat een onderneming waarvan de deelname aan een onderlinge afstemming van prijzen met haar concurrenten is aangetoond, zich op de markt niet conform de met haar concurrenten overeengekomen wijze heeft gedragen, is niet noodzakelijkerwijs een verzachtende omstandigheid waarmee bij de vaststelling van de op te leggen geldboete rekening moet worden gehouden. Een onderneming die ondanks de onderlinge afstemming met haar concurrenten een min of meer zelfstandig marktbeleid voert, kan immers gewoonweg proberen

zich het kartel ten nutte te maken (arresten *Cockerill-Sambre/Commissie* en *Aristrain/Commissie*).

Voorts is een verlaging van de geldboete wegens medewerking tijdens de administratieve procedure slechts gerechtvaardigd, indien het gedrag van de betrokken onderneming de Commissie in staat heeft gesteld om een inbreuk met minder moeilijkheden vast te stellen en daaraan in voorkomend geval een einde te maken. Het Gerecht oordeelde in de arresten *ARBED/Commissie*, *Cockerill-Sambre/Commissie* en *Aristrain/Commissie*, dat de Commissie zich terecht op het standpunt had gesteld, dat het gedrag van de betrokken ondernemingen tijdens de administratieve procedure (die, enkele uitzonderingen daargelaten, geen van de hen ten laste gelegde feiten hadden erkend) geen verlaging van de geldboete rechtvaardigde.

Ten slotte is de bepaling van de hoogte van een geldboete in het kader van de uitoefening van zijn volledige rechtsmacht door het Gerecht naar haar aard geen nauwkeurige wiskundige operatie en is het niet gebonden aan de berekeningen van de Commissie, maar dient het met inachtneming van alle omstandigheden van het concrete geval een eigen oordeel te vormen (arresten *ARBED/Commissie*, *Unimétal/Commissie*, *Krupp Hoesch/Commissie*, *Preussag/Commissie*, *Cockerill-Sambre/Commissie*, *British Steel/Commissie*, *Aristrain/Commissie* en *Ensidesa/Commissie*. Onder uitoefening van zijn volledige rechtsmacht verlaagde het Gerecht enkele boetes, waardoor het totaalbedrag kwam te liggen op 66 449 000 EURO.

Meer procedureel gezien kwam het Gerecht in enkele van deze arresten terug op zijn rechtspraak, aangevangen met het arrest van het Gerecht van 22 oktober 1997, *SCK en FNK/Commissie* (T-213/95 en T-18/96, Jurispr. blz. II-1739), betreffende de verplichting van de Commissie een redelijke termijn in acht te nemen bij het geven van beschikkingen na administratieve procedures op het gebied van de mededinging. Of de duur van de administratieve procedure redelijk is geweest, wordt beoordeeld aan de hand van de individuele omstandigheden van het geval. In het arrest *Aristrain/Commissie* achtte het Gerecht een tijdsverloop van ongeveer 36 maanden tussen de eerste controles bij de onderneming en het geven van de beschikking niet onredelijk. Bovendien overwoog het Gerecht, dat gezien het belang en de complexiteit van de zaak en het aantal betrokken ondernemingen, het verloop van ongeveer dertien maanden, waarvan enkele maanden voor een intern onderzoek op eigen verzoek van de belanghebbenden, tussen de hoorzitting en het geven van de beschikking niet in strijd was met dit beginsel.

Eveneens in de zaak *Aristrain* sprak het Gerecht zich uit over een middel waarin nietigheid werd gesteld wegens schending van het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter. Met name zouden de in artikel 6 van het Europese verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: „EVRM”) gegeven garanties niet in acht zijn genomen, nu in de door de Commissie gevolgde procedure de onderzoeks- en de beslissingsbevoegdheid niet zijn toevertrouwd aan verschillende organen of personen, en tegen de beschikking van de Commissie in het kader van het Verdrag geen beroep in volle omvang openstaat zoals door het EVRM wordt geëist. In antwoord op dit middel beklemtoonde het Gerecht allereerst, dat de grondrechten deel uitmaken van de algemene rechtsbeginselen waarvan de gemeenschapsrechter de eerbiediging verzekert, en dat de cumulatie van de functies van aanklager en rechter bij de Commissie niet strijdig is met de procedurele waarborgen van het gemeenschapsrecht. Vervolgens herinnerde het eraan, dat het vereiste van een effectieve rechterlijke toetsing van elke beslissing van de Commissie waarbij een inbreuk op bovengenoemde communautaire mededingingsregels wordt vastgesteld en bestraft, een algemeen beginsel van gemeenschapsrecht vormt, dat voortvloeit uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten. In het kader van een beroep op grond van de artikelen 33, tweede alinea, en 36, tweede alinea, EGKS-Verdrag moet de toetsing van de wettigheid van een beschikking van de Commissie waarbij een inbreuk op de mededingingsregels wordt vastgesteld en de betrokken natuurlijke of rechtspersoon uit dien hoofde een geldboete wordt opgelegd, als een doeltreffende rechterlijke toetsing van de betrokken handeling worden beschouwd. De middelen die door de natuurlijke of rechtspersoon ter ondersteuning van zijn vordering tot nietigverklaring of tot wijziging van een geldboete kunnen worden aangevoerd, stellen het Gerecht immers in staat om de juridische en feitelijke gegrondheid van elke beschuldiging door de Commissie op het gebied van de mededinging te beoordelen (zie in het kader van het EG-Verdrag het arrest van het Gerecht van 14 mei 1998, *Enso Española/Commissie*, T-348/94, Jurispr. blz. II-1875).

b) Regels van het EG-Verdrag

b.1) Artikel 85 EG-Verdrag (thans artikel 81 EG)

Op 20 april 1999 wees het Gerecht een omvangrijk arrest⁶ op grond van het EG-Verdrag, waarin het besliste op de twaalf beroepen die waren ingesteld door ondernemingen in de polypropyleensector (hierna: „PVC”). Dit geschil borduurde voort op het arrest van 27 februari 1992, *BASF e.a./Commissie* (T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 en T-104/89, Jurispr. blz. II-315), waarin het Gerecht beschikking 89/190/EEG van de Commissie van 21 december 1988, waarbij zij de PVC-producenten boetes had opgelegd wegens overtreding van artikel 85, lid 1, van het EEG-Verdrag (hierna: „beschikking van 1988”), non-existent had verklaard. Op hogere voorziening van de Commissie had het Hof bij arrest van 15 juni 1994, *Commissie/BASF e.a.* (C-137/92 P, Jurispr. blz. I-2555; hierna: „arrest van 15 juni 1994”), zowel het arrest van het Gerecht vernietigd als de beschikking van 1988 nietig verklaard.

Na dat arrest gaf de Commissie op 27 juli 1994 een nieuwe beschikking jegens de producenten tot wie de aanvankelijke beschikking was gericht, behalve Solvay en Norsk Hydro (hierna: „beschikking van 1994”). Daarin constateerde zij het bestaan van een met artikel 85 EG-Verdrag strijdige overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging, op grond waarvan de producenten die in de Gemeenschap PVC verkopen geregelde bijeenkomsten bijwoonden met het doel richtprijzen en richtquota vast te stellen, gezamenlijke initiatieven te plannen om het prijsniveau te verhogen en toezicht te houden op de toepassing van deze heimelijke afspraken. In artikel 3 van de beschikking werden de boetes bevestigd die in 1988 waren opgelegd aan de ondernemingen die thans nog partij waren, tot een totaalbedrag van 19 miljoen ECU.

In hun beroepen vorderden de twaalf adressaten nietigverklaring van de beschikking en subsidiair nietigverklaring dan wel verlaging van de boetes. Opmerkelijk was de omvang van de door verzoeksters ingediende schrifturen. In meer dan 2 000 bladzijden memories dienden zij namelijk in vijf procestalen tegen de 80 afzonderlijke rechtsmiddelen in.

⁶ Arrest van 20 april 1999, *Limburgse Vinyl Maatschappij e.a./Commissie* (T-305/94-T-307/94, T-313/94-T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 en T-335/94, Jurispr. blz. II-931). Daartegen zijn bij het Hof acht hogere voorzieningen ingesteld (zaken C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P, C-251/99 P, C-252/99 P en C-254/99 P).

Wat de vorderingen tot nietigverklaring betrof, onderzocht het Gerecht eerst de middelen inzake vormgebreken en procedurefouten en vervolgens de middelen ten gronde.

De middelen inzake vormgebreken en procedurefouten zijn te groeperen rond vier hoofdthema's. Verzoeksters stelden dat a) de uitlegging die de Commissie aan de draagwijdte van het arrest van 15 juni 1994 houdende nietigverklaring van de beschikking van 1988 had gegeven en de gevolgen die zij aan dat arrest had verbonden, onjuist waren; b) bij de vaststelling en de authenticatie van de beschikking van 1994 onregelmatigheden waren begaan; c) de procedure die aan de vaststelling van de beschikking van 1988 was voorafgegaan, onregelmatigheden vertoonde; d) de beschikking van 1994 ontoereikend gemotiveerd was op een aantal onder de eerste drie thema's vallende punten.

Geen van de middelen werd weliswaar gegrond verklaard, maar enkele overwegingen van het Gerecht verdienen de aandacht.

Enkele verzoeksters stelden, dat de Commissie het algemeen rechtsbeginsel ne bis in idem had geschonden door na het arrest van 15 juni 1994 in de PVC-zaak een nieuwe beschikking te geven. Het Gerecht oordeelde dienaangaande, dat de Commissie een onderneming niet op grond van de verordeningen nr. 17⁷ en nr. 99/63⁸ wegens schending van de communautaire mededingingsregels kan vervolgen of beboeten voor een de mededinging beperkende gedraging waarvan het Gerecht dan wel het Hof reeds heeft vastgesteld, of de Commissie het bewijs daarvan al dan niet had geleverd. Het wees dit middel in casu af, daar de Commissie met de vaststelling van de beschikking van 1994 na die nietigverklaring, verzoeksters niet tweemaal een sanctie had opgelegd voor eenzelfde inbreuk, en voorts omdat het Hof bij de nietigverklaring van de beschikking van 1988 in het arrest van 15 juni 1994 geen enkel van de door verzoeksters aangevoerde middelen ten gronde had beslecht. Met de beschikking van 1994 had de Commissie dus alleen het door het Hof als nietigheidsgrond aangemerkte vormgebrek weggewerkt en niet verzoeksters tweemaal vervolgd voor eenzelfde feitencomplex.

⁷ Verordening van de Raad van 6 februari 1962, Eerste verordening over de toepassing van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag (PB 1962, blz. 204).

⁸ Verordening nr. 99/63/EEG van de Commissie van 25 juli 1963 over het horen van belanghebbenden en derden overeenkomstig artikel 19, leden 1 en 2, van verordening nr. 17 van de Raad (PB 1963, blz. 2268).

Als een van de middelen gebaseerd op het tijdsverloop stelden enkele verzoeksters, dat de Commissie het beginsel van de redelijke termijn had geschonden. Het Gerecht herinnerde eraan, dat de Commissie het in het arrest *SCK en FNK/Commissie* neergelegde algemene beginsel van gemeenschapsrecht moet eerbiedigen en stelde vervolgens vast, dat de administratieve procedure voor de Commissie in totaal ongeveer 62 maanden had geduurd, met de kanttekening dat de periode gedurende welke de gemeenschapsrechter de rechtmatigheid van de beschikking van 1988 en de geldigheid van het arrest van het Gerecht had onderzocht, voor de bepaling van deze duur niet kon worden meegeteld. Het Gerecht was van oordeel, dat de Commissie in overeenstemming met dit beginsel had gehandeld.

Om uit te maken of de duur van de voor de Commissie gevoerde administratieve procedure redelijk was, onderscheidde het Gerecht de fase van de procedure die was begonnen met de in november 1983 op grond van artikel 14 van verordening nr. 17 in de PVC-sector verrichte verificaties, van de fase die was begonnen op de dag dat de betrokken ondernemingen de mededeling van de punten van bezwaar hadden ontvangen, en onderzocht voor elk van deze twee fasen afzonderlijk, of de duur ervan redelijk was. Of dit het geval was, werd beoordeeld aan de hand van de specifieke elementen van de zaak, met name de context daarvan, het gedrag van partijen tijdens de procedure, het belang van de zaak voor de verschillende betrokken ondernemingen en de ingewikkeldheid ervan. Wat de tweede fase betreft, hanteerde het Gerecht het belang van de zaak voor de betrokken ondernemingen als een bijzonder belangrijk criterium. Enerzijds onderstelt de officiële kennisgeving van de mededeling van de punten van bezwaar in een procedure van vaststelling van inbreuken namelijk de inleiding van een procedure krachtens artikel 3 van verordening nr. 17. Uit de inleiding van die procedure blijkt de wil van de Commissie om een beschikking houdende vaststelling van inbreuken te geven (zie in die zin het arrest van het Hof van 6 februari 1973, *Brasserie de Haecht*, 48/72, Jurispr. blz. 77). Anderzijds kan een onderneming pas vanaf de ontvangst van de mededeling van de punten van bezwaar kennis nemen van het voorwerp van de tegen haar ingeleide procedure en van de gedragingen die de Commissie haar verwijt. De ondernemingen hebben er dus een specifiek belang bij, dat de Commissie deze fase van de procedure met bekwame spoed afwikkelt, zonder daarbij afbreuk te doen aan hun rechten van de verdediging. In casu had deze tweede fase van de procedure voor de Commissie tien maanden geduurd, hetgeen redelijk werd bevonden.

Voor zover het middel van schending van de redelijke termijn was ingediend tot staving van de vordering tot nietigverklaring van de beschikking van 1994, bracht het Gerecht een belangrijke verfijning aan door erop te wijzen, dat *een schending van dit beginsel, aangenomen dat zij is aangetoond, de nietigverklaring van deze beschikking evenwel alleen rechtvaardigt voor zover zij ook een schending van de rechten van de verdediging van de betrokken ondernemingen impliceert*. Wanneer niet is aangetoond, dat de ondernemingen zich minder doeltreffend hebben kunnen verdedigen doordat te veel tijd is verstreken, heeft *de niet-inachtneming van het beginsel van een redelijke termijn geen gevolgen voor de geldigheid van de administratieve procedure en kan zij derhalve slechts worden aangemerkt als een schadebrengend feit*, dat in het kader van een beroep krachtens de artikelen 178 en 215, tweede alinea, van het Verdrag (thans respectievelijk artikelen 235 EG en 308, tweede alinea, EG) voor de gemeenschapsrechter kan worden aangevoerd.

Ook de draagwijdte van het arrest van 15 juni 1994 kwam voor het Gerecht aan de orde, daar enkele verzoeksters stelden dat de nietigverklaring van de beschikking van 1988 door het Hof ook de ongeldigheid van de procedurehandelingen die aan de vaststelling van deze beschikking waren voorafgegaan had meegebracht. Het Gerecht verwierp deze middelen, daar het gezien het dictum van het arrest van 15 juni 1994, gelezen in het licht van de daaraan ten grondslag liggende overwegingen, van oordeel was, dat het Hof de beschikking van 1988 nietig had verklaard wegens een procedurefout die enkel betrekking had op de wijze waarop deze beschikking door de Commissie definitief was vastgesteld. Aangezien de vastgestelde procedurefout was gemaakt tijdens de laatste fase van de vaststelling van de beschikking van 1988, tastte de nietigverklaring de geldigheid van de maatregelen ter voorbereiding van die beschikking, die waren getroffen vóór de fase waarin de procedurefout is vastgesteld, niet aan.

Verzoeksters vochten tevens de wijze waarop na de nietigverklaring van de beschikking van 1988 de beschikking van 1994 was vastgesteld aan, op grond dat, ook al was de vastgestelde fout in de laatste fase van de vaststelling van de beschikking van 1988 gemaakt, de Commissie bij het wegwerken van die fout bepaalde processuele waarborgen in acht had moeten nemen alvorens de beschikking te geven (opening van een nieuwe administratieve procedure, overeind blijven van bepaalde procedurefasen waarin het afgeleide recht voorziet, en meer algemeen het recht om te worden gehoord). In dit verband verklaarde het Gerecht name, dat de eerbiediging van de rechten van de verdediging eist dat elke belanghebbende onderneming of ondernemersvereniging de mogelijkheid krijgt te worden gehoord over de

punten van bezwaar die de Commissie tegen ieder van hen in aanmerking wil nemen in haar eindbeschikking waarbij de inbreuk op de mededingingsregels wordt vastgesteld. Aangezien de nietigverklaring van de beschikking van 1988 in casu geen gevolgen had voor de geldigheid van de voorbereidende maatregelen die waren getroffen vóór de fase waarin de fout was gemaakt, oordeelde het Gerecht in de eerste plaats, dat de geldigheid van de begin april 1988 aan alle verzoeksters gezonden mededeling van de punten van bezwaar door het arrest van 15 juni 1994 niet in het geding was gebracht, en in de tweede plaats, dat de geldigheid van de mondelinge fase van de administratieve procedure, die in september 1988 voor de Commissie had plaatsgevonden, niet was aangetast. Derhalve was het opnieuw horen van de belanghebbende ondernemingen vóór de vaststelling van de beschikking van 1994 slechts vereist indien deze beschikking punten van bezwaar bevatte die in de aanvankelijke, door het Hof nietig verklaarde beschikking niet voorkwamen, hetgeen niet het geval was.

De door verzoeksters ingediende *middelen ten gronde* werden eveneens afgewezen, zodat de bevindingen van de Commissie werden bevestigd, behalve de beweringen inzake de deelneming van de Société artésienne de vinyle aan de inbreuk na het eerste halfjaar van 1981.⁹

Met betrekking tot het bewijsmateriaal werd door verzoeksters een groot aantal middelen ingediend. In dit verband werd onderzocht, of het door de Commissie tegen de ondernemingen ingebrachte bewijsmateriaal toelaatbaar was. Het Gerecht moest zich met name uitspreken over de ontvankelijkheid en gegrondheid van het door enkele verzoeksters ingediende middel, dat in strijd was gehandeld met het beginsel van de onschendbaarheid van de woning. Het Gerecht maakte onderscheid tussen de verificatiebeschikking en de verificatie-opdracht, en oordeelde, dat bepaalde verzoeksters in hun beroepen tegen de beschikking van 1994, voor zover door de Commissie verkregen stukken tegen hen waren aangewend, de wettigheid konden betwisten van tot andere ondernemingen¹⁰ gerichte verificatiebeschikkingen, waaromtrent niet met zekerheid vaststond dat zij ongetwijfeld bevoegd zouden zijn om in het

⁹

De boete van SAV werd daarom door het Gerecht verlaagd.

¹⁰

Aangezien de verificatiebeschikking een handeling is die vatbaar is voor een beroep tot nietigverklaring krachtens artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG), kan een onderneming tot welke die beschikking is gericht en die daartegen niet tijdig is opgekomen, zich niet op de onwettigheid van de beschikking beroepen in het kader van het beroep tegen de na de administratieve procedure gegeven beschikking.

kader van een rechtstreeks beroep daartegen de wettigheid daarvan te betwisten. Verder werden verzoeksters ook bevoegd geacht om in het kader van een beroep tot nietigverklaring van de eindbeschikking de wettigheid te betwisten van de schriftelijke verificatie-opdrachten, die geen voor een beroep krachtens artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG) vatbare handelingen zijn. Wat het beroep ten gronde betreft, vatte het Gerecht het middel aldus op, dat het doelde op schending van het algemene beginsel van gemeenschapsrecht dat iedere persoon, of het nu gaat om een natuurlijke persoon of een rechtspersoon, recht heeft op bescherming tegen willekeurige of onredelijke ingrepen door het openbaar gezag in zijn privé-sfeer (arresten van het Hof van 21 september 1989, *Hoechst/Commissie*, 46/87 en 227/88, Jurispr. blz. 2859, 17 oktober 1989, *Dow Benelux/Commissie*, 85/87, Jurispr. blz. 3137, en *Dow Chemical Ibérica e.a./Commissie*, 97/87- 99/87, Jurispr. blz. 3165). In dit verband benadrukte het Gerecht in antwoord op het middel dat de verificatie ongeldig zou zijn geweest, dat uit artikel 14, lid 2, van verordening nr. 17 volgt, dat de op basis van een gewone schriftelijke opdracht verrichte verificaties op de vrijwillige medewerking van de ondernemingen berusten. Aangezien de onderneming had meegewerkt aan een op een schriftelijke opdracht verrichte verificatie, was het middel inzake onredelijk ingrijpen van het openbaar gezag ongegrond nu er niets naar voren was gebracht waaruit zou blijken dat de Commissie verder was gegaan dan de door de onderneming aangeboden medewerking.

Er was tevens een middel ingediend inzake schending van het „zwijgrecht” en van het recht om zichzelf niet in een kwaad daglicht te hoeven stellen. Daarover overwoog het Gerecht in het kader van het onderzoek van de gegrondheid van het middel¹¹, dat het, aangezien verordening nr. 17 niet uitdrukkelijk in een zwijgrecht voorziet, moet nagaan of het vereiste van eerbiediging van de rechten van de verdediging, dat door het Hof als een grondbeginsel van de communautaire rechtsorde wordt beschouwd, niet bepaalde grenzen stelt aan de onderzoeksbevoegdheid van de Commissie tijdens het vooronderzoek. De rechten van de verdediging moeten worden geëerbiedigd in procedures die tot oplegging van sancties kunnen leiden, en daarbij dient te worden voorkomen dat deze rechten op onherstelbare wijze worden geschonden in vooronderzoeken die beslissend kunnen zijn voor de totstandkoming van het bewijs van de onrechtmatigheid van gedragingen van

¹¹ Aangezien verordening nr. 17 onderscheid maakt tussen verzoeken om inlichtingen (artikel 11, lid 2) en beschikkingen (artikel 11, lid 5), is de ontvankelijkheid van het middel op dezelfde manier beoordeeld als de ontvankelijkheid van het middel betreffende de verificatieopdrachten en verificatiebeschikkingen.

ondernemingen (arresten van het Hof van 18 oktober 1989, 374/87, *Orkem/Commissie*, Jurispr. blz. 3283, en van het Gerecht van 8 maart 1995, *Société générale/Commissie*, T-34/93, Jurispr. blz. II-545). Om de nuttige werking van artikel 11, leden 2 en 5, van verordening nr. 17 te waarborgen heeft de Commissie het recht, de onderneming te verplichten alle noodzakelijke inlichtingen te verstrekken over feiten waarvan zij eventueel kennis heeft, en, zo nodig, de desbetreffende in haar bezit zijnde documenten over te leggen, ook wanneer deze tegen haarzelf of tegen een andere onderneming bewijs kunnen opleveren van een gedraging die in strijd is met de mededingingsregels. De Commissie mag evenwel niet bij wege van een beschikking waarbij om inlichtingen wordt verzocht, inbreuk maken op de rechten van de verdediging van de onderneming. Zo mag zij de onderneming niet verplichten, antwoorden te geven waardoor deze het bestaan zou erkennen van de inbreuk die door de Commissie moet worden bewezen. Na aldus nog eens de grenzen te hebben aangegeven, verwierp het Gerecht na zijn onderzoek de argumenten van verzoeksters.

Wat de verzoeken om inlichtingen betreft, waarop een onderneming niet verplicht is te antwoorden, benadrukte het Gerecht, dat niet worden kan aangenomen, dat de Commissie bij wege van zo'n verzoek een onderneming verplicht antwoorden te geven waardoor deze het bestaan zou erkennen van de inbreuk die door de Commissie moet worden bewezen, en dat de weigering of de onmogelijkheid om op verzoeken om inlichtingen te antwoorden, op zichzelf geen bewijs van de deelneming van een onderneming aan de mededingingsregeling kan opleveren.

Ingevolge artikel 85 EG-Verdrag verklaarde het Gerecht, dat de Commissie de aan de ondernemingen verweten gedragingen kon aanmerken als overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedragingen. *In het kader van een complexe inbreuk waarbij verschillende producenten gedurende een aantal jaren samen de markt probeerden te reguleren, kan van de Commissie namelijk niet worden geëist, dat zij de inbreuk voor elke onderneming op elk tijdstip precies als overeenkomst of als onderling afgestemde feitelijke gedragingen kwalificeert, daar artikel 85 EG-Verdrag in elk geval op beide vormen van inbreuk ziet.* De Commissie heeft derhalve het recht een dergelijke complexe inbreuk als overeenkomst „en/of” onderling afgestemde feitelijke gedragingen te kwalificeren voor zover die inbreuk componenten bevat die als „overeenkomst” moeten worden gekwalificeerd en andere componenten die als „onderling afgestemde feitelijke gedragingen” moeten worden gekwalificeerd.

Wat het bewijs van deelneming van een onderneming aan een onderlinge afstemming betreft, verklaarde het Gerecht, dat wanneer dit bewijs niet voortvloeit uit de enkele vaststelling van gelijklopend marktgedrag, maar uit stukken waaruit blijkt dat de praktijken het resultaat waren van onderlinge afstemming, de ondernemingen niet kunnen volstaan met een alternatieve verklaring te geven voor de door de Commissie vastgestelde feiten, maar dienen zij het bestaan van die door de Commissie aan de hand van overgelegde stukken aangetoonde feiten te betwisten.

Bovendien liet het Gerecht er geen misverstand over bestaan, dat een onderneming *aansprakelijk kan worden gesteld voor een gehele mededingingsregeling* als bedoeld in artikel 1 van de beschikking van 1994¹², zelfs indien vaststaat dat zij slechts aan een of meer bestanddelen van de mededingingsregeling rechtstreeks heeft deelgenomen, *wanneer zij wist of noodzakelijkerwijze moest weten, dat de samenspanning waaraan zij deelnam deel uitmaakte van een algemeen plan om het normale spel van de mededinging te vervalsen, alsook dat dit algemene plan alle bestanddelen van de mededingingsregeling omvatte.*

In het arrest van 20 april 1999 werd ook uitgemaakt, *hoe moet worden bepaald welke persoon aansprakelijk is voor de begane inbreuk*. Wanneer de rechtspersoon die de onderneming exploiteerde op het ogenblik waarop de inbreuk werd begaan, juridisch nog steeds bestaat, kan de Commissie deze rechtspersoon aansprakelijk stellen.

In een situatie waarin er tal van werkmaatschappijen zijn, zowel ter zake van de productie als ter zake van de verkoop, die bovendien naar gelang van de specifieke geografische markten zijn verspreid, mag de Commissie voorts haar beschikking richten tot de holding van het concern, veeleer dan tot een van de werkmaatschappijen van het concern.

In het kader van de maatregelen tot organisatie van de procesgang had het Gerecht partijen in mei 1997 zijn beslissing meegedeeld om alle verzoeksters *toegang te verlenen tot het administratief dossier van de Commissie* in de zaak die tot de beschikking van 1994 had geleid, behalve tot de interne documenten van de Commissie en tot documenten die zakengeheimen of andere

¹² Deze bestond in het jarenlang op regelmatige tijdstippen organiseren van bijeenkomsten van concurrerende producenten met het doel ongeoorloofde praktijken overeen te komen om de werking van de PVC-markt kunstmatig te reguleren.

vertrouwelijke informatie bevatten. Vrijwel alle verzoeksters dienden na inzage van het dossier ter griffie van het Gerecht opmerkingen in en de Commissie antwoordde daarop. Ter zake van de inzage in het administratief dossier van de Commissie werden verscheidene nietigheidsmiddelen bij het Gerecht ingediend, dat deze alle verwierp. Het was wel van oordeel, dat de Commissie verzoeksters niet naar behoren toegang tot het dossier had verleend, maar dat dit op zich niet tot nietigverklaring van de beschikking van 1994 leidde. Wanneer wordt gesteld dat de rechten van de verdediging zijn geschonden, moet dit immers worden onderzocht aan de hand van de omstandigheden van het geval, daar deze schending afhangt van de bezwaren waarmee de Commissie de te laste gelegde inbreuk heeft onderbouwd. Derhalve moet worden nagegaan, of de verdedigingsmogelijkheden van verzoeksters nadelig zijn beïnvloed door de voorwaarden waaronder zij toegang heeft gehad tot het administratief dossier van de Commissie. In dit verband *is reeds van schending van de rechten van de verdediging sprake wanneer vast komt te staan, dat het niet openleggen van de betrokken documenten het procesverloop en de inhoud van de beschikking ten nadele van verzoekster heeft kunnen beïnvloeden* (arresten van 29 juni 1995, *Solvay/Commissie*, T-30/91, Jurispr. blz. II-1775, en *ICI/Commissie*, T-36/91, Jurispr. blz. II-1847; zie tevens op het gebied van staatssteun het arrest van 11 november 1987, *Frankrijk/Commissie*, 259/85, Jurispr. blz. 4393). Zo dit het geval was geweest, was de administratieve procedure onregelmatig geweest en had de beschikking nietig moeten worden verklaard.

Wat de *boetes* betreft, is vermeldenswaard, dat de aan SAV, Elf Atochem en Imperial Chemical opgelegde boetes door het Gerecht onder uitoefening van zijn volledige rechtsmacht zijn verlaagd. Ten aanzien van de twee laatstgenoemde vennootschappen werd namelijk vastgesteld dat hun gemiddelde marktaandeel, dat de Commissie voor de bepaling van de boetes had aangehouden, te hoog was geschat, zodat deze boetes te hoog waren uitgevallen.

In twee vergelijkbare arresten van 19 mei 1999, *BASF/Commissie* (T-175/95, Jurispr. blz. II-1581), en *Accinauto/Commissie* (T-176/95, Jurispr. blz. II-1635), verklaarde het Gerecht, dat de Commissie geen beoordelingsfout had gemaakt toen zij vaststelde dat de overeenkomst van 1982 tussen BASF Coatings en Accinauto in strijd was met artikel 85, lid 1, EG-Verdrag. Het Gerecht kwam tot die conclusie na een onderzoek of de partijen bij de overeenkomst een beperking van de vrijheid van de distributeur, Accinauto, waren overeengekomen ter zake van passieve verkopen van producten aan klanten in andere lidstaten dan die waarvoor de

alleenverkoopovereenkomst gold. Om dit te beoordelen moest volgens het Gerecht worden gekeken naar de bewoordingen van de omstreden contractsbepaling, de werkingssfeer van de overige bepalingen van de overeenkomst die verband hielden met de aldaar bedoelde verplichting van de distributeur, de feitelijke en de juridische context van de totstandkoming en de uitvoering van de overeenkomst, aan de hand waarvan duidelijk kon worden, wat het doel ervan was.

In het arrest van 21 januari 1999, *Riviera Autoservice e.a./Commissie* (T-185/96, T-186/96, en T-190/96, Jurispr. blz. II-93), verwierp het Gerecht de vorderingen van enkele voormalige dealers van de vennootschap VAG France tot onder meer nietigverklaring van afwijzingen door de Commissie van krachtens artikel 3 van verordening nr. 17 ingediende klachten, die inhielden dat artikel 85, lid 1, EG-Verdrag was geschonden doordat na hun uitsluiting van het dealernet was geweigerd om aan hen te leveren, en wel op basis van de standaarddistributieovereenkomst van Volkswagen. Dit arrest illustreert de mogelijkheid (die was erkend in het arrest van het Gerecht van 18 september 1992, *Automec/Commissie*, T-24/90, Jurispr. blz. II-2223) die de Commissie heeft om een klacht af te wijzen, wanneer zij vaststelt dat de zaak onvoldoende communautair belang heeft om voortzetting van haar onderzoek te rechtvaardigen. Het Gerecht zette in dit arrest de verschillende beginselen nog eens uiteen die in de rechtspraak zijn geformuleerd met betrekking tot de wijze waarop de Commissie deze bevoegdheid uitoefent (zie de arresten van het Gerecht *Automec/Commissie*, en de arresten van 24 januari 1995, *Tremblay e.a./Commissie*, T-5/93, Jurispr. blz. II-185, en 27 juni 1995, *Guérin automobiles/Commissie*, T-186/94, Jurispr. blz. II-1753).

Ook de arresten van 13 december 1999, *SGA/Commissie* (T-189/95, T-39/96 en T-123/96, Jurispr. blz. II-3587), en *Européenne automobile/Commissie* (T-9/96 en T-211/96, Jurispr. blz. II-3639), illustreren de voorwaarden waaronder de Commissie de haar verleende bevoegdheid kan uitoefenen.

b.2) Artikel 86 EG-Verdrag (thans artikel 82 EG)

Irish Sugar, de enige verwerker van suikerbieten in Ierland en de belangrijkste suikerleverancier op het grondgebied van deze lidstaat, vorderde voor het Gerecht primair nietigverklaring van een beschikking van de Commissie van 14 mei 1997 inzake een procedure op grond van artikel 86 van het EG-Verdrag. Daarmee kreeg het Gerecht de problematiek van de collectieve machtspositie voorgelegd en moest het beslissen of bepaalde gedragingen op

het gebied van de prijzen misbruik opleverden (arrest van 7 oktober 1999, *Irish Sugar/Commissie*, T-228/97, Jurispr. blz. II-2969).

Het Gerecht wees in de eerste plaats op de rechtspraak van het Hof (arrest van het Hof van 31 maart 1998, *Frankrijk e.a./Commissie*, C-68/94 en C-30/95, Jurispr. blz. I-1375) inzake het toezicht op concentraties, volgens welke een collectieve machtspositie inhoudt dat verschillende ondernemingen samen, met name als gevolg van de tussen hen bestaande banden, eenzelfde gedragslijn kunnen volgen op de markt en in aanzienlijke mate onafhankelijk van de andere concurrenten, hun klanten en ten slotte de gebruikers kunnen handelen. In casu merkte het Gerecht op, dat het enkele feit dat de betrokken eenheden economisch onafhankelijk zijn, geen beletsel vormt voor het bestaan van een collectieve machtspositie, en dat uit de door de Commissie geconstateerde factoren van wederzijdse samenhang tussen verzoekster en de vennootschap Sugar Distributors (SDL), die belast was met de distributie van de door verzoekster geleverde suiker, bleek dat deze twee de mogelijkheid hadden om eenzelfde gedragslijn te volgen op de markt. Als dergelijke factoren van wederzijdse samenhang werden aangewezen: verzoeksters deelneming in het kapitaal van SDH [Sugar Distribution (Holding)], haar vertegenwoordiging in de raden van bestuur van SDH en van SDL, de besluitvormingsstructuur van deze ondernemingen en de communicatieprocedures ter bevordering daarvan, alsmede rechtstreekse economische banden, met name de door SDL aangegeven verplichting om uitsluitend bij verzoekster suiker te kopen en de financiering door verzoekster van alle promoties voor consumenten en door SDL aan haar klanten toegekende kortingen.

Vervolgens verklaarde het Gerecht, dat het feit dat twee ondernemingen die verticale handelsrelaties onderhouden, niet betekent dat geen collectieve machtspositie zou kunnen worden geconstateerd. Met de Commissie was het Gerecht van opvatting, dat behoudens indien werd uitgegaan van een lacune in de toepassing van artikel 86 EG-Verdrag, niet kan worden gedoogd dat ondernemingen waartussen een verticale band bestaat, hoewel zij niet in die mate zijn geïntegreerd dat zij één enkele onderneming vormen, misbruik zouden kunnen maken van een collectieve machtspositie.

Ten slotte mocht de Commissie ervan uitgaan, dat individuele gedragingen van één van de ondernemingen die tezamen een machtspositie innamen, waren aan te merken als een misbruik van deze machtspositie. Hoewel het bestaan van een collectieve machtspositie valt af te leiden uit de positie die de betrokken economische eenheden tezamen op de betrokken markt innemen, impliceert het misbruik namelijk niet noodzakelijk een handelwijze van alle betrokken

ondernemingen. Wel moet kunnen worden vastgesteld, dat het misbruik een uitdrukking is van het bestaan van een dergelijke collectieve machtspositie. Hieruit volgt, dat ondernemingen die een collectieve machtspositie innemen, gezamenlijk of afzonderlijk daarvan misbruik kunnen maken.

Overigens werd het bestaan van een machtspositie van verzoekster op de markt voor industriesuiker door het Gerecht aangenomen op de enkele grond dat zij een marktaandeel had van meer dan 50 %.

Ook de constatering van de Commissie betreffende het misbruik van verzoeksters machtspositie op de Ierse markten voor industriesuiker en suiker bestemd voor de kleinhandel werden ter beoordeling aan de rechter voorgelegd. Zij werden grotendeels bekrachtigd.¹³ Om te bepalen of de aan verzoekster verweten praktijken inzake prijsstelling inderdaad misbruik opleverden, beklemtoonde het Gerecht, op basis van de rechtspraak van het Hof, dat alle omstandigheden in aanmerking moeten worden genomen, met name de criteria en modaliteiten voor het verlenen van kortingen, en moet worden onderzocht of de korting een niet door een economische prestatie gerechtvaardigd voordeel is en ten doel heeft de koper geen of minder keus te laten wat zijn bevoorradingsbronnen betreft, concurrenten de toegang tot de markt te belemmeren, jegens handelspartners ongelijke voorwaarden bij gelijkwaardige prestaties toe te passen, of de machtspositie te versterken door een vervalste mededinging.

In het bijzonder werden misbruik bevonden de grenskortingen, een bijzondere korting toegekend aan bepaalde afnemers in het grensgebied van Ierland en Noord-Ierland om de voor de detailhandel bestemde suikerimporten uit Noord-Ierland te beconcurreren. Partijen verschilden te dezen van mening, of de toekenning van bijzondere kortingen aan door de concurrentie geviseerde afnemers al dan niet een met de bijzondere verantwoordelijkheid van een onderneming met een machtspositie verenigbare reactie is, voor zover de betrokken prijzen geen afbraakprijzen zijn in de zin van de arresten van het Hof van 3 juli 1991, *AKZO/Commissie* (C-62/86, Jurispr. blz. I-3359) en 14 november 1996, *Tetra Pak/Commissie* (C-333/94 P, Jurispr. blz. I-5951). Volgens het Gerecht had verzoekster in strijd gehandeld met artikel 86, tweede alinea, sub c, EG-Verdrag, aangezien zij door het toekennen van een dergelijke korting ten aanzien van haar handelspartners verschillende voorwaarden had

¹³ Een van de te laste gelegde gedragingen werd niet bewezen geacht, hetgeen leidde tot een verlaging van de boete.

toegepast op gelijkwaardige transacties, waardoor deze handelspartners een concurrentienadeel leden. Het betoog van verzoekster dat het toekennen van de bijzondere kortingen rechtmatig was, met name gezien het defensief karakter van haar handelwijze, werd dus niet aanvaard. Ten aanzien van dit argument overwoog het Gerecht, dat *hoewel het bestaan van een machtspositie een onderneming in deze rechtspositie zeker niet het recht ontnemt haar eigen handelsbelangen te beschermen wanneer zij worden bedreigd, de bescherming van de mededingingspositie van een onderneming met een machtspositie, met de kenmerken van die van verzoekster ten tijde van de litigieuze feiten, slechts rechtmatig kan zijn wanneer zij gebaseerd is op criteria van economische doeltreffendheid en een belang vertoont voor de consumenten*. In casu had verzoekster het bewijs dat aan deze voorwaarden was voldaan evenwel niet geleverd.

Ten slotte zij vermeld, dat het Gerecht in het kader van de vordering tot verlaging van de boete onderzocht, of de Commissie in strijd had gehandeld met het algemeen beginsel van gemeenschapsrecht dat zij zich in de procedure die aan de vaststelling van de bestreden beschikking is voorafgegaan, aan een redelijke termijn moet houden overeenkomstig de criteria van het arrest *SCK en FNK/Commissie*. Gelet op de specifieke omstandigheden van de zaak werd de totale duur van de administratieve procedure, ongeveer 80 maanden, niet onredelijk geacht.

In het arrest van 16 december 1999, *Micro Leader Business/Commissie* (T-198/98, Jurispr. II-3989), werd de beschikking nietig verklaard waarbij de Commissie de klacht had afgewezen van Micro Leader Business, een grossier in producten voor kantoorautomatisering en informaticamateriaal, over met de artikelen 85 en 6 EG-Verdrag strijdige gedragingen van de vennootschappen Microsoft France en Microsoft Corporation. Het Gerecht oordeelde, dat de Commissie niet had gedwaald ten aanzien van het recht dan wel een kennelijke beoordelingsfout had gemaakt toen zij vaststelde dat uit de door de klager aan haar verstrekte gegevens niet bleek dat sprake was van een overeenkomst of een feitelijke gedraging in de zin van artikel 85, lid 1, EG-Verdrag, maar het verklaarde dat er in de bestreden beschikking wel een kennelijke beoordelingsfout was gemaakt ten aanzien van de gestelde schending van artikel 86 EG-Verdrag, die er volgens de klager in bestond dat Microsoft via het verbod op de invoer van de Franstalige, door haar op de Canadese markt verkochte producten, de wederverkoopprijzen van de producten van Microsoft op de Franse markt beïnvloedde. De Commissie kon namelijk zonder grondiger onderzoek van de klacht niet stellen, dat de gegevens waarover zij bij de vaststelling van de bestreden beschikking beschikte, geen aanwijzing

voor misbruik door Microsoft opleverden. Het Gerecht was zelf van mening, dat die gegevens aanwijzingen bevatten dat Microsoft op de Canadese en de communautaire markt ongelijke voorwaarden toepaste op vergelijkbare prestaties en dat de prijzen in de Gemeenschap te hoog waren. In dit verband wees het Gerecht er met nadruk op, dat volgens vaste rechtspraak in beginsel *de uitoefening van auteursrechten door de rechthebbende, evenals het verbod op de invoer van producten vanuit een gebied buiten de Gemeenschap naar een lidstaat van de Gemeenschap, op zichzelf geen schending van artikel 86 van het Verdrag oplevert, maar dat die uitoefening in uitzonderlijke omstandigheden misbruik kan opleveren* (arrest van het Hof van 6 april 1995, *RTE en ITP/Commissie*, C-241/91 P en C-242/91 P, Jurispr. blz. I-743).

In een beroep krachtens artikel 175 EG-Verdrag (thans artikel 232 EG) stelde het Gerecht bij arrest van 9 september 1999, *UPS Europe/Commissie* (T-127/98, Jurispr. blz. II-2633), vast dat de Commissie nalatig was geweest. Ten grondslag aan het beroep lag een klacht die verzoekster in juli 1994 bij de Commissie had ingediend krachtens artikel 3, lid 2, van verordening nr. 17 en waarin zij zich beklaagde over met artikel 86 EG-Verdrag strijdige gedragingen van Deutsche Post. Verzoekster beoogde met haar beroep de vaststelling dat de Commissie ten onrechte had nagelaten op haar klacht te beslissen, nu (op het moment dat het beroep werd ingesteld) zes maanden waren verstreken na de indiening van haar opmerkingen over de haar door de Commissie overeenkomstig artikel 6 van verordening nr. 99/63 toegezonden kennisgeving. Het Gerecht herinnerde eraan, dat wanneer de zaak zoals in casu in de derde fase van onderzoek is gekomen (arrest van het Gerecht van 10 juli 1990, *Automec/Commissie*, T-64/89, Jurispr. blz. II-367), de Commissie gehouden is om hetzij een procedure in te leiden tegen de persoon tegen wie de klacht is gericht, hetzij een definitieve beslissing tot afwijzing van de klacht te nemen, waartegen dan een beroep tot nietigverklaring kan worden ingesteld bij de gemeenschapsrechter (arrest van het Hof van 18 maart 1997, *Guérin automobiles/Commissie*, C-282/95 P, Jurispr. blz. I-1503). Deze laatste beschikking dient overeenkomstig de beginselen van goed bestuur binnen een redelijke termijn, te rekenen vanaf de ontvangst van de opmerkingen van de klager, te worden gegeven. Om uit te maken, of de termijn tussen verzoeksters opmerkingen na de mededeling bedoeld in artikel 6 van verordening nr. 99/63 en de aanmaning van de Commissie aanvaardbaar is, moet volgens het Gerecht rekening worden gehouden met de jaren die het onderzoek reeds duurt, met de huidige stand van het onderzoek van de zaak, alsook met de houdingen van partijen in hun geheel. Daar de Commissie haar stilzitten gedurende de betrokken perioden niet kon rechtvaardigen, werd het beroep gegrond verklaard.

c) Verordening nr. 4064/89

Op het gebied van de controle op concentraties wees het Gerecht vier arresten (arresten van 4 maart 1999, *Assicurazioni Generali en Unicredito/Commissie*, T-87/96, Jurispr. blz. II-203, 25 maart 1999, *Gencor/Commissie*, T-102/96, Jurispr. blz. II-753, 28 april 1999, *Endemol/Commissie*, T-221/95, Jurispr. blz. II-1299, en 15 december 1999, *Kesko/Commissie*, T-22/97, Jurispr. blz. II-3775). Geen van de beroepen werd gegrond verklaard.

Het arrest *Assicurazioni Generali en Unicredito/Commissie* droeg bij tot verduidelijking van de toepasselijkheid van verordening nr. 4064/89 op gemeenschappelijke ondernemingen. Verzoekster vocht de krachtens artikel 6, lid 1, sub a, van deze verordening (gerectificeerde versie, PB 1990, L 257, blz 13) gegeven beschikking van de Commissie aan, volgens welke de oprichting van een gemeenschappelijke onderneming geen concentratie was in de zin van artikel 3 van verordening nr. 4064/89¹⁴ en dus niet binnen de werkingssfeer van deze verordening viel. Na te hebben vastgesteld, dat het een definitieve beschikking betrof die vatbaar was voor beroep tot nietigverklaring krachtens artikel 173 EG-Verdrag, teneinde de rechterlijke bescherming van verzoeksters' uit verordening nr. 4064/89 voortvloeiende rechten te verzekeren, verklaarde het Gerecht, dat de Commissie niet onjuist had geoordeeld toen zij weigerde de aangemelde operatie als concentratie aan te merken.

Na beoordeling van de invloed van de ondersteuning door de moederondernemingen op de functionele zelfstandigheid van de gemeenschappelijke onderneming, rekening houdend met de kenmerken van de betrokken markt, en na te hebben nagegaan, in hoeverre deze onderneming de functies vervult die andere op deze markt actieve ondernemingen normaliter vervullen, verklaarde het Gerecht namelijk, dat wanneer de gemeenschappelijke onderneming voor een aantal diensten tezamen langer op haar moederondernemingen aangewezen is dan tijdens een eerste aanloopperiode, waarin deze ondersteuning gerechtvaardigd kan worden geacht om de gemeenschappelijke onderneming in staat te stellen op de markt voet

¹⁴ Blijkens artikel 3 van verordening nr. 4064/89 [zoals dit ten tijde van de vaststelling van de bestreden beschikking luidde vóór de wijziging bij verordening (EG) nr. 1310/97 van de Raad van 30 juni 1997 tot wijziging van verordening nr. 4064/89 (PB L 180, blz 1)] valt een concentratie slechts onder de verordening, indien zij enerzijds over een functionele zelfstandigheid beschikt en anderzijds niet tot doel of tot gevolg heeft het concurrentiegedrag van de betrokken ondernemingen te coördineren.

aan de grond te krijgen, zij geen functionele zelfstandigheid bezit en dus niet kan worden aangemerkt als een gemeenschappelijke onderneming met het karakter van een concentratie.

In het arrest *Gencor/Commissie* werd het beroep tot nietigverklaring verworpen tegen de beschikking van de Commissie van 24 april 1996 waarbij de concentratie tussen Gencor Ltd, een in de mijnbouw- en de metaalsector actieve vennootschap naar Zuid-Afrikaans recht, en Lonrho Plc, een vennootschap naar Engels recht, die eveneens in die sectoren activiteiten verrichtte, op grond dat deze zou hebben geleid tot het ontstaan van een duopolistische machtspositie van het geheel dat door de concentratie zou ontstaan en een andere onderneming (Amplats) op de wereldmarkt voor platina en rodium, met als gevolg dat de daadwerkelijke mededinging op de gemeenschappelijke markt op significante wijze zou worden belemmerd. De Zuid-Afrikaanse mededingingsautoriteit had gelet op het nationale recht geen bezwaar gemaakt tegen de transactie.

In de eerste plaats was het Gerecht met dit arrest in de gelegenheid te bevestigen, dat de Commissie bevoegd was om de concentratie te onderzoeken. De stelling van Gencor dat de Commissie verordening nr. 4064/89 niet kon toepassen op een transactie die betrekking had op economische activiteiten op het grondgebied van een derde land en door de autoriteiten van dat land was goedgekeurd, werd namelijk verworpen. Het Gerecht beklemtoonde, dat verordening nr. 4064/89 niet bepaalt, dat een concentratie enkel als concentratie van communautaire dimensie in de zin van artikel 1 van de verordening kan worden aangemerkt indien de betrokken ondernemingen in de Gemeenschap zijn gevestigd of de productie-activiteiten waarop de concentratie betrekking heeft, op het grondgebied van de Gemeenschap worden verricht. Doel van de verordening is immers, te waarborgen dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt niet wordt vervalst. Concentraties die, ofschoon zij winnings- en/of productie-activiteiten buiten de Gemeenschap betreffen, een machtspositie doen ontstaan of versterken ten gevolge waarvan de daadwerkelijke mededinging op de gemeenschappelijke markt op significante wijze wordt belemmerd, vallen derhalve binnen de werkingssfeer van de verordening. Voorts hanteert de verordening als criterium de verkoopactiviteiten binnen de gemeenschappelijke markt en niet de productie-activiteiten.

Het Gerecht achtte de bestreden beschikking tevens verenigbaar met het volkenrecht, aangezien *voorzienbaar* was, dat de door de buiten de

Gemeenschap gevestigde ondernemingen voorgenomen concentratie *onmiddellijke en wezenlijke gevolgen in de Gemeenschap* zou hebben.

Ten tweede bevestigde het Gerecht, op basis van de bedoeling van de betrokken regeling, dat verordening nr. 4064/89 van toepassing was op collectieve machtsposities (arrest van het Hof van 31 maart 1998, *Frankrijk e.a./Commissie*, C-68/94 en C-30/95, Jurispr. blz. I-1375).

Ten derde was het Gerecht van oordeel, dat de Commissie terecht tot de conclusie was gekomen, dat door de concentratie een gezamenlijke machtspositie zou ontstaan. Het bezit van omvangrijke marktaandelen is weliswaar zeer significant voor het bestaan van een machtspositie, maar als bewijs voor een machtspositie is het geen onveranderlijk gegeven: de betekenis ervan verschilt van markt tot markt, naar gelang van de marktstructuur, met name wat productie, aanbod en vraag betreft. De omstandigheid dat de leden van een oligopolie grote marktaandelen bezitten, komt in vergelijking met een individuele machtspositie niet dezelfde betekenis toe waar het gaat om de mogelijkheden van de leden om zich als groep in aanzienlijke mate onafhankelijk van hun concurrenten, hun afnemers en, ten slotte, de consument te gedragen. Met name in het geval van een duopolie kan een groot marktaandeel niettemin, behoudens bewijzen van het tegendeel, een zeer belangrijke aanwijzing voor een gezamenlijke machtspositie zijn.

Uit dit arrest volgt verder nog, dat *het bestaan van structurele banden geen noodzakelijk criterium is voor de vaststelling dat twee of meer onafhankelijke economische entiteiten een collectieve machtspositie bezitten. Deze entiteiten moeten meer in het algemeen door economische banden met elkaar verbonden zijn*. Er is juridisch noch economisch enige reden om de relatie van onderlinge afhankelijkheid van de leden van een hecht oligopolie — waarbinnen zij op een markt met de desbetreffende kenmerken, waaronder concentratie van de markt, transparantie en producthomogeniteit, hun wederzijdse gedragingen kunnen voorzien en er dus sterk toe worden aangezet hun gedragingen op de markt onderling af te stemmen om aldus, via beperking van de productie in de hoop daarmee de prijs op te drijven, met name hun gezamenlijke winst te vergroten — van het begrip economische banden uit te sluiten.

Ten slotte is de Commissie in het kader van verordening nr. 4064/89 slechts bevoegd van de betrokken ondernemingen verbintenissen te aanvaarden die haar in staat stellen te concluderen, dat de betrokken concentratie geen machtspositie in het leven roept of versterkt in de zin van artikel 2, leden 2 en 3, van de verordening. Het maakt dus niet uit, of de voorgestelde

verbintenis als louter op gedragingen betrekking hebbende verbintenis dan wel als structurele verbintenis kan worden aangemerkt.

In de zaak *Endemol/Commissie* vorderde verzoekster de nietigverklaring van de beschikking van de Commissie van 20 september 1995 waarbij de overeenkomst tot oprichting van de gemeenschappelijke onderneming Holland Media Groep onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt was verklaard. Het Gerecht moest bepalen hoe ver de bevoegdheid van de Commissie ging ter zake van concentraties zonder communautaire dimensie, wanneer een lidstaat haar krachtens artikel 22, lid 3, van verordening nr. 4064/89 verzoekt de verenigbaarheid van zo'n transactie met de verordening te onderzoeken. Het Gerecht beklemtoonde dat dit artikel 22 geen enkele bevoegdheid aan de lidstaat verleent, noch om de voortgang van het onderzoek van de Commissie te controleren nadat hij een concentratie aan haar ter beoordeling heeft voorgelegd, noch om de omvang van het onderzoek van de Commissie te begrenzen.

Ook werd in deze zaak de omvang van de rechten van de verdediging gepreciseerd. De beginselen die gelden voor de toegang tot stukken in procedures krachtens de artikelen 85 en 86 van het Verdrag zijn eveneens van toepassing op de toegang tot de dossiers in zaken betreffende concentraties die in het kader van verordening nr. 4064/89 worden onderzocht, ook al kan de toepassing van deze beginselen in zekere mate worden geconditioneerd door het vereiste van snelheid, dat de algemene opzet van deze verordening kenmerkt. De toegang tot bepaalde stukken kan dus worden geweigerd, met name tot stukken of delen daarvan die zakengeheimen van andere ondernemingen bevatten, tot interne documenten van de Commissie, tot informatie waardoor klagende partijen die onbekend wensen te blijven zouden kunnen worden geïdentificeerd, en tot inlichtingen die de Commissie zijn verstrekt onder voorbehoud van geheimhouding. In het bijzonder moet het recht van ondernemingen op bescherming van hun zakengeheimen worden afgewogen tegen de bescherming van de rechten van de verdediging, zodat er een verplichting kan zijn voor de Commissie, deze tegengestelde belangen met elkaar in overeenstemming te brengen door het opstellen van niet-vertrouwelijke samenvattingen van stukken die zakengeheimen of andere gevoelige gegevens bevatten.

Ten slotte werd erkend, dat de gemeenschappelijke onderneming in casu onder gezamenlijke zeggenschap stond in de zin van artikel 3, lid 3, van verordening nr. 4064/89. Het Gerecht kwam tot deze conclusie na onderzoek van de bepalingen van de fusie-overeenkomst inzake de wijze waarop de belangrijkste

strategische beslissingen moesten worden genomen en inzake de totstandkoming van besluiten in de algemene vergadering bij consensus. Ook wees het Gerecht erop, dat de voorafgaande goedkeuring van de aandeelhouderscommissie, die bij algemene stemmen besluit, vereist was voor besluiten van de raad van bestuur die verder gaan dan wat ter bescherming van de belangen van een minderheidsaandeelhouder nodig is.

Artikel 22, lid 3, van verordening nr. 4064/89, waarvan de draagwijdte in het zojuist besproken arrest werd geanalyseerd, stond ook ter beoordeling van het Gerecht in het arrest *Kesko/Commissie*, waarin de nietigverklaring van de beschikking van de Commissie werd gevorderd waarbij de concentratie van de ondernemingen Kesko en Tuko onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard. Verzoekster bestreed namelijk, dat de Commissie, op verzoek van de Finse dienst voor mededinging, krachtens deze bepaling bevoegd was om de beschikking te geven. Het Gerecht verwierp dit argument op grond dat *het begrip verzoek van een „lidstaat” in de zin van artikel 22, lid 3, van verordening nr. 4064/89 niet beperkt is tot verzoeken afkomstig van een regering of een ministerie, doch ook verzoeken van een nationale instantie als de Finse dienst voor mededinging omvat*. In de tweede plaats had de Commissie gezien de gegevens waarover zij op het moment van vaststelling van de bestreden beschikking beschikte, goede gronden om te menen, dat deze dienst tot indiening van het verzoek bevoegd was.

Volgens verzoekster werd in de bestreden beschikking voorts niet aangetoond, dat de concentratie gevolgen had voor de intracommunautaire handel. Het Gerecht oordeelde dienaangaande, dat aan de voorwaarde inzake de beïnvloeding van de handel tussen lidstaten in de zin van artikel 22, lid 3, een uitlegging moet worden gegeven die rijmt met de uitlegging die in het kader van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag aan deze voorwaarde wordt gegeven. De Commissie mocht dus in het kader van artikel 22, lid 3, rekening houden met de potentiële gevolgen voor de handel tussen lidstaten, mits die gevolgen voldoende merkbaar en voorzienbaar zijn, zonder dat zij behoeft aan te tonen, dat de concentratie de intracommunautaire handel daadwerkelijk heeft beïnvloed.

2. *Steunmaatregelen van de staten*

Op het gebied van steunmaatregelen van de staten deed het Gerecht uitspraak in een groot aantal beroepen die waren ingesteld krachtens artikel 173, vierde

alinea, EG-Verdrag¹⁵ en artikel 33 EGKS-Verdrag.¹⁶ Ook werd een beroep tot vaststelling van nalatigheid van de Commissie ingesteld krachtens artikel 175 EG-Verdrag (arrest van 3 juni 1999, *TF1/Commissie*, T-17/96, Jurispr. blz. II-1757), alsmede een vordering tot schadevergoeding (arrest van 28 januari 1999, *BAI/Commissie*, T-230/95, Jurispr. blz. II-123).

Wat de *ontvankelijkheid van beroepen krachtens artikel 173, vierde alinea, EG-Verdrag* betreft, werd voor het Gerecht de nietigverklaring gevorderd van een beschikking van de Commissie die was gegeven in de preliminaire onderzoeksfase bedoeld in artikel 93, lid 3, EG-Verdrag, (thans artikel 88 EG) (arrest *ARAP e.a./Commissie*) en voorts van beschikkingen die waren gegeven na de onderzoeksprocedure van artikel 93, lid 2, EG-Verdrag. Ten aanzien van deze laatste verklaarde het Gerecht, dat van de in artikel 173, vijfde alinea, genoemde criteria de bekendmaking in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* moet worden aangehouden om te bepalen wanneer de termijn voor het instellen van een beroep tot nietigverklaring door iedere persoon niet zijnde de lidstaat waaraan de beschikking ter kennis is gebracht, begint te lopen (arresten *Salomon/Commissie* en *Kneissl Dachstein/Commissie*), ook al heeft de Commissie de tekst van haar perscommuniqué waarin de vaststelling van de beschikking wordt aangekondigd, toegezonden aan de onderneming die het beroep instelt (arrest *BAI/Commissie*, T-14/96).¹⁷

¹⁵ Arresten van 28 januari 1999, *BAI/Commissie*, T-14/96, Jurispr. blz. II-139; 11 februari 1999, *Arbeitsgemeinschaft Deutscher Luftfahrt-Unternehmen en Hapag-Lloyd/Commissie*, T-86/96, Jurispr. blz. II-179; 15 juni 1999, *Regione autonoma Friuli Venezia-Giulia/Commissie*, T-288/97, Jurispr. blz. II-1871; 17 juni 1999, *ARAP e.a./Commissie*, T-82/96, Jurispr. blz. II-1889; 6 oktober 1999, *Salomon/Commissie*, T-123/97, Jurispr. blz. II-2925; 6 oktober 1999, *Kneissl Dachstein/Commissie*, T-110/97, Jurispr. blz. II-2881; 15 december 1999, *Freistaat Sachsen en Volkswagen/Commissie*, T-132/96 en T-143/96, Jurispr. blz. II-3663, en beschikking van 30 september 1999, *UPS Europe/Commissie*, T-182/98, Jurispr. blz. II-2857.

¹⁶ Arrest van 21 januari 1999, *Neue Maxhütte Stahlwerke en Lech-Stahlwerke/Commissie*, T-129/95, T-2/96 en T-97/96, Jurispr. blz. II-17; 25 maart 1999, *Forges de Clabecq/Commissie*, T-37/97, Jurispr. blz. II-859; 12 mei 1999, *Moccia Irme e.a./Commissie*, T-164/96 -T-167/96, T-122/97 en T-130/97, Jurispr. blz. II-2261; 7 juli 1999, *Wirtschaftsvereinigung Stahl/Commissie*, T-106/96, Jurispr. blz. II-2155; 7 juli 1999, *British Steel/Commissie*, T-89/96, Jurispr. blz. II-2089; 9 september 1999, *RJB Mining/Commissie*, T-110/98, Jurispr. blz. II-2585, en 16 december 1999, *Acciaierie di Bolzano/Commissie*, T-158/96, Jurispr. blz. II-3927.

¹⁷ Een vergelijkbare uitlegging van artikel 33 EGKS-Verdrag werd gegeven in de eerder genoemde arresten *Forges de Clabecq/Commissie*, *British Steel/Commissie* (T-89/96) en *Wirtschaftsvereinigung Stahl/Commissie*.

In het arrest van 11 februari 1999, *Arbeitsgemeinschaft Deutscher Luftfahrt-Unternehmen en Hapag-Lloyd/Commissie*, verklaarde het Gerecht het beroep van een vereniging en een onderneming tot nietigverklaring van een beschikking van de Commissie waarbij een fiscale steunmaatregel inzake afschrijvingen ten behoeve van de Duitse luchtvaartmaatschappijen onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard, niet-ontvankelijk.

Met betrekking tot de bevoegdheid van de onderneming om tegen de beschikking op te komen overwoog het Gerecht allereerst, dat de bestreden beschikking, die de verlenging van fiscale bepalingen met een algemene strekking verbood, de onderneming enkel in haar objectieve hoedanigheid van mogelijke begunstigde van de litigieuze afschrijvingsregeling trof, zoals iedere andere ondernemer die zich feitelijk of potentieel in een gelijke situatie bevindt. Het verboden fiscaal voordeel was dus geen individueel voordeel. Vervolgens verklaarde het Gerecht, dat de omstandigheid dat een natuurlijke of rechtspersoon een belanghebbende derde in de zin van artikel 93, lid 2, van het Verdrag is, haar niet de procesbevoegdheid verleent om tegen de na de tweede onderzoeksfase gegeven beschikking op te komen. Anders uitgedrukt kan enkel een beschikking van de Commissie houdende weigering om de onderzoeksfase van artikel 93, lid 2, van het Verdrag in te leiden, natuurlijke of rechtspersonen individueel raken op grond van hun hoedanigheid van belanghebbende derde. Het Gerecht preciseerde bovendien dat, wanneer de Commissie haar beschikking heeft vastgesteld aan het einde van de tweede onderzoeksfase, de belanghebbende derden hun processuele waarborgen daadwerkelijk hebben genoten, *zodat zij niet meer kunnen worden geacht, enkel op grond van hun hoedanigheid van belanghebbende derde, individueel door de beschikking te worden geraakt in de zin van artikel 173 EG-Verdrag*. Ten slotte verklaarde het Gerecht, dat de deelneming van de onderneming aan de procedure van artikel 93, lid 2, van het Verdrag niet volstaat om haar te individualiseren op soortgelijke wijze als de lidstaat die adressaat is van de bestreden beschikking.

In deze zaak zette het Gerecht tevens de voorwaarden op een rij waaronder een brancheorganisatie wordt geacht beroep te kunnen instellen in de zin van artikel 173 EG-Verdrag. De organisatie die in die zaak beroep had ingesteld kon niet worden geacht zich op geldige wijze in de plaats van een of meer van haar leden te hebben gesteld (overeenkomstig de opvatting van het Gerecht in zijn arrest van 6 juli 1995, *AITEC e.a./Commissie*, T-447/93, T-448/93 en T-449/93, Jurispr. blz. II-1971). Ook had zij niet de hoedanigheid van gesprekspartner in de zin van de arresten van het Hof van 2 februari 1988,

Van der Kooy e.a./Commissie (67/85, 68/85 en 70/85, Jurispr. blz. 219), en 24 maart 1993, *CIRFS e.a./Commissie*, (C-313/90, Jurispr. blz. I-1125). Haar beroep was dan ook niet-ontvankelijk.

In de arresten *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia/Commissie* en *Freistaat Sachsen en Volkswagen/Commissie* verklaarde het Gerecht de beroepen van de binnenlandse autoriteiten ontvankelijk en bevestigde het daarmee zijn eerdere rechtspraak (arrest van het Gerecht van 30 april 1998, *Vlaams Gewest/Commissie*, T-214/95, Jurispr. blz. II-717).

De zaak *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia/Commissie* betrof de tot de Italiaanse Republiek gerichte beschikking waarbij de Commissie de door de regio Friuli-Venezia Giulia (Italië) aan wegvervoersondernemingen uit die regio verleende steun onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt had verklaard en de terugbetaling daarvan had gelast. Volgens het Gerecht wordt de regio door de bestreden beschikking individueel geraakt, omdat zij niet alleen gevolgen heeft voor handelingen die door verzoekster zijn verricht, maar haar bovendien belet haar bevoegdheden naar eigen goeddunken uit te oefenen. Voorts belet deze beschikking haar de in geding zijnde wettelijke regeling te blijven toepassen, doet zij de effecten daarvan teniet en verplicht zij verzoekster de administratieve procedure in gang te zetten tot terugvordering van de steun van de ontvangers. Tevens is de regio rechtstreeks geraakt, daar de nationale autoriteiten, tot wie de beschikking was gericht, bij de doorzending ervan aan de regionale autoriteit geen enkele discretionaire bevoegdheid hebben uitgeoefend. Bovendien valt het belang van de regio bij het aanvechten van de beschikking niet samen met dat van de Italiaanse staat, aangezien de regio eigen rechten en belangen heeft en de in de bestreden beschikking bedoelde steunmaatregelen zijn getroffen op basis van de wetgevende en financiële autonomie waarover zij rechtstreeks op grond van de Italiaanse grondwet beschikt.

Een vergelijkbare rechtsopvatting volgde het Gerecht in het beroep dat was ingesteld door de *Freistaat Sachsen*, een deelstaat van de Bondsrepubliek Duitsland, tot gedeeltelijke nietigverklaring van beschikking 99/666/EG van de Commissie van 26 juni 1996 betreffende steun van Duitsland aan het Volkswagen-concern voor de fabrieken in Mosel en in Chemnitz; ook daar werden het belang en de hoedanigheid van deze territoriale eenheid om in rechte op te treden, erkend (arrest *Freistaat Sachsen en Volkswagen/Commissie*).

In de beschikking *UPS Europe/Commissie* aanvaardde het Gerecht de door de Commissie opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid, op grond dat haar brief aan verzoekster, die de klacht over staatssteun had ingediend, waarin zij haar meedeelde dat zij voorlopig niet voornemens was een procedure op grond van artikel 93 (onderzoek van steunmaatregelen) in te leiden, maar anderzijds niet uitsloot, „dat deze zaak steunaspecten kan hebben”, geen rechtsgevolgen had.

Wat de toepassing van *artikel 175 EG-Verdrag* betreft, stelde het Gerecht de nalatigheid van de Commissie op het gebied van staatssteun vast, zoals ook al in zijn arrest van 15 september van het jaar daarvoor, *Gestevisión Telecinco/Commissie* (T-95/96, Jurispr. blz. II-3407). In het arrest *TF1/Commissie* verklaarde het Gerecht, dat de Commissie ten onrechte geen beschikking had gegeven op het onderdeel van de klacht van verzoekster dat betrekking had op de steun die door de staat was verleend aan de openbare televisiezenders. Om in casu te kunnen beoordelen of ten tijde van de aanmaning van de Commissie op de instelling een verplichting tot handelen rustte, ging het Gerecht uit van het tijdsverloop tussen de datum van indiening van de klacht (maart 1993) en haar aanmaning van verzoekster (oktober 1995). Het Gerecht vond die tijd dermate lang, dat de Commissie in staat had moeten zijn de inleidende fase van het onderzoek van de betrokken maatregelen te beëindigen en een beslissing over die maatregelen te nemen, tenzij zij uitzonderlijke omstandigheden kon aantonen. Aangezien deze niet waren aangetoond, was de Commissie na afloop van de termijn van twee maanden vanaf de uitnodiging tot handelen in verzuim.

In verscheidene zaken moest het Gerecht zich uitspreken over de bestanddelen van het *begrip staatssteun* in de arresten *BAI/Commissie* (T-14/96), *Forges de Clabecq/Commissie* en *Neue Maxhütte Stahlwerke en Lech-Stahlwerke/Commissie*.

In het arrest *BAI/Commissie* (T14/96) verklaarde het Gerecht de beschikking van de Commissie tot sluiting van de onderzoeksprocedure die zij had geopend inzake de overeenkomst tussen de provinciale raad van Biskaje en de onderneming Ferries Golfo de Vizcaya, op grond dat deze geen staatssteun inhield, nietig. Het oordeel van de Commissie berustte op een verkeerde uitlegging van artikel 92, lid 1, EG-Verdrag. Een staatsmaatregel ten gunste van een onderneming in de vorm van een overeenkomst tot aankoop van vouchers kan niet wegens het enkele feit dat partijen zich wederzijds tot prestaties verbinden, bij voorbaat van het begrip staatssteun zijn uitgesloten. In de eerste plaats was niet aangetoond, dat de aanschaf van vouchers door de

provinciale raad van Biskaje het karakter van een normale handelstransactie had, en in de tweede plaats werd het handelsverkeer tussen lidstaten door de litigieuze steun ongunstig beïnvloed, omdat de begunstigde onderneming verbindingen onderhoudt tussen steden in verschillende lidstaten en concurreert met in andere lidstaten gevestigde zeescheepvaartmaatschappijen.

In zijn arrest *Forges de Clabecq/Commissie*, waarin het het verzoek tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie waarbij bepaalde financiële maatregelen ten gunste van verzoekster onverenigbaar met het gemeenschapsrecht waren verklaard, afwees, verklaarde het Gerecht, dat kapitaalinbreng en voorschotten in het kader van die inbreng, kwijtschelding van vorderingen, staatsgaranties voor leningen, en overbruggingskredieten als hulp in de zin van artikel 4, sub c, EGKS-Verdrag konden worden aangemerkt. Het begrip hulp in de zin van deze bepaling omvat namelijk prestaties in geld of in natura, die ter ondersteuning van een onderneming worden verleend naast hetgeen de koper of de gebruiker verschuldigd is terzake van door die onderneming geleverde goederen of diensten, en bovendien alle maatregelen welke verlichting brengen in de lasten die normaliter op het budget van een onderneming drukken.

Met het arrest *Neue Maxhütte Stahlwerke en Lech-Stahlwerke/Commissie* verwierp het Gerecht de beroepen tot nietigverklaring van drie beschikkingen van de Commissie, ingesteld door twee Duitse staalbedrijven, Neue Maxhütte en Lech-Stahlwerke, waarin zij met name opkwamen tegen de aanmerking als staatssteun in de zin van het EGKS-Verdrag van bepaalde financiële maatregelen die door de deelstaat Beieren ten gunste van hen waren genomen. In de bestreden beschikkingen had de Commissie namelijk gesteld, dat een onder normale marktvoorwaarden handelende particuliere investeerder dergelijke maatregelen niet had kunnen nemen. Het Gerecht bevestigde deze opvatting en oordeelde dat de Commissie niet in strijd had gehandeld met artikel 4, sub c, EGKS-Verdrag.

Het Gerecht wees er in dit verband op, dat de begrippen die worden gebezigd in de op staatssteun betrekking hebbende bepalingen van het EG-Verdrag, van belang zijn voor de toepassing van de overeenkomstige bepalingen van het EGKS-Verdrag, voor zover zij niet met dit Verdrag in strijd zijn. *In zoverre is het dus gerechtvaardigd, bij de beoordeling van de wettigheid van beschikkingen inzake steun in de zin van artikel 4, sub c, EGKS-Verdrag te verwijzen naar de rechtspraak betreffende onder het EG-Verdrag vallende staatssteun. Dit geldt met name voor de rechtspraak waarin het begrip staatssteun wordt verduidelijkt.* Het Gerecht paste dan ook bij de beoordeling

of een overdracht van staatsgelden aan een staalonderneming hulp was in de zin van artikel 4, sub c, EGKS-Verdrag het criterium van de particuliere investeerder toe en benadrukte dat in casu de kapitaalinbreng van een publiek investeerder die ook op lange termijn ieder uitzicht op rentabiliteit ontbeert, staatssteun was. Aangezien in casu NMH een enorme schuldenlast had, mocht de Commissie ervan uitgaan, dat een particulier investeerder, zelfs indien het ging om een concern in een ruime economische context, onder normale marktvoorwaarden niet zou hebben kunnen verwachten, dat het geïnvesteerde kapitaal, zij het ook op langere termijn, een aanvaardbaar rendement zou opleveren. Weliswaar kan een moedermaatschappij gedurende een bepaalde tijd de verliezen van een van haar dochtermaatschappijen dragen om de beëindiging van haar bedrijf onder de beste voorwaarden mogelijk te maken, niet alleen om hierdoor indirecte materiële winst te behalen, maar ook op grond van andere overwegingen, zoals het behoud van het aanzien van de groep of de heroriëntatie van haar bedrijvigheid, maar een particulier investeerder kan het zich na jaren van aanhoudende verliezen redelijkerwijze niet veroorloven om een kapitaalinbreng te doen die economisch gezien niet alleen duurder blijkt dan liquidatie van de activa, maar bovendien is gekoppeld aan de verkoop van de onderneming, waardoor elk vooruitzicht op winst, ook op termijn, verdwijnt.

Herhaaldelijk werd het Gerecht geplaast voor de vraag of de Commissie de *uitzonderingen op het verbod van steunverlening* correct had toegepast.

Wat de uitzonderingen krachtens artikel 92, lid 3, EG-Verdrag betreft, kunnen de arresten *Salomon/Commissie* en *Kneissl Dachstein/Commissie* worden genoemd, waarin verzoeksters zich keerden tegen de beschikking van de Commissie waarbij onder bepaalde voorwaarden steun van de Oostenrijkse regering aan de onderneming Head Tyrolia Mares in de vorm van kapitaalinjecties, als herstructureringssteun met de gemeenschappelijke markt verenigbaar werd verklaard.

In deze twee arresten, waarin de beroepen tot nietigverklaring werden verworpen, werd de draagwijdte bepaald van het wettigheidstoezicht van het Gerecht op de beoordeling van de verenigbaarheid van staatssteun met de gemeenschappelijke markt. Daarbij herinnerde het Gerecht eraan, dat de Commissie voor de toepassing van artikel 92, lid 3, van het Verdrag over een ruime beoordelingsbevoegdheid beschikt. Aangezien het hierbij gaat om de beoordeling van ingewikkelde sociaaleconomische situaties, moet de rechterlijke toetsing van een in dit kader gegeven beschikking worden beperkt tot de vraag, of de procedure- en motiveringsvoorschriften in acht zijn

genomen, of de feiten op grond waarvan de betwiste keuze is gemaakt, juist zijn vastgesteld, en of er geen sprake is van een kennelijk onjuiste beoordeling van de feiten dan wel van misbruik van bevoegdheid. Het Gerecht is met name niet bevoegd zijn economische beoordeling in de plaats te stellen van die van de auteur van de beschikking.

Ook het arrest *Kneissl Dachstein/Commissie* leert, dat aangezien de Commissie er in casu van mocht uitgaan, dat het overleven van de onderneming die de steun had ontvangen zou bijdragen tot de instandhouding van een marktstructuur waarin mededinging mogelijk was, de steun niet kon worden geacht slechts ten goede te komen aan één onderneming. Voorts volgt uit het disjunctieve karakter van het in artikel 92, lid 3, sub c, EG-Verdrag¹⁸ gebruikte voegwoord „of”, dat als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kunnen worden beschouwd steunmaatregelen ter vergemakkelijking van de ontwikkeling van ofwel bepaalde vormen van economische bedrijvigheid, ofwel bepaalde regionale economieën. Om te kunnen worden goedgekeurd, behoeft een steunmaatregel dus niet noodzakelijkerwijze een regionaal doel te hebben.

Op het middel dat de van de steunontvangende onderneming verlangde capaciteitsverminderingen ontoereikend waren, antwoordde het Gerecht, dat in het kader van steun aan een onderneming in moeilijkheden, capaciteitsverminderingen en verminderingen van het aantal arbeidsplaatsen niet op één lijn kunnen worden gesteld, daar de verhouding tussen het aantal werknemers en de productiecapaciteit afhankelijk is van tal van factoren, zoals de vervaardigde producten en de gebruikte technologie.

In de zaak *ARAP e.a./Commissie* vochten verzoeksters een beschikking van de Commissie aan betreffende steunverlening door Portugal aan een onderneming voor de bouw van een fabriek voor de raffinage van bietsuiker in dat land. Deze steun bestond voornamelijk uit belastingvrijstellingen, die volgens verzoeksters onverenigbaar waren met het gemeenschappelijk landbouwbeleid in de suikersector. Het Gerecht was van oordeel, dat aangezien deze steunmaatregelen bedoeld waren om het gebruik mogelijk te maken van het uitdrukkelijk aan Portugal toegekende suikerquotum van 70 000 ton, zodat de

¹⁸ Volgens deze bepaling kunnen als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd „steunmaatregelen om de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde regionale economieën te vergemakkelijken, mits de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt daardoor niet zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad”.

ondernemingen aldaar met de suikerproductie „een aanvang kunnen maken”, niet kan worden betwist dat die steunmaatregelen bijdragen tot de verwezenlijking van doelstellingen die in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid worden nagestreefd.

Voor de eerste maal werd de gemeenschapsrechter verzocht om uitlegging van artikel 92, lid 2, sub c, EG-Verdrag, volgens hetwelk met de gemeenschappelijke markt verenigbaar zijn „steunmaatregelen aan de economie van bepaalde streken van de Bondsrepubliek Duitsland die nadeel ondervinden van de deling van Duitsland, voorzover deze maatregelen noodzakelijk zijn om de door deze deling berokkende economische nadelen te compenseren” (arrest *Freistaat Sachsen en Volkswagen/Commissie*). Het Gerecht beantwoordde het middel dat de beschikking in strijd was met deze bepaling aldus, dat het standpunt van verzoeksters en de Duitse regering, dat artikel 92, lid 2, sub c, van het Verdrag het mogelijk maakt, de onbetwistbare economische achterstand van de nieuwe deelstaten volledig te compenseren, totdat deze een ontwikkelingsniveau zullen hebben bereikt dat vergelijkbaar is met dat van de oude deelstaten, zowel het uitzonderingskarakter van deze bepaling alsook de context en het doel ervan miskent. De economische nadelen die de nieuwe deelstaten algemeen ondervinden, zijn immers niet in de zin van artikel 92, lid 2, sub c, van het Verdrag door de deling van Duitsland berokkend. De Commissie had dus terecht gemeend, dat *de afwijking overeenkomstig artikel 92, lid 2, sub c, EG-Verdrag niet voor regionale investeringssteun mocht gelden*, en dat de in artikel 92, lid 3, sub a en c, EG-Verdrag bedoelde afwijkingen en de communautaire kaderregeling volstaan om aan de problemen in de nieuwe deelstaten het hoofd te bieden. De stelling dat in strijd was gehandeld met artikel 92, lid 3, EG-Verdrag werd ongegrond geacht.

In het kader van het EGKS-Verdrag werden de uitzonderingen op grond van artikel 95 van dat Verdrag onder de loep genomen in de arresten van 7 juli 1999, *Wirtschaftsvereinigung Stahl/Commissie* en *British Steel/Commissie* (T-89/96).

De Britse onderneming British Steel en de Duitse vereniging Wirtschaftsvereinigung Stahl vorderden nietigverklaring van de beschikking van de Commissie waarbij de verlening door de Ierse regering van steun aan het staalbedrijf Irish Steel als tegenprestatie voor de herstructurering en privatisering van dit bedrijf, werd goedgekeurd. Het Gerecht oordeelde om te beginnen, dat *de Commissie deze steunmaatregelen bij een op artikel 95 van het Verdrag gebaseerde individuele beschikking mocht goedkeuren*, daar de vijfde communautaire staalsteuncode dergelijke steun niet regelde. Verder had

de Commissie geen kennelijke beoordelingsfout begaan. De aan Irish Steel als tegenprestatie voor de steunverlening opgelegde productie- en afzetbeperkingen waren voldoende om de verstoring van de mededinging op te heffen. Het Gerecht verklaarde, dat *de Commissie niet verplicht was, als voorwaarde voor de toekenning van staatssteun op EGKS-gebied capaciteitsverminderingen op te leggen*, daar een dergelijke vermindering in het onderhavige geval ertoe zou hebben geleid dat de onderneming, die over slechts één warmwalserij beschikte, had moeten sluiten. Ook overwoog het Gerecht nog, dat de sanering van de begunstigde onderneming, waardoor verergering van de crisis in de economie van de betrokken regio werd voorkomen, bijdroeg tot de verwezenlijking van de doelstellingen van het EGKS-Verdrag. In deze arresten verklaarde het Gerecht verder nog, dat het ontbreken van voorafgaande aanmelding van de staatssteun niet volstaat om de Commissie te ontslaan van de verplichting, of zelfs haar te beletten, actie te ondernemen op basis van artikel 95 EGKS-Verdrag en, eventueel, de steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt verenigbaar te verklaren. Aangezien de Commissie had geconcludeerd, dat de steun voor de herstructurering van Irish Steel voor de goede werking van de gemeenschappelijke markt noodzakelijk was en niet tot onaanvaardbare distorsies van de mededinging leidde, kon het feit dat aanmelding achterwege was gelaten, de wettigheid van de bestreden beschikking niet aantasten, noch in haar geheel, noch voor zover zij betrekking had op de niet-aangemelde steun.

In de zaak *Forges de Clabecq/Commissie* daarentegen had de Commissie besloten om ingevolge artikel 95 EGKS-Verdrag, bij wijze van uitzondering, haar goedkeuring te onthouden aan niet onder de vijfde staalsteuncode vallende steun, die de Belgische autoriteiten hadden verleend aan de onderneming Forges de Clabecq. Met deze beslissing had de Commissie niet kennelijk gedwaald, aangezien geen van de doelstellingen van het EGKS-Verdrag de goedkeuring ervan vereiste. Het Gerecht overwoog, dat deze onderneming zich ondanks verschillende omvangrijke maatregelen te haren gunste bijna in staat van faillissement bevond, en dat het niet onredelijk was dat de Commissie van oordeel was dat de nieuwe voorgenomen maatregelen op welke termijn dan ook de levensvatbaarheid van de onderneming niet verzekerden.

Zo ook bevestigde het Gerecht twee beschikkingen van de Commissie waarbij de steun die de Italiaanse autoriteiten van plan waren aan verschillende ondernemingen te verlenen, onverenigbaar met gemeenschappelijke markt waren verklaard in de zin van artikel 4, sub c, EGKS-Verdrag (arrest *Moccia Irme e.a./Commissie*). In het kader van de strikte regeling bij de vijfde code voor de steun aan de ijzer- en staalindustrie dient de voorwaarde betreffende

de geregelde productie, neergelegd in artikel 4, lid 2, tweede streepje, van deze code, volgens hetwelk de onderneming die sluitingssteun aanvraagt, geregeld EGKS-producten moet hebben vervaardigd, te verzekeren dat de sluitingssteun het maximale nuttige effect op de markt heeft om de ijzer- en staalproductie zo efficiënt mogelijk te verminderen.

De uitlegging van de regels voor staatssteun in de kolenindustrie was aan de orde in een *tussenarrest*, dat beperkt was tot twee rechtsvragen die waren opgeworpen door RJB Mining, een in het Verenigd Koninkrijk gevestigde kolenmijnonderneming, in haar beroep tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie tot goedkeuring van de financiële ingrepen van Duitsland ten behoeve van de kolenindustrie in 1997 tot een bedrag van 10,4 miljard DEM (arrest *RJB Mining/Commissie*). Deze twee vragen waren, of de Commissie krachtens beschikking nr. 3632/93/EGKS¹⁹ a posteriori goedkeuring kon verlenen voor steun die reeds betaald is zonder haar voorafgaande goedkeuring, en of de Commissie ingevolge artikel 3 van deze beschikking steun voor de bedrijfsvoering kon goedkeuren op de enkele voorwaarde dat deze steun de begunstigde ondernemingen in staat stelt hun productiekosten te verlagen en de degressie van de steunmaatregelen te verzekeren, ook wanneer het voor hen redelijkerwijs niet mogelijk is binnen een afzienbare termijn de economische rentabiliteit te verzekeren.

Op de eerste rechtsvraag antwoordde het Gerecht, dat het middel volgens welk het verboden zou zijn, a posteriori steun goed te keuren die zonder voorafgaande goedkeuring is betaald, ongegrond is.

Voor het antwoord op de tweede vraag zij eraan herinnerd, dat volgens artikel 3 van beschikking nr. 3632/93/EGKS lidstaten die van plan zijn aan kolenmijnen *steun voor de bedrijfsvoering* te verlenen voor de kolenjaren 1994 tot en met 2002 de Commissie vooraf „een plan voor de modernisering, rationalisering en herstructurering [moeten voorleggen] *dat gericht is op de verbetering van de economische rentabiliteit van deze ondernemingen* door verlaging van de productiekosten”.

Het Gerecht stelde in tegenstelling tot verzoeksters uitlegging vast, dat in beschikking nr. 3632/93/EGKS nergens uitdrukkelijk is bepaald, dat steun voor

¹⁹

Beschikking nr. 3632/93/EGKS van de Commissie van 28 december 1993 tot vaststelling van een communautaire regeling voor de steunmaatregelen van de lidstaten ten behoeve van de kolenindustrie (PB L 329, blz. 12).

de bedrijfsvoering strikt moet worden gereserveerd voor ondernemingen met redelijke kansen op economische rentabiliteit op lange termijn, in die zin dat zij in staat moeten zijn met eigen middelen het hoofd te bieden aan de mededinging op de wereldmarkt. Deze bepalingen verlangen namelijk alleen een „verbetering” van de economische rentabiliteit. Hieruit volgt, dat de *verbetering van de economische rentabiliteit van een bepaalde onderneming uit de aard der zaak niet meer inhoudt dan een verlaging van haar onrentabiliteit en haar onvermogen om het hoofd te bieden aan de mededinging*. Deze verbetering moet worden bereikt door een aanzienlijke beperking van de productiekosten die bijdraagt tot de daling van de steun voor de bedrijfsvoering aan de betrokken ondernemingen.

3. *Artikel 90 EG-Verdrag (thans artikel 86 EG)*²⁰

In het arrest *TF1/Commissie* verklaarde het Gerecht het ingevolge artikel 175 EG-Verdrag ingestelde beroep tot vaststelling de Commissie ten onrechte had nagelaten in te grijpen uit hoofde van artikel 90 EG-Verdrag, ontvankelijk. Het Gerecht kwam tot die conclusie op grond van de overweging dat de ruime beoordelingsbevoegdheid waarover de Commissie bij de tenuitvoerlegging van artikel 90 van het Verdrag beschikt, geen afbreuk kan doen aan de bescherming van particulieren

op grond van het algemeen beginsel van gemeenschapsrecht, dat een ieder moet beschikken over een effectieve mogelijkheid van beroep in rechte tegen beslissingen die een door de Verdragen toegekend recht kunnen aantasten. Onder verwijzing naar het arrest van het Hof van 20 februari 1997, *Bundesverband der Bilanzbuchhalter/Commissie* (C-107/95 P, Jurispr. blz. I-947), volgens hetwelk niet a priori uitgesloten is, dat er uitzonderingssituaties kunnen bestaan waarin een particulier in rechte kan optreden tegen een weigering van de Commissie om een beschikking te geven in het kader van haar toezienende taak als bedoeld in artikel 90, leden 1 en 3, EG-Verdrag, meende het Gerecht, dat verzoekster gezien de ter kennis gebrachte feiten in

²⁰ Artikel 90, lid 1, EG-Verdrag verplicht de lidstaten met betrekking tot de openbare bedrijven en de ondernemingen waaraan zij bijzondere of uitsluitende rechten verlenen, geen enkele maatregel te nemen of te handhaven welke in strijd is met de regels van het Verdrag, met name die bedoeld in de artikelen 6 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 12 EG) en 85 tot en met 94 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 89 EG).

Lid 3 van artikel 90 van het Verdrag draagt de Commissie op, toe te zien op de inachtneming door de lidstaten van hun verplichtingen met betrekking tot de in lid 1 bedoelde ondernemingen en verleent haar uitdrukkelijk de bevoegdheid om daartoe door middel van richtlijnen of beschikkingen in te grijpen.

zo'n situatie verkeerde. Het nalatigheidsberoep is echter niet ten gronde onderzocht, omdat de Commissie hangende de procedure voor het Gerecht klaagster schriftelijk berichtte.

Het arrest van 8 juli 1999, *Vlaamse Televisie Maatschappij/Commissie* (T-266/97, Jurispr. blz. II-2329), betreft het beroep tegen beschikking 97/606/EG van de Commissie van 26 juni 1997, waarbij de wetgeving die de Vlaamse Televisie Maatschappij het exclusief recht toekende om in Vlaanderen televisiereclame uit te zenden, onverenigbaar werd verklaard met artikel 90, lid 1, EG-Verdrag in samenhang met artikel 52 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 43 EG), op grond dat de overheidsmaatregelen die de rechtsgrondslag vormden voor dit recht, onverenigbaar waren met artikel 52 EG-Verdrag en niet gerechtvaardigd werden door „dwingende redenen van algemeen belang”.

In dit arrest werd met name nader bepaald, hoever de rechten van derden reiken in het kader van de procedure leidend tot de vaststelling van een beschikking ingevolge artikel 90, lid 3, EG-Verdrag, en werd het beginsel van de gezamenlijke toepassing van de artikelen 90, lid 1, en 52 EG-Verdrag bevestigd.

Wat het eerste onderwerp betreft, verwijst het Gerecht naar het arrest van het Hof van 12 februari 1992, *Nederland e.a./Commissie* (C-48/90 en C-66/90, Jurispr. blz. I-565). Een onderneming in de zin van artikel 90, lid 1, EG-Verdrag, die de directe begunstigde is van de betwiste overheidsmaatregel en die in de toepasselijke wet met name is genoemd, op wie de bestreden beschikking uitdrukkelijk betrekking heeft en die rechtstreeks de economische gevolgen van deze beschikking draagt, zoals verzoekster, heeft het recht door de Commissie tijdens de procedure te worden gehoord. De eerbiediging van dit recht houdt in, dat de Commissie aan de door de betwiste overheidsmaatregel begunstigde onderneming, die als derde buiten de procedure staat, formeel kennis geeft van haar concrete bezwaren tegen die maatregel, zoals uiteengezet in haar schriftelijke aanmaning aan de lidstaat, en eventueel in latere briefwisseling, en die onderneming de gelegenheid geeft naar behoren haar standpunt over deze bezwaren uiteen te zetten. *Niet vereist is daarentegen, dat de Commissie de begunstigde onderneming de mogelijkheid geeft haar standpunt kenbaar te maken over de opmerkingen van de lidstaat waartegen de procedure is geopend, in antwoord op de tegen hem gerichte bezwaren of op de door belanghebbende derden gemaakte opmerkingen, of dat zij haar formeel een kopie doet toekomen van de klacht die eventueel ten*

grondslag ligt aan de procedure. In casu stelde het Gerecht vast, dat verzoekster naar behoren was gehoord.

Wat het tweede aspect betreft, moet artikel 90, lid 1, van het Verdrag in samenhang met artikel 52 van het Verdrag worden toegepast, wanneer een door een lidstaat vastgestelde maatregel een beperking van de vrijheid van vestiging van onderdanen van een andere lidstaat op zijn grondgebied vormt, en tevens een onderneming voordelen verleent in de vorm van de toekenning van een exclusief recht, behoudens indien met deze overheidsmaatregel een rechtmatig doel wordt nagestreefd dat zich met het Verdrag verdraagt en dat *steeds* gerechtvaardigd is uit hoofde van dwingende redenen van algemeen belang, zoals het cultuurbeleid en het behoud van het pluralisme van de pers. Daarenboven moet in zo'n geval die overheidsmaatregel geschikt zijn om de verwezenlijking van het nagestreefte doel te waarborgen, en mag hij niet verder gaan dan nodig is om dat doel te bereiken.

Verder stelde het Gerecht vast, dat er inderdaad sprake was van een belemmering van de vrijheid van vestiging en dat deze belemmering niet kon worden gerechtvaardigd door een dwingende reden van algemeen belang. Het beroep werd dan ook verworpen.

4. *Toegang tot de documenten van de Raad en de Commissie*

Het Gerecht werd verzocht om een uitspraak over de voorwaarden voor de toegang van het publiek tot documenten²¹ van de Commissie (arresten van 19 juli 1999, *Rothmans/Commissie*, T-188/97, Jurispr. blz. II-2463, 14 oktober 1999, *Bavarian Lager/Commissie*, T-309/97, Jurispr. blz. II-3217, en 7 december 1999, *Interporc/Commissie*, T-92/98, Jurispr. blz. II-3521) en van de Raad (arrest van 19 juli 1999, *Hautala/Raad*, T-14/98, Jurispr. blz. II-2489). Voorts werd bij beschikking van 27 oktober 1999, *Meyer/Commissie* (T-106/99, Jurispr. blz. II-3273) een verzoek om informatie niet-ontvankelijk verklaard waarin de verzoeker niet om een bepaald specifiek document of schriftelijk stuk had gevraagd.

²¹ Op 6 december 1993 hechtten de Raad en de Commissie hun goedkeuring aan een gezamenlijke gedragscode betreffende de toegang van het publiek tot documenten van de Raad en de Commissie (PB L 340, blz. 41). Ter verzekering van de uitvoering van de in de gedragscode genoemde beginselen stelde de Raad op 20 december 1993 besluit 93/731/EG betreffende toegang van het publiek tot documenten van de Raad vast (PB L 340, blz. 43) en de Commissie op 8 februari 1994 besluit 94/90/EGKS, EG, Euratom inzake de toegang tot documenten van de Commissie (PB L 46, blz. 58).

In het arrest *Rothmans/Commissie* verklaarde het Gerecht dat de Commissie ten onrechte had geweigerd om toegang te verlenen tot de notulen van het comité douanewetboek, voor zover zij zich beriep op de *in de gedragscode neergelegde auteursregel*, dat wil zeggen dat wanneer de auteur van het document dat bij een instelling berust een natuurlijke of een rechtspersoon, een lidstaat, een andere instelling of een orgaan van de Gemeenschap of enige andere nationale of internationale organisatie is, het verzoek rechtstreeks tot de auteur van het document moet worden gericht.

Het Gerecht oordeelde, dat in het kader van de communautaire regeling inzake toegang tot documenten de *overeenkomstig besluit 87/373/EEG tot vaststelling van de voorwaarden die gelden voor de uitoefening van aan de Commissie verleende uitvoeringsbevoegdheden*²² *opgerichte comitologie-comités onder de Commissie zelf ressorteren*. Het is dus aan haar om te beslissen op verzoeken om toegang tot de documenten van deze comités, zoals de betrokken notulen. De comitologie-comités, die door de Commissie worden voorgezeten, staan haar immers bij in de uitoefening van de bevoegdheden die de Raad aan haar heeft overgedragen en beschikken niet over een eigen infrastructuur. Deze comités kunnen dan ook niet worden beschouwd als een „andere instelling of een orgaan van de Gemeenschap” als bedoeld in de bij besluit 94/90 goedgekeurde gedragscode.

Het geschil tussen de vennootschap Interporc en de Commissie leidde opnieuw tot een procedure over de invoer van „Hilton Beef” uit Argentinië (zie voor de wettigheid van de afwijzing van het verzoek om kwijtschelding van invoerrechten de arresten van het Gerecht van 19 februari 1998, *Eyckeler & Malt/Commissie*, T-43/96, Jurispr. blz. II-401, en 17 september 1998, *Primex Produkte Import-Export e.a./Commissie*, T-50/96, Jurispr. blz. II-3773). Zoals bekend had het Gerecht op 6 februari 1998 een weigering van de Commissie om toegang te verlenen tot bepaalde documenten, onwettig verklaard. Deze weigering was gebaseerd op de uitzondering in verband met de bescherming van het algemeen belang (gerechtelijke procedures). In de beschikking was namelijk geen enkele toelichting gegeven op grond waarvan kon worden geverifieerd of alle gevraagde documenten wegens het bestaan van een verband met de beschikking waarvan de nietigverklaring in een procedure bij het Gerecht werd gevorderd,

²²

Besluit 87/373/EEG van de Raad van 13 juli 1987 tot vaststelling van de voorwaarden die gelden voor de uitoefening van aan de Commissie verleende uitvoeringsbevoegdheden (PB L 197, blz. 33).

daadwerkelijk onder de ingeroepen uitzondering vielen [arrest *Interporc/Commissie* („Interporc I”), T-124/96, Jurispr. blz. II-231].

Ter uitvoering van het arrest *Interporc I* gaf de Commissie een nieuwe weigeringsbeschikking, die eveneens de documenten betrof waartoe verzoekster hangende eerdergenoemde procedure nog geen toegang had gehad en die afkomstig waren van de lidstaten, de autoriteiten van derde landen en de Commissie zelf. In de procedure over de wettigheid van deze beschikking verduidelijkte het Gerecht zowel de draagwijdte van de uitzondering inzake de bescherming van het algemeen belang (gerechtelijke procedures) als de auteursregel (hiervóór in verband met het arrest *Rothmans/Commissie* genoemd).

Wat de uitzondering inzake de bescherming van het algemeen belang (gerechtelijke procedures) betreft, had de Commissie in de bestreden beschikking verklaard, dat enkele documenten betrekking hadden op een lopende gerechtelijke procedure (zaak T-50/96) en verzoekster daarom niet konden worden meegedeeld. Het Gerecht was van oordeel, dat de uitzondering inzake gerechtelijke procedures aldus moet worden begrepen, dat *de bescherming van het algemeen belang zich verzet tegen de mededeling van de inhoud van documenten die de Commissie uitsluitend voor een welbepaalde gerechtelijke procedure heeft opgesteld*, te weten niet alleen de memories of neergelegde stukken, de interne documenten betreffende het onderzoek van de lopende zaak, maar ook de tussen het betrokken directoraat-generaal en de juridische dienst of een advocatenkantoor uitgewisselde mededelingen betreffende de zaak. Deze afbakening van het toepassingsgebied van de uitzondering strekt ertoe de bescherming van de interne werkzaamheden van de Commissie te verzekeren, alsmede de vertrouwelijkheid en de eerbiediging van het beginsel van het beroepsgeheim van de advocaten. Daarentegen kan de in de gedragscode neergelegde uitzondering uit hoofde van de bescherming van het algemeen belang (gerechtelijke procedures) voor de Commissie niet de mogelijkheid scheppen om zich te onttrekken aan de verplichting om in het kader van een louter administratief dossier opgestelde documenten mee te delen. Dit beginsel geldt ook wanneer de overlegging van deze documenten in een procedure voor de gemeenschapsrechter voor de Commissie nadelig kan zijn. Ook het feit dat tegen de na afloop van de administratieve procedure vastgestelde beschikking beroep tot nietigverklaring is ingesteld is in dit verband irrelevant. Het Gerecht concludeerde dan ook, dat de bestreden beschikking moest worden nietig verklaard voor zover daarbij de toegang tot van de Commissie afkomstige documenten was geweigerd.

In dit arrest werd voorts vastgesteld, dat de Commissie op basis van de auteursregel de toegang tot stukken afkomstig van de lidstaten en de Argentijnse autoriteiten terecht had geweigerd.

In het arrest *Bavarian Lager/Commissie* bevestigde het Gerecht de weigering van de Commissie om toegang te verlenen tot een door de Commissie in het kader van artikel 169 EG-Verdrag (thans artikel 226 EG) opgesteld ontwerp van met redenen omkleed advies, welke weigering gebaseerd was op de uitzondering betreffende de bescherming van het algemeen belang. Door de verspreiding van dit voorbereidend document betreffende de onderzoeksfase van de in dat artikel bedoelde procedure zou het goede verloop van deze procedure kunnen worden belemmerd, aangezien afbreuk zou kunnen worden gedaan aan het doel ervan, namelijk de lidstaat in staat te stellen, zich vrijwillig te voegen naar de vereisten van het Verdrag, of hem in voorkomend geval de gelegenheid te bieden, zijn standpunt te rechtvaardigen.

In het arrest *Hautala/Raad* verklaarde het Gerecht de beschikking nietig waarbij de Raad had geweigerd om toegang te verlenen tot een rapport inzake de export van conventionele wapens zonder de mogelijkheid te hebben onderzocht of toegang kon worden verleend tot bepaalde passages.

In antwoord op een verzoek van Hautala had de Raad haar de toegang tot dit rapport geweigerd, op grond dat het gevoelige informatie bevatte, waarvan de verspreiding afbreuk zou kunnen doen aan de betrekkingen van de Europese Unie met derde landen. Hij baseerde zijn weigering dus op de uitzondering betreffende de bescherming van het algemeen belang op het gebied van de internationale betrekkingen. Het Gerecht constateerde om te beginnen, dat de Raad het verzoek om toegang tot het stuk naar behoren had onderzocht. Vervolgens verklaarde het dat niet was aangetoond, dat de Raad een beoordelingsfout had begaan door te oordelen dat de toegang tot het rapport afbreuk zou kunnen doen aan het algemeen belang.

Aangezien het beginsel echter een zo ruim mogelijke toegang van de burger tot stukken was, moeten de in artikel 4, lid 1, van besluit 93/731 vermelde uitzonderingen op dat beginsel eng worden uitgelegd en toegepast. Volgens het Gerecht kon het doel van bescherming van het algemeen belang ook worden bereikt, indien de Raad zich na onderzoek zou beperken tot schrapping van die passages in het gevraagde rapport, die afbreuk kunnen doen aan de internationale betrekkingen. Daartoe moet de Raad het belang van de toegang van het publiek tot de niet geschrapte passages afwegen tegen het belang van

een goed bestuur, gelet op de werklast die de verlening van gedeeltelijke toegangen zou meebrengen.

5. *Maatregelen van handelsbescherming*

Op het gebied van de *anti-dumpingrechten* deed het Gerecht uitspraak ten gronde in vier arresten (arresten van 12 oktober 1999, *Acme/Raad*, T-48/96, Jurispr. blz. II-3089, 20 oktober 1999, *Swedish Match Philippines/Raad*, T-171/97, Jurispr. blz. II-3241, 28 oktober 1999, *EFMA/Raad*, T-210/95, Jurispr. blz. II-3291, 15 december 1999, *Petrotub en Republica/Raad*, T-33/98 en T-34/98, Jurispr. blz. II-3837). De beroepen, die alle vier de nietigverklaring beoogden van verordeningen van de Raad waarbij definitieve antidumpingrechten werden vastgesteld op importen uit landen buiten de Gemeenschap, werden verworpen.

In de zaak *Acme/Raad* vocht verzoekster, een vennootschap naar Thais recht, de wettigheid aan van een verordening van de Raad waarbij een definitief antidumpingrecht werd vastgesteld op de import van microgolfovens van oorsprong uit de Volksrepubliek China, de Republiek Korea, Maleisië en Thailand en tot definitieve inning van dit recht. De belangrijkste vraag was, of de Raad in strijd had gehandeld met verordening (EEG) nr. 2423/88 van de Raad van 11 juli 1988 betreffende beschermende maatregelen tegen invoer met dumping of subsidiëring uit landen die geen lid zijn van de Europese Economische Gemeenschap (PB L 209, blz. 1), in de eerste plaats door de uitgaven en de winst te berekenen op basis van de algemene bepaling van artikel 2, lid 3, sub b, ii, in fine, volgens welke voor de berekening van de aangenomen normale waarde moet worden uitgegaan van „elke andere redelijke grondslag”, en in de tweede plaats door daarbij gebruik te maken van de Koreaanse gegevens en niet de gegevens van het bedrijf dat de door verzoekster gefabriceerde microgolfovens moest exporteren. Gelet op de feiten van de zaak was het Gerecht van oordeel, dat de instellingen bij de vaststelling van de aangenomen normale waarde op goede gronden hadden kunnen concluderen dat de gegevens betreffende deze exportfirma wegens onbetrouwbaarheid niet konden worden gebruikt, en dat zij terecht waren uitgegaan van de gegevens over de Koreaanse producenten.

In het arrest *Swedish Match Philippines/Raad* was de vraag met name, of de gemeenschapsinstellingen mochten aannemen, dat de uitvoer van het betrokken product naar de Gemeenschap, in uiterst geringe omvang en in de loop van het onderzoektijdvak, de bedrijfstak van de Gemeenschap aanmerkelijke schade kon berokkenen. In casu bedroeg het aandeel van de door Swedish Match

Philippines gefabriceerde en geëxporteerde aanstekers in de hoeveelheid aanstekers van oorsprong uit de drie onderzochte landen (de Filipijnen, Thailand en Mexico) volgens verzoekster 0,0083 %.

Gezien de formulering van enkele bepalingen van verordening (EG) nr. 384/96 van de Raad betreffende beschermende maatregelen tegen invoer met dumping uit landen die geen lid zijn van de Europese Gemeenschap (PB 1996, L 56) en het feit dat geen enkele bepaling de gemeenschapsinstellingen verplicht, in antidumpingprocedures te onderzoeken, of en in hoeverre elke exporteur die dumping toepast, individueel bijdraagt tot de schade aan de bedrijfstak van de Gemeenschap, was het Gerecht van oordeel, dat de gemeenschapswetgever voor de vaststelling of er schade is, het territoriale kader van een of meer landen heeft gekozen, waarbij hij de volledige invoer met dumping uit dit land of deze landen in zijn geheel in aanmerking neemt. Het wees verzoeksters grief dan ook af.

In het arrest *EFMA/Raad* zette het Gerecht de criteria uiteen voor de bepaling van de winstmarge waarvan de Raad moet uitgaan bij de berekening van de richtprijs, dat wil zeggen de minimumprijs waarbij de schade zou kunnen worden opgeheven die voor de communautaire industrie ontstaat door de invoer van het betrokken product (in casu ammoniumnitraat uit Rusland).

In de eerste plaats dient deze winstmarge ten hoogste de winstmarge te zijn die de communautaire industrie onder normale concurrentievoorwaarden, zonder invoer met dumping, in redelijkheid mag verwachten.

In de tweede plaats, wanneer de ondernemingen van de communautaire industrie uiteenlopende productiekosten maken en derhalve onderling verschillende winsten boeken, rest de gemeenschapsinstellingen geen andere keuze dan de richtprijs te bepalen op basis van het gewogen gemiddelde van de productiekosten van alle communautaire producenten, vermeerderd met de gemiddelde winstmarge die hun, alle relevante omstandigheden in aanmerking genomen, redelijk voorkomt. Voorts is de Raad niet bevoegd de richtprijs enkel op basis van de hoogste productiekosten te berekenen, omdat dan een richtprijs zou worden vastgesteld die niet representatief is voor de gehele Gemeenschap.

Ten slotte is van het arrest *Petrotub en Republica/Raad*, waarin de bestreden basisverordening werd gesanctioneerd, vermeldenswaard dat daarin de omvang werd verduidelijkt van de procedurele rechten van exporteurs, die in verordening nr. 384/96 worden verleend. Het Gerecht legde de relevante

bepalingen van deze verordening, in het bijzonder artikel 20, lid 2, betreffende de „mededeling aan partijen”, uit in het licht van de algemene opzet van de verordening en van de algemene beginselen van gemeenschapsrecht. Het Gerecht verklaarde namelijk, dat de exporteurs op zijn minst het recht hebben om summier te worden geïnformeerd over de overwegingen die betrekking hebben op het belang van de Gemeenschap.

6. *Landbouw*

Op het gebied van het landbouwbeleid in de ruimste zin hebben de wat het materiële recht²³ betreft belangrijkste arresten betrekking op de bananensector.

In de arresten van 28 september 1999, *Cordis/Commissie* (T-312/97, Jurispr. blz. II-2771), en *Fruchthandelsgesellschaft Chemnitz/Commissie*, T-254/97, Jurispr. blz. II-2743), vorderden verzoeksters, vennootschappen naar Duits recht, de nietigverklaring van beschikkingen van de Commissie waarbij deze had geweigerd hen extra invoercertificaten te verlenen in het kader van de overgangsregeling van artikel 30 van verordening (EEG) nr. 404/93 van de Raad van 13 februari 1993 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector bananen (PB L 47, blz. 1). Bij deze verordening is een gemeenschappelijke regeling voor de invoer van bananen ingesteld, die in de plaats is gekomen van de verschillende nationale regelingen. Daar deze vervanging de interne markt dreigde te verstoren, kan de Commissie krachtens artikel 30 specifieke overgangsmaatregelen nemen die nodig worden geacht om de moeilijkheden op te lossen waarmee de marktdeelnemers na de instelling van de gemeenschappelijke marktordening te maken krijgen, maar die hun oorsprong vinden in de toestand van de nationale markten vóór verordening nr. 404/93.

In zaak T-254/97 had de Commissie gemeend, dat het geval van *Fruchthandelsgesellschaft Chemnitz* niet als een onbillijkheid kon worden beschouwd die de toekenning van extra invoercertificaten zou rechtvaardigen, daar het er gezien de feiten alle schijn van had dat de vennootschap was opgericht na de bekendmaking van verordening nr. 404/93 in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen*, zodat zij wel op de hoogte moest zijn geweest van de gevolgen die haar handelwijze na de invoering van

²³ De ontvankelijkheidsvragen die in de beroepen op het gebied van het landbouwbeleid aan de orde kwamen, staan in het desbetreffende hoofdstuk.

de gemeenschappelijke ordening der markten in de sector bananen zou hebben. Het Gerecht was het met deze zienswijze eens en verwierp het beroep.

In zaak T-612/97 was de Commissie van mening, dat de moeilijkheden van de vennootschap Cordis Obst und Gemüse Großhandel niet waren veroorzaakt door de overgang naar de gemeenschappelijke marktordening. Na onderzoek stemde het Gerecht ook met deze beoordeling in en verwierp het het beroep.

In zijn arrest van 12 oktober 1999, *Conserve Italia/Commissie* (T-216/96, Jurispr. blz. II-3139), bevestigde het Gerecht, dat financiële bijstand uit het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL), toegekend op grond van verordening (EEG) nr. 355/77 van de Raad van 15 februari 1977 inzake een gemeenschappelijke actie ter verbetering van de voorwaarden inzake verwerking en afzet van landbouwproducten (PB L 51, blz. 1), kan worden ingetrokken in geval van ernstige schendingen van wezenlijke verplichtingen. Als zodanig werd beschouwd het feit dat de ontvanger van de bijstand haar verbintenis om niet met de werken te beginnen vóór de ontvangst van de bijstandsaanvraag door de Commissie niet is nagekomen, dat zij de Commissie daar niet van in kennis heeft gesteld, en dat zij in antwoord op een verzoek van de Commissie om inlichtingen een kopie heeft overgelegd die niet overeenstemde met de originele verkoopovereenkomst voor een machine die deel uitmaakte van het gesubsidieerde project.

In het arrest van 14 oktober 1999, *CAS Succhi di Frutta/Commissie* (T-191/96 en T-106/97, Jurispr. II-3181), werd de Commissie op de vingers getikt omdat zij in strijd had gehandeld met het bericht van aanbesteding, bedoeld in verordening (EG) nr. 228/96 van de Commissie van 7 februari 1996 betreffende de levering van vruchtensap en vruchtenjam bestemd voor de bevolking van Armenië en Azerbeidzjan, alsook met de beginselen van doorzichtigheid en gelijke behandeling, door de opdrachtnemer toe te staan als betaling voor de levering een ander dan het in die verordening bepaalde product over te nemen. Het Gerecht, dat van oordeel was dat de rechtspraak van het Hof inzake het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken kan worden toegepast op het onderhavige geval, verklaarde dat de Commissie in het inschrijvingsbericht het voorwerp en de voorwaarden van de inschrijving duidelijk moest omschrijven en dat zij zich nauwgezet aan die voorwaarden diende te houden om alle inschrijvers bij het formuleren van hun offerte dezelfde kansen te bieden. Inzonderheid kon zij de voorwaarden van de inschrijving, en met name die betreffende de in te dienen offertes, niet achteraf wijzigen op een wijze die niet in het inschrijvingsbericht zelf was voorzien, zonder daarbij het beginsel van doorzichtigheid te schenden.

De melkquota hebben tot verscheidene arresten aanleiding gegeven. Ofschoon het belang ervan op institutioneel vlak ligt, zij in dit hoofdstuk gewezen op het arrest van 20 mei 1999, *H & R Ecroyd/Commissie* (T-220/97, Jurispr. II-1677), waarin een uiteenzetting wordt gegeven van de gevolgen van de ongeldigverklaring van een bepaling van een verordening en de verplichtingen die daaruit voor de instellingen van de Gemeenschap voortvloeien.

In casu had het Hof in een prejudiciële procedure een bepaling van verordening nr. 857/84²⁴, zoals gewijzigd, ongeldig verklaard (arrest van het Hof van 6 juni 1996, *Ecroyd*, C-127/94, Jurispr. blz. I-2731). Het Gerecht verklaarde op basis van de rechtspraak van het Hof, dat dit arrest rechtens tot gevolg had, dat de bevoegde instellingen van de Gemeenschap de maatregelen moeten nemen die noodzakelijk zijn om de vastgestelde onwettigheid op te heffen. In dat geval moeten zij de maatregelen treffen die nodig zijn om uitvoering te geven aan het prejudicieel arrest, evenals zij dat ingevolge artikel 176 EG-Verdrag (thans artikel 233 EG) moeten doen ter uitvoering van een arrest waarbij een handeling of een nalaten van een gemeenschapsinstelling nietig respectievelijk onwettig is verklaard. Het Gerecht preciseerde evenwel, dat de instellingen daartoe niet alleen de vereiste wettelijke of administratiefrechtelijke maatregelen moeten vaststellen, maar ook het nadeel moeten vergoeden dat uit hun onwettig handelen is voortgevloeid, voor zover is voldaan aan de voorwaarden van artikel 215, tweede alinea, EG-Verdrag, namelijk onrechtmatig handelen, schade en oorzakelijk verband. Zo had de Commissie, aldus het Gerecht, uit eigen beweging iets kunnen doen om verzoekster schadeloos te stellen, daar aan de voorwaarden voor niet-contractuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap was voldaan. Nu niet de nodige maatregelen waren genomen, werd de beschikking van de Commissie waarbij zij weigerde naar het arrest van het Hof te handelen, door het Gerecht nietig verklaard.

7. *Sociale politiek*

Het Europees Sociaal Fonds (ESF) neemt deel in de financiering van acties op het gebied van de beroepsopleiding en de beroepskeuzevoorlichting, voor de adequate uitvoering waarvan de betrokken lidstaten instaan. Indien van de

²⁴ Verordening (EEG) nr. 857/84 van de Raad van 31 maart 1984 houdende algemene voorschriften voor de toepassing van de in artikel 5 quater van verordening (EEG) nr. 804/68 bedoelde heffing in de sector melk en zuivelproducten (PB L 90, blz. 13).

bijstand geen gebruik wordt gemaakt op de wijze die in het goedkeuringsbesluit van het ESF is vastgesteld, kan de Commissie deze bijstand opschorten, verminderen of doen vervallen. Een aantal van deze beslissingen van de Commissie tot vermindering van de bijstand die het ESF aan Portugese vennootschappen had verleend werden aan het Gerecht voorgelegd (arresten van 16 september 1999, *Partex/Commissie*, T-182/96, Jurispr. blz. II-2673, en 29 september 1999, *Sonasa/Commissie*, T-126/97, Jurispr. blz. II-2793).

In het arrest *Partex/Commissie* preciseerde het Gerecht voor zover nodig, hoever de beoordeling door de betrokken lidstaat van de feitelijke en boekhoudkundige juistheid van de aanvraag om betaling van het saldo²⁵ moet gaan, en bevestigde het, dat die lidstaat zijn beoordeling van de aanvraag nog kan wijzigen, indien hij meent te maken te hebben met onregelmatigheden die niet eerder aan het licht zijn gekomen.

In het kader van het nietigheidsonderzoek ging het Gerecht na, of de termijn verstreken tussen de indiening van de aanvraag om betaling van het saldo door de nationale autoriteiten (oktober 1989) en het geven van de bestreden beschikking (augustus 1996) redelijk was. Rekening houdend met de opeenvolging van gebeurtenissen oordeelde het Gerecht in casu, dat elk van de procedurele etappes die aan de bestreden beschikking vooraf waren gegaan, binnen een redelijke termijn was gebleven.

Van belang is vooral, dat in dit arrest de bestreden beschikking gedeeltelijk nietig werd verklaard wegens ontoereikende motivering. Onder verwijzing naar het arrest van 12 januari 1995, *Branco/Commissie* (T-85/94, Jurispr. blz. II-45), meende het Gerecht, dat in een situatie als de onderhavige, waarin de Commissie het voorstel van een lidstaat om aanvankelijk toegekende bijstand te verminderen eenvoudig had bevestigd, een beschikking van de Commissie kan worden geacht naar behoren met redenen te zijn omkleed wanneer zij hetzij zelf duidelijk de redenen aangeeft die de vermindering van de bijstand rechtvaardigen, hetzij, zo dat niet het geval is, voldoende duidelijk verwijst naar een besluit van de bevoegde autoriteiten van de betrokken lidstaat waarin deze duidelijk de redenen voor een dergelijke vermindering uiteenzetten. Indien bovendien uit het dossier blijkt, dat de beschikking van de

²⁵

Verordening (EEG) nr. 2950/83 van de Raad van 17 oktober 1983 houdende toepassing van besluit 83/516 van de Raad betreffende de taken van het Europees Sociaal Fonds (PB L 289, blz. 1).

Commissie niet op een of meer punten van de besluiten van de nationale autoriteiten afwijkt, mag de inhoud ervan worden geacht in de motivering van de beschikking van de Commissie te zijn opgenomen, althans voor zover de begunstigde van de bijstand daarvan kennis heeft kunnen nemen. Het Gerecht stelde in casu echter vast, dat voor enkele verminderingen van de door verzoekster in haar aanvraag om betaling van het saldo gevraagde bedragen niet aan deze voorwaarden was voldaan.

8. *Ontvankelijkheid van beroepen krachtens artikel 173, vierde alinea, EG-Verdrag*

Het Gerecht verklaarde enkele beroepen tot nietigverklaring, hetzij van niet tot de verzoekers gerichte beschikkingen, hetzij van handelingen met een normatief karakter, niet-ontvankelijk. In drie zaken werden de beroepen verworpen bij arrest (op het gebied van staatssteun zie het arrest *Arbeitsgemeinschaft Deutscher Luftfahrt-Unternehmen en Hapag-Lloyd/Commissie*; arresten van 8 juli 1999, *Eridania e.a./Raad*, T-168/95, Jurispr. blz. II-2245, en *Eridania e.a./Raad*, T-158/95, Jurispr. blz. II-2219), in de andere bij beschikking.

Behalve de reeds genoemde gevallen van niet-ontvankelijkheid van beroepen tot nietigverklaring van beschikkingen op het gebied van staatssteun en toegang tot documenten, verklaarde het Gerecht een aantal beroepen niet-ontvankelijk die de nietigverklaring beoogden van verordeningen op het gebied van de landbouw en de visserij (met name beschikkingen van 26 maart 1999, *Biscuiterie-confiserie LOR en Confiserie du Tech/Commissie*, T-114/96, Jurispr. blz. II-913; 29 april 1999, *Unione Provinciale degli agricoltori di Firenze e.a./Commissie*, T-78/98, Jurispr. blz. II-1377; 8 juli 1999, *Area Cova e.a./Raad*, T-12/96, Jurispr. blz. II-2301; *Area Cova e.a./Raad*, T-194/95, Jurispr. blz. II-2271; 9 november 1999, *CSR Pampryl/Commissie*, T-114/99, Jurispr. blz. II-3331, en 23 november 1999, *Unión de Pequeños Agricultores/Raad*, T-173/98, Jurispr. blz. II-3357; en de arresten *Eridania e.a./Raad*), alsmede op het gebied van de douanenomenclatuur (beschikking van 29 april 1999, *Alce/Commissie*, T-120/98, Jurispr. blz. II-1395). Ten slotte achtte het Gerecht in het arrest van 1 december 1999 het beroep tot nietigverklaring van een verordening ontvankelijk (arrest *Boehringer Ingelheim Vetmedica en C. H. Boehringer Sohn/Raad en Commissie*, T-125/96 en T-152/96, Jurispr. blz. II-3427).

In 1999 werden in de rechtspraak de volgende onderwerpen verduidelijkt: de aanvang van de beroepstermijn, het procesbelang en de procesbevoegdheid.

Wat de aanvang van de termijn betreft, bepaalt artikel 173, vijfde alinea, EG-Verdrag dat de termijn van twee maanden²⁶ voor het instellen van beroep tot nietigverklaring begint te lopen, al naar het geval, vanaf de dag van bekendmaking van de handeling, vanaf de dag van kennisgeving daarvan aan de verzoeker of, bij gebreke daarvan, vanaf de dag dat deze daarvan kennis heeft gekregen. De termijn begint dus alleen te lopen op de dag dat de verzoeker van de handeling kennis heeft gekregen, wanneer die handeling niet is bekend gemaakt of daarvan niet aan de verzoeker kennis is gegeven. Vaste rechtspraak is dienaangaande, dat het opvragen van de volledige tekst van de betrokken handeling moet gebeuren binnen een redelijke termijn na de datum waarop de belanghebbende van die handeling kennis heeft gekregen. In het arrest *CAS Succhi di Frutta/Commissie* oordeelde het Gerecht, dat een redelijke termijn voor het opvragen van de volledige tekst van de bestreden beschikking „reeds lang verstreken was”, aangezien er drie maanden verstreken waren tussen de datum dat verzoekster uiterlijk kennis had gekregen van het bestaan van de bestreden beschikking en de datum dat zij in het kader van een procedure in kort geding voor de president van het Gerecht een kopie van die beschikking had gekregen.

Het procesbelang is niet uitdrukkelijk geregeld in artikel 173 EG-Verdrag, maar is niettemin een voorwaarde voor ontvankelijkheid van het beroep tot nietigverklaring. In het bijzonder moet een natuurlijke of rechtspersoon aantonen dat hij er persoonlijk belang bij heeft, dat de bestreden handeling nietig wordt verklaard. Zo werd het door olijfolieproducenten ingestelde beroep tot nietigverklaring van verordening (EG) nr. 644/98, voor zover houdende registratie, als beschermde geografische aanduiding, van de benaming „Toscana” niet-ontvankelijk verklaard omdat zij geen procesbelang hadden (beschikking *Unione provinciale degli agricoltori di Firenze e.a./Commissie*). Het Gerecht stelde namelijk vast, dat die producenten voor de verkoop van hun producten andere benamingen gebruikten dan die welke geregistreerd werden in de zin van verordening (EEG) nr. 2081/92²⁷ en dat daardoor niet werd afgedaan aan de mogelijkheid voor verzoekers om te verzoeken om registratie van die benamingen als oorsprongsbenaming of

²⁶ Onverminderd de termijnen wegens afstand van bijlage II bij het Reglement voor de procesvoering van het Hof, die krachtens artikel 102, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht op het Gerecht van toepassing zijn.

²⁷ Verordening (EEG) nr. 2081/92 van de Raad inzake de bescherming van geografische aanduidingen en oorsprongsbenamingen van landbouwproducten en levensmiddelen (PB L 208, blz. 1).

geografische aanduiding, zodat door de handhaving van de bestreden verordening hun belangen niet werden geschaad.

Met betrekking tot de erkenning van de procesbevoegdheid in geval van een normatieve handeling verklaarde het Gerecht in de beschikking *Biscuiterie-confiserie LOR en Confiserie du Tech/Commissie* het beroep tot nietigverklaring niet-ontvankelijk dat was ingesteld door Franse producenten van noga, waarvan sommige soorten onder de benamingen „Jijona” en „Alicante”, tegen verordening (EEG) nr. 1107/96 van de Commissie van 12 juni 1996 betreffende de registratie van de geografische aanduidingen en oorsprongsbenamingen in het kader van de procedure van artikel 17 van verordening (EEG) nr. 2081/92 van de Raad, voor zover betrekking hebbend op de registratie, als beschermde geografische aanduiding, van de benamingen „Turrón de Jijona” en „Turrón de Alicante”. De bestreden verordening had namelijk naar haar aard en strekking een normatief karakter en was geen beschikking in de zin van artikel 189, vierde alinea, EG-Verdrag. De regeling was van toepassing op objectief bepaalde situaties en had rechtsgevolgen ten aanzien van op algemene en abstracte wijze aangeduide personen, te weten alle ondernemingen die een product met objectief omschreven kenmerken vervaardigen. Verder wees het Gerecht erop, dat het niet uitgesloten is, dat een bepaling die naar haar aard en strekking een normatief karakter heeft, een natuurlijke of rechtspersoon individueel raakt, wanneer deze erdoor wordt getroffen uit hoofde van zekere bijzondere hoedanigheden of van een feitelijke situatie welke hem ten opzichte van ieder ander karakteriseert en hem daardoor op soortgelijke wijze individualiseert als de adreassaant van een beschikking (arrest van het Hof van 18 mei 1994, *Codorniu/Raad*, C-309/89, Jurispr. blz. I-1853). Dit was echter in casu niet het geval. Het feit dat verzoeksters bij de verkoop van door hen vervaardigde noga *al vele jaren de benamingen „Jijona” en „Alicante” gebruiken*, betekent niet dat zij daardoor geïndividualiseerd worden, zoals het geval was bij de onderneming in de zaak *Codorniu/Raad*. Deze werd namelijk, anders dan verzoeksters, door een normatieve bepaling die het gebruik van een benaming regelde, verhinderd *een ingeschreven grafisch merk te gebruiken dat zij al lange tijd had gebruikt*. Verzoeksters hadden niet aangetoond, dat hun gebruik van de geografische aanduidingen op een dergelijk specifiek recht berustte, dat zij vóór de vaststelling van de bestreden verordening op nationaal of communautair niveau zouden hebben verworven en dat in de zin van de aangehaalde rechtspraak zou zijn aangetast.

Een vergelijkbare redenering werd gevolgd in de beschikking *CSR Pampryl/Commissie*, naar aanleiding van een beroep van een

ciderproducent die zijn product sinds enkele jaren in de handel bracht onder verschillende benamingen, die onder meer de aanduiding „Pays d’Auge” bevatten, tegen een verordening betreffende de inschrijving van de benamingen „Pays d’Auge/Pays d’Auge-Cambremer” als beschermde oorsprongsbenamingen. Het Gerecht oordeelde tevens, dat verordening nr. 2081/92 geen specifieke procedurele garanties op communautair vlak verschaft aan particulieren, zodat de ontvankelijkheid van het beroep niet aan de hand daarvan kon worden beoordeeld.

In de beschikkingen in de zaken *Area Cova e.a.* verklaarde het Gerecht de beroepen weliswaar niet-ontvankelijk, maar het zette wel enkele situaties op een rij waarin de verzoekers, niet zijnde beroepsorganisaties, door een handeling met een normatief karakter individueel konden worden geraakt in de zin van het arrest *Codorniu/Raad*. Dat kan het geval zijn wanneer er een bepaling van hoger recht bestaat die voor de instantie die de handeling vaststelt de verplichting meebrengt de bijzondere situatie van de verzoekende partij in aanmerking te nemen. Het feit dat een persoon op enigerlei wijze tussenbeide komt in de procedure die leidt tot de vaststelling van een gemeenschapshandeling, individualiseert hem wat de betrokken handeling betreft alleen dan, wanneer de toepasselijke gemeenschapsregeling hem bepaalde procedurele garanties toekent. Ten slotte werden verzoekers niet geïndividualiseerd door de economische weerslag van de bestreden verordening op hun belangen, aangezien hun feitelijke situatie niet kon worden vergeleken met de zeer bijzondere situatie van de onderneming in de zaak die had geleid tot het arrest van het Hof van 16 mei 1991, *Extramet Industrie/Raad* (C-358/89, Jurispr. blz. I-2501). Daar verzoekers niet hadden aangetoond, dat zij in een dergelijke situatie verkeerden²⁸ en hun verdere argumenten waren verworpen, was het Gerecht van oordeel, dat zij geen procesbevoegdheid hadden om de wettigheid van de verordeningen te betwisten. Verder werden in deze beschikkingen nog eens de voorwaarden uiteengezet waaronder beroepsorganisaties beroep kunnen instellen krachtens artikel 173 EG-Verdrag.

²⁸ Verzoekers in deze zaak waren Spaanse reders die opkwamen tegen verordening (EG) nr. 1761/95 van de Raad van 29 juni 1995 houdende tweede wijziging van verordening (EG) nr. 3366/94 tot vaststelling, voor 1995, van bepaalde maatregelen voor de instandhouding en het beheer van de visbestanden in het gereguleerde gebied als omschreven in het Verdrag inzake toekomstige multilaterale samenwerking op visserijgebied in het noordwestelijk deel van de Atlantische Oceaan (PB L 171, blz. 1) (zaak T-194/95) en tegen verordening (EG) nr. 2565/95 van de Commissie van 30 oktober 1995 betreffende het beëindigen van de visserij op zwarte heilbot door vissersvaartuigen die de vlag voeren van een lidstaat (PB L 262, blz. 27) (zaak T-12/96).

Ten slotte is van belang dat het Gerecht de beroepen wel niet-ontvankelijk verklaarde, maar ook constateerde dat verzoekers de mogelijkheid hadden om bij de nationale rechterlijke instanties op te komen tegen de op basis van de gemeenschapsverordeningen getroffen maatregelen en daarbij de geldigheid van die verordeningen ter discussie te stellen.

Het Gerecht concludeerde dat Boehringer Ingelheim Vetmedica (arrest *Boehringer Ingelheim Vetmedica en C. H. Boehringer Sohn/Raad en Commissie*) individueel werd geraakt door de verordening van de Commissie waarvan zij de nietigverklaring vorderde.²⁹ Tot deze conclusie kwam het Gerecht, na te hebben vastgesteld dat de verordening geen beschikking was in de zin van artikel 189 EG-Verdrag, op grond van zijn bevinding dat verzoekster het bestaan had aangetoond van een geheel van elementen die een bijzondere situatie vormden die haar, wat de betrokken maatregel betreft, karakteriseerde ten opzichte van iedere andere marktdeelnemer. Het wees er in dit verband op, dat de bestreden verordening was vastgesteld na een formele aanvraag door verzoekster om vaststelling van de maximumwaarde voor residuen voor een chemische verbinding en op basis van het dossier dat zij overeenkomstig de bepalingen van verordening nr. 2377/90 had overgelegd. Ook werd benadrukt dat in de verordening uitdrukkelijk was bepaald, dat verzoekster, die verantwoordelijk was voor het in de handel brengen van de betrokken geneesmiddelen voor diergeneeskundig gebruik, betrokken moest worden bij de procedure tot vaststelling van de maximumwaarde voor residuen. Voorts besliste het Gerecht op basis van het arrest van 25 juni 1998, *Lilly Industries/Commissie* (T-120/96, Jurispr. blz. II-2571), waarin was uitgemaakt dat de verzoekster procesbevoegdheid had om op te komen tegen een beschikking tot weigering een bepaalde stof op te nemen in een van de bijlagen bij verordening nr. 2377/90, dat een persoon die verantwoordelijk is voor het in de handel brengen en die een aanvraag heeft ingediend tot vaststelling van de maximumwaarde voor residuen, evenzeer geraakt wordt door de bepalingen van een verordening waarbij aan de geldigheid van deze maximumwaarde voor residuen bepaalde grenzen worden gesteld, als door een weigering.

²⁹ Verordening (EG) nr. 1312/96 van de Commissie van 8 juli 1996 tot wijziging van bijlage III bij verordening (EEG) nr. 2377/90 van de Raad houdende een communautaire procedure tot vaststelling van maximumwaarden voor residuen van geneesmiddelen voor diergeneeskundig gebruik in levensmiddelen van dierlijke oorsprong (PB L 170, blz. 8).

9. *Niet-contractuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap*

In de loop van het jaar werden verscheidene verzoeken tot vaststelling van de aansprakelijkheid van de Gemeenschap afgewezen (arresten van 13 januari 1999, *Böcker-Lensing en Schulze-Biering/Raad*, T-1/96, Jurispr. blz. II-1; *BAI/Commissie*, T-230/95; 15 juni 1999, *Ismeri Europa/Rekenkamer*, T-277/97, Jurispr. blz. II-1825; beschikking van 4 augustus 1999, *Fratelli Murri/Commissie*, T-106/98, Jurispr. blz. II-2553). In zijn arrest van 9 juli 1999, *New Europe Consulting en Brown/Commissie* (T-231/97, Jurispr. blz. II-2403), oordeelde het Gerecht echter, dat aan de voorwaarden van artikel 215, tweede alinea, EG-Verdrag was voldaan, namelijk onrechtmatigheid van de aan de Commissie verweten gedraging, werkelijk bestaande schade en oorzakelijk verband tussen de onrechtmatige gedraging en de gestelde schade.

In laatstgenoemde zaak vorderde verzoeker, een adviesbureau dat was uitgekozen om een bepaald project uit te voeren in het kader van het PHARE-programma, vergoeding door de Commissie van de schade die hij had geleden doordat zij aan enkele coördinatoren van het programma een fax had gestuurd waarin beschuldigingen aan zijn adres werden geuit en werd aangeraden, zijn toekomstige offertes niet in aanmerking te nemen, terwijl er geen onderzoek was ingesteld en hij niet was gehoord, en verder doordat de Commissie veel te laat een rectificatie had verstuurd. Wat de eerste onrechtmatigheidsgrief betreft, stelde het Gerecht met name vast, dat de Commissie op grond van het beginsel van behoorlijk bestuur een onderzoek had moeten instellen naar de onregelmatigheden die verzoeker zou hebben begaan, waarbij verzoeker had moeten worden gehoord, en naar de gevolgen die haar handelwijze voor het imago van de onderneming zou kunnen hebben. De tweede onrechtmatigheidsgrief werd daarentegen niet aanvaard, aangezien de rectificatie onmiddellijk na de erkenning van de gemaakte fout had plaatsgevonden. De schade als gevolg van de aantasting van het imago van de vennootschap, die actief was binnen het PHARE-programma, en de immateriële schade die de bestuurder van de vennootschap had geleden, stonden vast. Het oorzakelijk verband was door verzoekers aangetoond. Het Gerecht beoordeelde de verschillende schadeaspecten en veroordeelde de Commissie tot betaling van een schadevergoeding aan verzoekers van in totaal 125 000 EURO.

10. *Merkenrecht*

Het eerste beroep tegen een beslissing van een van de kamers van beroep van het Bureau voor harmonisatie binnen de interne markt (hierna: „merkenbureau”) werd ingeschreven op 6 oktober 1998.

Bij arrest van 8 juli 1999 deed het Gerecht uitspraak in de zaak *Procter & Gamble/BHMI (Baby-dry)* (T-163/98, Jurispr. blz. II-2383). Dit geschil betrof de beslissing van de kamer van beroep van het merkenbureau waarbij het beroep van verzoekster tegen de weigering van de onderzoeker om de woordcombinatie „Baby-dry” voor „wegwerpluiers, van papier of cellulose” en „luiers, van stof” in te schrijven, werd afgewezen op grond dat deze woordcombinatie geen gemeenschapsmerk kon zijn. Het Gerecht bevestigde deze opvatting. Evenals de kamer van beroep oordeelde het, dat het teken uitsluitend bestond uit woorden die in de handel kunnen dienen tot aanduiding van de bestemming van de waar.

Het Gerecht ging daarentegen niet mee met de niet-ontvankelijkverklaring door de kamer van beroep van een bepaald betoog van verzoekster. Het oordeelde namelijk, dat uit de bepalingen en de systematiek van verordening nr. 40/94 volgt, dat de kamer van beroep dit betoog niet mocht afwijzen, zoals in casu was gebeurd, op de enkele grond, dat het niet voor de onderzoeker was aangevoerd. Na beoordeling van het beroep moet de kamer hetzij dit punt behandelen, hetzij de zaak terugverwijzen naar de onderzoeker.

Ten slotte blijkt uit dit arrest, dat het Gerecht in het kader van een beroep tegen een beslissing van de kamer van beroep niet bevoegd is te beslissen op een vordering tot eventuele toepassing van een bepaling van verordening nr. 40/94 (in casu artikel 7, lid 3, betreffende de levering van het bewijs dat een merk onderscheidend vermogen heeft verkregen als gevolg van het gebruik dat ervan is gemaakt), waarvan de gegrondheid niet door het merkenbureau is onderzocht.

11. *Ambtenarenzaken*

Het ambtenarenrecht gaf weer aanleiding tot een groot aantal uitspraken. Drie arresten zijn van bijzonder belang.

Het eerste heeft betrekking op de omvang van de vrijheid van meningsuiting voor gemeenschapsambtenaren (arrest van 19 mei 1999, *Connolly/Commissie*, T-34/96 en T-163/96, JurAmbt. blz. II-463). Connolly was ambtenaar van de

Commissie in de functie van afdelingshoofd bij het directoraat-generaal economische en financiële zaken. Tijdens een verlof om redenen van persoonlijke aard publiceerde hij een boek. Nadat hij weer bij de diensten van de Commissie was begonnen, werd tegen hem een tuchtprocedure aanhangig gemaakt wegens handelen in strijd met de in het Statuut voor de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen neergelegde verplichtingen. Deze procedure mondde uit in tuchtrechtelijk ontslag, met name omdat hij geen toestemming had gevraagd voor de publicatie van zijn boek, dat volgens de Commissie schadelijk was voor de totstandkoming van de economische en monetaire unie, waarvan de uitvoering tot zijn taak behoorde, alsook voor het imago en de reputatie van de instelling. Zijn optreden werd bovendien geacht, aan de waardigheid van zijn ambt afbreuk te hebben gedaan.

Op de vordering tot met name de nietigverklaring van het advies van de tuchtraad en van het besluit tot tuchtrechtelijk ontslag, verklaarde het Gerecht in de eerste plaats, dat ambtenaren op grond van artikel 11 van het Statuut geen gelden mogen ontvangen uit bronnen van buiten de instelling waartoe zij behoren (in casu auteursrechten). Dit verbod is ingegeven door de noodzaak, hun onafhankelijkheid en loyaliteit te waarborgen.

Vervolgens verklaarde het Gerecht, dat de vrijheid van meningsuiting, een grondrecht van alle gemeenschapsambtenaren, niet was geschonden. De bepaling die voorschrijft dat de ambtenaar zich onthoudt van iedere handeling, in het bijzonder van iedere meningsuiting in het openbaar, welke aan de waardigheid van zijn ambt afbreuk zou kunnen doen (artikel 12 van het Statuut), vormt namelijk geen belemmering van de vrijheid van meningsuiting, maar stelt in het belang van de dienst redelijke grenzen aan de uitoefening van dat recht. Het Gerecht wees ook op de bedoeling van artikel 12 van het Statuut, namelijk te garanderen dat wordt blijk gegeven van een waardigheid die overeenkomt met het bijzonder correcte en achtenswaardige gedrag dat van de leden van een internationale openbare dienst mag worden verwacht, en dat de loyaliteit van de ambtenaar jegens zijn instelling wordt gewaarborgd, welke loyaliteit zeker mag worden verwacht wanneer hij een hoge rang bekleedt.

De voorafgaande machtiging tot publicatie (artikel 17 van het Statuut), die slechts vereist is wanneer het geschrift betrekking heeft op de activiteit van de Gemeenschappen, belemmert de vrijheid van meningsuiting van de ambtenaren evenmin. Zo'n machtiging kan alleen worden geweigerd indien de publicatie de belangen van de Gemeenschappen zou kunnen schaden, onder voorbehoud

van toezicht door de gemeenschapsrechter op de beoordeling door de betrokken instelling.

Aangezien verder de verweten feiten vaststonden en de opgelegde sanctie passend was, verwierp het Gerecht het beroep.

Het tweede arrest bevestigde het besluit tot afwijzing van een verzoek om het moederschapsverlof te verdelen tussen beide ouders (arrest van 26 oktober 1999, *Burrill en Noriega Guerra/Commissie*, T-51/98, Jurispr. blz. IA-203; II-1059). Artikel 58 van het Statuut verleent zwangere vrouwen een recht op verlof van zestien weken. In het arrest overwoog het Gerecht, dat de uitlegging dat het recht op verlof uitdrukkelijk is voorbehouden aan vrouwen, niet in strijd is met het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Volgens de rechtspraak van het Hof wordt het moederschapsverlof immers voor twee specifieke behoeften van de vrouw verleend, enerzijds ter bescherming van haar biologische gesteldheid tijdens en na de zwangerschap tot op het ogenblik waarop haar fysiologische en psychische functies zich van de bevalling hebben hersteld, anderzijds ter bescherming van de bijzondere relatie tussen moeder en kind en voorkoming van verstoring van die relatie door cumulatie van lasten als gevolg van gelijktijdige beroepsuitoefening. Artikel 58 van het Statuut beoogt derhalve de gelijke behandeling van mannelijke en vrouwelijke werknemers.

Ook betekent artikel 58 geen achterstelling van vrouwen; deze bepaling verplicht hen niet hun beroepswerkzaamheden gedurende zestien weken te onderbreken, aangezien zij het werk onder bepaalde voorwaarden vóór het verstrijken van die termijn kunnen hervatten.

In het derde arrest werd de mogelijkheid erkend om het bij de berekening van de pensioenjaren niet in aanmerking genomen gedeelte van naar het pensioenstelsel van de Gemeenschappen overschreven pensioenrechten uit te betalen (arrest van 10 november 1999, *Kristensen e.a./Raad*, T-103/98, T-104/98, T-107/98, T-113/98 en T-118/98, Jurispr. blz. IA-215; II-1111). Het Gerecht verklaarde namelijk, dat bij ontbreken van een uitdrukkelijke bepaling van het Statuut de Raad niet met als enige grond het solidariteitsbeginsel kon eisen, dat een eventueel geldelijk overschot van de overschrijving van de in het kader van nationale pensioenstelsels verworven pensioenrechten in de gemeenschapskas wordt gestort. Het betoog van ongerechtvaardigde verrijking van de Gemeenschappen werd aanvaard en de bestreden beschikkingen werden nietig verklaard.

12. Vorderingen in kort geding

De kortgedingvorderingen op het gebied van het communautaire ambtenarenrecht en de mededinging³⁰ maakten respectievelijk 40 % en 20 % van het totale aantal in 1999 ingestelde beroepen uit. In dit jaarverslag worden echter drie beschikkingen besproken die werden gegeven in geschillen van andere aard.

Bij de beschikkingen van 30 juni 1999, *Pfizer Animal Health/Raad* (T-13/99 R, Jurispr. blz. II-1961), en *Alpharma/Raad* (T-70/99 R, Jurispr. blz. II-2027), werden twee verzoeken afgewezen die strekten tot schorsing van de tenuitvoerlegging van een verordening van de Raad van 17 december 1998, waarbij virginiamycine en zinkbacitracine, die werden gefabriceerd door respectievelijk de vennootschap naar Belgisch recht Pfizer Animal Health SA/NV en de in de Verenigde Staten gevestigde vennootschap Alpharma Inc, van de lijst van toegelaten antibiotica als toevoegingsmiddelen in diervoeding werden geschrapt. In de betrokken verordening, waarvan ook de nietigverklaring wordt verzocht, wordt met ingang van uiterlijk 1 juli 1999 een verbod ingesteld op de verhandeling van deze antibiotica in alle lidstaten. In de zaak *Pfizer Animal Health/Raad* werd verzoekster ondersteund door vier organisaties en twee fokkers, en de Raad door de Commissie en drie lidstaten.

In beide beschikkingen overwoog de president van het Gerecht allereerst, dat het niet uitgesloten was dat Pfizer en Alpharma rechtstreeks en individueel werden geraakt door de bestreden verordening, ondanks dat deze een normatief karakter had, zodat de verzoeken in kort geding ontvankelijk werden verklaard.

Wat de voorwaarde van *fumus boni juris* betreft, stelde de president van het Gerecht in beide beschikkingen vast, dat de beide vennootschappen en de Raad

³⁰ Deze verzoeken werden ingediend in verband met een beschikking van de Commissie waarbij een boete werd opgelegd wegens schending van de mededingingsregels: met name beschikkingen van de president van het Gerecht van 21 juni 1999, *Marlines/Commissie*, (T-56/99 R, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie), 9 juli 1999, *HFB Holding/Commissie* (T-9/99 R, Jurispr. blz. II-2429; de tegen deze beschikking ingestelde hogere voorziening werd afgewezen bij beschikking van de president van het Hof van 14 december 1999, *HFB Holding e.a./Commissie* [C-335/99 P(R), Jurispr. blz. I-8705], 20 juli 1999, *Ventouris/Commissie* (T-59/99 R, Jurispr. blz. II-2519), en 21 juli 1999, *DSR-Senator Lines/Commissie* (T-191/98 R, Jurispr. blz. II-2531; de tegen deze beschikking ingestelde hogere voorziening werd afgewezen bij beschikking van de president van het Hof van 14 december 1999, *DSR-Senator Lines/Commissie*, C-364/99 P(R), Jurispr. blz. I-8733).

fundamenteel van mening verschilden over de vraag, in welke omstandigheden de bevoegde autoriteiten als voorzorgsmaatregel de toelating van een antibioticum kunnen intrekken. Deze vraag veronderstelt een zeer diepgaand onderzoek, dat niet in het kader van de procedure in kort geding kan worden verricht.

Wat de *spoedeisendheid* betreft, werd onderzocht of de tenuitvoerlegging van de verordening verzoeksters ernstige en onherstelbare schade zou berokkenen. In beide zaken zou de gevraagde opschorting slechts gerechtvaardigd zijn, indien mocht blijken dat Pfizer en Alpharma zich zonder die maatregel in een situatie zouden bevinden die hun bestaan in gevaar kon brengen of hun marktaandeelen onherstelbaar kon aantasten. De president van het Gerecht stelde na onderzoek van de situatie echter vast, dat dit niet het geval was. Voor de conclusie dat de financiële schade voor Pfizer (T-13/99 R) niet zodanig was dat zij haar werkzaamheden niet kon voortzetten tot de uitspraak in de hoofdzaak, wees de president van het Gerecht er met name op, dat de beoordeling van de materiële situatie van verzoekster kon geschieden door onder meer rekening te houden met de kenmerken van de groep waartoe zij via aandelenparticipaties behoort.

Na te hebben vastgesteld, dat voor opschorting van de tenuitvoerlegging onvoldoende spoedeisendheid bestond, ging de president van het Gerecht over tot afweging van de verschillende belangen in de zaak. Hij stelde vast, dat de belangenafweging uitviel in het voordeel van handhaving van de bestreden verordening, aangezien schade zoals verzoekster en de interveniënten aan de zijde van Pfizer, in termen van commerciële en sociale belangen, zouden lijden, niet kon opwegen tegen de schade, in termen van volksgezondheid, die opschorting van de tenuitvoerlegging van de bestreden verordening zou kunnen veroorzaken en die, ingeval het beroep in de hoofdzaak vervolgens mocht worden verworpen, niet meer zou kunnen worden hersteld. In dit verband moest *aan de vereisten verband houdend met de bescherming van de volksgezondheid, onbetwistbaar groter belang moet worden toegekend dan aan overwegingen van economische aard* (met name beschikking van 12 juli 1996, *Verenigd Koninkrijk/Commissie*, C-180/96 R, Jurispr. blz. I-3903). Bovendien benadrukte hij, dat indien onzekerheden blijven heersen omtrent het bestaan of de omvang van risico's voor de gezondheid van de mens, de instellingen beschermende maatregelen kunnen nemen zonder te hoeven wachten totdat de realiteit en de ernst van die risico's volledig zijn aangetoond. Aan de hand van de overgelegde gegevens stelde de president van het Gerecht vast, dat de overdraagbaarheid van dieren op mensen van bacteriën die resistent zijn geworden doordat aan vee antibiotische toevoegingsmiddelen als

virginiamycine en zinkbacitracine worden toegediend niet onmogelijk was, en dat het risico van toenemende antimicrobiële resistentie in de menselijke geneeskunde ten gevolge van het gebruik daarvan in diervoeding, niet kon worden uitgesloten. Zo de antimicrobiële resistentie in de menselijke geneeskunde mocht toenemen, zullen de potentiële gevolgen voor de volksgezondheid zeer ernstig zijn, daar sommige bacteriën, doordat zij resistent zullen zijn geworden, dan niet meer doeltreffend kunnen worden bestreden met geneesmiddelen voor menselijk gebruik die thans nog doeltreffend zijn, waaronder de virginiamycine en zinkbacitracine behoort. Op basis van het aldus vastgestelde risico wees hij de verzoeken tot opschorting van de tenuitvoerlegging af. De tegen de beschikking in de zaak *Pfizer Animal Health/Raad* ingestelde hogere voorziening werd door de president van het Hof afgewezen [beschikking van 18 november 1999, C-329/99 P(R), Jurispr. blz. I-8343].

Een constitutioneel geschil gaf de president van het Gerecht aanleiding, de opschorting van de tenuitvoerlegging van een handeling van het Parlement te gelasten waarbij de oprichting van een politieke fractie werd verhinderd (beschikking van 25 november 1999, *Martinez en de Gaulle/Parlement*, T-222/99 R, Jurispr. blz. II-3397). Artikel 29 van het reglement van orde van het Parlement bepaalt, dat de leden fracties kunnen oprichten naar politieke gezindheid. Na de Europese verkiezingen van juni 1999 werd de „Technische fractie van onafhankelijke afgevaardigden (TOA) - Gemengde fractie” opgericht, waarvan de leden volgens de oprichtingsbepalingen politiek volledig onafhankelijk van elkaar waren. Het Parlement was van mening, dat niet was voldaan aan de voorwaarden voor de oprichting van een politieke fractie en stelde op 14 september 1999 een uitlegging van zijn reglement vast waarbij de oprichting van de TOA-fractie werd verhinderd. Tegelijk met hun beroep tot nietigverklaring van deze handeling dienden twee leden, Martinez en De Gaulle, een verzoek tot opschorting van de tenuitvoerlegging daarvan in.

In zijn beschikking moest de president van het Gerecht eerst de ontvankelijkheid van de kortgedingvordering onderzoeken. De gemeenschapsrechter ziet immers wel toe op de wettigheid van handelingen van het Parlement die rechtsgevolgen hebben jegens derden, maar van handelingen die alleen verband houden met de interne organisatie van zijn werkzaamheden kan geen beroep tot nietigverklaring worden ingesteld. In casu oordeelde de kortgedingrechter, dat niet uitgesloten was dat de bestreden handeling rechtsgevolgen jegens derden zou kunnen hebben die buiten het kader van de interne werkorganisatie van het Parlement zouden gaan, aangezien het bepaalde parlementsleden daardoor onmogelijk wordt gemaakt

hun parlementair mandaat onder dezelfde voorwaarden te vervullen als leden die wel tot een bepaalde fractie behoren, en hen dus wordt belet, even volledig als deze laatsten deel te nemen aan het politieke proces dat leidt tot de vaststelling van communautaire handelingen. Bovendien was hij van oordeel, dat de bestreden handeling op het eerste gezicht de leden die de nietigverklaring verzochten individueel en rechtstreeks raakte, met name doordat zij daardoor werden belet, lid te zijn van de TOA-fractie. De kortgedingvordering werd dan ook ontvankelijk verklaard.

Ten aanzien van de middelen die op het eerste gezicht de toewijzing van de gevraagde maatregel rechtvaardigden, merkte de president van het Gerecht op, dat een schending van het gelijkheidsbeginsel niet viel uit te sluiten. Artikel 29 van het reglement van orde van het Parlement sluit weliswaar niet uit, dat het Parlement, afhankelijk van alle relevante feiten de verschillende verklaringen van de oprichting van een politieke fractie die aan de voorzitter worden voorgelegd, verschillend beoordeelt, maar een dergelijk verschil in behandeling is verboden discriminatie, wanneer zij willekeurig voorkomt. In casu kan niet worden uitgesloten dat het Parlement een willekeurige discriminatie heeft begaan jegens de leden die de TOA-fractie wilden oprichten. Dienaangaande stelde de president van het Gerecht vast, dat het Parlement in zijn samenstelling van na de laatste verkiezingen zich niet had verzet tegen de oprichting van een andere politieke fractie die door de oprichters als een gemengde fractie was voorgesteld.

Aangezien eveneens was voldaan aan de voorwaarde van spoedeisendheid, en de opschorting van de tenuitvoerlegging van de bestreden handeling totdat het Gerecht ten gronde zou hebben beslist de gang van zaken bij de diensten van het Parlement niet kon hinderen, gelastte de president van het Gerecht opschorting van de tenuitvoerlegging.

B — Samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg

(Protocolaire rangorde op 30 september 1999)

Eerste rij, van links naar rechts:

Rechter R. García-Valdecasas y Fernández, rechter J. D. Cooke, rechter A. Potocki; president B. Vesterdorf; rechter R. M. Moura Ramos, rechter M. Jaeger, rechter K. Lenaerts.

Tweede rij, van links naar rechts:

Rechter M. Vilaras, rechter P. Mengozzi, rechter J. Azizi; rechter V. Tiili; rechter C. W. Bellamy; rechter P. Lindh; rechter J. Pirrung, rechter A. Meij; griffier H. Jung.

1. Leden van het Gerecht van eerste aanleg (in volgorde van ambtsaanvaarding)

Bo Vesterdorf

geboren in 1945; jurist-vertaler bij het Hof van Justitie; ambtenaar bij het Ministerie van Justitie; rechter-plaatsvervanger; juridisch attaché bij de permanente vertegenwoordiging van Denemarken bij de Europese Gemeenschappen; rechter-plaatsvervanger in het Østre Landsret; hoofd van de afdeling „grondwettelijk en bestuursrecht” van het Ministerie van Justitie; directeur bij het Ministerie van Justitie; lector aan de universiteit van Kopenhagen; lid van de beheerscommissie voor de mensenrechten van de Raad van Europa (CDDH), en later lid van het bureau van de CDDH; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 25 september 1989; president van het Gerecht van eerste aanleg sedert 4 maart 1998.

Rafael García-Valdecasas y Fernández

geboren in 1946; Abogado del Estado (te Jaén en te Granada); griffier van de Economisch-Administratieve rechtbank van Jaén en van Cordoba; advocaat te Jaén en te Granada; hoofd van de juridische dienst voor gemeenschapszaken bij het Ministerie van Buitenlandse zaken; hoofd van de Spaanse delegatie in de werkgroep van de Raad voor de oprichting van het Gerecht van eerste aanleg; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 25 september 1989.

Koenraad Lenaerts

geboren in 1954; hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Leuven; gasthoogleraar aan de universiteiten van Burundi, Straatsburg en Harvard; hoogleraar aan het Europa College te Brugge; referendaris bij het Hof van Justitie; advocaat te Brussel; lid van de Raad voor internationale relaties van de Katholieke Universiteit Leuven; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 25 september 1989.

Christopher William Bellamy

geboren in 1946; Barrister, Middle Temple; Queen's Counsel, specialist handelsrecht, Europees recht en publiekrecht; co-auteur van de eerste drie edities van „Bellamy & Child, Common Market Law of Competition”; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 10 maart 1992 tot 15 december 1999.

Virpi Tiili

geboren in 1942; doctor in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Helsinki; assistent burgerlijk recht en handelsrecht aan de universiteit van Helsinki; directeur juridische zaken en handelspolitiek bij de Centrale Kamer van Koophandel van Finland; directeur-generaal van de Administratie Consumentenbescherming van Finland; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 18 januari 1995.

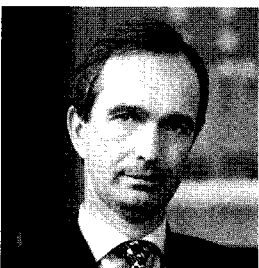
Pernilla Lindh

geboren in 1945; licentiaat in de rechtswetenschappen, universiteit van Lund; rechter (assessor) in het Hof van Beroep te Stockholm; juridisch adviseur en directeur-generaal voor juridische zaken bij de afdeling handel van het Ministerie van Buitenlandse zaken; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 18 januari 1995.

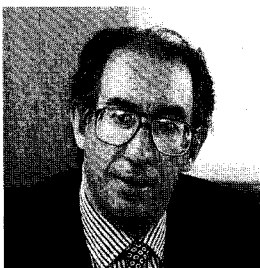
Josef Azizi

geboren in 1948; doctor in de rechtsgeleerdheid en licentiaat sociale en economische wetenschappen, universiteit van Wenen; docent en lector aan de Economische universiteit Wenen en aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Wenen; Ministerialrat en afdelingshoofd bij de kanselarij van de bondskanselier; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 18 januari 1995.

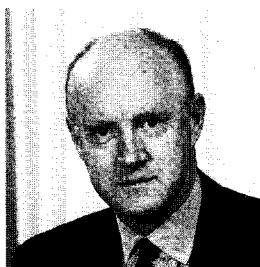
André Potocki

geboren in 1950; raadsheer in het Hof van Beroep te Parijs en geassocieerd hoogleraar aan de universiteit van Paris-X-Nanterre (1994); hoofd van de dienst Europese en internationale aangelegenheden van het Ministerie van Justitie (1991); vice-president van het Tribunal de grande instance de Paris (1990); secretaris-generaal bij de Cour de cassation (1988); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 18 september 1995.

Rui Manuel Gens de Moura Ramos

geboren in 1950; hoogleraar aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit te Coimbra en de katholieke universiteit van Porto; bekleder van de Jean Monnet-leerstoel; cursusdirecteur bij de Haagse Academie voor Internationaal recht (1984) en gastprofessor aan de Rechtsuniversiteit van Paris-I (1995); vertegenwoordiger van de Portugese regering bij de UNO-Commissie voor Internationaal Handelsrecht (Uncitral); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 18 september 1995.

John D. Cooke

geboren in 1944; advocaat aan de balie van Ierland; hij trad op in talrijke zaken voor het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, het Europees Hof en de Europese Commissie voor de rechten van de mens; gespecialiseerd in gemeenschapsrecht, internationaal recht, handelsrecht en recht inzake intellectuele eigendom; voorzitter van de Raad van de balies van de Europese Gemeenschap (CCBE) in 1985-1986; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 10 januari 1996.

Marc Jaeger

geboren in 1954; advocaat; attaché de Justice bij de procureur-generaal; rechter, vice-president in de Arrondissementsrechtbank te Luxemburg; docent aan het Centre universitaire te Luxemburg; gedetacheerd magistraat, referendaris bij het Hof van Justitie sedert 1986; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 11 juli 1996.

Jörg Pirrung

geboren in 1940; assistent aan de universiteit Marburg; Referent (internationaal burgerlijk procesrecht en kinderrecht); hoofd van de sectie internationaal privaatrecht en vervolgens hoofd van de afdeling burgerlijk recht van het Bondsministerie van Justitie; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 11 juni 1997.

Paolo Mengozzi

Geboren in 1938; hoogleraar internationaal recht en houder van de Jean Monnet-leerstoel voor het recht van de Europese Gemeenschappen aan de universiteit van Bologna; doctor honoris causa van de universiteit Carlos III te Madrid; gasthoogleraar aan de volgende universiteiten: Johns Hopkins (Bologna Center), St Johns (New York), Georgetown, Parijs II, Georgia (Athens) en het Institut Universitaire International (Luxemburg); coördinator van het European Business Law Pallas Program van de universiteit van Nijmegen; lid van het raadgevend comité van de Commissie van de Europese Gemeenschappen inzake overheidsopdrachten; onderstaatssecretaris van Industrie en Handel tijdens het Italiaanse voorzitterschap van de Raad; lid van de reflectiegroep van de Europese Gemeenschap over de wereldhandelsorganisatie en directeur van de in 1997 aan de WTO gewijde leergang van het studiecentrum van de Haagse Academie voor internationaal recht; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 4 maart 1998.

Arjen W. H. Meij

Geboren in 1944; raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden (1996); lid en vice-voorzitter van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven (1986); plaatsvervangend lid van de Centrale Raad van Beroep en van de Tariefcommissie; referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1980); hoofddocent Europees recht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen; research assistant aan de University of Michigan Law School; medewerker internationaal secretariaat van de Kamer van Koophandel te Amsterdam (1970); rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 1998.

Mihalis Vilaras

Geboren in 1950; advocaat; auditeur, maître des requêtes bij de Raad van State en sedert 1999 staatsraad; toegevoegd lid van het Bijzonder Hooggerechtshof te Griekenland; nationaal deskundige bij de juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vervolgens hoofdadministrateur bij DG V (werkgelegenheid, industriële betrekkingen, sociale zaken); lid van het Griekse centraal comité voor de voorbereiding van de wetgeving; directeur van de juridische dienst van het secretariaat-generaal van de Griekse regering; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 17 september 1998.

Nicholas James Forwood

Geboren in 1948; in 1969 afgestudeerd aan de Universiteit van Cambridge (werktuigkunde en rechtsgeleerdheid); ingeschreven bij de Engelse balie in 1970 en vervolgens praktiserend te Londen (1971-1979) en Brussel (1979-1999); in 1982 ingeschreven bij de Ierse balie; in 1987 benoemd tot Queen's Counsel en in 1998 tot Bencher (bestuurslid) van de Middle Temple; vertegenwoordiger van de balie van Engeland en Wales in de Raadgevende Commissie van de balies van de Europese Gemeenschap (CCBE) en voorzitter van de vaste delegatie van de CCBE bij het Hof van Justitie van de EG; penningmeester van de European Maritime Law Organization (sinds 1991 bestuurslid); lid van het bestuur van de World Trade Law Association; rechter in het Gerecht van eerste aanleg sedert 15 december 1999.

Hans Jung

geboren in 1944; assistent en vervolgens assistent-docent aan de juridische faculteit te Berlijn; advocaat te Frankfurt; jurist-vertaler bij het Hof van Justitie; referendaris bij het Hof van Justitie bij president Kutscher en later bij de Duitse rechter; adjunct-griffier van het Hof van Justitie; griffier van het Gerecht van eerste aanleg sedert 10 oktober 1989.

2. Wijzigingen in de samenstelling van het Gerecht van eerste aanleg in 1999

In 1999 is de samenstelling van het Gerecht als volgt gewijzigd:

Op 15 december 1999 heeft rechter C. W. Bellamy het Gerecht verlaten. Hij werd opgevolgd door rechter N. J. Forwood.

3. Protocollaire rangorde

van 1 januari tot 30 september 1999

B. VESTERDORF, president van het Gerecht
A. POTOCKI, kamerpresident
R. M. MOURA RAMOS, kamerpresident
J. D. COOKE, kamerpresident
M. JAEGER, kamerpresident
R. GARCÍA-VALDECASAS Y FERNÁNDEZ, rechter
K. LENAERTS, rechter
C. W. BELLAMY, rechter
V. TIILI, rechter
P. LINDH, rechter
J. AZIZI, rechter
J. PIRRUNG, rechter
P. MENGGOZZI, rechter
A. MEIJ, rechter
M. VILARAS, rechter

H. JUNG, griffier

van 1 oktober tot 14 december 1999

B. VESTERDORF, president van het Gerecht
R. GARCÍA-VALDECASAS Y FERNÁNDEZ, kamerpresident
K. LENAERTS, kamerpresident
V. TIILI, kamerpresident
J. PIRRUNG, kamerpresident
C. W. BELLAMY, rechter
P. LINDH, rechter
J. AZIZI, rechter
A. POTOCKI, rechter
R. M. MOURA RAMOS, rechter
J. D. COOKE, rechter
M. JAEGER, rechter
P. MENGOZZI, rechter
A. W. H. MEIJ, rechter
M. VILARAS, rechter

H. JUNG, griffier

van 15 december tot 31 december 1999

B. VESTERDORF, president van het Gerecht
R. GARCÍA-VALDECASAS Y FERNÁNDEZ, kamerpresident
K. LENAERTS, kamerpresident
V. TIILI, kamerpresident
J. PIRRUNG, kamerpresident
P. LINDH, rechter
J. AZIZI, rechter
A. POTOCKI, rechter
R. M. MOURA RAMOS, rechter
J. D. COOKE, rechter
M. JAEGER, rechter
P. MENGÖZZI, rechter
A. W. H. MEIJ, rechter
M. VILARAS, rechter
N. FORWOOD, rechter

H. JUNG, griffier

4. Gewezen leden van het Gerecht van Eerste aanleg

Da CRUZ VILAÇA José Luis (1989-1995), president van 1989 tot 1995

SAGGIO Antonio (1989-1998), president van 1995 tot 1998

BARRINGTON Donal Patrick Michael (1989-1996)

EDWARD David Alexander Ogilvy (1989-1992)

KIRSCHNER Heinrich (1989-1997)

YERARIS Christos (1989-1992)

SCHINTGEN Romain Alphonse (1989-1996)

BRIËT Cornelis Paulus (1989-1998)

BIANCARELLI Jacques (1989-1995)

KALOGEROPOULOS Andreas (1992-1998)

Presidenten

Da CRUZ VILAÇA José Luis (1989-1995)

SAGGIO Antonio (1995-1998)

Hoofdstuk III

Bijeenkomsten en bezoeken

A – Officiële bezoeken aan en evenementen bij het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg in 1999

13 januari	Enrico Letta, minister van communautaire beleidszaken van de Italiaanse Republiek
19 januari	Jan O. Karlsson, voorzitter van de Rekenkamer van de Europese Gemeenschappen
25 januari	Jorge Sampaio, president van de Portugese Republiek
25 januari	Wendelin Weingartner, regeringsleider van het Land Tirol
28 januari	Henry Söderholm, ambassadeur van Finland te Luxemburg
24 februari	Zijne Koninklijke Hoogheid de prins van Asturië
8 maart	Herta Däubler-Gmelin, minister van justitie van de Bondsrepubliek Duitsland
15 maart	Luc Frieden, minister van justitie, minister van begroting en minister van betrekkingen met het parlement, van het Groothertogdom Luxemburg
18 maart	Klas Bergenstrand, procureur-generaal van het Koninkrijk Zweden
26-30 april	Delegatie van het Hof van Justitie van de Common Market for Eastern & Southern Africa (Comesa)
27 april	Joyce Quin, staatsecretaris, ministerie van buitenlandse zaken en gemenebest van het Verenigd Koninkrijk
27 april	Frank Jensen, minister van justitie van het Koninkrijk Denemarken

29 april	Delegatie van het hooggerechtshof van de Portugese Republiek
3 mei	Nicolas Schmit, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur van het Groothertogdom Luxemburg te Brussel
3 en 4 mei	Bijeenkomst van magistraten van de lidstaten
3 juni	Monseigneur Faustino Sainz Muñoz, apostolisch nuntius bij de Europese Gemeenschappen
9 juni	Delegatie van de grondwetscommissie van het Finse parlement
11 juni	Alexander Schaub, directeur-generaal van DG IV van de Commissie van de Europese Gemeenschappen
17 juni	Ierse raad voor de mededinging
22 juni	Comité van wijzen — Discussiegroep over de toekomst van de rechtspleging in de Europese Unie (door de Commissie georganiseerde bijeenkomst)
1 juli	Paolo Couto Barbosa, ambassadeur van Portugal te Luxemburg
7 september	Ulrich Goll, minister van Justitie van de deelstaat Baden-Württemberg
8 september	Delegatie van de grondwetscommissie van het Zweedse Parlement
10 september	Delegatie van de algemene commissie voor Europese Zaken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van Nederland
14 september	Delegatie van de Consell Consultiu (adviserende raad) van de regering van Catalonië

16 september	Delegatie van het wetgevingscomité van het Finse parlement
20 september -1 oktober	Delegatie van het hof van justitie van de West-Afrikaanse economische en monetaire unie (UEMOA)
23 september	Delegatie van de algemene raad voor het Spaanse notariaat
23 september	Ewald Nowotny, vice-president van de Europese Investeringsbank
29 september	Lord Williams of Mostyn QC, procureur-generaal (Verenigd Koninkrijk)
4-8 oktober	Delegatie van het hof van justitie van de Comesa
5 oktober	Kálmán Györgyi, procureur-generaal van de Republiek Hongarije
6 oktober	Johannes Rau, president van de Bondsrepubliek Duitsland
7 oktober	Cloaldo Hugueney, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur van Brazilië bij de Europese Unie te Brussel
11-12 oktober	Delegatie van de Nederlandse Raad van State
11-22 oktober	Delegatie van het hof van justitie van de UEMOA
13 oktober	James C. Hormel, ambassadeur van de Verenigde Staten te Luxemburg
19 oktober	Tienjarig bestaan van het Gerecht van eerste aanleg
25-26 oktober	Delegatie van het Oberste Gerichtshof van de Republiek Oostenrijk

28 oktober	Johannes Koskinen, minister van justitie van de Republiek Finland
28 oktober	Gregor Woschnagg, buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur van de Republiek Oostenrijk te Brussel
10 november	Delegatie van de commissie juridische zaken en interne markt van het Europees Parlement
11 november	Erna Hennicot-Schoepges, minister van cultuur, hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; minister van openbare werken, van Luxemburg
22 november	Vernissage van de expositie van Finse kunst, door Tarja Halonen, minister van buitenlandse zaken van de Republiek Finland
26 november	Delegatie van het Europees Hof voor de rechten van de mens
29 november- 10 december	Raphaël Pékoumon Ouattara, griffier van het hof van justitie van de UEMOA
7 december	Parlementaire commissie van het House of Lords, subcommittee E: wetten en instellingen
13-17 december	Studiebezoek van A. M. Akiwumi, lid van het hof van justitie van de Comesa
15-16 december	Abraham Zinzindohoue, president van het hooggerechtshof van de Republiek Benin

B – Studiebezoeken aan het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg in 1999
(Aantal bezoekers)

	Nationale magistraten ¹	Advocaten, juridische adviseurs, stagiairs	Hoogleraren gemeenschapsrecht, docenten ²	Diplomaten, parlementsleden, politieke groeperingen, nationale ambtenaren	Studenten, stagiairs Commissie/ EP	Leden van beroepsorganisaties	Overigen	TOTAAL
B	61	84	—	—	749	52	-	946
DK	23	39	20	30	126	92	35	365
D	299	563	36	284	612	137	252	2 183
GR	55	5	7	—	39	50	—	156
E	33	113	3	29	203	38	—	419
F	35	153	-	178	351	-	92	809
IRL	8	-	5	3	122	—	—	138
I	28	110	6	-	361	25	68	598
L	4	100	—	-	75	45	60	284
NL	28	1	2	—	252	—	—	283
A	9	25	52	67	250	—	20	423
P	10	1	6	16	32	4	14	83
FIN	20	17	1	22	10	7	47	124
S	8	44	13	55	28	18	18	184
UK	45	19	15	5	881	16	31	1 012
Derde landen	115	119	42	168	806	-	-	1 250
Gemengde groepen	40	174	15	16	184	74	24	527
TOTAAL	821	1 567	223	873	5 081	558	661	9 784

(vervolg)

¹ Deze rubriek omvat mede het aantal magistraten dat heeft deelgenomen aan de door het Hof georganiseerde bijeenkomsten en studiedagen voor magistraten. Dit aantal bedroeg in 1999: België: 10; Denemarken: 8; Duitsland: 24; Griekenland: 8; Spanje: 24; Frankrijk: 24; Ierland: 8; Italië: 24; Luxemburg: 4; Nederland: 8; Oostenrijk: 8; Portugal: 8; Finland: 8; Zweden: 8; Verenigd Koninkrijk: 24.

² Hoogleraren die studenten begeleiden niet meegerekend.

Studiebezoeken aan het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg in 1999

(Aantal groepen)

	Nationale magistraten ¹	Advocaten, juridische adviseurs, stagiairs	Hoogleraren gemeenschapsrecht, docenten ²	Diplomaten, parlementsleden, politieke groeperingen, nationale ambtenaren	Studenten, stagiairs Commissie/ EP	Leden van beroepsorganisaties	Overigen	TOTAAL
B	3	2	—	—	11	2	-	18
DK	2	2	1	1	4	3	2	15
D	9	21	2	11	24	5	10	82
GR	5	4	4	—	3	1	—	17
E	3	5	3	2	10	2	—	25
F	3	11	-	7	14	-	3	38
IRL	1	-	1	1	5	—	—	8
I	2	7	5	-	12	1	2	29
L	1	2	—	-	2	1	1	7
NL	3	1	1	—	9	—	—	14
A	2	5	3	8	8	—	1	27
P	2	1	1	2	3	1	1	11
FIN	3	2	1	2	2	1	2	13
S	1	2	1	5	1	1	1	12
UK	3	2	2	1	25	1	2	36
Derde landen	6	14	2	16	30	-	-	68
Gemengde groepen	1	3	1	1	4	2	1	13
TOTAAL	50	84	28	57	167	21	26	433

¹ Deze rubriek omvat onder meer de bijeenkomst en de studiedagen voor magistraten.

² Hoogleraren die studenten begeleiden niet meegerekend.

- 21 april Plechtige zitting ter nagedachtenis van K. Ioannou, rechter in het Hof van Justitie
- 7 juni Plechtige zitting ter gelegenheid van de ambtsaanvaarding van V. Skouris als rechter in het Hof van Justitie
- 17 september Plechtige verbintenis van de president en de nieuwe Leden van de Commissie van de Europese Gemeenschappen
- 5 oktober Plechtige zitting ter gelegenheid van het vertrek van J. Murray, rechter in het Hof van Justitie, en de ambtsaanvaarding van F. Macken als rechter in het Hof van Justitie
- 18 oktober Plechtige zitting ter nagedachtenis van G. F. Mancini, rechter in het Hof van Justitie
- 15 december Plechtige zitting ter gelegenheid van de ambtsaanvaarding van A. M. La Pergola als rechter in het Hof van Justitie, en het vertrek van C. W. Bellamy, rechter in het Gerecht van eerste aanleg, alsmede de ambtsaanvaarding van N. J. Forwood als rechter in het Gerecht van eerste aanleg

D —

**Bezoeken of deelneming aan officiële evenementen
in 1999**

- 13 januari Bijwoning van de plechtige openingszitting van de Cour de cassation te Parijs door de president en een delegatie van het Hof
- 15-17 februari Deelneming door een delegatie van het Hof aan een colloquium van de West-Afrikaanse economische en monetaire unie te Ouagadougou
- 16 februari Bezoek van de president en een delegatie van het Hof aan het Spaanse constitutionele hof te Madrid
- 24-25 maart Deelneming door een delegatie van het Hof aan een conferentie georganiseerd door de commissie vrijheden van de burger en binnenlandse zaken van het Europees Parlement te Brussel
- 6-9 april Officieel bezoek van de president aan het hof van justitie van Centraal-Amerika te Managua
- 26 april Deelneming door de president aan een colloquium ter gelegenheid van 150 jaar grondwet in Denemarken op uitnodiging van de voorzitter van het Deense parlement. Lezing van de president over „De Europese rechtsorde in constitutioneel perspectief” in het kader van dit colloquium
- 10-11 mei Deelneming door een delegatie van het Hof aan de voorbereidende vergadering van het colloquium van raden van state en hoogste administratieve rechtscolleges te Wenen
- 13 mei Deelneming door een delegatie van het Hof aan de uitreiking van „Internationaler Karlpreis” aan Tony Blair, eerste minister van het Verenigd Koninkrijk, te Aken

14 mei	De president van het Hof presideert de overhandiging van de internationale prijs „Justice dans le Monde” aan Aharon Barak, president van het hooggerechtshof van Israel, door de stichting „Justice dans le monde de l’Union international des magistrats” te Madrid
14-15 mei	Deelneming door een delegatie van het Hof aan de jaarvergadering van de vereniging van Duitse, Italiaanse en Franse administratieve rechters te Rome
17-19 mei	Deelneming door een delegatie van het Hof aan de „XI Conference of the European Constitutional Courts” te Warschau
25 mei	Bijwoning door een delegatie van het Hof van de presentatie van het jaarverslag van de Italiaanse raad voor de mededinging te Rome
10 juni	Deelneming door de president aan de plechtige ingebruikneming van de zetel van het Bureau voor de harmonisatie van de interne markt (BHIM) te Alicante
11 juni	De president houdt de openingstoespraak van het colloquium over grondrechten in Europa en Noord-Amerika te Trier
13 juli	De president houdt de openingstoespraak van de cursussen over de bevoegdheden van de staat en de Europese Unie, georganiseerd door de hoge raad voor de magistratuur te La Coruña
27 september	Deelneming door de president en een delegatie van het Hof aan het colloquium Architectuur van de rechtspleging van de Europese Unie, georganiseerd door de CCBE (Consultatieve Commissie der Balies van de Europese Gemeenschap) en de Finse vereniging voor Europees recht te Helsinki
30 september	Deelneming door een delegatie van het Hof aan de openingszitting van het 50e academisch jaar van het Europacollege te Brugge

1 oktober	Deelneming door een delegatie van het Hof aan de plechtige opening van het gerechtelijk jaar te Londen
2-3 november	Officieel bezoek van de president en een delegatie van het Hof aan het Spaanse constitutionele hof alsmede het hof van cassatie en de hoge raad voor de magistratuur te Madrid
19-20 november	Deelneming door de president en een delegatie van het Hof aan een colloquium georganiseerd door de Consultatieve Commissie der Balies van de Europese Gemeenschap en het Europacollege over de architectuur van de rechtspleging van de Europese Unie te Brugge
13 december	Deelneming door de president en een delegatie van het Hof, op uitnodiging van de vice-president van de Franse Conseil d'État, aan de viering van het 200-jarig bestaan van deze instantie te Parijs
14 december	Deelneming door de president aan de plechtige ingebruikneming van de nieuwe zetel van het Europees Parlement te Straatsburg
17 december	Deelneming als waarnemer van een delegatie van het Hof aan de werkgroep belast met de opstelling van het handvest voor de grondrechten van de Europese Unie te Brussel

Hoofdstuk IV

Tabellen en statistieken

A – Gerechtelijke werkzaamheden van het Hof van Justitie

1. Analytisch register van de door het Hof van Justitie in 1999

gewezen arresten 185

blz.

Ambtenarenstatuut	185
Associatie van landen en gebieden overzee	186
Beginnelsen van gemeenschapsrecht	186
EGA	187
Externe betrekkingen	188
Fiscale bepalingen	189
Harmonisatie van wetgevingen	193
Institutioneel recht	196
Landbouw	197
Mededinging	203
Milieu en consumenten	207
Regionaal beleid	211
Sociale politiek	212
Steunmaatregelen van de staten	215
Toetreding van nieuwe staten	216
Vennootschapsrecht	217
Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen	220
Vervoer	221
Voorrechten en immuniteiten	222
Vrij verkeer van goederen	222
Vrij verkeer van kapitaal	226
Vrij verkeer van personen	226
Vrij verrichten van diensten	231

2. Andere beslissingen van het Hof van Justitie, die in de weekoverzichten 1999 zijn opgenomen

235

3. Gerechtelijke statistieken 237

1. Analytisch register van de door het Hof van Justitie in 1999 gewezen arresten

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

AMBTENARENSTATUUT

C-304/97 P	18 maart 1999	F. Carbajo Ferrero/Europees Parlement	Hogere voorziening — Intern vergelijkend onderzoek — Aanstelling in ambt van afdelingshoofd
C-2/98 P	18 maart 1999	H. de Compte/Europees Parlement	Ambtenaren — Verzoek om herziening van arrest van Gerecht van eerste aanleg — Hogere voorziening bij Hof van Justitie
C-430/97	10 juni 1999	J. Johannes/H. Johannes	Ambtenaren — Pensioenrechten — Verrekening van pensioenrechten in echtscheidingsprocedure
C-155/98 P	1 juli 1999	S. C. Alexopoulou/Comm issie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Kennelijk ongegrond of niet-ontvankelijk verklaard beroep — Indeling in rang
C-257/98 P	9 september 1999	A. Lucccioni/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Beroep tot schadevergoeding
C-327/97 P	5 oktober 1999	C. Apostolidis e.a./Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Bezoldiging — Aanpassingscoëfficiënt — Tenuitvoerlegging van een arrest van het Gerecht

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-191/98 P	18 november 1999	G. Tzoanos/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Verwerping van beroep tot nietigverklaring van maatregel van tuchtrechtelijk ontslag — Gelijktijdig botsen van tuchtprocedure en strafrechtelijke vervolgingen (artikel 85, vijfde alinea, Ambtenarenstatuut
C-150/98 P	16 december 1999	Economisch en Sociaal Comité van de Europese Gemeenschappen/E	Hogere voorziening — Vrijheid van meningsuiting ten aanzien van hiërarchieke meerderen — Loyaliteitsplicht en waardigheid van ambt — Tuchtmaatregel — Plaatsing in lagere salaristrap

ASSOCIATIE VAN LANDEN EN GEBIEDEN OVERZEE

C-390/95 P	11 februari 1999	Antillean Rice Mills NV e.a./Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Bevoegdheid van Raad tot vaststelling van beperkingen voor invoer van landbouwproducten van oorsprong uit landen en gebieden overzee
------------	------------------	---	---

BEGINSELEN VAN GEMEENSCHAPSRECHT

C-343/96	9 februari 1999	Dilexport Srl/Amministrazione delle Finanze dello Stato	Met artikel 95 van Verdrag strijdige binnenlandse belastingen — Terugvordering van het onverschuldigd betaalde — Nationale procedurevoorschriften
----------	-----------------	---	---

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-172/98	29 juni 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkrijk België	Niet-nakoming — Artikel 6 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 12 EG) — Vrijheid van vestiging — Vereiste, voor toekenning van rechtspersoonlijkheid aan vereniging, van aanwezigheid van Belgische leden

EGA

C-161/97 P	22 april 1999	Kernkraftwerke Lippe-Ems GmbH/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — EGA-Verdrag — Nietigverklaring en Schadevergoeding — Afsluiting van contract voor levering van uranium — Vereenvoudigde procedure — Bevoegdheden van Agentschap — Termijn voor afsluiting van contract — Juridisch bezwaar tegen afsluiting — Diversificatiebeleid — Herkomst van uranium — Aan marktprijzen gerelateerde prijzen
------------	---------------	--	--

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

EXTERNE BETREKKINGEN

C-416/96	2 maart 1999	N. El-Yassini/Secretary of State for the Home Department	Begrip nationale rechterlijke instantie in de zin van artikel 177 van het Verdrag — Samenwerkingsovereenkomst EEG-Marokko — Artikel 40, eerste alinea — Beginsel van non-discriminatie op gebied van arbeidsvoorwaarden en beloning — Rechtstreekse werking — Draagwijdte — Weigering verblijfsvergunning te verlengen waardoor arbeid van Marokkaans werknemer in lidstaat wordt beëindigd
C-262/96	4 mei 1999	S. Sürül/Bundesanstalt für Arbeit	Associatieovereenkomst EEG-Turkije — Besluit van associatieraad — Sociale zekerheid — Verbod van discriminatie op grond van nationaliteit — Rechtstreekse werking — Turks onderdaan die toestemming heeft in lidstaat te verblijven — Recht op gezinsbijslagen onder dezelfde voorwaarden als onderdanen van die staat
C-321/97	15 juni 1999	U.-B. Andersson en S. Wåkerås-Andersson/Svenska staten (Zweedse Staat)	Artikel 234 EG (ex artikel 177) — EER-Overeenkomst — Bevoegdheid van Hof — Toetreding tot Europese Unie — Richtlijn 80/987/EEG — Aansprakelijkheid van staat

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-189/97	8 juli 1999	Europees Parlement/Raad van de Europese Unie	Visserijovereenkomst E u r o p e s e Gemeenschap/Mauretanië — Akkoorden met aanzienlijke gevolgen voor de gemeenschapsbegroting
C-179/98	11 november 1999	Belgische Staat/F. Mesbah	Samenwerkingsovereenkomst EEG-Marokko — Artikel 41, lid 1 — Beginsel van non-discriminatie op gebied van sociale zekerheid — Personele werkingssfeer
C-89/96	23 november 1999	Portugese Republiek/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Nietigverklaring — Handelspolitiek — Kwantitatieve maxima voor invoer van textielproducten — Producten van oorsprong uit India — Verordening (EG) nr. 3053/95 — Gedeeltelijke intrekking
C-149/96	23 november 1999	Portugese Republiek/Raad van de Europese Unie	Handelspolitiek — Toegang tot de markt voor textielproducten — Producten van oorsprong uit India en Pakistan

FISCALE BEPALINGEN

C-181/97	28 januari 1999	A. J. van der Kooy/Staatssecretaris van Financiën	Vierde deel EG-Verdrag — Artikel 227 EG-Verdrag — Artikel 7, lid 1, sub a, van Zesde richtlijn (77/388/EEG) — Goederen die zich in landen en gebieden overzee in vrij verkeer bevinden
----------	-----------------	---	--

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-349/96	25 februari 1999	Card Protection Plan Ltd (CPP)/Commissioners of Customs & Excise	Zesde BTW-richtlijn — Pakket van diensten — Een enkele dienst — Begrip — Vrijstellingen — Handelingen ter zake van verzekering — Hulpverlening — Diensten verricht door verzekeringsagenten — Beperking van de vrijstelling van handelingen ter zake van verzekering tot die verricht door toegelaten verzekeraars
C-48/97	27 april 1999	Kuwait Petroleum (GB) Ltd/Commissioners of Customs & Excise	Zesde BTW-richtlijn — Verkoopbevorderende actie — Afgifte van goederen tegen inwisseling van waardebonnen — Levering onder bezwarende titel — Prijskortingen en -rabatten — Begrip
C-136/97	29 april 1999	Norbury Developments Ltd/Commissioners of Customs & Excise	BTW — Zesde richtlijn — Overgangsbepalingen — Handhaving van vrijstellingen — Levering van bouwterrein
C-338/97, C-344/97 en C-390/97	8 juni 1999	Erna Pelzl e.a./Steiermärkische Landesregierung Wiener Städtische Allgemeine Versicherungs AG e.a./Tiroler Landesregierung STUAG Bau-Aktiengesellschaft/Kärntner Landesregierung	Artikel 33 van de Zesde richtlijn (77/388/EEG) — Omzetbelasting — Bijdragen aan verenigingen voor vreemdelingenverkeer en aan fonds tot bevordering van het toerisme

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-346/97	10 juni 1999	Braathens Sverige AB (voorheen Transwede Airways AB)/Riksskatteverket	Richtlijn 92/81/EEG — Harmonisatie van structuur van accijns op minerale oliën — Minerale oliën die worden geleverd voor gebruik als brandstof voor andere luchtvaart dan particuliere plezierluchtvaart — Vrijstelling van geharmoniseerde accijns
C-394/97	15 juni 1999	Strafzaak tegen S. Heinonen	Goederen die deel uitmaken van persoonlijke bagage van reizigers — Reizigers die uit derde landen komen — Vrijstellingen — Invoerverbod gerelateerd aan minimumduur van verblijf in buitenland
C-421/97	15 juni 1999	Y. Tarantik/Direction des services fiscaux de Seine-et-Marne	Artikel 95 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 90 EG) — Differentiële belasting op motorvoertuigen
C-166/98	17 juni 1999	Société critouridienne de distribution (Socridis)/Receveur principal des douanes	Binnenlandse belasting — Artikel 95 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 90 EG) — Richtlijnen 92/83/EEG en 92/84/EEG — Verschillende belasting op wijn en op bier
C-158/98	29 juni 1999	Staatssecretaris van Financiën/Coffeeshop „Siberië” vof	Belastingbepalingen — Harmonisatie van wetgevingen — Omzetbelasting — Gemeenschappelijk stelsel van belasting over toegevoegde waarde — Zesde richtlijn — Werkingssfeer — Terbeschikkingstelling van tafel voor verkoop van drugs

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-254/97	8 juli 1999	Société Baxter e.a./Premier ministre e.a.	Nationale heffingen — Belastingaftrek — Werkelijke uitgaven voor o n d e r z o e k — F a r m a c e u t i s c h e specialiteiten
C-216/97	7 september 1999	J. Gregg en M. Gregg/Commissioners of Customs and Excise	BTW — Zesde richtlijn — Vrijstellingen voor bepaalde activiteiten van algemeen belang — Inrichting — Organisatie — Begrip — Diensten van associatie van twee natuurlijke personen (partnership)
C-414/97	16 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkr ijk Spanje	Niet-nakoming — Invoer en verwerving van wapens — Zesde BTW-richtlijn — Nationale wettelijke regeling niet-conform
C-56/98	29 september 1999	Modelo SGPS SA/Director-Geral dos Registos e Notariado	Richtlijn 69/335/EEG — Indirecte belastingen op bijeengbrengen van kapitaal — Kosten voor opstelling van notariële akte waarin vermeerdering van maatschappelijk kapitaal en wijziging van naam en z e t e l v a n kapitaalvennootschap worden vastgelegd
C-305/97	5 oktober 1999	Royscot Leasing Ltd e.a./Commissioners of Customs & Excise	BTW — Artikel 11, leden 1 en 4, van de Tweede richtlijn — Artikel 17, leden 2 en 6, van de Zesde richtlijn — Recht op aftrek — Uitsluitingen door nationale bepalingen daterende van vóór de Zesde richtlijn

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-350/98	11 november 1999	Henkel Hellas ABEE/Elliniko Dimosio	Richtlijn 69/335/EEG — Indirecte belastingen op het bijeengbrengen van kapitaal — B e l a s t i n g o p kapitalisatie van niet- uitgekeerde winsten

HARMONISATIE VAN WETGEVINGEN

C-120/97	21 januari 1999	Upjohn Ltd en The Licensing Authority e.a.	F a r m a c e u t i s c h e specialiteiten — Intrekking van vergunning voor in de handel brengen — Rechterlijke toetsing
C-347/97	21 januari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkr ijk België	Niet-nakoming — Richtlijn 91/157/EEG inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten — Verzuim van lidstaat om de in artikel 6 van de richtlijn bedoelde programma's op te stellen
C-237/97	11 februari 1999	AFS Intercultural Programs Finland ry	Richtlijn 90/314/EEG betreffende pakketreizen, met inbegrip van vakantiepakketten en rondreispakketten — Werkingssfeer — Organisatie van scholierenuitwisselingen
C-63/97	23 februari 1999	Bayerische Motorenwerke AG (BMW) en BMW Nederland BV/Ronald Karel Deenik	Merkenrichtlijn — Ongeoorloofd gebruik van BMW-merk in advertenties van garagehouder
C-319/98	25 februari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkr ijk België	Niet-nakoming — Niet- uitvoering van richtlijn 94/47/EG
C-112/97	25 maart 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Italiaans e Republiek	Niet-nakoming — Richtlijn 9 0 / 3 9 6 / E E G — Verwarmingstoestellen — Plaatsing in bewoonde ruimten

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-425/97 t/m C-427/97	11 mei 1999	Strafzaken tegen A. Albers, M. van den Berkmortel en L. Nuchelmans	Richtlijn 83/189/EEG — Technische voorschriften — Mededelingsplicht — Verbod van stoffen met groeibevorderende werking
C-319/97	1 juni 1999	Strafzaak tegen A. Kortas	Artikel 100 A, lid 4, EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 95, leden 4 tot en met 9, EG) — Richtlijn 94/36/EG inzake kleurstoffen die in levensmiddelen mogen worden gebruikt — Kennisgeving van daarvan afwijkende nationale bepalingen — Geen bevestiging door Commissie — Gevolg
C-33/97	3 juni 1999	Colim NV/Bigg's Continent Noord NV	Informatieprocedure op gebied van normen en technische voorschriften — Richtlijn 83/189/EEG — Etikettering en presentatie van producten — Bescherming van consument — Taal
C-140/97	15 juni 1999	W. Rechberger e.a./Republiek Oostenrijk	Richtlijn 90/314/EEG betreffende pakketreizen, met inbegrip van vakantiepakketten en rondreispakketten — Tegen verlaagde prijs aan abonnees van dagblad aangeboden reis — O m z e t t i n g — Aansprakelijkheid van lidstaat
C-342/97	22 juni 1999	Lloyd Schuhfabrik Meyer & Co. GmbH/Klijsen Handel BV	Richtlijn 89/104/EEG — M e r k e n r e c h t — Verwarringsgevaar — Auditieve gelijkenis
C-60/98	29 juni 1999	Butterfly Music Srl/Carosello Edizioni Musicali e Discografiche Srl (CEMED)	Auteursrechten en naburige rechten — Richtlijn 93/98/EEG — Harmonisatie van beschermingstermijn

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-173/98	1 juli 1999	Sebago Inc., Ancienne Maison Dubois et Fils SA/G-B Unic SA	Merk — Uitputting van recht van merkhouder — Toestemming van houder
C-178/98	8 juli 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Richtlijn 91/157/EEG inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten — Verzuim van lidstaat de in artikel 6 van richtlijn bedoelde programma's vast te stellen
C-215/98	8 juli 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Helleens e Republiek	Niet-nakoming — Richtlijn 91/157/EEG inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten — Verzuim van lidstaat de in artikel 6 van richtlijn bedoelde programma's vast te stellen
C-375/97	14 september 1999	General Motors Corporation/Yplon SA	Richtlijn 89/104/EEG — Merken — Bescherming — Waren of diensten die niet soortgelijk zijn — Bekend merk
C-401/98	14 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Helleens e Republiek	Niet-nakoming — Niet- uitvoering van richtlijn 94/47/EG
C-392/97	16 september 1999	Farmitalia Carlo Erba Srl	Farmaceutische specialiteiten — Aanvullend beschermingscertificaat
C-391/98	21 oktober 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Helleens e Republiek	Niet-nakoming — Richtlijn 93/43/EEG — Niet- uitvoering binnen gestelde termijn

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-94/98	16 december 1999	The Queen, ex parte: Rhône-Poulenc Rorer Ltd, May & Baker Ltd/The Licensing Authority established by the Medicines Act 1968 (vertegenwoordigd door The Medicines Control Agency)	Geneesmiddelen — Vergunning voor het in de handel brengen — Parallele invoer

INSTITUTIONEEL RECHT

C-245/95 P-INT	19 januari 1999	NSK Ltd e.a./Commissie e.a.	Hogere voorziening — D u m p i n g — Kogellagers van oorsprong uit Japan — Interpretatie
C-42/97	23 februari 1999	Europees Parlement/Raad van de Europese Unie	Beschikking 96/664/EG van de Raad — Bevordering van taalverscheidenheid in Gemeenschap in informatiemaatschappij — Rechtsgrondslag
C-65/97	25 februari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Cascina Laura Sas si arch. Aldo Delbò e C. e.a.	Artikel 181 EG-Verdrag — Arbitragebeding — Niet-uitvoering van overeenkomst
C-69/97	27 april 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/SNUA Srl	Arbitragebeding — Niet- n a k o m i n g v a n overeenkomst
C-172/97	10 juni 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/SIVU du plan d'eau de la Vallée du Lot en Hydro- Réalizations SARL	Arbitragebeding — Niet- uitvoering van een overeenkomst

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-334/97	10 juni 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Comune di Montorio al Vomano	Artikel 238 EG (ex artikel 181) — Arbitragebeding — Niet-uitvoering van twee contracten
C-209/97	18 november 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Raad van de Europese Unie	Verordening (EG) nr. 515/97 — Rechtsgrondslag — Artikel 235 EG-Verdrag (thans artikel 308 EG) of artikel 100 A EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 95 EG)

LANDBOUW

C-416/97	21 januari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Italiaanse Republiek	Niet-nakoming — Richtlijnen 93/119/EG, 94/42/EG, 94/16/EG en 93/118/EG — Niet-omzetting binnen gestelde termijnen
C-54/95	21 januari 1999	Bondsrepubliek Duitsland/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Goedkeuring van rekeningen — EOGFL — Niet-erkenning van uitgaven — Begrotingsjaar 1991
C-73/97 P	21 januari 1999	Franse Republiek/Comafica SpA e.a.	Hogere voorziening — Sector bananen — Nietigverklaring van verordening (EG) nr. 3190/93 — Exceptie van niet-ontvankelijkheid
C-181/96	28 januari 1999	G. Wilkens/Landwirtschaftskammer Hannover	Extraheffing op melk — Specifieke referentiehoeveelheid — Verbintenis tot niet-levering en omschakeling — Verplichtingen — Niet-nakoming — Intrekking van omschakelingspremie — Intrekking met terugwerkende kracht van quotum

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-303/97	28 januari 1999	Verbraucherschutzverein eV/Sektkellerei G. C. Kessler GmbH und Co.	Merk — Mousserende wijn — Artikel 13, lid 2, sub b, van verordening (EEG) nr. 2333/92 — Omschrijving van product — Bescherming van c o n s u m e n t — Verwarringsgevaar
C-354/97	9 februari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Richtlijnen 93/74/EEG, 94/28/EG, 94/39/EG, 95/9/EG en 95/10/EG
C-179/97	2 maart 1999	Koninkrijk Spanje/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Visserij — Instandhouding van de rijkdommen van de zee — Inspectie van visserijvaartuigen — Door de Visserijorganisatie voor het noordwestelijk deel van de Atlantische Oceaan vastgestelde regeling inzake gezamenlijke internationale inspectie
C-100/96	11 maart 1999	The Queen/Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte: British Agrochemicals Association Ltd	Vergunning voor het in de handel brengen — Uit een EER-land of derde land i n g e v o e r d gewasbeschermingsmiddel — Gelijkheid met een door de lidstaat van invoer reeds t o e g e l a t e n gewasbeschermingsmiddel — Beoordeling van de g e l i j k h e i d — Beoordelingsbevoegdheid van de lidstaat
C-289/96, C-293/96 en C-299/96	16 maart 1999	Koninkrijk Denemarken, Bondsrepubliek Duitsland en Franse Republiek/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Nietigverklaring — Verordening (EEG) nr. 2081/92 van de Raad — Verordening (EG) nr. 1107/96 van de Commissie — Registratie van geografische a n d u i d i n g e n e n o o r s p r o n g s b e n a m i n g e n — Feta

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-59/97	18 maart 1999	Italiaanse Republiek/Commissie van de Europese Gemeenschappen	EOGFL — Goedkeuring van rekeningen — Begrotingsjaar 1992
C-28/94	22 april 1999	Koninkrijk der Nederlanden/Commissie van de Europese Gemeenschappen	EOGFL — Goedkeuring van rekeningen — Begrotingsjaar 1990 — Boter
C-31/98	28 april 1999	P. Luksch/Hauptzollamt Weiden	L a n d b o u w — Gemeenschappelijke ordening der markten — Groenten en fruit — Invoer van zure kersen uit d e r d e l a n d e n — T o e p a s s i n g v a n compenserende heffing die gelijk is aan verschil tussen minimumprijs en prijs bij invoer — Toepasselijkheid op bedorven producten
C-288/97	29 april 1999	Consorzio fra i Caseifici dell'Altopiano di Asiago/Regione Veneto	Melk — Extra heffing — B e g r i p k o p e r — Coöperatieve vereniging van producenten
C-376/97	10 juni 1999	Bezirksregierung Lüneburg/Karl-Heinz Wettwer	Speciale premie voor producenten van rundvlees — Verplichting voor aanvrager om runderen g e d u r e n d e minimumperiode op zijn bedrijf te houden — Overgang van bedrijf tijdens die periode bij wege van geanticipeerde erfopvolging onder levenden — Gevolgen voor recht op premie
C-14/98	1 juli 1999	Battital Srl/Regione Piemonte	Sanitaire en fytosanitaire bescherming van planten — Richtlijn 77/93/EEG — Richtlijn 92/76/EEG — Verbod om in Italië uit derde landen afkomstige planten van de soort Citrus binnen te brengen — Beperking in de tijd

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-374/97	9 september 1999	A. Feyrer/Landkreis Rottal-Inn	Richtlijn 85/73/EEG — Retributies voor keuringen en sanitaire controles van vers vlees — Rechtstreekse werking
C-64/98 P	9 september 1999	Odette Nicos Petrides Co. Inc./Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — B e r o e p t o t schadevergoeding — Gemeenschappelijke marktordening voor ruwe tabak — Afwijzing door Commissie van ontvangen b i e d i n g e n i n inschrijvingsprocedures voor de verkoop van tabak i n b e z i t v a n interventiebureaus — Ontoereikende motivering, b e g i n s e l e n v a n evenredigheid, gelijke b e h a n d e l i n g e n eerbiediging van de rechten van de verdediging
C-106/97	21 september 1999	Dutch Antillian Dairy Industry Inc., Verenigde Douane-Agenten BV/Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees	Associatie van landen en gebieden overzee — Invoer van boter van oorsprong uit Nederlandse Antillen — Gezondheidsvoorschriften voor producten op basis van melk — Artikelen 131 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 182 EG), 132 EG-Verdrag (thans artikel 183 EG), 136 en 227 EG-Verdrag (thans, na w i j z i g i n g , artikelen 187 EG en 299 EG) — Richtlijn 92/46/EEG — Beschikking 94/70/EG
C-179/95	5 oktober 1999	Koninkrijk Spanje/Raad van de Europese Unie	Visserij — Verordening houdende beperking en verdeling over de lidstaten v a n d e vangstmogelijkheden — Ruil van visserijquota — Nietigverklaring

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-240/97	5 oktober 1999	Koninkrijk Spanje/Commissie van de Europese Gemeenschappen	EOGFL — Goedkeuring van rekeningen — Begrotingsjaar 1993 — Restituties bij uitvoer van boter en rundvlees — Steun bij verwerking van citrusvruchten
C-10/98 P	5 oktober 1999	Azienda Agricola „Le Canne” Srl/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — A q u i c u l t u u r — Verordeningen (EEG) nr. 4028/86 en 1116/88 — Communautaire financiële bijstand — Vermindering van bijstand
C-104/97 P	14 oktober 1999	Atlanta AG/Europese Gemeenschap	Hogere voorziening — Niet-contractuele aansprakelijkheid — Gemeenschappelijke ordening der markten — Bananen — Invoerregeling
C-44/97	21 oktober 1999	Bondsrepubliek Duitsland/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Goedkeuring van rekeningen — EOGFL — Niet-erkenning van uitgaven — Begrotingsjaar 1992-1993
C-253/97	28 oktober 1999	Italiaanse Republiek/Commissie van de Europese Gemeenschappen	EOGFL — Goedkeuring van rekeningen — Begrotingsjaar 1993
C-151/98 P	18 november 1999	Pharos SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Diergeneesmiddelen — Somatosalm — Procedure tot vaststelling van maximumwaarden voor residuen — Comité voor aanpassing van richtlijnen — Ontbreken van advies — Termijn om voorstel bij de Raad in te dienen

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-74/98	16 december 1999	DAT-SCHAUB amba/Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri	Gemeenschappelijke marktordening — Rundvlees — Restituties bij uitvoer — Rundvlees dat vóór binnenkomst in land van invoer be- of verwerking heeft o n d e r g a a n — I n t e r n a t i o n a l e overeenkomsten — G e v o l g e n — Samenwerkingsovereenko- mst tussen de Europese Economische Gemeenschap enerzijds en de landen die partij zijn bij het Handvest van de Raad voor Samenwerking van de Arabische Golfstaten anderzijds
C-137/99	16 december 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Helleens e Republiek	Niet-nakoming — Niet- uitvoering van richtlijn 96/43/EG
C-101/98	16 december 1999	Union Deutsche Lebensmittelwerke GmbH/Schutzverband gegen Unwesen in der Wirtschaft eV	Bescherming van de benaming van melk en zuivelproducten bij het in de handel brengen — Verordening (EEG) nr. 1898/87 — Richtlijn 89/398/EEG — Gebruik van de benaming kaas ter aanduiding van een dieetproduct waarin het natuurlijke vet is vervangen door plantaardig vet

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

MEDEDINGING

C-215/96 en C-216/96	21 januari 1999	C. Bagnasco e.a./Banca Popolare di Novara soc. coop. arl e.a.	Artikelen 85 en 86 EG- Verdrag — Uniforme bankcondities voor opening v a n r e k e n i n g - courantkrediet en algemene borgtocht
C-59/98	25 februari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Groothe rtogdom Luxemburg	Niet-nakoming — Niet- omzetting van richtlijn 94/46/EG
C-119/97 P	4 maart 1999	Union française de l'express (Ufex) e.a./Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — M e d e d i n g i n g — Verwerping van een beroep tot nietigverklaring — Taak van de Commissie krachtens de artikelen 85 en 86 EG-Verdrag — B e o o r d e l i n g v a n communautair belang
C-126/97	1 juni 1999	Eco Swiss China Time Ltd/Benetton International NV	Ambtshalve toepassing van artikel 85 EG-Verdrag (thans artikel 81 EG) door een scheidsgerecht — Bevoegdheid van nationale rechter tot vernietiging van arbitrale vonnissen

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-49/92 P	8 juli 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Anic Partecipazioni SpA	Hogere voorziening — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van Commissieleden — Mededingingsregels voor ondernemingen — Begrippen overeenkomst en onderling afgestemde feitelijke gedraging — Aansprakelijkheid van onderneming voor gehele inbreuk — Verwijtbaarheid van inbreuk — Geldboete
C-51/92 P	8 juli 1999	Hercules Chemicals NV/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Procedure — Verplichting, gelijktijdig arrest te wijzen in zaken die betrekking hebben op dezelfde beschikking — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van Commissieleden — Mededingingsregels voor ondernemingen — Rechten van de verdediging — Toegang tot dossier — Geldboete

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-199/92 P	8 juli 1999	Hüls AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Reglement voor de procesvoering van het Gerecht — Heropening van mondelinge behandeling — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van Commissieleden — Mededingingsregels voor ondernemingen — Begrippen overeenkomst en onderling afgestemde feitelijke gedraging — Beginselen en regels op het gebied van bewijs — Vermoeden van onschuld — Geldboete
C-200/92 P	8 juli 1999	Imperial Chemical Industries plc (ICI)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Reglement voor de procesvoering van het Gerecht — Heropening van mondelinge behandeling — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van Commissieleden
C-227/92 P	8 juli 1999	Hoechst AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Reglement voor de procesvoering van het Gerecht — Heropening van mondelinge behandeling — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van Commissieleden

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-234/92 P	8 juli 1999	Shell International Chemical Company Ltd/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Reglement voor de procesvoering van het Gerecht — Heropening van mondelinge behandeling — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van Commissieleden
C-235/92 P	8 juli 1999	Montecatini SpA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van commissieleden — Mededingingsregels voor onderneming — Begrippen overeenkomst en onderling afgestemde feitelijke gedraging — Verjaring — Geldboete
C-245/92 P	8 juli 1999	Chemie Linz GmbH/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Reglement voor de procesvoering van het Gerecht — Heropening van mondelinge behandeling — Reglement van orde van de Commissie — Procedure van vaststelling van een beschikking door college van Commissieleden
C-5/93 P	8 juli 1999	DSM NV/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Verzoek om herziening — Ontvankelijkheid
C-310/97 P	14 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/AssiDomän Kraft Products AB e.a.	Hogere voorziening — Werking van nietigverklaringsarrest jegens derden

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-22/98	16 september 1999	Strafzaak tegen J. C. Becu e.a.	Nationale wettelijke regeling die uitoefening v a n b e p a a l d e havenactiviteiten aan erkende havenarbeiders voorbehoudt — Begrip onderneming — Bijzondere of exclusieve rechten
C-67/96	21 september 1999	Albany International BV/Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie	Verplichte deelneming in bedrijfspensioenfonds — Verenigbaarheid met mededingingsregels — Kwalificatie van bedrijfspensioenfonds als onderneming
C-115/97, C-116/97 en C-117/97	21 september 1999	Brentjens' Handelsonderneming BV/Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Handel in Bouwmaterialen	Verplichte deelneming in bedrijfspensioenfonds — Verenigbaarheid met mededingingsregels — Kwalificatie van bedrijfspensioenfonds als onderneming
C-219/97	21 september 1999	Maatschappij Drijvende Bokken BV/Stichting Pensioenfonds voor de Vervoer- en Havenbedrijven	Verplichte deelneming in bedrijfspensioenfonds — Verenigbaarheid met mededingingsregels — Kwalificatie van bedrijfspensioenfonds als onderneming

MILIEU EN CONSUMENTEN

C-150/97	21 januari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Portuges e Republiek	Niet-nakoming — Richtlijn 85/337/EEG
C-207/97	21 januari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkr ijk België	Niet-nakoming — Richtlijn 76/464/EEG van de Raad — Waterverontreiniging — Niet-omzetting

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-164/97 en C-165/97	25 februari 1999	Europees Parlement/Raad van de Europese Unie	Verordeningen betreffende de bescherming van de b o s s e n t e g e n luchtverontreiniging en t e g e n b r a n d — Rechtsgrondslag — Artikel 43 EG-Verdrag — Artikel 130 S EG-Verdrag — Prerogatieven van het Parlement
C-195/97	25 februari 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Italiaans e Republiek	Niet-nakoming — Niet- uitvoering van richtlijn 91/676/EEG
C-166/97	18 maart 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Behoud van vogelstand — Speciale beschermingszones
C-423/97	22 april 1999	Travel Vac SL/M. J. Antelm Sanchis	Richtlijn 85/577/EEG — Werkings sfeer — Overeenkomst van timesharing — Recht van afstand
C-340/96	22 april 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Verenig d Koninkrijk van Groot- Brittannië en Noord- Ierland	Niet-nakoming — Richtlijn 80/778/EEG — Voor menselijke consumptie bestemd water — Regeling voor de tenuitvoerlegging van kwaliteitsnormen voor water

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-293/97	29 april 1999	The Queen/Secretary of State for the Environment, Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte: H.A. Standley e.a., D.G.D. Metson e.a., in aanwezigheid van: National Farmer's Union	Richtlijn 91/676/EEG — Bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen — Vaststelling van door verontreiniging beïnvloede wateren — Aanwijzing van kwetsbare zones — Criteria — Geldigheid ten aanzien van beginsel dat vervuiler betaalt, beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden, evenredigheidsbeginsel en eigendomsrecht
C-198/97	8 juni 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Bondsre publiek Duitsland	Niet-nakoming — Richtlijn 76/160/EEG — Kwaliteit van zwemwater — Ontvankelijkheid van krachtens artikel 226 EG (ex artikel 169) ingesteld beroep — Met redenen omkleed advies — Naleving van collegialiteitsbeginsel binnen Commissie — Niet-naleving van artikelen 4, lid 1, en 6, lid 1, van richtlijn 76/160/EEG
C-102/97	9 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Bondsre publiek Duitsland	Niet-nakoming — Richtlijn 87/101/EEG — Verwijdering van afgewerkte olie — Uitvoering

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-217/97	9 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Bondsrepubliek Duitsland	Niet-nakoming — Richtlijn 90/313/EEG — Vrije toegang tot milieu-informatie — Begrip overheidsinstanties — Uitsluiting van rechterlijke instanties, Openbaar ministerie en tuchtrechtelijke instanties — Gedeeltelijke informatieverstrekking — Uitsluiting van recht op informatie gedurende administratieve procedure — Bedrag en modaliteiten van vergoedingen
C-435/97	16 september 1999	World Wildlife Fund (WWF) e.a./Autonome Provinz Bozen e.a.	Milieu — Richtlijn 85/337/EEG — Beoordeling van milieueffecten van bepaalde openbare en particuliere projecten
C-392/96	21 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Ierland	Niet-nakoming — Milieu — Richtlijn 85/337/EEG — Beoordeling van effecten van bepaalde openbare en particuliere projecten — Vaststelling van drempelwaarden
C-231/97	29 september 1999	A. M. L. van Rooij/Dagelijks bestuur van het waterschap de Dommel	Milieu — Richtlijn 76/464/EEG — Begrip lozing — Mogelijkheid dat lidstaat ruimere definitie van begrip lozing dan in de richtlijn vaststelt

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-232/97	29 september 1999	L. Nederhoff & Zn./Dijkgraaf en hoogheemraden van het Hoogheemraadschap Rijnland	Milieu — Richtlijnen 76/464/EEG, 76/769/EEG en 86/280/EEG — Begrip lozing — Mogelijkheid voor lidstaat om verdergaande maatregelen vast te stellen dan in richtlijn 76/464/EEG zijn voorgeschreven — Gevolgen van richtlijn 76/769/EEG voor dergelijke maatregel
C-175/98 en C-177/98	5 oktober 1999	Strafzaken tegen P. Lirussi en F. Bizzaro	Afvalstoffen — Richtlijnen 75/442/EEG en 91/689/EEG — Begrip voorlopige opslag, voorafgaande aan inzameling, op de plaats van productie — Begrip beheer van afvalstoffen
C-365/97	9 november 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Italiaanse Republiek	Niet-nakoming — Richtlijnen 75/442/EEG en 91/157/EEG — Beheer van afvalstoffen
C-184/97	11 november 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Bondsrepubliek Duitsland	Niet-nakoming — Richtlijn 76/464/EEG van de Raad — Waterverontreiniging — Niet-uitvoering
C-96/98	25 november 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Richtlijn 79/409/EEG — Behoud van vogelstand — Speciale beschermingszones

REGIONAAL BELEID

C-308/95	5 oktober 1999	Koninkrijk der Nederlanden/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Europees Fonds voor regionale ontwikkeling — Door het EFRO medegefinancierde projecten — Afsluitingsbesluit
----------	----------------	---	---

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-84/96	5 oktober 1999	Koninkrijk der Nederlanden/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Europees Fonds voor regionale ontwikkeling — Automatische ongedaanmaking van betalingsverplichting

SOCIALE POLITIEK

C-167/97	9 februari 1999	Regina/Secretary of State for Employment, ex parte: Seymour-Smith en Pérez	Mannelijke en vrouwelijke werknemers — Gelijke beloning — Gelijke behandeling — Vergoeding wegens onrechtmatig ontslag — Begrip beloning — Recht van werknemer op bescherming tegen onrechtmatig ontslag — Vallend onder toepassingsgebied van artikel 119 of richtlijn 76/207/EEG — Juridisch criterium om uit te maken of nationale maatregel indirecte discriminatie in de zin van artikel 119 van het Verdrag oplevert — Objectieve rechtvaardiging
C-309/97	11 mei 1999	Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse en Wiener Gebietskrankenkasse	Gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers
C-336/97	17 juni 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Italiaanse Republiek	Niet-nakoming — Onvolledige uitvoering van richtlijn 82/501/EEG
C-186/98	8 juli 1999	Strafzaken tegen M. A. Nunes, E. de Matos	Financiële bijstand van Europees Sociaal Fonds — Onjuist gebruik — Sancties naar gemeenschapsrecht en naar nationaal recht

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-354/98	8 juli 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Niet-omzetting van richtlijn 96/97/EG
C-281/97	9 september 1999	A. Krüger/Kreiskrankenh aus Ebersberg	Gelijke behandeling van mannen en vrouwen — Kerstgratificatie — Toekenningsvoorwaarden
C-249/97	14 september 1999	G. Gruber/Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG	Gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers — Ontslagvergoeding — Indirecte discriminatie
C-218/98	16 september 1999	O. D. Abdoulaye e.a./Régie nationale des usines Renault SA	Uitlegging van artikel 119 EG-Verdrag (de artikelen 117-120 EG-Verdrag zijn vervangen door de artikelen 136 EG-143 EG) en van de richtlijnen 75/117/EEG en 76/207/EEG — Collectieve overeenkomst die voorziet in een toelage voor zwangere vrouwen die met zwangerschapsverlof gaan
C-362/98	21 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Italiaanse Republiek	Niet-nakoming — Niet-uitvoering van richtlijn 93/103/EG
C-433/97 P	5 oktober 1999	IPK-München GmbH/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Nietigverklaring van beschikking van Commissie houdende weigering van betaling van saldo van financiële bijstand
C-333/97	21 oktober 1999	S. Lewen/L. Denda	Gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers — Recht op kerstgratificatie — Ouderschapsverlof en zwangerschapsverlof

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-430/98	21 oktober 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Groothertogdom Luxemburg	Niet-nakoming — Richtlijn 94/45/EG — Niet-uitvoering binnen gestelde termijn
C-273/97	26 oktober 1999	A. M. Sirdar/The Army Board, Secretary of State for Defence	Gelijke behandeling van mannen en vrouwen — Weigering, vrouw aan te stellen als kok bij Royal Marines
C-187/98	28 oktober 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Helleense Republiek	Niet-nakoming — Artikel 119 EG-Verdrag (de artikelen 117-120 EG-Verdrag zijn vervangen door de artikelen 136 EG-143 EG) — Richtlijnen 75/117/EEG en 79/7/EEG — Gelijke beloning voor mannen en vrouwen — Gezinsbijslag en gehuwdentoeelage — Ouderdomspensioen — Berekening — Geen opheffing met terugwerkende kracht van discriminerende voorwaarden
C-234/98	2 december 1999	G. C. Allen e.a./Amalgamated Construction Co. Ltd	Behoud van rechten van werknemers bij overgang van onderneming — Overgang binnen eenzelfde groep vennootschappen
C-26/99	16 december 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Groothertogdom Luxemburg	Niet-nakoming — Niet-uitvoering van richtlijn 95/30/EG
C-198/98	16 december 1999	G. Everson, T. J. Barrass/Secretary of State for Trade and Industry, Bell Lines Ltd, in liquidatie	Bescherming van werknemers bij insolventie van werkgever — Richtlijn 80/987/EEG — Werknemer die woont en werkt in andere lidstaat dan die waar werkgever hoofdzetel heeft — Waarborgfonds

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-47/99	16 december 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Groothe rotdom Luxemburg	Niet-nakoming — Richtlijn 94/33/EG — Niet-uitvoering binnen gestelde termijn
C-382/98	16 december 1999	The Queen/Secretary of State for Social Security, ex parte: J. H. Taylor	Richtlijn 79/7/EEG — Gelijke behandeling van mannen en vrouwen op gebied van sociale zekerheid — Toekenning van stookkostoelage — K o p p e l i n g a a n pensioenleeftijd

STEUNMAATREGELEN VAN DE STATEN

C-342/96	29 april 1999	Koninkrijk Spanje/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Toepassing van tarief van wettelijke rente in kader van overeenkomsten inzake de terugbetaling van lonen en de betaling van socialeverzekeringsschuld en
C-6/97	19 mei 1999	Italiaanse Republiek/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Staatssteun — Begrip — Belastingkrediet — Terugvordering — Absolute onmogelijkheid
C-295/97	17 juni 1999	Industrie Aeronautiche e Meccaniche Rinaldo Piaggio SpA/International Factors Italia SpA (Ifitalia), Dornier Luftfahrt GmbH, Ministero della Difesa	Artikel 92 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 87 EG) — Nieuwe steunmaatregel — Voorafgaande aanmelding
C-75/97	17 juni 1999	Koninkrijk België/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Staatssteun — Begrip — Verhoogde vermindering v a n socialezekerheidsbijdragen i n b e p a a l d e industriesectoren — Maribel bis/ter-regeling

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-256/97	29 juni 1999	Déménagements- Manutention Transport SA (DMT)	Artikel 92 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 87 EG) — Begrip staatssteun — Betalingsfaciliteiten toegekend door overheidsinstelling belast met inning van sociale werkgevers- en werknemersbijdragen
C-251/97	5 oktober 1999	Franse Republiek/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Artikel 92 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 87 EG) — Begrip steun — Verlaging van sociale lasten in ruil voor kosten die voor ondernemingen voortvloeien uit collectieve arbeidsovereenkomsten in zake arbeidstijdherschikking en -verkortung

TOETREDING VAN NIEUWE STATEN

C-206/97	29 juni 1999	Koninkrijk Zweden/Raad van de Europese Unie	Toetreding van het Koninkrijk Zweden — Visserij — Vaststelling totaal toegestane vangsthoeveelheden voor bepaalde visbestanden — Kabeljauw
C-355/97	7 september 1999	Landesgrundverkehrsrefer- ent der Tiroler Landesregierung en Beck Liegenschaftsverwaltungs- gesellschaft mbH, Bergdorf Wohnbau GmbH, in vereffening	Artikel 70 van Toetredingsakte Oostenrijk — Tweede woning — Procedure voor aankoop van onroerend goed in Tirol — Begrip bestaande wetgeving

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

VENNOOTSCHAPSRECHT

C-103/97	4 februari 1999	Josef Köllensperger GmbH & Co. KG en Atzwanger AG/Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz	Begrip nationale rechterlijke instantie in de zin van artikel 177 EG-Verdrag — Procedures inzake plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen en voor uitvoering van werken — Voor beroepsprocedures verantwoordelijke instantie
C-258/97	4 maart 1999	Hospital Ingenieure Krankenhaustechnik Planungs-Gesellschaft mbH (HI)/Landeskrankenanstalt en-Betriebsgesellschaft	Overheidsopdrachten voor dienstverlening — Werking van niet-omgezette richtlijn
C-272/97	22 april 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Bondsre publiek Duitsland	Niet-nakoming — Met redenen omkleed advies — Collegialiteitsbeginsel — Richtlijn 90/605/EEG tot wijziging van het toepassingsgebied van de richtlijnen 78/660/EEG en 83/349/EEG — Jaarrekening en geconsolideerde jaarrekening
C-108/97 en C-109/97	4 mei 1999	Windsurfing Chiemsee Produktions- und Vertriebs GmbH (WSC)/Boots- und Segelzubehör Walter Huber F. Attenberger	Richtlijn 89/104/EEG — Merken — Benamingen ter aanduiding van plaats van herkomst

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-225/97	19 mei 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Vrij verrichten van diensten — Procedures voor plaatsen van opdrachten — Sectoren water- en energievoorziening, vervoer en telecommunicatie
C-185/98	20 mei 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Helleense Republiek	Niet-nakoming — Niet-omzetting van richtlijn 92/101/EEG
C-275/97	14 september 1999	DE + ES Bauunternehmung GmbH/Finanzamt Bergheim	Vierde richtlijn 78/660/EEG — Jaarrekening — Beginsel van getrouw beeld — Voorzichtigheidsbeginsel — Beginsel van afzonderlijke waardering — Forfaitaire voorzieningen voor meerdere risico's — Voorwaarden
C-27/98	16 september 1999	Metalmeccanica Fracasso SpA, Leitschutz Handels- und Montage GmbH/Amt der Salzburger Landesregierung für den Bundesminister für wirtschaftliche Angelegenheiten	Overheidsopdrachten voor uitvoering van werken — Gunning van opdracht aan enige voor deelneming geschikt bevonden inschrijver
C-213/98	12 oktober 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Ierland	Niet-nakoming — Richtlijn 92/100/EEG
C-328/96	28 oktober 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Republiek Oostenrijk	Niet-nakoming — Overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken — Ontvankelijkheid — Verenigbaarheid met gemeenschapsrecht van voorwaarden betreffende aanbestedingen — Geen publicatie van bericht van aanbesteding

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-81/98	28 oktober 1999	Alcatel Austria AG e.a., Siemens AG Österreich, Sag-Schrack Anlagentechnik AG/Bundesministerium für Wissenschaft und Verkehr	Overheidsopdrachten — Procedure inzake het p l a a t s e n v a n overheidsopdrachten voor leveringen en voor de uitvoering van werken — Beroepsprocedure
C-275/98	18 november 1999	Unitron Scandinavia A/S, 3-S A/S, Danske Svineproducenters Serviceselskab/Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri	Overheidsopdrachten voor leveringen — Richtlijn 93/36/EEG — Plaatsing van overheidsopdrachten voor leveringen door andere concessiehouder dan aanbestedende dienst
C-107/98	18 november 1999	Teckal Srl/Comune di Viano en Azienda Gas- Acqua Consorziale (AGAC) di Reggio Emilia	Overheidsopdrachten voor dienstverlening en leveringen — Richtlijnen 92/50/EEG en 93/36/EEG — Gunning door territoriaal lichaam van overeenkomst voor levering van goederen en verlening van bepaalde d i e n s t e n a a n samenwerkingsverband waarvan het deel uitmaakt
C-212/98	25 november 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Ierland	Niet-nakoming — Niet- uitvoering van richtlijn 93/83/EEG
C-176/98	2 december 1999	Holst Italia SpA/Comune di Cagliari	Richtlijn 92/50/EEG — Overheidsopdrachten voor dienstverlening — Bewijs van bekwaamheid van de dienstverrichter — Mogelijkheid om beroep te doen op bekwaamheden v a n e e n a n d e r e vennootschap

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

VERDRAG BETREFFENDE DE RECHTERLIJKE BEVOEGDHEID EN DE TENUITVOERLEGGING VAN BESLISSINGEN

C-159/97	16 maart 1999	Trasporti Castelletti Spedizioni Internazionali SpA/Hugo Trumpy SpA	Artikel 17 — Overeenkomst tot aanwijzing van bevoegde rechter — Vorm toegelaten door gebruiken in internationale handel
C-99/96	27 april 1999	H.-H. Mietz/Intership Yachting Sneek BV	Begrip voorlopige maatregelen — Bouw en levering van een motorjacht
C-267/97	29 april 1999	E. Coursier/Fortis Bank SA en M. Bellami, echtgenote Coursier	Tenuitvoerlegging van beslissingen — Artikel 31 — Uitvoerbaarheid van een beslissing — Collectieve procedure ter regeling van schulden
C-260/97	17 juni 1999	Unibank A/S/F. G. Christensen	Uitlegging van artikel 50 — Begrip authentieke akten, verleden en uitvoerbaar in een verdragsluitende staat — Zonder tussenkomst van een openbaar ambtenaar opgemaakte akte — Artikelen 32 en 36
C-440/97	28 september 1999	GIE Groupe Concorde e.a./Kapitein van het schip „Suhadiwarno Panjan” e.a.	Bevoegdheid ter zake van verbintenissen uit overeenkomst — Plaats van uitvoering van de verbintenis

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-420/97	5 oktober 1999	Leathertex Divisione Sintetici SpA/Bodetex BVBA	Uitlegging van de artikelen 2 en 5, sub 1 — Agentuurovereenkomst — Vordering gebaseerd op verschillende verbintenissen die uit eenzelfde overeenkomst voortvloeien en als gelijkwaardig worden beschouwd — Bevoegdheid van het aangezochte gerecht om van de gehele vordering kennis te nemen

VERVOER

C-170/98	14 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkrijk België	Niet-nakoming — Verordening (EEG) nr. 4055/86 — Vrij verrichten van diensten — Zeevervoer
C-171/98, C-201/98 en C-202/98	14 september 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkrijk België en Groothertogdom Luxemburg	Niet-nakoming — Verordening (EEG) nr. 4055/86 — Vrij verrichten van diensten — Zeevervoer
C-193/98	28 oktober 1999	A. Pfennigmann	Richtlijn 93/89/EEG — Goederenvervoer over de weg — Motorrijtuigenbelasting — Gebruiksrechten voor gebruik van sommige wegen — Zware vrachtwagens
C-315/98	11 november 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Italiaanse Republiek	Niet-nakoming — Richtlijn 95/21/EG

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-138/99	16 december 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Groothertogdom Luxemburg	Niet-nakoming — Richtlijn 94/56/EG — Luchtvervoer — Burgerluchtvaart — Onderzoek van ongevallen en incidenten — Uitvoering

VOORRECHTEN EN IMMUNITEITEN

C-229/98	14 oktober 1999	G. Vander Zwalmen en E. Massart/Belgische Staat	Ambtenaren en overige personeelsleden van de Europese Gemeenschappen — Inkomstenbelasting voor natuurlijke personen — Belastingheffing bij echtgenoot van gemeenschapsambtenaar
----------	-----------------	---	---

VRIJ VERKEER VAN GOEDEREN

C-77/97	28 januari 1999	Österreichische Unilever GmbH/Smithkline Beecham Markenartikel GmbH	Uitlegging van artikel 30 EG-Verdrag en van richtlijn 76/768/EEG van de Raad — Cosmetische producten — Nationale wettelijke regeling houdende beperkingen op het gebied van reclame
C-280/97	9 februari 1999	ROSE Elektrotechnik GmbH & Co. KG/Oberfinanzdirektion Köln	Gecombineerde nomenclatuur — Tariefposten — Aansluitdoos zonder kabels of contacten
C-383/97	9 februari 1999	Strafzaak tegen A. van der Laan	Etikettering en presentatie van levensmiddelen — Artikel 30 EG-Verdrag en richtlijn 79/112/EEG — Nederlandse geperste schouderham, bestaande uit stukken schouderham

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-86/97	25 februari 1999	R. Woltmann/Hauptzollamt Potsdam	Diefstal van goederen — Douanerechten — Kwijtschelding — Bijzondere situatie
C-87/97	4 maart 1999	Consorzio per la tutela del formaggio Gorgonzola/Käserei Champignon Hofmeister GmbH & Co. KG, Eduard Bracharz GmbH	Artikelen 30 en 36 EG-Verdrag — Verordening (EEG) nr. 2081/92 van de Raad van 14 juli 1992 inzake de bescherming van geografische aanduidingen en oorsprongsbenamingen van landbouwproducten en levensmiddelen
C-109/98	22 april 1999	CRT France International SA/Directeur régional des impôts de Bourgogne	Heffing op levering van CB-apparaten — Heffing van gelijke werking — Binnenlandse belasting — Toepasselijkheid van verbod op handelsverkeer met derde landen
C-405/97	28 april 1999	Mövenpick Deutschland GmbH für das Gastgewerbe/Hauptzollamt Bremen	Gecombineerde nomenclatuur — Tariefpost 0802 — Tijdelijk bij een temperatuur van - 24° C opgeslagen gedroogde walnootstukken
C-255/97	11 mei 1999	Pfeiffer Großhandel GmbH en Löwa Warenhandel GmbH	Artikelen 30 en 52 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikelen 28 en 43 EG) — Industriële en commerciële eigendom — Handelsnaam

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-350/97	11 mei 1999	W. Monsees en Unabhängiger Verwaltungssenat für Kärnten	Artikelen 30, 34 en 36 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikelen 28 tot en met 30 EG) — Vrij verkeer van goederen — Verbod van kwantitatieve b e p e r k i n g e n e n maatregelen van gelijke werking — Afwijkingen — B e s c h e r m i n g v a n gezondheid en leven van dieren — Internationaal vervoer van voor slacht bestemde levende dieren
C-412/97	22 juni 1999	ED Srl/Italo Fenocchio	Vrij verkeer van goederen — Vrij verrichten van diensten — Vrij verkeer van kapitaal — Nationale bepaling op grond waarvan het verboden is een betalingsbevel uit te vaardigen dat buiten het nationale grondgebied moet worden betekend — Verenigbaarheid
C-61/98	7 september 1999	De Haan Beheer BV/Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen te Rotterdam	Douanerechten — Extern douanevervoer — Fraude — Ontstaan en navordering van douaneschuld
C-124/97	21 september 1999	M. J. Läärä e.a./Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylä) en Suomen valtio (Finse Staat)	V r i j h e i d v a n dienstverrichting — E x c l u s i e v e exploitatierechten — Speelautomaten
C-44/98	21 september 1999	BASF AG/Präsident des Deutschen Patentamts	Maatregelen van gelijke werking — Europees o c t r o o i z o n d e r rechtsgevolgen wegens ontbreken van vertaling
C-379/97	12 oktober 1999	Pharmacia & Upjohn SA, voorheen Upjohn SA/Paranova A/S	M e r k e n r e c h t — Geneesmiddelen — Parallelimport — Vervanging van merk

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-223/98	14 oktober 1999	Adidas AG	Verordening (EG) nr. 3295/94 — Verbod op het in het vrije verkeer brengen, de uitvoer, de wederuitvoer en de plaatsing onder een schorsingsregeling van nagemaakte of door piraterij verkregen goederen — Nationale bepaling inzake de geheimhouding van de namen van de geadresseerden van zendingen die op basis van de verordening door de douaneautoriteiten zijn tegengehouden — Verenigbaarheid van de nationale bepaling met verordening (EG) nr. 3295/94
C-233/98	21 oktober 1999	Hauptzollamt Neubrandenburg/Lensing & Brockhausen GmbH	Communautair douanevervoer — Overtreding — Invordering van de rechten — Bevoegde staat
C-97/98	21 oktober 1999	P. Jägerskiöld/T. Gustafsson	Begrip goederen — Recht om met werphengel te vissen — Vrij verrichten van diensten
C-48/98	11 november 1999	Firma Söhl & Söhlke/Hauptzollamt Bremen	Communautair douanewetboek en toepassingsbepalingen — Overschrijding van termijnen voor inkleding van niet-communautaire goederen in tijdelijke opslag — Begrip verzuim zonder werkelijke gevolgen voor juiste werking van tijdelijke opslag of van betrokken douaneregeling — Verlenging van termijn — Begrip kennelijke nalatigheid

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

VRIJ VERKEER VAN KAPITAAL

C-222/97	16 maart 1999	M. Trummer en P. Mayer	Vrij verkeer van kapitaal — Nationaal verbod, een hypotheek te vestigen in buitenlandse valuta — Uitlegging van artikel 73 B EG-Verdrag
C-439/97	14 oktober 1999	Sandoz GmbH/Finanzlandesdirektion für Wien, Niederösterreich und Burgenland	Leningovereenkomsten — Z e g e l r e c h t — Heffingvoorwaarden — Discriminatie
C-200/98	18 november 1999	X AB en Y AB/Riksskatteverket	Vrijheid van vestiging — Betaling van Zweedse vennootschap aan haar dochtermaatschappij — V r i j s t e l l i n g v a n vennootschapsbelasting

VRIJ VERKEER VAN PERSONEN

C-348/96	19 januari 1999	Strafzaak tegen D. Calfa	Openbare orde — Toerist die onderdaan is van a n d e r e l i d s t a a t — Veroordeling wegens druggebruik — Levenslang verblijfsverbod
----------	-----------------	--------------------------	---

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-18/95	26 januari 1999	F. C. Terhoeve/Inspecteur van de Belastingdienst Particulieren/Ondernemin gen buitenland	Vrij verkeer van werknemers — Gecombineerde heffing van inkomstenbelasting en premie volksverzekeringen — Niet-toepassing op werknemers die hun woonplaats naar een andere lidstaat verleggen van een maximumbedrag voor premieheffing, dat van toepassing is op werknemers die hun recht op vrij verkeer niet hebben uitgeoefend — Eventuele compensatie door voordelen in inkomstenbelastingsfeer — Eventuele onverenigbaarheid met gemeenschapsrecht — Gevolgen
C-320/95	25 februari 1999	J. Ferreiro Alvite/Instituto Nacional de Empleo (Inem) e.a.	Artikel 51 EG-Verdrag — Artikel 67 van verordening (EEG) nr. 1408/71 — Bijstand bij werkloosheid voor personen ouder dan 52 jaar
C-90/97	25 februari 1999	R. Swaddling/Adjudicatio n Officer	Sociale zekerheid — Inkomenssteun — Voorwaarden — Normale verblijfplaats
C-131/97	25 februari 1999	A. Carbonari e.a./Università degli Studi di Bologna e.a.	Recht van vestiging — Vrij verrichten van diensten — Artsen — Medische specialismen — Opleidingsperioden — Bezoldiging — Rechtstreekse werking
C-212/97	9 maart 1999	Centros Ltd/Erhvervs- og Selskabsstyrelsen	Vrijheid van vestiging — Oprichting van filiaal door vennootschap zonder daadwerkelijke activiteit — Omzeiling van nationaal recht — Weigering van inschrijving

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-360/97	20 april 1999	H. Nijhuis/Bestuur van het Landelijk instituut sociale verzekeringen	Sociale zekerheid — Arbeidsongeschiktheid — Bijzondere regeling voor ambtenaren — Bijlage VI, onderdeel J, punt 4, sub a, bij verordening (EEG) nr. 1408/71 — Artikelen 48 en 51 EEG-Verdrag
C-311/97	29 april 1999	Royal Bank of Scotland plc/Elliniko Dimosio (Griekse Staat)	Vrijheid van vestiging — Fiscale wetgeving — Belasting over de winst van vennootschappen
C-302/97	1 juni 1999	K. Konle/Republiek Oostenrijk	Vrijheid van vestiging — Vrijheid van kapitaalverkeer — Artikel 52 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 43 EG) en artikel 56 EG (ex artikel 73 B) — Vergunningsprocedure voor verkrijging van onroerende goederen — Artikel 70 van Akte betreffende toetredingsvoorwaarden van Republiek Oostenrijk — Tweede woningen — Aansprakelijkheid voor schending van gemeenschapsrecht
C-211/97	3 juni 1999	P. Gómez Rivero/Bundesanstalt für Arbeit	Sociale zekerheid — Artikel 16, lid 2, eerste zin, van verordening (EEG) nr. 1408/71 — Keuzerecht — Gevolgen
C-337/97	8 juni 1999	C.P.M. Meeusen/Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep	Verordening (EEG) nr. 1612/68 — Vrij verkeer van personen — Begrip werknemer — Vrijheid van vestiging — Studiefinanciering — Discriminatie op grond van nationaliteit — Woonplaatsvereiste

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-234/97	8 juli 1999	T. Fernández de Bobadilla/Museo Nacional del Prado e.a.	Erkenning van diploma's — Restaurateur van kunstvoorwerpen — Richtlijnen 89/48/EEG en 92/51/EEG — Begrip gereguleerd beroep — Artikel 48 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 39 EG)
C-391/97	14 september 1999	F. Gschwind/Finanzamt Aachen-Außenstadt	Artikel 48 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 39 EG) — Gelijke behandeling — Niet-ingezetenen — Inkomstenbelasting — Belastingtarief voor gehuwden
C-307/97	21 september 1999	Compagnie de Saint-Gobain, Zweigniederlassung Deutschland/Finanzamt Aachen-Innenstadt	Vrijheid van vestiging — Belasting over inkomsten van vennootschappen — Fiscale voordelen
C-378/97	21 september 1999	Strafzaak tegen F. A. Wijsenbeek	Vrij verkeer van personen — Recht van burgers van de Europese Unie om vrij te reizen en te verblijven — Grenscontroles — Nationale wettelijke regeling die uit een andere lidstaat komende personen verplicht een paspoort te tonen
C-397/96	21 september 1999	Caisse de pension des employés privés/D. Kordel e.a.	Sociale zekerheid — Orgaan dat prestaties verschuldigd is — Verhaal op aansprakelijke derde — Subrogatie

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-442/97	18 november 1999	J. van Coile/Rijksdienst voor Pensioenen	Sociale zekerheid — Verordening (EEG) nr. 1408/71 [zoals gewijzigd bij verordening (EEG) nr. 1248/92] — Uitkeringen van dezelfde aard, verschuldigd krachtens de wetgeving van twee of meer lidstaten — In wetgeving van een lidstaat opgenomen bepaling inzake vermindering, schorsing of intrekking — Nationale wetgeving die op grond van een wettelijk vermoeden (vermoeden betreffende de oorlogsjaren) tijdvakken erkent, voorzover de betrokkene hiervoor geen recht heeft op een pensioen in het kader van een andere (ook buitenlandse) regeling

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-161/98	18 november 1999	G. Platbrood/Rijksdienst voor Pensioenen (RVP)	Sociale zekerheid — Verordening (EEG) nr. 1408/71 [zoals gewijzigd bij verordening (EEG) nr. 1248/92] — Uitkeringen van dezelfde aard, verschuldigd krachtens de wetgeving van twee of meer lidstaten — In wetgeving van een lidstaat opgenomen bepaling inzake vermindering, schorsing of intrekking — Nationale wetgeving die op grond van een wettelijk vermoeden (vermoeden betreffende de oorlogsjaren) tijdvakken erkent, voorzover de betrokkene hiervoor geen recht heeft op een pensioen in het kader van een andere (ook buitenlandse) regeling

VRIJ VERRICHTEN VAN DIENSTEN

C-366/97	11 februari 1999	Strafzaak tegen M. Romanelli en P. Romanelli	Kredietinstellingen — Terugbetaalbare gelden
C-241/97	20 april 1999	Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ)	Richtlijnen 73/239/EEG en 79/267/EEG inzake verzekeringen — Beperkingen op de keuze van activa
C-250/98	28 april 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Niet-omzetting van richtlijn 89/594/EEG

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-224/97	29 april 1999	E. Ciola/Land Vorarlberg	Vrij verkeer van diensten — B e p e r k i n g — Ligplaatsen — Beperking voor booteigenaars die in andere lidstaat wonen
C-417/97	3 juni 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Groot Hertogdom Luxemburg	Niet-nakoming — Effecten — Beleggingsdiensten — Richtlijn 93/22/EEG — Gedeeltelijke uitvoering
C-203/98	8 juli 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Koninkrijk België	Niet-nakoming — Artikelen 6 en 52 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikelen 12 EG en 43 EG) — Luchtvaart — Registratie van luchtvaartuigen
C-108/98	9 september 1999	RI.SAN. Srl/Comune di Ischia e.a.	Vrijheid van vestiging — Vrij verrichten van diensten — Organisatie van afvalinzameling
C-67/98	21 oktober 1999	Questore di Verona/D. Zenatti	A a n g a a n v a n weddenschappen
C-294/97	26 oktober 1999	Eurowings Luftverkehrs AG/Finanzamt Dortmund-Unna	Bedrijfsbelasting — O p n e m i n g e n i n belastinggrondslag — Afwijking, niet toepasselijk op huurder van economisch goed, waarvan eigenaar in andere lidstaat is gevestigd e n d u s n i e t belastingplichtig is
C-6/98	28 oktober 1999	Arbeitsgemeinschaft Deutscher Rundfunkanstalten (ARD)/PRO Sieben Media AG	Televisieomroepactiviteiten — B e p e r k i n g v a n reclamezendtijd
C-55/98	28 oktober 1999	Skatteministeriet/B. Vestergaard	Inkomstenbelasting — Belastbaar inkomen — Aftrek van uitgaven voor cursussen voor beroepsopleiding — Verschil naargelang het land waar de cursussen worden gegeven

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-369/96 en C-376/96	23 november 1999	Strafzaken tegen J.-C. Arblade, Arblade & Fils SARL en tegen B. Leloup e.a.	Tijdelijk verplaatsen van werknemers voor uitvoering van overeenkomst — Beperkingen
C-239/98	16 december 1999	Commissie van de Europese Gemeenschappen/Franse Republiek	Niet-nakoming — Niet- uitvoering van richtlijnen 92/49/EEG en 92/92/EEG — D i r e c t verzekeringsbedrijf, met uitzondering van levensverzekeringsbranche, e n d i r e c t levensverzekeringsbedrijf

2. Andere beslissingen van het Hof van Justitie, die in de weekoverzichten 1999 zijn opgenomen

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
C-28/98 en C-29/98	21 april 1999	M. Charreire, J. Hirtsmann/Directeur des services fiscaux de la Moselle	Prejudiciële verzoeken — Niet-ontvankelijkheid
C-436/97 P	27 april 1999	Deutsche Bahn AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Ontvankelijkheid — Mededinging — Vervoer per spoor van maritieme containers — Machtspositie — Misbruik — Geldboetes
C-95/98	8 juli 1999	Édouard Dubois et Fils SA/ Raad van de Europese Unie Commissie van de Europese Gemeenschappen	Hogere voorziening — Niet-contractuele aansprakelijkheid — Europese Akte — Douane- expediteur
C-35/98	17 september 1999	Staatssecretaris van Financiën/B.G.M. Verkooijen	Verzoek om heropening van mondelinge behandeling

3. Gerechtelijke statistieken *

Werkzaamheden van het Hof

Tabel 1: Werkzaamheden in 1999

Afgedane zaken

Tabel 2: Aard van de procedures
Tabel 3: Arresten, adviezen, beschikkingen
Tabel 4: Wijze van afdoening
Tabel 5: Formatie
Tabel 6: Grondslag van het beroep
Tabel 7: Onderwerp van het beroep

Procesduur

Tabel 8: Aard van de procedures
Grafiek I: Arresten en beschikkingen in prejudiciële zaken
Grafiek II: Arresten en beschikkingen in rechtstreekse beroepen
Grafiek III: Arresten en beschikkingen in hogere voorziening

Aanhangig gemaakte zaken

Tabel 9: Aard van de procedures
Tabel 10: Aard van het beroep
Tabel 11: Onderwerp van het beroep
Tabel 12: Beroepen wegens niet-nakoming
Tabel 13: Grondslag van het beroep

* Door de ingebruikneming van een nieuw computersysteem voor het beheer van de rechtszaken in 1996 is de presentatie van de statistieken in het Jaarverslag veranderd in vergelijking met het voorgaande jaar. Bij sommige tabellen en grafieken kan daardoor geen vergelijking worden gemaakt met de statistische gegevens voor de jaren vóór 1995.

Op 31 december 1999 hangende zaken

Tabel 14:	Aard van de procedures
Tabel 15:	Formatie

Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden tot 31 december 1999

Tabel 16:	Binnengekomen zaken en arresten
Tabel 17:	Prejudiciële verwijzingen (per lidstaat en per jaar)
Tabel 18:	Prejudiciële verwijzingen (per lidstaat en per rechterlijke instantie)

Werkzaamheden van het Hof

Tabel 1: **Werkzaamheden in 1999¹**

Afgedane zaken	378	(395)
Binnengekomen zaken	543	
Hangende zaken	801	(896)

¹ In deze tabel en in de tabellen op de volgende bladzijden hebben de cijfers tussen haakjes (*brutocijfers*) betrekking op het totale aantal zaken *ongeacht* of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak). Het *nettocijfer* betreft het aantal zaken *na* de voeging wegens verknochtheid (een aantal gevoegde zaken = één zaak).

Afgedane zaken

Tabel 2: Aard van de procedures

Prejudiciële verwijzingen	180	(192)
Rechtstreekse beroepen	136	(141)
Hogere voorzieningen	57	(57)
Adviezen	—	—
Bijzondere procedures ²	5	(5)
Totaal	378	(395)

² Als „bijzondere procedures” worden beschouwd: begroting van kosten (artikel 74 Reglement voor de procesvoering); rechtsbijstand (artikel 76 Reglement voor de procesvoering); verzet tegen een arrest (artikel 94 Reglement voor de procesvoering); derdenverzet (artikel 97 Reglement voor de procesvoering); uitlegging van een arrest (artikel 102 Reglement voor de procesvoering); herziening van een arrest (artikel 98 Reglement voor de procesvoering); rectificatie van een arrest (artikel 66 Reglement voor de procesvoering); derdenbeslag (Protocol voorrechten en immuniteiten); zaken met betrekking tot immuniteit (Protocol voorrechten en immuniteiten).

Tabel 3: Arresten, adviezen, beschikkingen¹

Aard van de procedures	Arresten	Beschikkingen van gerechtelijke aard ²	Beschikkingen in kort geding ³	Andere beschikkingen ⁴	Adviezen	Totaal
Prejudiciële verwijzingen	136	9	–	35	–	180
Rechtstreekse beroepen	72	–	1	64	–	137
Hogere voorzieningen	26	28	3	3	–	60
Subtotaal	234	37	4	102	–	377
Adviezen	–	–	–	–	–	–
Bijzondere procedures	1	4	–	–	–	5
Subtotaal	1	4	–	–	–	5
TOTAAL	235	41	4	102	–	382

¹ Nettocijfers.

² Beschikkingen van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd (niet-ontvankelijkheid, kennelijke niet-ontvankelijkheid, ...).

³ Beschikkingen ten gevolge van verzoeken op grond van de artikelen 185 of 186 EG-Verdrag of de overeenkomstige bepalingen van het EGA- of het EGKS-Verdrag (beschikkingen ten gevolge van hogere voorziening *tegen* een beschikking in kort geding of in verband met interventie staan in de rubriek „Hogere voorzieningen”, kolom „Beschikkingen van gerechtelijke aard”).

⁴ Beschikkingen waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

Tabel 4: Wijze van afdoening

Wijze van afdoening	Rechtstreekse beroepen	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Bijzondere procedures	Totaal
<i>Arresten</i>					
Gegroundverklaring	46 (51)			1 (1)	47 (52)
Gedeeltelijke gegrondverklaring	11 (11)				11 (11)
Ongegrond	14 (14)		18 (18)		32 (32)
Vernietiging met verwijzing			2 (2)		2 (2)
Vernietiging zonder verwijzing			4 (4)		2 (2)
Gedeeltelijke vernietiging zonder verwijzing			2 (2)		4 (4)
Niet-ontvankelijk	1 (1)				1 (1)
Prejudicieel arrest		136 (146)			136 (146)
Totaal arresten	72 (77)	136 (146)	26 (26)	1 (1)	235 (250)
<i>Beschikkingen</i>					
Ongegrondverklaring				1 (1)	1 (1)
Gedeeltelijke gegrondverklaring				2 (2)	2 (2)
Kennelijk onbevoegd		3 (3)			3 (3)
Niet-ontvankelijk				1 (1)	1 (1)
Kennelijk niet- ontvankelijk		4 (5)			4 (5)
Hogere voorziening kennelijk niet- ontvankelijk			3 (3)		3 (3)
Hogere voorziening kennelijk niet- ontvankelijk en ongegrond			15 (15)		15 (15)
Hogere voorziening ongegrond			4 (4)		4 (4)
Hogere voorziening kennelijk ongegrond			6 (6)		6 (6)
Subtotaal		7 (8)	28 (28)	4 (4)	39 (40)
Doorhaling	64 (64)	35 (35)	3 (3)		102 (102)
Artikel 104, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering		2 (3)			2 (3)
Subtotaal	64 (65)	37 (38)	3 (3)		104 (105)
Totaal beschikkingen	64 (64)	44 (46)	31 (31)	4 (4)	143 (145)
<i>Adviezen</i>					
TOTAAL	136 (141)	180 (192)	57 (57)	5 (5)	378 (395)

Tabel 5: Formatie

Formatie	Arresten		Beschikkingen ¹		Totaal	
Voltallig Hof	25	(29)	12	(14)	37	(43)
Klein plenum	33	(35)	—	—	33	(35)
Kamers (met 3 rechters)	43	(46)	24	(24)	67	(70)
Kamers (met 5 rechters)	134	(140)	1	(1)	135	(141)
President	—	—	4	(4)	4	(4)
Totaal	235	(250)	41	(43)	276	(293)

¹ Van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd (anders dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht).

Tabel 6: Grondslag van het beroep¹

Grondslag van het beroep	Arresten/Adviezen		Beschikkingen ²		Totaal	
Artikel 169 EG-Verdrag (thans artikel 226 EG)	46	(48)	—	—	46	(48)
Artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG)	22	(25)	—	—	22	(25)
Artikel 177 EG-Verdrag(thans artikel 234 EG)	130	(140)	9	(11)	139	(151)
Artikel 181 EG-Verdrag (thans artikel 238 EG)	4	(4)	—	—	4	(4)
Artikel 1 Protocol 1971	6	(6)	—	—	6	(6)
Artikel 49 Statuut-EG	25	(25)	24	(24)	49	(49)
Artikel 50 Statuut-EG	—	—	4	(4)	4	(4)
Totaal EG	233	(248)	37	(39)	270	(287)
Article 50 EA	1	(1)	—	—	1	(1)
Totaal EA	1	(1)	—	—	1	(1)
Artikel 74 Reglement voor de procesvoering	—	—	4	(4)	4	(4)
Artikel 102 Reglement voor de procesvoering	1	(1)	—	—	1	(1)
TOTAAL-GENERAAL	235	(250)	41	(43)	276	(293)

¹ In verband met de henummering van de artikelen in het Verdrag van Amsterdam per 1 mei 1999 is de citeerwijze van de artikelen van de verdragen ingrijpend gewijzigd. Een mededeling daarover staat op blz. 311 van dit jaarverslag.

² Van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd (anders dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht).

Tabel 7: Onderwerp van het beroep

Onderwerp van het beroep	Arresten/Adviezen		Beschikkingen ¹		Totaal	
Ambtenarenstatuut	8	(8)	8	(8)	16	(16)
Beginselen van gemeenschapsrecht	2	(2)	—	—	2	(2)
Belastingrecht	16	(18)	5	(7)	21	(28)
Burgerschap van de Unie	1	(1)	—	—	1	(1)
Douane-unie	4	(4)	2	2	6	(6)
Economische en sociale samenhang	3	(3)	—	—	3	(3)
Energie	4	(4)	-	-	4	(4)
Europees Sociaal Fonds	1	(1)	1	(1)	2	(2)
Executieverdrag	6	(6)	—	—	6	(6)
Externe betrekkingen	2	(2)	-	-	2	(2)
Financiële bepalingen	-	-	1	(1)	1	(1)
Gemeenschappelijk douanetarief	1	(1)	-	-	1	(1)
Handelspolitiek	3	(3)	2	(2)	5	(5)
Harmonisatie van wetgevingen	28	(31)	2	(2)	30	(33)
Industriebeleid	1	(1)	-	-	1	(1)
Institutionele bepalingen	1	(1)	-	(-)	1	(1)
Landbouw	24	(26)	4	(4)	28	(30)
Mededinging	18	(21)	7	(7)	25	(28)
Milieu	21	(23)	—	—	21	(23)
Overheidsopdrachten	-	-	1	1	1	(1)
Sociale bepalingen	17	(17)	3	(3)	20	(20)
Sociale zekerheid van migrerende werknemers	9	(9)	-	-	9	(9)
Steunmaatregelen van de staten	6	(6)	1	(1)	7	(7)
Vervoer	5	(7)	1	(1)	6	(8)
Visserij	5	5	—	—	5	(5)
Voorrechten en immuniteiten	1	1	—	—	1	1
Vrij verkeer van goederen	13	(13)	2	(2)	15	(15)
Vrij verkeer van kapitaal	2	2	—	—	2	(2)
Vrij verkeer van werknemers	4	(4)	—	—	4	(4)
Vrijheid van vestiging en diensten	28	(29)	1	1	29	(30)
Totaal	234	(249)	41	(43)	275	(292)
KS	—	—	-	-	-	-
EA	1	(1)	—	—	1	(1)
TOTAAL-GENERAAL	235	(250)	41	(43)	276	(293)

¹ Van gerechtelijke aard waardoor een procedure wordt beëindigd (anders dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht).

*Procesduur*¹

Tabel 8: Aard van de procedures²
(arresten en beschikkingen van gerechtelijke aard³)

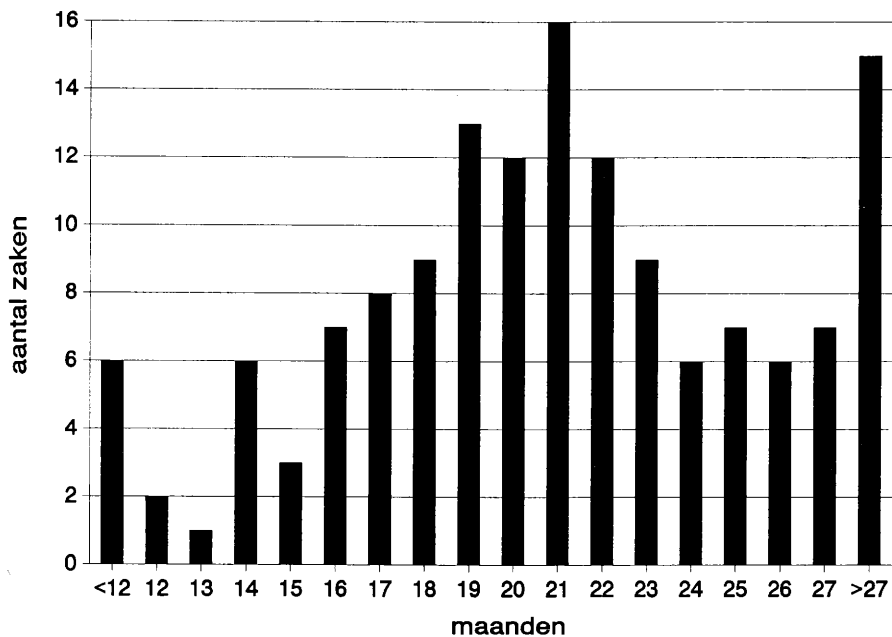
Prejudiciële verwijzingen	21,2
Rechtstreekse beroepen	23,0
Hogere voorzieningen	23,0

¹ Van de berekening van de procesduur zijn uitgesloten: zaken waarin een tussenarrest is gewezen of een maatregel van instructie is gelast; adviezen en beraadslagingen; bijzondere procedures (begroting van kosten, rechtsbijstand, verzet tegen een arrest, derdenverzet, uitlegging van een arrest, herziening van een arrest, rectificatie van een arrest, derdenbeslag, zaken met betrekking tot immuniteit); zaken die eindigen met een beschikking tot doorhaling, afdoening zonder beslissing, verwijzing naar of overdracht aan het Gerecht; kortgedingprocedures, hogere voorziening in kort geding en na tussenkomst.

² In deze tabel en de hierna volgende grafieken is de procesduur uitgedrukt in maanden en tiende delen van maanden.

³ Andere beschikkingen dan die waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

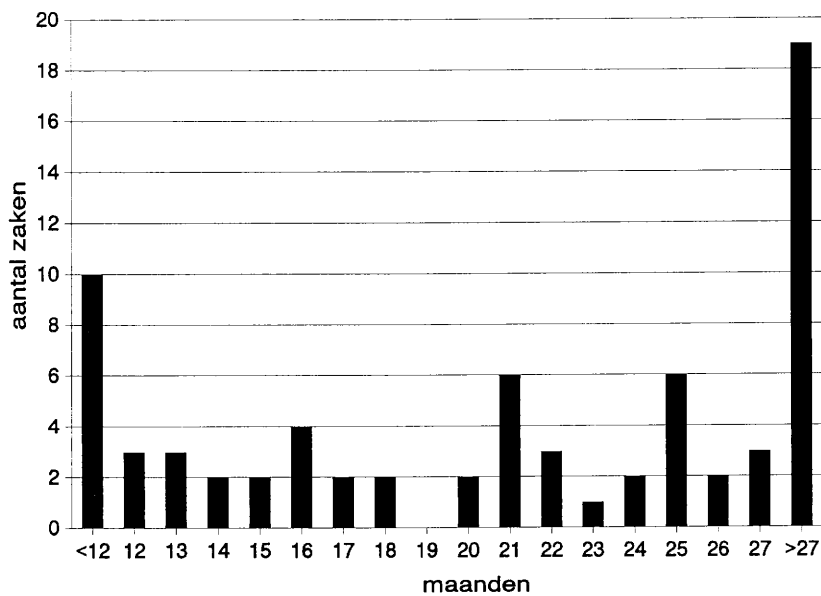
Grafiek I: Arresten en beschikkingen¹ in prejudiciële zaken

Zaken/ Maanden	< 12	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	> 27
Prejudiciële verwijzingen	6	2	1	6	3	7	8	9	13	12	16	12	9	6	7	6	7	15

¹ Andere beschikkingen van gerechtelijke aard dan die waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling of afdoening zonder beslissing.

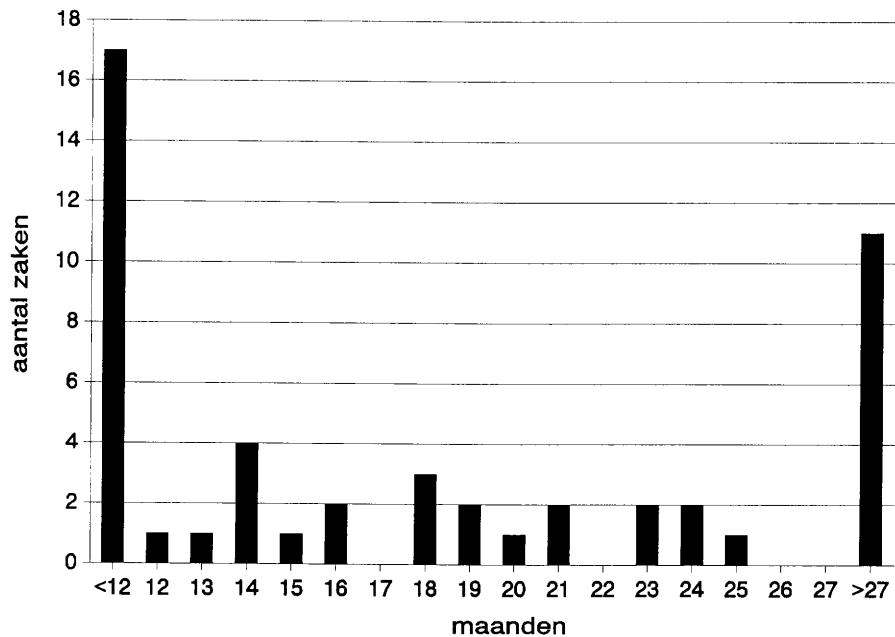
Grafiek II: Arresten en beschikkingen¹ in rechtstreekse beroepen

Zaken/ Maanden	< 12	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	> 27
Rechtstreekse beroepen	10	3	3	2	2	4	2	2	0	2	6	3	1	2	6	2	3	19

¹ Andere beschikkingen van gerechtelijke aard dan die waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

Grafiek III: Arresten en beschikkingen¹ in hogere voorziening

Zaken/ Maanden	< 12	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	> 27
Hogere voorzieningen	17	1	1	4	1	2	0	3	2	1	2	0	2	2	1	0	0	11

¹ Andere beschikkingen van gerechtelijke aard dan die waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

Aanhangig gemaakte zaken¹

Tabel 9: Aard van de procedures

Prejudiciële verwijzingen	255
Rechtstreekse beroepen	214
Hogere voorzieningen	72
Adviezen/Uitspraken	-
Bijzondere procedures	2
Totaal	543

Tabel 10: Aard van het beroep

Prejudiciële verwijzingen	255
Rechtstreekse beroepen	214
waarvan:	
– nietigverklaring	46
– nalaten	–
– schadevergoeding	-
– niet-nakoming	162
– arbitrage	5
- diversen	1
Hogere voorzieningen	72
Adviezen/Uitspraken	–
Totaal	541
Bijzondere procedures	2
waarvan:	
– rechtsbijstand	–
– begroting van kosten	1
– herziening van arrest/beschikking	–
– derdenbeslag	–
- derdenverzet	-
- uitlegging van arrest	-
– verzet tegen arrest	1
Totaal	2
Verzoeken in kort geding	4

¹ Brutocijfers.

Tabel 11: **Onderwerp van het beroep**¹

	Rechtstreekse beroepen	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Totaal	Bijzondere procedures
Associatie van landen en gebieden overzee	–	-	1	1	–
Beginnelsen van gemeenschapsrecht	–	4	–	4	–
Belastingrecht	6	55	–	4	–
Burgerschap van de Unie	-	2	–	2	–
Eigen middelen van de Gemeenschappen	-	1	–	1	–
Energie	2	–	–	2	–
Executieverdrag	2	–	–	2	–
Externe betrekkingen	–	10	2	12	–
Handelspolitiek	-	11	–	11	–
Harmonisatie van wetgevingen	26	16	–	42	–
Industriebeleid	4	1	–	5	–
Institutioneel recht	7	-	4	11	1
Intellectuele eigendom	-	1	1	2	–
Landbouw	49	18	13	80	–
Mededinging	9	7	13	29	–
Milieu en consumenten	34	7	–	41	–
Ondernemingsrecht	1	9	-	10	–
Procedure	-	1	–	1	–
Regionale politiek	2	-	-	2	–
Sociale politiek	11	19	3	33	–
Steunmaatregelen van de staten	13	1	1	15	–
Vervoer	16	5	1	22	–
Vrij verkeer van diensten	14	9	–	23	–
Vrij verkeer van kapitaal	-	3	–	3	–
Vrij verkeer van goederen	6	15	2	23	–
Vrij verkeer van personen	11	57	1	69	–
Totaal EG	211	254	42	507	1
Institutioneel recht	1	-	-	1	-
Totaal EA	1	-	-	1	-
IJzer en staal	1	–	8	9	–
Mededinging	-	–	1	1	–
Steunmaatregelen van de staten	1	–	6	7	–
Totaal KS	2	–	15	17	–
Ambtenarenstatuut	–	1	15	16	–
Institutioneel recht	–	–	-	-	1
Totaal	–	1	15	16	1
TOTAAL-GENERAAL	214	255	72	541	2

¹ Exclusief de verzoeken in kort geding (4).

Tabel 12: **Beroepen wegens niet-nakoming**¹

Ingesteld tegen	1999	van 1953 tot 1999
België	13	238
Denemarken	1	22
Duitsland	9	131
Griekenland	12	172
Spanje	7	67 ²
Frankrijk	35	220 ³
Ierland	13	97
Italië	29	384
Luxemburg	14	100
Nederland	1	60
Oostenrijk	8	13
Portugal	13	54
Finland	—	1
Zweden	1	2
Verenigd Koninkrijk	6	47 ⁴
Totaal	162	1 608

¹ Artikelen 169, 170, 171 en 225 EG-Verdrag (thans artikelen 226 EG, 227 EG, 228 EG en 298 EG), artikelen 141, 142 en 143 EA en artikel 88 KS.

² Waaronder een beroep krachtens artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG), ingesteld door het Koninkrijk België.

³ Waaronder een beroep krachtens artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG), ingesteld door Ierland.

⁴ Waaronder twee beroepen krachtens artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG), ingesteld door de Franse Republiek en het Koninkrijk Spanje.

Tabel 13: Grondslag van het beroep

Grondslag van het beroep	1999
Artikel 157 EG-Verdrag (thans artikel 213 EG)	1
Artikel 169 EG-Verdrag (thans artikel 226 EG)	161
Artikel 170 EG-Verdrag (thans artikel 227 EG)	-
Artikel 171 EG-Verdrag (thans artikel 228 EG)	1
Artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG)	43
Artikel 175 EG-Verdrag (thans artikel 232 EG)	-
Artikel 177 EG-Verdrag (thans artikel 234 EG)	253
Artikel 178 EG-Verdrag (thans artikel 235 EG)	-
Artikel 181 EG-Verdrag (thans artikel 238 EG)	5
Artikel 225 EG-Verdrag (thans artikel 298 EG)	-
Artikel 228 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 300 EG)	-
Artikel 1 Protocol 1971	2
Artikel 49 Statuut-EG	53
Artikel 50 Statuut-EG	4
Totaal EG	523
Artikel 33 KS	2
Artikel 49 KS	15
Totaal KS	17
Artikel 146 EA	1
Totaal EA	1
Totaal	541
Artikel 74 Reglement voor de procesvoering	1
Artikel 94 Reglement voor de procesvoering	1
Totaal bijzondere procedures	2
TOTAAL-GENERAAL	543

Op 31 december 1999 hangende zaken

Tabel 14: Aard van de procedures

Prejudiciële verwijzingen	394	(476)
Rechtstreekse beroepen	303	(309)
Hogere voorzieningen	103	(110)
Bijzondere procedures	1	(1)
Adviezen/Uitspraken	—	—
Totaal	801	(896)

Tabel 15: Formatie

Formatie	Rechtstreekse beroepen		Prejudiciële verwijzingen		Hogere voorzieningen		Andere procedures ¹	Totaal	
Voltallig Hof	248	(252)	276	(306)	69	(73)		593	(631)
Klein plenum	14	(14)	30	(76)	4	(5)		48	(95)
Subtotaal	262	(266)	306	(382)	73	(78)		641	(726)
President van het Hof									
Subtotaal									
Eerste kamer	2	(2)	8	(8)				10	(10)
Tweede kamer	2	(2)	5	(5)	2	(2)		9	(9)
Derde kamer	3	(3)	2	(2)			1 (1)	6	(6)
Vierde kamer	2	(2)	2	(2)	1	(1)		5	(5)
Vijfde kamer	15	(15)	34	(38)	21	(23)		70	(76)
Zesde kamer	17	(19)	37	(39)	6	(6)		60	(64)
Subtotaal	41	(43)	88	(94)	30	(32)	1 (1)	160	(170)
TOTAAL	303	(309)	394	(476)	103	(110)	1 (1)	801	(896)

¹ Bijzondere procedures en adviezen.

Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden tot 31 december 1997

Tabel 16: Binnengekomen zaken en arresten

Jaar	Binnengekomen zaken ¹					Arresten ²
	Rechtstreekse beroepen ³	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Totaal	Verzoeken in kort geding	
1953	4	—		4	—	—
1954	10	—		10	—	2
1955	9	—		9	2	4
1956	11	—		11	2	6
1957	19	—		19	2	4
1958	43	—		43	—	10
1959	47	—		47	5	13
1960	23	—		23	2	18
1961	25	1		26	1	11
1962	30	5		35	2	20
1963	99	6		105	7	17
1964	49	6		55	4	31
1965	55	7		62	4	52
1966	30	1		31	2	24
1967	14	23		37	—	24
1968	24	9		33	1	27
1969	60	17		77	2	30
1970	47	32		79	—	64
1971	59	37		96	1	60
1972	42	40		82	2	61
1973	131	61		192	6	80
1974	63	39		102	8	63
1975	61	69		130	5	78
1976	51	75		126	6	88
1977	74	84		158	6	100
1978	145	123		268	7	97
1979	1 216	106		1 322	6	138
1980	180	99		279	14	132
1981	214	109		323	17	128
1982	216	129		345	16	185
1983	199	98		297	11	151
1984	183	129		312	17	165
1985	294	139		433	22	211
1986	238	91		329	23	174
1987	251	144		395	21	208
1988	194	179		373	17	238
1989	246	139		385	20	188
1990 ⁴	222	141	16	379	12	193
1991	142	186	14	342	9	204
1992	253	162	25	440	4	210
1993	265	204	17	486	13	203
1994	128	203	13	344	4	188
1995	109	251	48	408	3	172
1996	132	256	28	416	4	193
1997	169	239	35	443	1	242
1998	147	264	70	481	2	254
1999	214	255	72	541	4	235
Totaal	6 437 ⁵	4 157	338	10 932	317	4 996

¹ Brutocijfers; exclusief bijzondere procedures.

² Nettocijfers.

³ Inclusief adviezen.

⁴ Sinds 1990 worden beroepen van ambtenaren ingesteld bij het Gerecht van eerste aanleg.

⁵ Waavan 2 388 tot 31 december 1989 binnengekomen ambtenarenzaken.

Tabel 17: **Prejudiciële verwijzingen**¹
(per lidstaat en per jaar)

Jaar2	B	DK	D	GR	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	Totaal
1961	—		—			—		—	—	1						1
1962	—		—			—		—	—	5						5
1963	—		—			—		—	1	5						6
1964	—		—			—		2	—	4						6
1965	—		4			2		—	—	1						7
1966	—		—			—		—	—	1						1
1967	5		11			3		—	1	3						23
1968	1		4			1		1	—	2						9
1969	4		11			1		—	1	—						17
1970	4		21			2		2	—	3						32
1971	1		18			6		5	1	6						37
1972	5		20			1		4	—	10						40
1973	8	—	37			4	—	5	1	6					—	61
1974	5	—	15			6	—	5	—	7					1	39
1975	7	1	26			15	—	14	1	4					1	69
1976	11	—	28			8	1	12	—	14					1	75
1977	16	1	30			14	2	7	—	9					5	84
1978	7	3	46			12	1	11	—	38					5	123
1979	13	1	33			18	2	19	1	11					8	106
1980	14	2	24			14	3	19	—	17					6	99
1981	12	1	41	—		17	—	12	4	17					5	109
1982	10	1	36	—		39	—	18	—	21					4	129
1983	9	4	36	—		15	2	7	—	19					6	98
1984	13	2	38	—		34	1	10	—	22					9	129
1985	13	—	40	—		45	2	11	6	14					8	139
1986	13	4	18	2	1	19	4	5	1	16		—			8	91
1987	15	5	32	17	1	36	2	5	3	19		—			9	144
1988	30	4	34	—	1	38	—	28	2	26		—			16	179
1989	13	2	47	2	2	28	1	10	1	18		1			14	139
1990	17	5	34	2	6	21	4	25	4	9		2			12	141
1991	19	2	54	3	5	29	2	36	2	17		3			14	186
1992	16	3	62	1	5	15	—	22	1	18		1			18	162
1993	22	7	57	5	7	22	1	24	1	43		3			12	204
1994	19	4	44	—	13	36	2	46	1	13		1			24	203
1995	14	8	51	10	10	43	3	58	2	19	2	5	—	6	20	251
1996	30	4	66	4	6	24	—	70	2	10	6	6	3	4	21	256
1997	19	7	46	2	9	10	1	50	3	24	35	2	6	7	18	239
1998	12	7	49	5	55	16	3	39	2	21	16	7	2	6	24	264
1999	13	3	49	3	4	17	2	43	4	23	56	7	4	5	22	255
Totaal	410	81	1 162	56	125	611	39	624	46	516	115	38	15	28	291	4 157

¹ Artikelen 177 EG-Verdrag (thans artikel 234 EG), 41 KS, 150 EA, Protocol 1971.

Tabel 18: Prejudiciële verwijzingen
(per lidstaat en per rechterlijke instantie)

België		Luxemburg	
Hof van Cassatie	50	Cour supérieure de justice	10
Arbitragehof	1	Conseil d'État	13
Raad van State	20	Cour administrative	1
Andere rechters	339	Andere rechters	22
Totaal	410	Totaal	46
Denemarken		Nederland	
Højesteret	15	Raad van State	35
Andere rechters	66	Hoge Raad der Nederlanden	94
Totaal	81	Centrale Raad van Beroep	41
Duitsland		College van Beroep voor het	
Bundesgerichtshof	68	Bedrijfsleven	98
Bundesarbeitsgericht 4		Tariefcommissie	34
Bundesverwaltungsgericht	46	Andere rechters	214
Bundesfinanzhof	171	Totaal	516
Bundessozialgericht	61	Oostenrijk	
Staatsgerichtshof	1	Oberster Gerichtshof	20
Andere rechters	811	Bundesvergabeamt	8
Totaal	1 162	Verwaltungsgerichtshof 19	
Griekenland		Vergabekontrollsenat	1
Hof van cassatie	2	Andere rechters	67
Raad van State	7	Totaal	115
Andere rechters	47	Portugal	
Totaal	56	Supremo Tribunal Administrativo	22
Spanje		Andere rechters	16
Tribunal Supremo	4	Totaal	38
Audiencia Nacional	1	Finland	
Juzgado Central de lo Penal	7	Korkein hallinto-oikeus 3	
Andere rechters	113	Korkein oikeus	1
Totaal	125	Andere rechters	11
Frankrijk		Totaal	15
Cour de cassation	58	Zweden	
Conseil d'État	19	Högsta Domstolen	2
Andere rechters	534	Marknadsdomstolen	3
Totaal	611	Regeringsrätten	6
Ierland		Andere rechters	17
Supreme Court	11	Totaal	28
High Court	15	Verenigd Koninkrijk	
Andere rechters	13	House of Lords	24
Totaal	39	Court of Appeal	12
Italië		Andere rechters	255
Corte suprema di Cassazione	63	Totaal	291
Consiglio di Stato	30	TOTAAL-GENERAAL	
Andere rechters	531	4 157	
Totaal	624		

B - Gerechtelijke werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg

1. Analytisch register van de door het Gerecht van eerste aanleg in 1999 gewezen arresten 263

Ambtenarenstatuut	263
EGA	272
EGKS	272
Externe Betrekkingen	277
Gemeenschapsmerk	277
Handelspolitiek	278
Institutioneel Recht	279
Landbouw	280
Mededinging	282
Milieu en Consumenten	287
Sociale Politiek	288
Steunmaatregelen van de Staten	288

2. Gerechtelijke statistieken 291

**1. Analytisch register van de door het Gerecht van eerste aanleg in 1999
gewezen arresten**

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

AMBTENARENSTATUUT

T-264/97	28 januari 1999	D/Raad van de Europese Unie	Ambtenaren — Weigering aan verzoeker de kostwinnerstoelage toe te kennen uit hoofde van zijn partner
T-35/98	10 februari 1999	A. Hecq en Verbond van internationale en Europese ambtenaren (VIEA)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Bureau van plaatselijke afdeling van personeelscomité — Verkiezing — Plichten van i n s t e l l i n g — Ontvankelijkheid
T-200/97	11 februari 1999	C. Jiménez/Harmonisatie bureau voor de interne markt	A m b t e n a r e n — Vergelijkend onderzoek — Plaatsing op lijst van geschikte kandidaten — Procedurefout — Non-discriminatiebeginsel — K e n n e l i j k e beoordelingsfout
T-244/97	11 februari 1999	C. Mertens/Commissie van de Europese Gemeenschappen	A m b t e n a r e n — Vergelijkend onderzoek — Toelatingsvoorwaarden — Bewijs
T-21/98	11 februari 1999	C. A. Leite Mateus/Commissie van de Europese Gemeenschappen	A m b t e n a r e n — Verenigbaarheid van hoedanigheid van ambtenaar en hoedanigheid van tijdelijk functionaris — Ontslag op verzoek — Motiveringsplicht — Oproep tot kennisgeving van belangstelling

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-79/98	11 februari 1999	M. T. Carrasco Benítez/ Europees Bureau voor de geneesmiddelenbeoordeling (EMA)	Tijdelijk functionaris — I n d e l i n g — Beroepservaring — K e n n e l i j k e beoordelingsfout — Verkrege n rechten — Bescherming van gewettigd vertrouwen — Zorgplicht — Recht op ontwikkeling van loopbaan — Gelijke b e h a n d e l i n g e n non-discriminatie - Ontoereikende motivering
T-282/97 en T-57/98	25 februari 1999	A. Giannini/Commissie van de Europese Gemeenschappen	A m b t e n a r e n — Kennissegeving van vacature — B e n o e m i n g — Uitvoering van arrest van Gerecht — Misbruik van bevoegdheid
T-212/97	9 maart 1999	A. Hubert/Commissie van de Europese Gemeenschappen	A m b t e n a r e n — Beoordelingsrapport — Beginnelen van behoorlijk bestuur en rechtszekerheid — O n v o l d o e n d e motivering — Algemene bepalingen ter uitvoering van artikel 43 van het Statuut — Leidraad voor beoordeling — Kennelijke beoordelingsfouten — Misbruik van bevoegdheid — B e r o e p t o t nietigverklaring
T-273/97	9 maart 1999	P. Richard/Europees Parlement	A m b t e n a r e n — Aanwervingsprocedure — Toepassing van artikel 29, lid 1, van het Statuut — Aanwerving van iemand die op reservelijst staat van een algemeen vergelijkend o n d e r z o e k d a t voorbehouden is aan onderdanen van nieuwe lidstaten — Afwijzing van sollicitatie

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-257/97	11 maart 1999	H. C. Herold/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaar — Blijvende gedeeltelijke invaliditeit — Verergering van letsel — Beroep tot nietigverklaring — Beroep tot schadevergoeding — Ontvankelijkheid — Gelijkheidsbeginsel — Bijstands- en zorgplicht — Gebrek aan zorgvuldigheid
T-66/98	11 maart 1999	G. Gaspari/Europees Parlement	Ambtenaren — Kuur in badplaats — Beschikking tot afwijzing van verzoek om voorafgaande goedkeuring voor vergoeding van kosten — Motivering — Medisch advies — Eerbiediging van privésfeer
T-76/98	25 maart 1999	C. Hamptaux/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Bevordering — Vergelijkend onderzoek van verdiensten
T-50/98	14 april 1999	L. B. Rasmussen/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Weigering van bevordering — Vergelijking van verdiensten — Beoordelingscriteria — Beroep tot nietigverklaring — Beroep tot schadevergoeding
T-148/96 en T-174/96	22 april 1999	E. Brognieri/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Beroep tot nietigverklaring en tot schadevergoeding — Ontvankelijkheid — Miskenning van arrest T-583/93 — Artikel 26 van statuut — Kennelijke dwaling
T-283/97	27 april 1999	G. Thinus/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Geen bevordering — Vergelijkend onderzoek van verdiensten — Andere in aanmerking te nemen criteria — Motivering

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-161/97	4 mei 1999	M. Marzola/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Overdracht van pensioenrechten — Termijn voor indiening van verzoek — Verworven kennis — Ontvankelijkheid — Zorgplicht — Motivering
T-242/97	4 mei 1999	Z./Europees Parlement	Tuchtrechtelijke procedure — Tuchtmaatregel van terugzetting — Beroep tot nietigverklaring
T-203/95	19 mei 1999	B. Connolly/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Artikel 88 van Statuut — Schorsing — Ontvankelijkheid — Motivering — Gestelde fout — Schending van de artikelen 11, 12 en 17 van Statuut — Gelijke behandeling
T-34/96 en T-163/96	19 mei 1999	B. Connolly/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Tuchtprocedure — Tuchtrechtelijk ontslag — Artikelen 11, 12 en 17 van Statuut — Vrijheid van meningsuiting — Plicht tot loyaliteit en waardigheid van ambt
T-214/96	19 mei 1999	B. Connolly/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Artikel 90, lid 1, van Statuut — Beroep tot schadevergoeding — Precontentieuze procedure niet conform statuut — Niet-ontvankelijkheid
T-114/98 en T-115/98	1 juni 1999	D. Rodriguez Perez e.a./ Commissie van de Europese Gemeenschappen J. Maria Olivares Ramos e.a./ Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Overdracht van pensioenrechten — Nationale procedures — Verzoek om financiële bijstand

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-295/97	3 juni 1999	D. Coussios/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Toekenning van invaliditeitspensioen — Betrekkingen tussen procedures van artikel 73 en artikel 78 Ambtenarenstatuut
T-112/96 en T-115/96	6 juli 1999	J.-Cl. Séché/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Weigering van bevordering — Vergelijking van verdiensten — Motivering — Aanstelling voor goede orde — Beginsel van gelijke behandeling — Discriminaties op grond van leeftijd, geslacht en nationaliteit — Zorgplicht — Overeenstemming tussen rang en ambt — Artikel 27, derde alinea, Statuut — Misbruik van bevoegdheid en van procedure — Beginsel van bescherming van gewettigd vertrouwen en beginsel van goede trouw — Recht op tewerkstelling ad interim — Besluit tot tewerkstelling ad interim — Beoordelingsvrijheid van administratie — Recht op aanvullende toelage — Dienstfout — Morele schade — Afwijzing van verzoeken om maatregelen van instructie
T-203/97	6 juli 1999	B. Forvass/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Tijdelijke functionarissen — Indeling — Artikel 31, lid 2, Statuut — Zorgplicht — Verkeerde aankondiging — Bescherming van gewettigd vertrouwen

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-36/96	8 juli 1999	G. Gaspari/Europees Parlement	Ambtenaren — Hogere voorziening — Verwijzing naar Gerecht — Ziekteverlof — Medisch attest — Medische controle — Conclusies in tegenspraak met medisch attest
T-20/98	19 juli 1999	Q/Raad van de Europese Unie	Ambtenaren — Beroep tot nietigverklaring — Terugvordering van onverschuldigd betaalde bedragen — Artikel 23 van bijlage X van het Statuut
T-168/97	19 juli 1999	D. Varas Carrión/Raad van de Europese Unie	Ambtenaren — Algemeen vergelijkend onderzoek — Niet-toelating tot examens — Taalkennis
T-74/98	19 juli 1999	L. Mammarella/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Sociale zekerheid — Invaliditeitspensioen — Extern werknemer die contractuele band heeft met instelling — Stelselmatig verlengd dienstverband
T-98/98	21 september 1999	T. Trigari-Venturin/Centre de traduction des organes de l'Union européenne	Tijdelijke functionaris op proef — Ontslag aan einde van proeftijd wegens onvoldoende geschiktheid voor ambt — Beroep tot nietigverklaring — Overeenstemming tussen rang en ambt — Vertraging bij toezending van sociale documenten — B e r o e p t o t schadevergoeding — Schade
T-157/98	21 september 1999	G. Oliveira/Europees Parlement	A m b t e n a r e n — B e v o r d e r i n g — V e r g e l i j k i n g v a n verdiensten

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-28/98	28 september 1999	J/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Artikel 7, lid 3, van bijlage VII bij Statuut — Plaats van herkomst — Plaats van aanwerving — Centrum van belangen
T-48/97	28 september 1999	E. D. Frederiksen/Europes Parlement	Ambtenaren — Bevordering — Arresten houdende nietigverklaring — Uitvoeringsmaatregelen — Artikel 176 EG-Verdrag (thans artikel 233 EG) — Misbruik van bevoegdheid — Materiële en morele schade — Vergoeding
T-140/97	28 september 1999	M. Hautem/Europese Investeringsbank	Ambtenaren — Tuchtrechtelijk ontslag — Artikelen 1, 4, 5 en 40 van het Personeelsreglement van de Europese Investeringsbank — Kennelijk verkeerde beoordeling van de feiten — Tegeneis — Afwijzing van verzoek om maatregelen van instructie
T-141/97	28 september 1999	B. Yasse/Europese Investeringsbank	Ambtenaren — Tuchtrechtelijk ontslag — Artikelen 1, 4 en 40 van het Personeelsreglement van de Europese Investeringsbank — Kennelijk verkeerde beoordeling van de feiten — Rechten van de verdediging — Wezenlijke vormvoorschriften — Evenredigheidsbeginsel — Tegeneis — Afwijzing van verzoek om maatregelen van instructie
T-91/98	28 september 1999	J. Wettig/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Tijdelijke functionaris — Indeling — Artikel 32 Statuut

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-68/97	29 september 1999	M. Neumann en I. Neumann- Schölles/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Wezenpensioen
T-42/98	7 oktober 1999	M. P. Sabbatucci/Europe es Parlement	Openbare dienst — Beroep tot nietigverklaring van besluiten van college van stemopnemers — Uitlegging van kiesreglement van Europees Parlement — Uitsluiting van verzoekster van voor personeelscomité verkozen personen
T-119/98	7 oktober 1999	A. Hecq/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Kosten van dienstreizen — Berekening van dagvergoeding — Duur van dienstreis — Reis met eigen auto
T-51/98	26 oktober 1999	A. R. Burrill en A. Noriega Guerra / Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Arbeidsvoorwaarden — Moederschapsverlof — Verdeling over beide ouders
T-180/98	28 oktober 1999	E. Cotrim/CEDEFOP	Tijdelijke functionarissen — Inrichtingsvergoeding — Voortijdige opzegging van contract — Terugvordering van onverschuldigd betaalde
T-102/98	9 november 1999	C. Papadeas/Comité van de regio's	Ambtenaren — Intern vergelijkend onderzoek — Niet-toelating tot mondeling examen — Beoordeling door jury — Non-discriminatiebeginsel — Beginsel van goed bestuur en zorgplicht

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-103/98, T-104/98, T-107/98, T-113/98 en T-118/98	10 november 1999	S. B. Kristensen e.a./Raad van de Europese Unie	Ambtenaren — Beroep tot nietigverklaring — Overschrijving van pensioenrechten — Berekening van pensioenjaren — Vordering tot uitbetaling van overschot
T-129/98	23 november 1999	E. Sabbioni/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Ambtshalve overplaatsing — Bezwarend besluit — Motivering — Misbruik van bevoegdheid
T-299/97	9 december 1999	V. A. Morales/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Beroep tot nietigverklaring — Voorwaarden voor toelating tot vergelijkend onderzoek — Met diploma afgesloten volledige universitaire studie — In Spanje voltooide studie voor technisch ingenieur
T-53/99	9 december 1999	N. Progoulis/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenarenrecht
T-300/97	15 december 1999	B. Latino/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Beroepsziekte — Blootstelling aan asbest — Percentage van blijvende gedeeltelijke invaliditeit — Onregelmatigheid van advies van medische commissie — Motiveringsgebrek
T-27/98	15 december 1999	A. Nardone/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Beroepsziekte — Blootstelling aan asbest en andere stoffen — Percentage van blijvende gedeeltelijke invaliditeit — Onregelmatigheid van advies van medische commissie

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-144/98	15 december 1999	D. Cantoreggi/Europees Parlement	Ambtenaren — Bevordering — Vergelijkend onderzoek van verdiensten
T-143/98	16 december 1999	M. Cendrowicz/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Ambtenaren — Aanstelling — Vaststelling van niveau van te bekleden ambt — Kennisgeving van vacature — Vergelijkend onderzoek van verdiensten — Kennelijke fout

EGA

T-10/98	10 juni 1999	E-Quattro Snc/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Arbitragebeding — Verplichting tot betaling — Wanprestatie
---------	--------------	--	--

EGKS

T-129/95 T-2/96 en T-97/96	21 januari 1999	Neue Maxhütte Stahlwerke e.a./Commissie van de Europese Gemeenschappen	EGKS — Beroep tot nietigverklaring — Staatssteun aan staalonderneming — Criterium van gedrag van particulier investeerder — Evenredigheidsbeginsel — Motivering — Rechten van verdediging
T-134/94	11 maart 1999	NMH Stahlwerke GmbH/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — M e d e d i n g i n g — Overeenkomsten tussen ondernemingen — Systemen voor informatie-uitwisseling — Boete — Verwijtbaarheid van inbreuk

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-136/94	11 maart 1999	Eurofer ASBL/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — Mededinging — Besluit van ondernemersvereniging — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-137/94	11 maart 1999	ARBED SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — Mededinging — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-138/94	11 maart 1999	COCKERILL-SAMBRE SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — Mededinging — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-141/94	11 maart 1999	Thyssen Stahl AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — Mededinging — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-145/94	11 maart 1999	Unimétal - Société française des aciers longs SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — M e d e d i n g i n g — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-147/94	11 maart 1999	Krupp Hoesch Stahl AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — M e d e d i n g i n g — Overeenkomsten tussen ondernemingen — Prijsvaststelling — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-148/94	11 maart 1999	Preussag Stahl AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — M e d e d i n g i n g — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-151/94	11 maart 1999	British Steel plc/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — M e d e d i n g i n g — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-156/94	11 maart 1999	Siderúrgica Aristrain Madrid, SL/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — M e d e d i n g i n g — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-157/94	11 maart 1999	Empresa Nacional Siderúrgica, SA (Ensidesa)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — M e d e d i n g i n g — Overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten v a n ondernemersverenigingen e n o n d e r l i n g s a m e n h a n g e n d e g e d r a g i n g e n — Prijsvaststelling — Marktverdeling — Systemen voor informatie-uitwisseling
T-37/97	25 maart 1999	Forges de Clabecq SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — Staatssteun — Beroep tot nietigverklaring — Exceptie van onwettigheid — Vijfde staalsteuncode
T-164/96, T-165/96, T-166/96, T-167/96, T-122/97 en T-130/97	12 mei 1999	Moccia Irme SpA e.a./Commissie van de Europese Gemeenschappen	Beroep tot nietigverklaring — S t a a t s s t e u n — E G K S - V e r d r a g — Vijfde staalsteuncode — Voorwaarde van geregelde productie in de zin van artikel 4, lid 2, van vijfde staalsteuncode

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-89/96	7 juli 1999	British Steel plc/Commissie van de Europese Gemeenschappen	EGKS — Beroep tot nietigverklaring — Ontvankelijkheid — Staatssteun — Individuele beschikking tot goedkeuring van toekenning van staatssteun aan staalonderneming — Rechtsgrondslag — Artikelen 4, sub c, en 95, eerste alinea, van Verdrag — Tegenprestaties voor toekenning van overheidssteun — Geen capaciteitsvermindering — Non-discriminatiebeginsel — Schending van w e z e n l i j k e vormvoorschriften
T-106/96	7 juli 1999	Wirtschaftsvereinigung Stahl/Commissie van de Europese Gemeenschappen	EGKS — Beroep tot nietigverklaring — Ontvankelijkheid — Staatssteun — Individuele beschikking tot goedkeuring van toekenning van staatssteun aan staalonderneming — Rechtsgrondslag — Artikelen 4, sub c, en 95, eerste alinea, van Verdrag — Onverenigbaarheid met bepalingen van Verdrag — Gelijkheidsbeginsel — Evenredigheidsbeginsel — Gewettigd vertrouwen — Tegenprestaties voor toekenning van overheidssteun — Geen capaciteitsvermindering — Schending van wezenlijke vormvoorschriften

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-110/98	9 september 1999	RJB Mining plc/Commissie van de Europese Gemeenschappen	E G K S - V e r d r a g — Staatssteun — Steun voor bedrijfsvoering — T e r u g w e r k e n d e goedkeuring van reeds uitgekeerde steun — V e r b e t e r i n g v a n levensvatbaarheid van steunontvangende ondernemingen, in de zin van artikel 3 v a n b e s c h i k k i n g nr. 3632/93/EGKS

EXTERNE BETREKKINGEN

T-277/97	15 juni 1999	Ismeri Europa Srl/Rekenkamer van de Europese Gemeenschappen	Niet-contractuele aansprakelijkheid — MED programma's — Verslag van Rekenkamer — Kritiek jegens verzoekster
T-231/97	9 juli 1999	New Europe Consulting Ltd en M. P. Brown/Commissie van de Europese Gemeenschappen	PHARE-programma — B e r o e p t o t schadevergoeding — Voorwaarden — Beginsel van behoorlijk bestuur — Raming van schade

GEMEENSCHAPSMERK

T-163/98	8 juli 1999	The Procter & Gamble Company/Harmonisatieb ureau voor de interne markt	Gemeenschapsmerk — WoordcombinatieBaby-dry — A b s o l u t e weigeringsgrond — Omvang van toetsing door de kamers van beroep — Omvang van toetsing door het Gerecht
----------	-------------	---	--

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

HANDELSPOLITIEK

T-48/96	12 oktober 1999	Acme Industry Co. Ltd/Raad van de Europese Unie	Dumping — Artikel 2, lid 3, sub b, ii, en 2, lid 10, sub b, van verordening (EEG) nr. 2423/88 — Toepassing met terugwerkende kracht van verordening (EG) nr. 3283/94 — Aangenomen normale waarde — Vaststelling van V&AA-uitgaven en van winstmarge — Betrouwbaarheid van gegevens — Behandeling van invoerrechten en indirecte belastingen
T-171/97	20 oktober 1999	Swedish Match Philippines Inc./Raad van de Europese Unie	Bescherming tegen dumpingpraktijken — Recht ingesteld op invoer van zakaanstekers uit Filipijnen — Oorzakelijk verband tussen uiterst geringe uitvoer en aan communautaire bedrijfstak berokkende schade
T-210/95	28 oktober 1999	European Fertilizer Manufacturers' Association (EFMA)/Raad van de Europese Unie	Antidumpingrechten — Geen schade — Richtprijs — Winstmarge op productiekosten
T-33/98 en T-34/98	15 december 1999	Petrotub SA en Republica SA/Raad van de Europese Unie	Antidumpingrechten — Naadloze buizen en pijpen van ijzer of van niet-gelegeerd staal — Europa-overeenkomst met Roemenië — Normale waarde — Dumpingmarge — Schade — Procedurele rechten van exporteurs

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

INSTITUTIONEEL RECHT

T-14/98	19 juli 1999	H. Hautala/Raad van de Europese Unie	Recht van toegang van publiek tot documenten van Raad — Besluit 93/731/EG — Uitzonderingen op beginsel van toegang tot documenten — Bescherming van algemeen belang op gebied van internationale betrekkingen — Gedeeltelijke toegang
T-188/97	19 juli 1999	Rothmans International BV/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Besluit 94/90/EGKS, EG, Euratom, inzake toegang van publiek tot documenten van de Commissie — Beschikking houdende weigering van toegang tot documenten — Auteursregel — Zogenoemde comitologie-comités
T-309/97	14 oktober 1999	The Bavarian Lager Company Ltd/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Doorzichtigheid — Toegang tot informatie — Besluit 94/90/EGKS, EG, Euratom van de Commissie inzake de toegang tot documenten van de Commissie — Draagwijdte van de uitzondering betreffende de bescherming van het algemeen belang — Ontwerp van met redenen omkleed advies in het kader van artikel 169 EG-Verdrag (thans artikel 226 EG)

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-92/98	7 december 1999	Interporc Im- und Export GmbH/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Beroep tot nietigverklaring — Doorzichtigheid — Toegang tot documenten — Besluit 94/90/EGKS, EG, Euratom — Afwijzing van verzoek om toegang tot documenten van de Commissie — Strekking van uitzondering uit hoofde van algemeen belang (gerechtelijke procedures) en van auteursregel — Motivering

LANDBOUW

T-1/96	13 januari 1999	B. Böcker-Lensing en L. Schulze-Beiering/Raad van de Europese Unie et Commissie van de Europese Gemeenschappen	B e r o e p t o t schadevergoeding — Niet- c o n t r a c t u e l e aansprakelijkheid — Melk — Extra heffing — Referentiehoeveelheid — Producent die verbintenis tot niet-levering is aangegaan — Vrijwillig niet-hervatten van productie na afloop van verbintenis — Handelingen van nationale autoriteiten
T-220/97	20 mei 1999	H. & R. Ecroyd Holdings Ltd/Commissie van de Europese Gemeenschappen	M e l k — Referentiehoeveelheid — Tenuitvoerlegging van een arrest van het Hof
T-158/95	8 juli 1999	Eridania Zuccherifici Nazionali SpA e.a./Raad van de Europese Unie	Gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker — Stelsel van verevening van de opslagkosten — Beroep tot nietigverklaring — N a t u u r l i j k e en rechtspersonen — Niet-ontvankelijkheid

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-168/95	8 juli 1999	Eridania Zuccherifici Nazionali SpA e.a./Raad van de Europese Unie	Gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker — Vaststelling van afgeleide interventieprijsen voor gebieden met een tekort — Beroep tot nietigverklaring — Natuurlijke en rechtspersonen — Niet-ontvankelijkheid
T-254/97	28 september 1999	Fruchthandelsgesellschaft mbH Chemnitz/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Bananen — Invoer uit ACS-staten en uit derde landen — Aanvraag van invoercertificaten — Onbillijkheden — Voorlopige maatregelen — Verordening (EEG) nr. 404/93
T-612/97	28 september 1999	Cordis Obst und Gemüse Großhandel GmbH/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Bananen — Invoer uit ACS-staten en uit derde landen — Aanvraag van invoercertificaten — Onbillijkheden — Voorlopige maatregelen — Verordening (EEG) nr. 404/93
T-216/96	12 oktober 1999	Conserve Italia Soc. Coop. arl (voorheen Massalombarda Colombani)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Landbouw — Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw — Intrekking van financiële steun — Verordening (EEG) nr. 355/77 — Verordening (EEG) nr. 4253/88 — Verordening (EEG) nr. 4256/88 — Verordening (EG, Euratom) nr. 2988/95 — Beginsel van wettigheid van sanctie — Gewettigd vertrouwen — Misbruik van bevoegdheid — Evenredigheidsbeginsel — Motivering

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-191/96 en T-106/97	14 oktober 1999	CAS Succhi di Frutta SpA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Gemeenschappelijk landbouwbeleid — Voedselhulp — Openbare inschrijving — Betaling aan opdrachtnemers bestaande uit andere dan de in het bericht van verkoop gepreciseerde vruchten

MEDEDINGING

T-185/96, T-189/96 en T-190/96	21 januari 1999	Riviera Auto Service Établissements Dalmasso SA e.a./Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Artikel 85 E G - V e r d r a g — Standaardcontract voor exclusieve distributie van v o e r t u i g e n — Groepsvrijstelling — Afwijzing van door voormalige dealers ingediende klachten — Rechtsdwaling — Beroep tot nietigverklaring — B e r o e p t o t schadevergoeding
--------------------------------------	-----------------	---	--

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-87/96	4 maart 1999	Assicurazioni Generali SpA en Unicredito SpA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Concentratie — Verordening (EEG) nr. 4064/89 — Gemeenschappelijke onderneming — Kwalificatie — Definitief of voorbereidend karakter van de beschikking houdende vaststelling van het samenwerkingskarakter van een gemeenschappelijke onderneming — Criteria voor een gemeenschappelijke onderneming met het karakter van een concentratie: functionele zelfstandigheid en ontbreken van coördinatie tussen de betrokken ondernemingen — Recht van de betrokken ondernemingen te worden gehoord — Motivering
T-102/96	25 maart 1999	Gencor Ltd/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Verordening (EEG) nr. 4064/89 — Beschikking waarbij concentratie onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt wordt verklaard — Beroep tot nietigverklaring — Ontvankelijkheid — Procesbelang — Territoriale werkingssfeer van verordening (EEG) nr. 4064/89 — Collectieve machtspositie — Verbintenissen

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-305/94, T-306/94, T-307/94, T-313/94, T-314/94, T-315/94, T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 en T-335/94	20 april 1999	Limbourgse Vinyl Maatschappij NV, Elf Atochem SA, BASF AG, Shell International Chemical Company Ltd, DSM NV en DSM Kunststoffen BV, Wacker-Chemie GmbH, Hoechst AG, Société artésienne de vinyle, Montedison SpA, Imperial Chemical Industries plc, Hüls AG, Enichem SpA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Artikel 85 EG-Verdrag — Werking van arrest houdende nietigverklaring — Rechten van verdediging — Geldboete
T-221/95	28 april 1999	Endemol Entertainment Holding BV/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Verordening (EEG) nr. 4064/89 — Onverenigbaarverklaring van concentratie met gemeenschappelijke markt — Artikel 22 van verordening nr. 4064/89 — Rechten van de verdediging — Toegang tot dossier — Machtspositie
T-175/95	19 mei 1999	BASF Coatings AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Artikel 81, lid 1, EG (ex artikel 85, lid 1) — Alleenverkoopovereenkom st — Parallelimporten
T-176/95	19 mei 1999	Accinauto SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Artikel 81, lid 1, EG (ex artikel 85, lid 1) — Alleenverkoopovereenkom st — Parallelimporten

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-17/96	3 juni 1999	Télévision française 1 SA (TF1)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Staatssteun — Publieke televisiezenders — Klacht — Beroep wegens nalaten — Verplichting tot instructie van Commissie — Termijn — Procedure van artikel 88, lid 2, EG (ex artikel 93, lid 2) — Ernstige problemen — Artikel 81 EG (ex artikel 85) — Aanmaning — Standpuntbepaling — Artikel 86 EG (ex a r t i k e l 9 0) — Ontvankelijkheid
T-266/97	8 juli 1999	Vlaamse Televisie Maatschappij NV/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Artikel 90, lid 3, EG-Verdrag (thans artikel 86, lid 3, EG) — Recht om te worden gehoord — Artikel 90, lid 1, EG-Verdrag (thans artikel 86, lid 1, EG) in samenhang met artikel 52, EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 43 EG) — Exclusief recht om in V l a a n d e r e n televisiereclame uit te zenden
T-127/98	9 september 1999	UPS Europe SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Beroep wegens nalaten — Onderzoekplicht van Commissie — Redelijke termijn
T-228/97	7 oktober 1999	Irish Sugar plc/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Artikel 86 EG-Verdrag (thans artikel 82 EG) — Machtspositie en collectieve machtspositie — Misbruik — Boete
T-189/95, T-39/96 en T-123/96	13 december 1999	Sevice pour le groupement d'acquisitions (SGA)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Distributie van motorvoertuigen — Onderzoek van klachten — Beroepen wegens nalaten, tot nietigverklaring en tot schadevergoeding

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-190/95 en T-45/96	13 december 1999	Société de distribution de mécaniques et d'automobiles (Sodima)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Distributie van motorvoertuigen — Onderzoek van klachten — Beroepen wegens nalaten, tot nietigverklaring en tot schadevergoeding — Niet- ontvankelijkheid
T-9/96 en T-211/96	13 december 1999	Européenne automobile SARL/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Distributie van motorvoertuigen — Onderzoek van klachten — Beroepen wegens nalaten, tot nietigverklaring en tot schadevergoeding
T-22/97	15 december 1999	Kesko Oy/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Controle op concentraties — B e r o e p t o t nietigverklaring — Ontvankelijkheid — Voorwerp van geschil — Bevoegdheid van Commissie op grond van artikel 22, lid 3, van verordening (EEG) nr. 4064/89 — Gevolg voor handel tussen lidstaten — Ontstaan van machtspositie
T-198/98	16 december 1999	Micro Leader Business/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Mededinging — Klacht — Afwijzing — Artikelen 85 en 86 EG-Verdrag (thans artikelen 81 EG en 82 EG) — Verbod op invoer van in derde land in de handel gebrachte software — U i t p u t t i n g v a n auteursrechten — Richtlijn 91/250/EEG

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

MILIEU EN CONSUMENTEN

T-112/97	22 april 1999	Monsanto Company/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Verordening (EEG) nr. 2377/90 — Aanvraag tot opnemning van boviene somatotropine (BST) op de lijst van substanties waarvoor geen maximumwaarden voor residuen gelden — Afwijzing door de Commissie — Beroep tot nietigverklaring — Ontvankelijkheid
T-125/96 en T-152/96	1 december 1999	Boehringer Ingelheim Vetmedica GmbH en C.H. Boehringer Sohn/Raad van de Europese Unie Boehringer Ingelheim Vetmedica GmbH en C.H. Boehringer Sohn/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Richtlijn waarbij gebruik van β -agonisten in diergeneesmiddelen wordt verboden — Verordening volgens welke de maximumwaarden voor residuen van diergeneesmiddelen slechts geldend zijn voor bepaalde therapeutische toepassingen — Beroep tot nietigverklaring — Ontvankelijkheid — Evenredigheidsbeginsel

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
------	-------	----------	----------

SOCIALE POLITIEK

T-182/96	16 september 1999	Partex - Companhia Portuguesa de Serviços, SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Sociale politiek — Europees Sociaal Fonds — Beroep tot nietigverklaring — Verlaging van financiële bijstand — Bevestiging van feitelijke en boekhoudkundige juistheid — Bevoegdheid ratione temporis van betrokken staat — Motivering — Recht van verweer — Misbruik van recht — Gewettigd vertrouwen — Bescherming van verkregen rechten — Misbruik van bevoegdheid
T-126/97	29 september 1999	Sonasa - Sociedade Nacional de Segurança, Ld. ^a /Commissie van de Europese Gemeenschappen	Beroep tot nietigverklaring — Europees Sociaal Fonds — Vermindering van financiële bijstand — Gewettigd vertrouwen — Rechtszekerheid — Goed bestuur — Motiveringsgebrek

STEUNMAATREGELEN VAN DE STATEN

T-230/95	28 januari 1999	Bretagne Angleterre Irlande (BAI)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	B e r o e p t o t schadevergoeding — Niet- c o n t r a c t u e l e aansprakelijkheid — Staatssteun — Mededeling van tot betrokken lidstaat gerichte beschikking aan klager — Vertraging — Materiële en morele schade — Causaal verband
----------	-----------------	--	--

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-14/96	28 januari 1999	Bretagne Angleterre Irlande (BAI)/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Staatssteun — Beroep tot nietigverklaring — Beschikking houdende sluiting van krachtens artikel 93, lid 2, EG- Verdrag ingeleide onderzoeksprocedure — Begrip staatssteun in de zin van artikel 92, lid 1, EG- Verdrag
T-86/96	11 februari 1999	Arbeitsgemeinschaft Deutscher Luftfahrt- Unternehmen/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Staatssteun — Luchtvaart — Fiscale maatregel — Beroep tot nietigverklaring — Niet-ontvankelijkheid
T-288/97	15 juni 1999	Regione autonoma Friuli Venezia Giulia/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Beroep tot nietigverklaring — Beschikking van C o m m i s s i e — Steunmaatregelen van de staten — Beroep ingesteld door lager openbaar l i c h a a m — Ontvankelijkheid
T-82/96	17 juni 1999	Associação dos Refinadores de Açúcar Portugueses (ARAP), Alcântara Refinarias - Açúcares SA, RAR Refinarias de Açúcar Reunidas SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Staatssteun — Klachten van concurrerende ondernemingen — Rechterlijke bescherming van klagende partijen — Suiker — Steun toegekend krachtens door Commissie goedgekeurde algemene regeling inzake staatssteun — Staatssteun voor beroepsopleiding — Staatssteun in kader van medefinanciering ingevolge r e g e l i n g v o o r structuurfondsen
T-110/97	6 oktober 1999	Kneissl Dachstein Sportartikel AG/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Besluit tot goedkeuring van staatssteun voor herstructurering — Ingangsdatum van beroepstermijn voor een derde — Vereisten voor verenigbaarheid van de steun

Zaak	Datum	Partijen	Voorwerp
T-123/97	6 oktober 1999	Salomon SA/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Besluit tot goedkeuring van staatssteun voor herstructurering — Ingangsdatum van beroepstermijn voor een derde — Vereisten voor verenigbaarheid van de steun
zaken T-132/96 en T-143/96	15 december 1999	Freistaat Sachsen, Volkswagen AG en Volkswagen Sachsen GmbH/Commissie van de Europese Gemeenschappen	Staatssteun — Compensatie van door deling van Duitsland berokkende economische nadelen — Ernstige verstoring in economie van een lidstaat — Regionale economische ontwikkeling — Communautaire kaderregeling inzake staatssteun aan de automobiellndustrie

2. Gerechtelijke statistieken

Samenvatting van de werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg

Tabel 1: Werkzaamheden van het Gerecht in 1997, 1998 en 1999

Aanhangig gemaakte zaken

Tabel 2: Aard van de procedures (1997, 1998 en 1999)
Tabel 3: Aard van het beroep (1997, 1998 en 1999)
Tabel 4: Grondslag van het beroep (1997, 1998 en 1999)
Tabel 5: Onderwerp van het beroep (1997, 1998 en 1999)

Afgedane zaken

Tabel 6: In 1997, 1998 en 1999 afgedane zaken
Tabel 7: Resultaat (1999)
Tabel 8: Grondslag van het beroep (1999)
Tabel 9: Onderwerp van het beroep (1999)
Tabel 10: Formatie (1999)
Tabel 11: Procesduur (1999)
Grafiek I: Ambtenarenzaken (arresten en beschikkingen) (1999)
Grafiek II Overige beroepen (arresten en beschikkingen) (1999)

Hangende zaken

Tabel 12: Op 31 december van elk jaar hangende zaken
Tabel 13: Grondslag van het beroep op 31 december van elk jaar
Tabel 14: Onderwerp van het beroep op 31 december van elk jaar

Diversen

Tabel 15: Algemene ontwikkeling
Tabel 16: Resultaten in hogere voorziening van 1 januari tot 31 december 1999

Samenvatting van de werkzaamheden van het Gerecht van eerste aanleg

Tabel 1: **Werkzaamheden van het Gerecht in 1997, 1998 en 1999¹**

	1997		1998		1999	
Binnengekomen zaken	644		238		384	
Afgedane zaken	179	(186)	279	(348)	322	(659)
Hangende zaken	640	(1 117)	569	(1 007)	663	(732)

¹ In deze tabel en in de tabellen op de volgende bladzijden hebben de cijfers tussen haakjes betrekking op het totale aantal zaken *ongeacht* of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd; bij de andere cijfers worden gevoegde zaken als één zaak gerekend.

Aanhangig gemaakte zaken

Tabel 2: Aard van de procedures (1997, 1998 en 1999)^{1 2}

Aard van de procedures	1997	1998	1999
Andere beroepen	469	135	254
Intellectuele eigendom		1	18
Ambtenarenzaken	155	79	84
Bijzondere procedures	20	23	28
Totaal	644 ³	238 ⁴	384 ⁵

¹ In deze tabel en in de tabellen op de volgende bladzijden omvatten de „andere beroepen” alle beroepen van natuurlijke of rechtspersonen, behalve de beroepen van ambtenaren van de Europese Gemeenschappen.

² In de volgende tabellen worden als „bijzondere procedures” beschouwd: verzet tegen een arrest (art. 38 Statuut-EG; art. 122 Regl. procesvoering Gerecht), derdenverzet (art. 39 Statuut-EG; art. 123 Regl. procesvoering Gerecht), herziening van een arrest (art. 41 Statuut-EG; art. 125 Regl. procesvoering Gerecht), uitlegging van een arrest (art. 40 Statuut-EG; art. 129 Regl. procesvoering Gerecht), begroting van kosten (art. 92 Regl. procesvoering Gerecht), rechtsbijstand (art. 94 Regl. procesvoering Gerecht), rectificatie van een arrest (art. 84 Regl. procesvoering Gerecht).

³ Waarvan 28 melkquotazaken en 295 beroepen van douane-expediteurs.

⁴ Waarvan 2 melkquotazaken en 2 beroepen van douane-expediteurs.

⁵ Waarvan 71 beroepen van tankstationhouders.

Tabel 3: Aard van het beroep (1997, 1998 en 1999)

Aard van het beroep	1997	1998	1999
Beroep tot nietigverklaring	133	116	220
Beroep wegens nalaten	9	2	15
Beroep tot schadevergoeding	327	14	19
Arbitrage	1	3	1
Intellectuele eigendom		1	18
Ambtenarenzaken	154	79	83
Totaal	624 ¹	215 ²	356 ³
<i>Bijzondere procedures</i>			
Rechtsbijstand	6	6	7
Begroting van kosten	13	9	6
Uitlegging of herziening van een arrest	—	—	—
Rectificatie van een arrest	1	7	15
Herziening van een arrest	—	1	—
Totaal	20	23	28
TOTAAL-GENERAAL	644	238	384

¹ Waarvan 28 melkquotazaken en 295 beroepen van douane-expeditie.

² Waarvan 2 melkquotazaken en 2 beroepen van douane-expediteurs.

³ Waarvan 71 beroepen van tankstationhouders.

Tabel 4: Grondslag van het beroep (1995, 1996 en 1997)

Grondslag van het beroep	1997	1998	1999
Artikel 63 van verordening (EG) nr. 40/94		1	18
Artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG) ¹	127	104	215
Artikel 175 EG-Verdrag (thans artikel 232 EG)	9	2	14
Artikel 178 EG-Verdrag (thans artikel 235 EG)	327	13	17
Artikel 181 EG-Verdrag (thans artikel 238 EG)	1	3	1
Totaal EG	464	123	265
Artikel 33 KS	6	12	5
Artikel 35 KS	—	—	1
Artikel 40 KS	—	—	1
Totaal KS	6	12	7
Artikel 151 EA	—	1	1
Totaal EA	—	1	1
Ambtenarenstatuut	154	79	83
Totaal	624	215	356
Artikel 84 Reglement voor de procesvoering	1	7	15
Artikel 92 Reglement voor de procesvoering	13	9	6
Artikel 94 Reglement voor de procesvoering	6	6	7
Artikel 125 Reglement voor de procesvoering	—	1	—
Artikel 129 Reglement voor de procesvoering	—	—	—
Totaal bijzondere procedures	20	23	28
TOTAAL-GENERAAL	644	8	384

¹

In verband met de hernummering van de artikelen in het Verdrag van Amsterdam per 1 mei 1999 is de citeerwijze van de artikelen van de verdragen ingrijpend gewijzigd. Een mededeling daarover staat op blz. 311 van dit jaarverslag.

Tabel 5: **Onderwerp van het beroep (1997, 1998 en 1999)¹**

Onderwerp van het beroep	1997	1998	1999
Arbitrage	—	2	—
Associatie van landen en gebieden overzee	-	5	4
Buitenlands beleid en veiligheid	-	-	2
Externe betrekkingen	3	5	1
Handelspolitiek	18	12	5
Institutioneel recht	306	10	19
Intellectuele eigendom	-	1	18
Landbouw	55	19	42
Mededinging	24	23	34
Milieu en consumenten	3	4	5
Ondernemingsrecht	3	3	2
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1	-	1
Regionale politiek	1	2	2
Sociale politiek	4	10	12
Steunmaatregelen van de staten	28	16	100
Toetreding	-	-	-
Vervoer	1	3	2
Vrij verkeer van diensten	-	-	1
Vrij verkeer van goederen	17	7	10
Vrij verkeer van personen	-	2	2
Totaal EG	464	124	262
IJzer en staal	5	-	1
Mededinging	—	8	—
Steunmaatregelen van de staten	1	3	6
Totaal KS	6	11	7
Institutioneel recht	—	1	1
Totaal EA	—	1	1
Ambtenarenstatuut	154	79	86
Totaal	624	215	356

¹ In deze tabel zijn de bijzondere procedures niet meegeteld.

Afgedane zaken

Tabel 6: In 1997, 1998 en 1999 afgedane zaken

Aard van de procedures	1997		1998		1999	
Andere beroepen	87	(92) ¹	141	(199) ²	227	(544) ³
Intellectuele eigendom	—	—	1	(1)	2	(2)
Ambtenarenzaken	79	(81)	110	(120)	79	(88)
Bijzondere procedures	13	(13)	27	(29)	14	(25)
Totaal	179	(186)	279	(348)	322	(659)

¹ Waarvan 5 melkquotazaken.

² Waarvan 64 melkquotazaken.

³ Waarvan 102 melkquotazaken en 284 beroepen van douane-expediteurs.

Tabel 7: **Resultaat (1999)**

Resultaat	Andere beroepen		Intellectuele eigendom		Ambtenarenzaken		Bijzondere procedures		Totaal	
<i>Arresten</i>										
Doorhaling	1	(1)	—	—	1	(1)			2	(2)
Beroep niet-ontvankelijk	4	(8)	—	—	3	(3)			7	(11)
Beroep niet gegrond	35	(55)	—	—	24	(25)			59	(80)
Beroep gedeeltelijk gegrond	15	(19)	-	-	9	(12)			24	(31)
Beroep gegrond	8	(8)	1	(1)	12	(17)			21	(26)
Afdoening zonder beslissing	-	-	-	-	-	-				
Totaal arresten	63	(91)	1	(1)	49	(58)			113	(150)
<i>Beschikkingen</i>										
Doorhaling	127	(414)	-	-	19	(19)	-	-	146	(433)
Beroep niet-ontvankelijk	24	(26)	1	(1)	7	(7)	1	(1)	33	(35)
Afdoening zonder beslissing	9	(9)	-	-	-	-	-	-	9	(9)
Beroep gegrond	-	-	-	-	-	-	2	(13)	2	(13)
Beroep gedeeltelijk gegrond	-	-	-	-	-	-	2	(2)	2	(2)
Beroep niet gegrond	-	-	-	-	-	-	9	(9)	9	(9)
Beroep kennelijk ongegrond	3	(3)	-	-	4	(4)	-	-	7	(7)
Verwijzing naar het Hof	1	(1)	-	-	-	-	-	-	1	(1)
Onbevoegd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal beschikkingen	164	(453)	1	(1)	30	(30)	14	(25)	209	(509)
Totaal	227	(544)	2	(2)	79	(88)	14	(25)	322	(659)

Tabel 8: Grondslag van het beroep (19997)

Grondslag van het beroep	Arresten		Beschikkingen		Totaal	
Artikel 63 van verordening (EG) nr. 40/94	1	(1)	1	(1)	2	(2)
Artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG)	36	(55)	52	(55)	88	(110)
Artikel 175 EG-Verdrag (thans artikel 232 EG)	5	(7)	5	(5)	10	(12)
Artikel 178 EG-Verdrag (thans artikel 235 EG)	4	(4)	103	(388)	107	(392)
Artikel 181 EG-Verdrag (thans artikel 238 EG)	—	—	2	(2)	2	(2)
Totaal EG	46	(67)	163	(451)	209	(518)
Artikel 151 EA	1	(1)	—	—	1	(1)
Totaal EA	1	(1)	—	—	1	(1)
Artikel 33 KS	17	(24)	2	(3)	19	(27)
Artikel 35 KS	—	—	—	—	—	—
Totaal KS	17	(24)	2	(3)	19	(27)
Ambtenarenstatuut	49	(58)	30	(30)	79	(88)
Artikel 84 Reglement voor de procesvoering	—	—	3	(14)	3	(14)
Artikel 92 Reglement voor de procesvoering	—	—	3	(3)	3	(3)
Artikel 94 Reglement voor de procesvoering	—	—	8	(8)	8	(8)
Artikel 125 Reglement voor de procesvoering	—	—	—	—	—	—
Totaal bijzondere procedures	—	—	14	(25)	14	(25)
TOTAAL -GENERAAL	113	(150)	209	(509)	322	(659)

Tabel 9: **Onderwerp van het beroep (1999)**¹

Onderwerp van het beroep	Arresten		Beschikkingen		Totaal	
Arbitrage	-	-	1	(1)	1	(1)
Associatie van landen en gebieden overzee	-	-	3	(3)	3	(3)
Externe betrekkingen	2	2	2	(2)	4	(4)
Handelspolitiek	4	5	2	(2)	6	(7)
Institutioneel recht	4	(4)	15	(290)	19	(294)
Intellectuele eigendom	1	1	1	(1)	2	(2)
Landbouw	8	(10)	109	(119)	117	(129)
Mededinging	16	(33)	9	(10)	25	(43)
Milieu en consumenten	2	2	1	(1)	3	(3)
Ondernemingsrecht	—	—	1	(2)	1	(2)
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	-	-	1	(1)	1	(1)
Sociale politiek	2	(2)	5	(5)	7	(7)
Steunmaatregelen van de staten	7	(8)	7	(7)	14	(15)
Vervoer	—	—	1	(2)	1	(2)
Vrij verkeer van goederen	-	-	4	(4)	4	(4)
Vrij verkeer van personen	—	—	1	(1)	1	(1)
Totaal EG	46	(67)	163	(451)	209	(518)
Institutioneel recht	1	(1)	—	—	1	(1)
Totaal EA	1	(1)	—	—	1	(1)
IJzer en staal	11	(11)	-	-	11	(11)
Mededinging	—	—	1	(2)	1	(2)
Steunmaatregelen van de staten	6	(13)	—	—	7	(14)
Totaal KS	17	(24)	2	(3)	19	(27)
Ambtenarenstatuut	49	(58)	30	(30)	79	(88)
TOTAAL-GENERAAL	113	(150)	195	(484)	308	(634)

¹

In deze tabel zijn de bijzondere procedures niet meegeteld.

Tabel 10: Formatie (1999)

Formatie	Totaal
President	1
Kamers met 3 rechters	488
Kamers met 5 rechters	160
Alleenrechtsprekend rechter	3
Niet toegewezen	7
Totaal	659

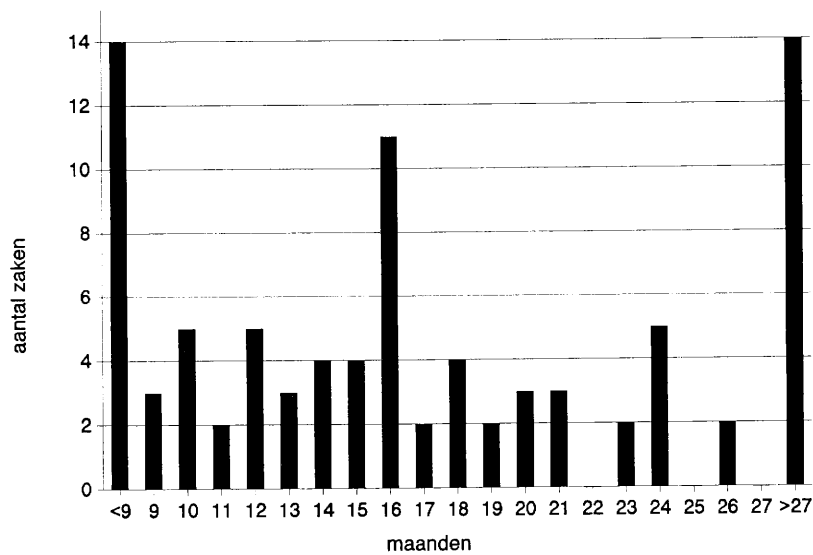
Tabel 11: Procesduur (1999)¹
(arresten en beschikkingen)

	Arresten/Beschikkingen
Andere beroepen	12,6
Intellectuele eigendom	8,6
Ambtenarenzaken	17,0

¹

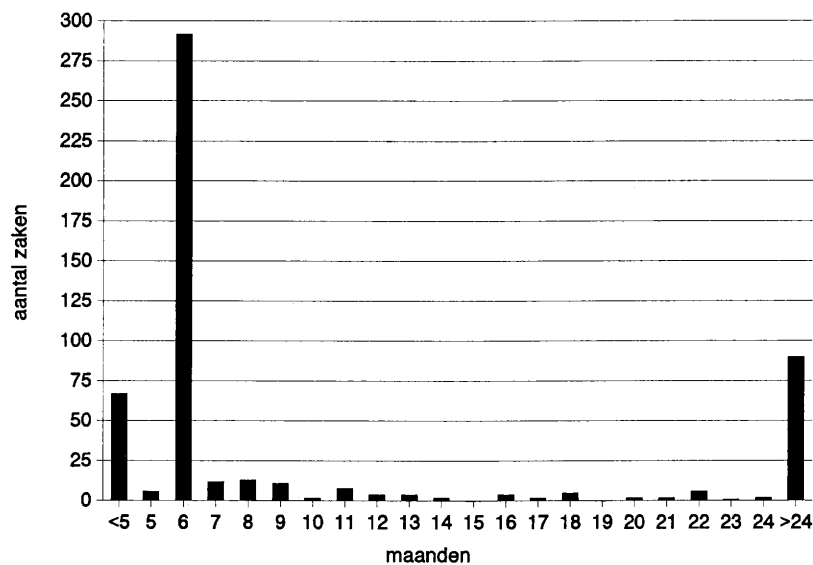
In deze tabel is de procesduur uitgedrukt in maanden en tiende delen van maanden.

Grafiek I: Ambtenarenzaken (arresten en beschikkingen) (1999)

Zaken/ maanden	9	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	> 27
Ambtenarenzaken	14	3	5	2	5	3	4	4	11	2	4	2	3	3	0	2	5	0	2	0	14

Grafiek II: **Andere beroepen (arresten en beschikkingen) (1999)**

Zaken/ Maanden	<5	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	24
Andere beroepen	67	6	292	12	13	11	2	8	4	4	2	0	4	2	5	0	2	2	6	1	2	90

Hangende zaken

Tabel 12: Op 31 december van elk jaar hangende zaken

Aard van de procedures	1997		1998		1999	
Andere beroepen	425	(892) ¹	400	(829) ²	471	(538) ³
Intellectuele eigendom	—	—	1	(1)	17	(17)
Ambtenarenzaken	205	(214)	163	(173)	167	(169)
Bijzondere procedures	10	(11)	5	(5)	8	(8)
Totaal	640	(1 117)	569	(1 007)	663	(732)

¹ Waarvan 252 melkquotazaken en 295 beroepen van douane-expediteurs.

² Waarvan 190 melkquotazaken en 297 beroepen van douane-expediteurs.

³ Waarvan 88 melkquotazaken, 13 beroepen van douane-expediteurs, en 71 beroepen van tankstationhouders.

Tabel 13: Grondslag van het beroep op 31 december van elk jaar

Grondslag van het beroep	1997		1998		1999	
Artikel 63 van verordening (EG) nr. 40/94	—	—	—	—	17	(17)
Artikel 173 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 230 EG)	274	(294)	256	(279)	360	(383)
Artikel 175 EG-Verdrag (thans artikel 232 EG)	18	(18)	12	(12)	14	(14)
Artikel 178 EG-Verdrag (thans artikel 235 EG)	113	(549)	100	(498)	80	(123)
Artikel 181 EG-Verdrag (thans artikel 238 EG)	4	(5)	3	(3)	1	(2)
Totaal EG	409	(866)	371	(792)	472	(539)
Artikel 33 KS	16	(26)	29	(36)	14	(14)
Artikel 35 KS	1	(1)	—	—	1	(1)
Artikel 40 KS	—	—	—	—	1	(1)
Totaal KS	17	(27)	29	(36)	16	(16)
Artikel 146 EA	—	—	—	—	—	—
Artikel 151 EA	—	—	1	(1)	1	(1)
Totaal EA	—	—	1	(1)	1	(1)
Ambtenarenstatuut	204	(213)	163	(173)	166	(168)
Artikel 84 Reglement voor de procesvoering	—	—	1	(1)	2	(2)
Artikel 92 Reglement voor de procesvoering	8	(9)	2	(2)	5	(5)
Artikel 94 Reglement voor de procesvoering	2	(2)	2	(2)	1	(1)
Artikel 125 Reglement voor de procesvoering	—	—	—	—	—	—
Artikel 129 Reglement voor de procesvoering	—	—	—	—	—	—
Totaal bijzondere procedures	10	(11)	5	(5)	8	(8)
TOTAAL-GENERAAL	640	(1 117)	569	(1 007)	663	(732)

Tabel 14: Onderwerp van het beroep op 31 december van elk jaar

Onderwerp van het beroep	1997		1998		1999	
Arbitrage	5	(6)	3	(3)	1	(2)
Associatie van landen en gebieden overzee	-	-	5	5	6	6
Buitenlands beleid en veiligheid	-	-	2	2	2	2
Economisch en monetair beleid	1	1	-	-	-	-
Economische en sociale samenhang	1	1	-	-	-	-
Externe betrekkingen	7	(7)	10	(10)	7	(7)
Handelspolitiek	26	(28)	27	(27)	25	(25)
Institutioneel recht	33	(308)	33	(309)	33	(34)
Intellectuele eigendom	-	-	1	1	7	7
Landbouw	127	(298)	107	(231)	100	(144)
Mededinging	125	(132)	111	(114)	101	(104)
Milieu en consumenten	5	(5)	6	(6)	8	(8)
Ondernemingsrecht	2	(2)	4	(4)	4	(4)
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1	(1)	1	(1)	1	(1)
Regionale politiek	1	(1)	3	(3)	4	(5)
Sociale politiek	8	(8)	10	(10)	5	(5)
Steunmaatregelen van de staten	46	(47)	28	(46)	114	(131)
Toetreding	-	-	-	-	-	-
Vervoer	1	(1)	3	(3)	3	(3)
Vrij verkeer van diensten	-	-	-	-	1	1
Vrij verkeer van goederen	20	(20)	20	(20)	26	(26)
Vrij verkeer van personen	-	-	-	-	1	(1)
Totaal EG	409	(866)	372	(793)	469	(536)
IJzer en staal	1	(11)	11	(11)	1	(1)
Mededinging	1	(1)	7	(7)	6	(6)
Steunmaatregelen van de staten	15	(15)	10	(17)	9	(9)
Totaal KS	17	(27)	28	(35)	16	(16)
Bevoorrading	—	—	—	—	—	—
Institutioneel recht	—	—	1	(1)	1	(1)
Totaal EA	—	—	1	(1)	1	(1)
Ambtenarenstatuut	204	(213)	163	(173)	169	(171)
Totaal	630	(1 106)	564	(1 002)	655	(724)

Diversen

Tabel 15: Algemene ontwikkeling

Jaar	Binnengekomen zaken ¹	Op 31 december aanhangige zaken	Afgedane zaken	Arresten ²	Beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld ³
1989	169	164 (168)	1 (1)	— —	— —
1990	59	123 (145)	79 (82)	59 (61)	16 (46)
1991	95	152 (173)	64 (67)	41 (43)	13 (62)
1992	123	152 (171)	104 (125)	60 (77)	24 (86)
1993	596	638 (661)	95 (106)	47 (54)	16 (66)
1994	409	432 (628)	412 (442)	60 (70)	12 (105)
1995	253	427 (616)	197 (265)	98 (128)	47 (142)
1996	229	476 (659)	172 (186)	107 (118)	27 (133)
1997	644	640 (1 117)	179 (186)	95 (99)	35 (139)
1998	238	569 (1 007)	279 (348)	130 (151)	67 (214)
1999	384	663 (732)	322 (659)	115 (150)	60 ⁴ (177)
Totaal	3 199		1 904 (2 467)	812 (951)	317 (1 170)

¹ Inclusief bijzondere procedures.

² De aantallen tussen haakjes geven het aantal zaken weer waarin arrest is gewezen.

³ De cursief gedrukte tussen haakjes geplaatste cijfers geven het totaal aantal voor beroep vatbare beslissingen - arrest, niet-ontvankelijkverklaring, voorlopige voorziening, afdoening zonder beslissing en afwijzing van interventie - waarvoor de termijn voor het instellen van hogere voorziening is verstreken, of waartegen hogere voorziening is ingesteld.

⁴ Hierbij is niet meegeteld de hogere voorziening tegen de beschikking tot instructie van 14 september 1999 in zaak T-145/98. Deze hogere voorziening is namelijk door het Hof niet-ontvankelijk verklaard, daar tegen de bestreden beschikking geen hogere voorziening openstond.

**Tabel 16: Resultaten in hogere voorziening van 1 januari tot 31 december 1999
(arresten en beschikkingen)**

	Ongegrond	Hogere voorziening kennelijk ongegrond	Hogere voorziening kennelijk niet- ontvankelijk	Hogere voorziening kennelijk niet- ontvankelijk en ongegrond	Vernietiging met verwijzing	Vernietiging zonder verwijzing	Gedeeltelijke vernietiging met verwijzing	Gedeeltelijke vernietiging zonder verwijzing	Door haling	Totaal
Ambtenaren- statuut	7	2	1	4		1				15
Associatie van landen en gebieden overzee	1									1
Bevoorrading	1									1
Institutioneel recht		2	2	2						6
Landbouw	3	1		1		2		1		8
Mededinging	10			2	1	1		1	2	17
Sociale politiek				3	1				1	5
Steunmaat- regelen van de staten		1		1						1
Vrij verkeer van goederen				2						2
Vrij verkeer van personen				1						1
Totaal	22	6	3	15	2	4	—	2	3	57

Hoofdstuk V

Algemene inlichtingen

A — Mededeling over de citeerwijze van verdragsartikelen in teksten van het Hof van Justitie en van het Gerecht van eerste aanleg

In verband met de henummering, bij het Verdrag van Amsterdam, van de artikelen van het Verdrag betreffende de Europese Unie (EU) en van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap (EG) gebruiken het Hof en het Gerecht sinds 1 mei 1999 een nieuwe methode voor het citeren van de artikelen van het EU-Verdrag, het EG-Verdrag, alsook het EGKS- en het Euratom-Verdrag.

Het voornaamste doel van deze methode is het voorkomen van verwarring tussen de tekst van een artikel vóór en na 1 mei 1999. De regels van deze methode zijn de volgende:

- Bij verwijzing naar een artikel van een Verdrag *zoals van kracht na* 1 mei 1999, wordt het nummer van het artikel onmiddellijk gevolgd door een uit twee letters bestaande aanduiding van het betrokken Verdrag, te weten

EU voor het Verdrag betreffende de Europese Unie

EG voor het EG-Verdrag

KS voor het EGKS-Verdrag

EA voor het Euratom-Verdrag.

Met „artikel 234 *EG*” wordt dus bedoeld op het artikel van dat Verdrag *zoals van kracht na* 1 mei 1999.

- Wanneer echter wordt verwezen naar een artikel van een Verdrag *zoals van kracht vóór* 1 mei 1999, wordt het artikelnummer gevolgd, al naar het geval, door de aanduiding „van het Verdrag betreffende de Europese Unie”, „EG- (of EEG-)Verdrag”, „EGKS-Verdrag”, „EGA-Verdrag”.

Met „artikel 85 *EG-Verdrag*” wordt dus bedoeld op artikel 85 van dat Verdrag *zoals van kracht vóór* 1 mei 1999.

- Voor het EG-Verdrag en het Verdrag betreffende de Europese Unie geldt verder de volgende regel: telkens wanneer verwezen wordt naar een artikel van deze Verdragen *zoals van kracht vóór* 1 mei 1999, wordt de eerste vermelding van het artikel in een tekst gevolgd door een verwijzing tussen

haakjes naar het overeenkomstige artikel van dat Verdrag zoals van kracht na 1 mei 1999, en wel als volgt:

- „artikel 85 EG-Verdrag (*thans artikel 81 EG*)”, wanneer het artikel niet is gewijzigd bij het Verdrag van Amsterdam;
 - „artikel 51 EG-Verdrag (*thans, na wijziging, artikel 42 EG*)”, wanneer het artikel bij het Verdrag van Amsterdam is gewijzigd;
 - „artikel 53 EG-Verdrag (*ingetrokken bij het Verdrag van Amsterdam*)”, wanneer het artikel bij het Verdrag van Amsterdam is ingetrokken.
- In afwijking van deze laatste regel wordt de eerste vermelding van de (oude) artikelen 117 tot en met 120 EG-Verdrag, die en bloc bij het Verdrag van Amsterdam zijn vervangen, gevolgd door de volgende vermelding: „(*de artikelen 117-120 EG-Verdrag zijn vervangen door de artikelen 136 EG-143 EG*)”.

Bijvoorbeeld:

- „artikel 119 EG-Verdrag (*de artikelen 117-120 EG-Verdrag zijn vervangen door de artikelen 136 EG-143 EG*)”.

Hetzelfde geldt voor de artikelen J-J.11 en K-K.9 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

Bijvoorbeeld:

- „artikel J.2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (*de artikelen J-J.11 van het Verdrag betreffende de Europese Unie zijn vervangen door de artikelen 11 EU-28 EU*)”;
- „artikel K.2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (*de artikelen K-K.9 van het Verdrag betreffende de Europese Unie zijn vervangen door de artikelen 29 EU-42 EU*)”.

B — Uitgaven en databanken

Teksten van arresten en conclusies

1. Jurisprudentie van het Hof van Justitie en van het Gerecht van eerste aanleg

De Jurisprudentie van het Hof van Justitie, die in de officiële talen van de Gemeenschap wordt gepubliceerd, is de enige authentieke bron waaruit de rechtspraak van het Hof van Justitie en van het Gerecht van eerste aanleg kan worden aangehaald.

Het laatste deel van elke jaargang van de Jurisprudentie bevat een chronologisch register van gepubliceerde uitspraken, een register van volgens nummer gerangschikte zaken, een alfabetisch register van partijen, een artikelenregister, een alfabetisch zaakregister en, sinds 1991, een nieuw systematisch register van alle samenvattingen met de bijbehorende reeksen trefwoorden van de opgenomen uitspraken.

De Jurisprudentie is in de lidstaten en in een aantal derde landen verkrijgbaar bij de op de laatste bladzijde van deze brochure vermelde verkoopkantoren (prijs van de Jurisprudentie 1995, 1996, 1997, 1998 en 1999: 170 euro, exclusief BTW). In de overige landen moeten de bestellingen worden gericht tot het aldaar genoemde verkoopkantoor. Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot het Hof van Justitie, Interne dienst, afdeling Publicaties, L-2925 Luxemburg.

2. Jurisprudentie betreffende het communautaire ambtenarenrecht

Vanaf 1994 bevat de Jurisprudentie betreffende het communautaire ambtenarenrecht alle arresten van het Gerecht van eerste aanleg op het gebied van het ambtenarenrecht in de respectieve procestaal, alsmede een samenvatting in een officiële taal naar keuze van de abonnee. Bovendien zijn hierin de samenvattingen opgenomen van de op dit gebied door het Hof in het kader van een hogere voorziening gewezen arresten, waarvan de integrale tekst echter ook in de algemene Jurisprudentie wordt afgedrukt. De toegang tot de Jurisprudentie betreffende het communautaire ambtenarenrecht wordt vergemakkelijkt door registers die eveneens in alle officiële talen verkrijgbaar zijn.

De Jurisprudentie is in de lidstaten en in een aantal derde landen verkrijgbaar bij de op de laatste bladzijde van deze brochure vermelde verkoopkantoren (prijs: 70 euro, exclusief BTW). In de overige landen moeten de bestellingen worden gericht tot het Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, L-2985 Luxemburg. Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot het Hof van Justitie, Interne dienst, afdeling Publicaties, L-2925 Luxemburg.

Een abonnement op beide genoemde uitgaven kost 205 euro, exclusief BTW. Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot het Hof van Justitie, Interne dienst, afdeling Publicaties, L-2925 Luxemburg.

3. De arresten van het Hof en van het Gerecht en de conclusies van de advocaten-generaal

De tekst daarvan in offset kan schriftelijk worden besteld, met vermelding van de gewenste taal, bij de Interne dienst, afdeling Publicaties, van het Hof van Justitie, L-2925 Luxemburg, voor zover zij nog beschikbaar zijn en tegen betaling van een vast bedrag per document, dat thans op 600 BEF (exclusief BTW) is vastgesteld en mettertijd kan variëren. Bestellingen worden niet meer uitgevoerd na de verschijning van het deel van de Jurisprudentie waarin het verlangde arrest of de conclusie is afgedrukt.

Belangstellenden die reeds een abonnement hebben op de Jurisprudentie, kunnen zich abonneren op de teksten in offset van de Jurisprudentie van het Hof en van het Gerecht in een of meer officiële talen van de Gemeenschap, met uitzondering van de teksten die enkel in de Jurisprudentie betreffende het communautaire ambtenarenrecht worden opgenomen. De prijs van een jaarabonnement bedraagt thans 13 200 BEF, exclusief BTW.

Ten slotte moet worden opgemerkt, dat alle recente arresten van het Hof en het Gerecht van eerste aanleg gratis en snel toegankelijk zijn op de Internetsite van het Hof (www.curia.eu.int, zie ook verder, punt 2.a), onder de rubriek „Rechtspraak”. De arresten staan op de dag van de uitspraak vanaf ongeveer 15 uur in alle officiële talen op de site. Deze rubriek bevat ook de conclusies van de advocaten-generaal in de taal van de advocaat-generaal en de procestaal.

Andere publicaties

1. Uitgaven verzorgd door de griffie van het Hof van Justitie

- a) Tekstuitgave betreffende organisatie, bevoegdheden en procesregels van het Hof

Deze bundel bevat de belangrijkste bepalingen met betrekking tot het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg, die verspreid zijn over de Verdragen, het afgeleide recht alsmede een aantal overeenkomsten. Een zaakregister vergemakkelijkt het gebruik.

De uitgave wordt gepubliceerd in alle officiële talen. Een nieuwe editie is in voorbereiding; zij zal verkrijgbaar zijn bij de op de laatste bladzijde van deze brochure vermelde verkoopkantoren.

- b) Agenda van de zittingen van het Hof

De agenda van de zittingen wordt iedere week opgesteld. Zij kan worden gewijzigd en heeft dus enkel indicatieve waarde.

De agenda is op aanvraag verkrijgbaar bij de Interne dienst, afdeling Publicaties, van het Hof van Justitie, L-2925 Luxemburg.

2. Uitgaven verzorgd door de Voorlichtingsdienst van het Hof van Justitie

- a) Weekoverzicht van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen

Het Weekoverzicht is een wekelijks informatiebulletin voor abonnees over de rechterlijke werkzaamheden van het Hof en het Gerecht van eerste aanleg. Het bevat een samenvatting van de gewezen arresten, de conclusies van de advocaten-generaal en de aanhangig gemaakte zaken van de afgelopen week. Ook de belangrijkste gebeurtenissen uit het leven van de instelling zijn erin vermeld.

Het laatste nummer van het jaar bevat telkens een analytisch register van de arresten en andere beslissingen van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg die in dat jaar tot stand zijn gekomen, alsmede statistische gegevens.

Het Weekoverzicht wordt ook elke week gepubliceerd op de Internetsite van het Hof van Justitie.

b) Jaarverslag

Uitgave met een overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg, zowel op het gebied van de rechtspraak als op andere gebieden (bijeenkomsten en studiedagen van magistraten, bezoeken, seminars enz.). Deze uitgave bevat ook tal van statistische gegevens.

c) Weekkalender

Een wekelijks bijgewerkte, meertalige lijst van de gerechtelijke werkzaamheden van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg. Hij vermeldt de terechtzittingen, de conclusies en de arresten van de betrokken week, en geeft een overzicht van de volgende week. Het onderwerp van elke zaak wordt beknopt vermeld. De weekkalender wordt elke donderdag gepubliceerd, met name op de Internetsite van het Hof van Justitie.

De hierboven genoemde uitgaven, die gratis beschikbaar zijn in alle officiële talen van de Gemeenschappen, kunnen schriftelijk worden aangevraagd bij de Voorlichtingsdienst van het Hof van Justitie, L-2925 Luxemburg, met vermelding van de gewenste taal.

d) Internetsite van het Hof

Via deze site (adres: www.curia.eu.int) krijgt u gemakkelijk toegang tot talrijke gegevens over en documenten van de instelling. De meeste documenten zijn beschikbaar in de elf officiële talen. De hieronder gepubliceerde samenvatting geeft de inhoud van deze site weer.

Bijzondere aandacht verdient de rubriek „Rechtspraak”, die sinds juni 1997 gratis en snel toegang verleent tot alle recente arresten van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg. De arresten staan op de dag van de uitspraak vanaf ongeveer 15 uur in alle officiële talen op de site. Deze rubriek bevat ook de conclusies van de advocaten-generaal in de taal van de advocaat-generaal en de procestaal.

Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
(Hof van Justitie en Gerecht van eerste aanleg)

Voorstelling

Onderzoek en documentatie

Voorlichting

Bibliotheek

Rechtspraak

Teksten betreffende de Instelling

3. Uitgaven verzorgd door de directie Bibliotheek, Onderzoek en Documentatie van het Hof van Justitie

3.1. Bibliotheek

a) Bibliographie courante

Tweemaandelijks bibliografie met een systematisch overzicht van alle gedurende de referentieperiode aangeschafte of geanalyseerde literatuur (zelfstandige publicaties en artikelen), bestaande uit twee afzonderlijke delen:

- Deel A: Juridische publicaties over de Europese integratie;
- Deel B: Algemene rechtsleer – internationaal recht – rechtsvergelijking – nationaal recht.

Deze publicaties kunnen worden aangevraagd bij de afdeling Bibliotheek van het Hof van Justitie, L-2925 Luxemburg.

b) Juridische bibliografie van de Europese integratie

Jaarlijkse publicatie op basis van de gedurende het referentiejaar aangeschafte monografieën en geanalyseerde tijdschriften op het gebied van het gemeenschapsrecht. Sinds de uitgave van 1990 is de bibliografie een officiële publicatie van de Europese Gemeenschappen geworden. Zij bevat ongeveer 6 000 bibliografische referenties, alsmede een systematisch register en een auteursregister.

De jaarlijkse bibliografie is tegen de prijs van 42 euro (exclusief BTW) verkrijgbaar bij de op de laatste bladzijde van deze brochure vermelde verkoopkantoren.

3.2. Onderzoek en Documentatie

a) Repertorium van de rechtspraak inzake het gemeenschapsrecht

Het Hof publiceert een *Repertorium van de rechtspraak inzake het gemeenschapsrecht*, dat een systematisch overzicht bevat van zijn rechtspraak alsmede een selectie van uitspraken van nationale rechters.

Deze uitgave omvat twee – ook afzonderlijk verkrijgbare – series:

Serie A: Uitspraken van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg, uitgezonderd de uitspraken in ambtenarenzaken en die inzake het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken van 27 september 1968.

Serie D: Uitspraken van het Hof van Justitie en van nationale rechters inzake het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken van 27 september 1968.

Serie A omvat de rechtspraak sedert 1977. Een nieuwe versie die de jaren 1977-1990 omvat zal de sinds 1983 verschenen losbladige afleveringen vervangen. De Franse en de Duitse versie zijn al beschikbaar. De Deense, de Engelse, de Italiaanse en de Nederlandse versie worden thans voorbereid.

Prijs: 100 euro, exclusief BTW.

In de toekomst zal serie A in alle officiële talen worden uitgegeven als een vijfjaarlijkse publicatie, waarvan de eerste de jaren 1991-1995 zal omvatten. Jaarlijks zullen bijwerkingen verschijnen, maar aanvankelijk alleen in het Frans.

De eerste aflevering van serie D is in 1981 gepubliceerd. Na het verschijnen van aflevering 5 (februari 1993) in de Deense, de Duitse, de Engelse, de Franse, de Italiaanse en de Nederlandse versie is de rechtspraak van het Hof van Justitie over de periode van 1976 tot 1991 verwerkt en de rechtspraak van de nationale rechterlijke instanties van de lidstaten over de periode van 1973 tot 1990.

Prijs: 40 euro, exclusief BTW.

b) Index A-Z

Geautomatiseerde publicatie met numerieke lijst van alle zaken die sinds 1954 bij het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg aanhangig zijn gemaakt, een alfabetische lijst van partijen en een lijst van nationale rechters die het Hof prejudiciële vragen hebben voorgelegd. De Index A-Z verwijst naar de plaats van publicatie van de beslissing in de Jurisprudentie.

Deze publicatie is verkrijgbaar in het Engels en het Frans en verschijnt eenmaal per jaar. Prijs: 25 euro, exclusief BTW.

c) Notes – Références des notes de doctrine aux arrêts de la Cour et du Tribunal de première instance

Deze publicatie bevat de vindplaatsen van rechtsgeleerde noten bij de arresten van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg.

Zij wordt jaarlijks bijgewerkt. Prijs: 15 euro, exclusief BTW.

d) Conventions de Bruxelles et de Lugano - Édition multilingue

Verzameling van de teksten van de verdragen van Brussel van 27 september 1968 en van Lugano van 16 september 1988 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, met de toetredingsverdragen, protocollen en verklaringen in alle authentieke versies.

Het werk, dat een inleiding in het Frans en het Engels bevat, is in 1997 gepubliceerd en zal geregeld worden bijgewerkt.

Prijs: 30 euro, exclusief BTW.

Deze uitgaven kunnen worden besteld bij de op de laatste bladzijde van deze brochure vermelde verkoopkantoren.

Buiten de publicaties die op commerciële basis worden verspreid, verzorgt de dienst Onderzoek en Documentatie nog een aantal documenten voor intern gebruik, waaronder:

a) Bulletin périodique de jurisprudence

Dit is een verzameling, eerst op driemaandelijkse, vervolgens op halfjaarlijkse en tot slot op jaarlijkse basis, van de samenvattingen van de arresten van het Hof en het Gerecht van eerste aanleg, die later in de Jurisprudentie worden afgedrukt. De indeling is systematisch zoals die van het *Repertorium van de rechtspraak inzake het gemeenschapsrecht*, serie A. Alleen verkrijgbaar in het Frans.

b) Jurisprudence en matière de fonction publique communautaire (januari 1988 - december 1998)

Dit is een systematische verzameling in het Frans van samenvattingen van de rechtspraak van het Hof en het Gerecht van eerste aanleg in ambtenarenzaken.

c) Interne gegevensbestanden

Het Hof heeft een interne databank opgezet over de rechtspraak van de nationale rechters inzake het gemeenschapsrecht en inzake de verdragen van Brussel, Lugano en Rome. Op verzoek kunnen gerichte opzoeken worden gedaan waarvan de resultaten in het Frans worden meegedeeld.

Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot de directie Bibliotheek, Onderzoek en Documentatie van het Hof van Justitie, L-2925 Luxemburg.

Interinstitutionele gegevensbestanden

CELEX

Het geautomatiseerde documentatiesysteem voor het gemeenschapsrecht CELEX (*Communitatis Europaeae Lex*), beheerd door het Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen en gevoed door de gemeenschapsinstellingen, omvat de wetgeving, de rechtspraak, de voorbereidende handelingen, de parlementaire vragen en de nationale maatregelen ter uitvoering van richtlijnen (Internet: <http://europa.eu.int/celex>).

Wat de rechtspraak betreft: CELEX bevat de volledige tekst van alle arresten en beschikkingen van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg, plus samenvattingen van elke zaak. Het bevat eveneens een verwijzing naar de conclusies van de advocaten-generaal en vanaf 1987 ook de volledige tekst hiervan. De rechtspraak wordt wekelijks bijgewerkt.

CELEX is beschikbaar in de officiële talen van de Unie.

RAPID – OVIDE/EPISTEL

Het gegevensbestand RAPID, beheerd door het bureau van de woordvoerder van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, en het gegevensbestand OVIDE/EPISTEL van het Europees Parlement bevatten de Franse versie van het *Weekoverzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie en van het Gerecht van eerste aanleg* (zie hiervoor).

De officiële on-lineversies van CELEX en RAPID worden aangeboden door Eurobases en door de geautoriseerde nationale gateways.

Bepaalde informatie wordt onder licentie on line en op CD-ROM verspreid.

Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot het Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, Rue Mercier 2, L-2985 Luxemburg.

decembre 1999

Postadres en telecommunicatieaansluitingen:

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

L-2925 Luxembourg

Telefoon: 4303-1

Telex Griffie: 2510 CURIA LU

Telegramadres: CURIA

Telefax Hof van Justitie: 4303-2600

Telefax Voorlichtingsdienst: 4303-2500

Telefax Interne dienst — afdeling Publicaties: 4303-2650

Internet: *www.curia.eu.int*

Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

**Jaarverslag 1999 — Overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie
en van het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen**

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen

2001 — 325 blz. — 17,6 x 25,0 cm

ISBN 92-829-0608-6

